

— h, melville

masa din lemn de măr
TRADUCERE, PREFAȚA, TABEL CRONOLOGIC ȘI NOTE DE
PETRE SOLOMON
BIBLIOTECA PENTRU TOȚI! #1984 EDITURA MINERVA · BUCUREȘTI

T
t

Ilustrația copertei : *Francisc Kalab*

Pentru versiunea românească
Toate drepturile rezervate
Editurii Minerva („B.P.T.”)
Selected Writings of HERMAN
MELVILLE The Modern Library,
New York, 1952

P R E F A Ț A

Volumul de față îl completează pe cel apărut în 1967, tot în „Biblioteca pentru toți”, sub titlul *Benito Cereno și alte povestiri*, volum ce cuprindea povestirile *Bartleby*, *Encantadas sau Insulele fermecate*, *Benito Cereno*, *Clopotnița*, *Neguțătorul de paratrăsnete* și *Veranda*, plus ultima operă în proză a marelui scriitor american, *Billy Budd*. Aceleași povestiri fuseseră tipărite în 1856 în volumul pregătit chiar de Melville, sub titlul *The Piazza Tales* (Povestirile verandei), după ce apăruseră mai întâi în revistele *Putnam's Monthly Magazine* și *Harper's New Monthly Magazine*, în perioada 1853—1856.

Povestirile din prezentul volum au apărut și ele în revistele menționate, dar aveau să fie retipărite abia după moartea scriitorului. De fapt, una dintre ele, *The Two Temples*, n-a apărut sub • nici o formă, fiind respinsă de redacția revistei *Putnam's*).

În ceea ce privește *Billy Budd*, prezența acestei capodopere în volumul de față se explică printr-o împrejurare specială : versiunea apărută în 1967 fusese făcută după un text devenit între timp caduc și înlocuit cu un text reconstituit, cu migală și competență, de doi cercetători americani, Harrison Hay-ford și Merton M. Sealts, Jr. Ediția critică publicată de ei în 1962 modifică destul de substanțial textul aflat în circulație pînă atunci⁴. Cititorul român are acum¹ posibilitatea să cunoască această capodoperă într-o versiune mai apropiată de adevărul manuscrisului original, descifrat de cercetătorii amintiți.

1 Prezenta versiune românească a fost făcută după volumul *Billy Budd Sailor* (An Inside Narrative) by *Herman Melville*, Reading and Genetic Text, Edited from The Manuscript with Introduction and Notes by Harrison Hayford and Merton M. Sealts Jr. The University of Chicago Press, Chicago & London, 1970 (4th Impression).

Fiind încununate de *Billy Budd*, povestirile capătă, cred, un „ecleraj”² capabil să le pună în valoare și să le indice mai pregnant locul aparte pe care-1 ocupă în ansamblul creației melvilliene. Cronologic, textele adunate între copertile acestui volum aruncă un arc peste trei decenii de activitate creatoare : povestirile se învecinează, în timp, cu *Moby-Dick* (1851), *Billy Budd*, cea de-a doua sa capodoperă, -datează din ultima perioadă a vieții lui Melville, pe care o și încheie. între cele două capodopere se întinde un teritoriu literar cu un relief inegal și oarecum straniu : după povestirile din 1853—1856, prozatorul mai scrie un fel de roman, *The Confidence Man* (1857), dar începînd cu acea dată își abandonează uneltele, pentru a se dedica poeziei, cu o obstinație ce i-a surprins pe puținii contemporani, care mai știau de existența lui. Fiecare din activitățile literare ale scriitorului a fost între timp pusă în lumină, prin rîvna unor exegeți pasionați și competenți care au izbutit să-i facă dreptate, măcar *post-mortem* ; acestui mare și nedreptățit clasic al literelor americane. Povestirile, ca și poezia de altfel, au rămas totuși oarecum în afara exegezei melvilliene, deși ci te va dintre ele, mai ales, *Bartleby* și *Benito Cereno* s-au bucurat de atenția a numeroși critici din Statele Unite și din Europa.

Firește, că, în comparație cu *Moby-Dick*, cu *Billy Budd* sau chiar cu cele două povestiri amintite, povestirile din prezentul volum se situează la o cotă mai joasă ; ele sînt, totuși, odraslele literare ale aceluiași geniu, sau — pentru a recurge la imagistica melvilliană — peștii mai mici care înoată în dîra lăsată de uriașul

² *The Complete Stories of Herman Melville*, edited, with an Introduction and notes by Jay Leyda, Random House, New York, 1940.

Leviatan. În Introducerea lui la o ediție completă a povestirilor, Jay Leyda observa pe bună dreptate că „deși în aceste povestiri ni se servesc mmcăruri vechi, ele conțin alimentul de bază al întregii filozofii și arte a lui Melville” și că „expresia lor este la fel de intensă aici ca în oricare roman sau poem” al scriitorului (Un văr al acestuia afirmase, într-o scrisoare către tatăl său, că doar una *sau* două din povestirile cuprinse în *The Piazza Tales* i-au plăcut, dar că restul ar fi „a *rehash of former dishes*” — adică niște mmcăruri vechi prezentate într-o formă nouă...)

Pentru a înțelege mai bine aceste povestiri, se cuvine să amintim în linii mari evoluția de pînă atunci a scriitorului și s-o încadrăm în contextul mai larg al epocii. Melville debutase cu două cărți, să le zicem „de aventuri”, *Typee* (1846) și *Omoo* (1847), ambele salutate cu entuziasm atît în patria lui, cît și în Anglia, unde consacrarea era un lucru foarte important pentru un scriitor din Statele Unite. (Scriitorii americani erau, într-un fel, nevoiți să-și tipărească operele mai întîi în Anglia, și abia după aceea în propria lor patrie, pentru a le feri de pericolul așa-numiteior „ediții piraterești”, care-i lipseau de orice drepturi de autor. În tot secolul al XIX-lea, — pînă în 1891, cînd a fost legiferată în sfîrșit problema „drepturilor de autor” printr-un Act al Congresului S.U.A., scriitorii americani au fost la cheremul unor „editori piraiți” ; e drept că și confrății lor englezi erau jefuiți în America, unde li se publicau operele, fără nici o plată.)

După succesul dobîndit de primele sale două cărți, Melville a simțit nevoia să scrie *altceva* și *altfel*, și anume, romanul alegoric intitulat *Mardi* (1849), după numele arhipelagului imaginar în care ajunge protagonistul său anonim. Orientarea tînărului scriitor spre introspecție și spre aventurile spiritului mai degrabă decît spre aventurile spectaculoase într-o lume exotică, relatate

în primele două cărți, n-a plăcut nici publicului, nici criticilor ¹. Reacțiile ostile ale acestora l-au făcut pe Melville să revină grabnic la formula anterioară, a narațiunilor marinărești mai mult sau mai puțin autobiografice. Scriitorul se însurase între timp (în august 1847) și trebuia să-și întrețină familia (în februarie 1849 i se născuse și primul fiu).

Rezultatele literare ale acestei „reveniri” aii fost *Reâburn* (1849) și *Cojocelul alb* (1850), cărți care i-au readus popularitatea, dar despre care autorul lor afirma — pe nedrept de altfel — că sînt două „jobs”, scrise pentru

a câștiga bani, „așa cum alții și-i câștigă tăind lemne"... Afirmatia era făcută într-o scrisoare adresată la 6 octombrie 1849 socrului său, judecătorul Lemuel Shaw, și se încheia cu această mărturisire :

„în ceea ce mă privește, independent de buzunarul meu, dorința mea sinceră este să scriu tocmai acel gen de cărți despre care se spune că sînt «ratate»."

Parcurgînd corespondența lui Melville din această perioadă, ca și însemnările din *Jurnalul* său, ești izbit de tonul polemic și foarte amar, folosit de tînărul scriitor nu numai în legătură cu reacțiile ostile ale criticilor, ci și în legătură cu propria-i operă, într-o scrisoare trimisă către .sfîrșitul anului 1849 prietenului său Evert Duyckinck, el își exprima uimirea că o operă „cerșeto- rească" (*beggarly*) ca *Redburn* a putut avea succes, și adăuga : - „Mă bucur, fiindcă aduce bam într-un buzunar gol. Dar sper să nu mai scriu niciodată o asemenea carte... Ce lucru înnebunitor și neliniștitor este, pentru un autor, să nu poată fi niciodată — în nici o împrejurare imaginabilă — pe deplin sincer cu cititorii săi !"

Climatul literar în care avea loc această gîlceavă a scriitorului cu lumea nu era, firește, străin de amărăciunea lui. Fără a intra în prea multe amănunte, să încercăm să schițăm măcar atmosfera din New York, orașul natal al lui Melville și cadrul în care i-a fost dat să se afirme la început, pentru ca mai apoi să între în zona unei obscurități din ce în ce mai învăluitoare. New Yorkul devenise, de curînd, o dată cu prosperitatea sa comercială, unul din centrele culturale ale țării, alături de Boston și de Concord. Vechile vetre ale spiritualității americane, *Grosso modo*. Bostonul, cu universitatea Harvard, și cu prestigioasele-i reviste *The New England Magazine* și *The North American Review*, reprezenta cultura engleză tradițională, promovată de cărturari distinși ca poeții Longfellow, James Russell Lowell ori Oliver Wendell Holmes. La Concord, nu departe de Boston, bătea un vînt de înnoire, grație unor intelectuali ca Emerson și Ellery Channirig, care simțeau nevoia unei afirmări mai puternice a spiritului autohton în cultura americană. Emerson prorocise într-o conferință rostită la Cambridge, în 1837 : „Ziua dependenței noastre, a întregii noastre ucenicii întru învățătura altor țări, se apropie de sfîrșit. Milioanele de oameni care iau cu asalt viața în jurul nostru nu se pot hrăni la nesfîrșit cu rămășițele uscate ale unor recolte străine. Se nasc evenimente și fapte, care se cuvin cîntate și care se vor cînta singure...”

Profeția filozofului din Concord avea să se împlinească destul de curînd, prin apariția *Firelor de iarbă* (1855) ale lui Whitman, ca și prin apariția lui *Moby-Dick* (1851). Dar, așa cum se îritîm — plă uneori, contemporanii au trecut nepăsători pe lîngă aceste borne ale literaturii lor naționale. Să ne întoarcem însă la New York. Acolo domnea o atmosferă febrilă, se discuta mult despre literatură, existau chiar cafenele literare și grupuri rivale, care polemizau aprig în publicațiile pe care le patronau. Edgar Allan Poe, stabilit și el la New York (în 1844) își făcuse în scurt timp o sumedenie de dușmani, din pricina limbii lui ascuțite, care nu cruța mediocritățile, din păcate foarte comod instalate în literatura epocii. Dealtfel, el însuși, în ciuda spiritului său critic atît de acut, era capabil de judecăți pătinoare, cînd erau în joc interesele grupului căruia i se alăturase, grup condus de un anume Cornelius Mathews, un scriitor lipsit de talent, dar foarte agresiv. Grupul acesta, cunoscut sub denumirea „Tînăra Americă” (*The Young America*) se afla în război cu grupul strîns în jurul lui Lewis Gaylord Clark și al revistei sale *The Knickerbocker Magazine*, o revistă în care colaboratorii — unii dintre

ei oameni de afaceri — publicau proze lungi și plicticoase, sau articole furibunde împotriva scriitorilor francezi, socotiți „imorali” (ca de pildă Balzac sau Hugo), ori împotriva confrăților-rivali din „Ți-năra Americă”.

Aceștia nu se lăsau mai prejos, ci contraatacau cu vehemență, de pe poziții asemănătoare în fond : căci și unii și alții porneau de la ideea că America, fiind o țară atât de mare, trebuia automat să producă o literatură mare și originală — idee ilustrată prin cataloage interminabile de nume geografice și prin descrierea entuziastă a unor peisaje grandioase, din care nu lipsea, bineînțeles, cascada Niagara.

Grandomania și grandilocvența nu erau străine nici de tînă- rul Melville, de sub pana căruia puteau ieși asemenea imnuri de slavă: „Noi sîntem pionierii omenirii, avangarda trimisă de ea în deșertul lucrurilor încă necercetate, pentru a croi un drum nou în această Lume Nouă...”⁴

Această retorică, specifică grupului „Ținăra Americă”, nu se explică numai prin legăturile directe ale lui Melville cu Cornelius Mathews și mai ales cu Evert Duyckinck, îndrumătorul primilor săi pași în literatură. (Duyckinck scosese în 1840 revista *Arctu-* rus, iar între 1847—1853 avea să editeze revista *The Literary World*, la care va colabora și Melville). Vîna „mesianică” era o componentă a tinerei literaturi americane, în căutarea uii-er vocații proprii, și totodată o trăsătură a multora dintre practicienii ei. Nu trebuie uitat că mai toți scriitorii americani din acea vreme erau impregnați de puritanism și de cartea de căpătii a puritanilor, *Biblia*, chiar dacă lecțiile pe care le trăgeau din ea erau mai degrabă etice decît religioase. Așa cum s-a mîmplat și în alte părți, literatura americană s-a dezvoltat dintr-un trunchi de cultură religioasă, cu atît mai importantă aici, cu cît „lumea nouă” era lipsită de orice alte tradiții. Fenomenul poate fi urmărit cel mai bine în Noua Anglie, leagănul puritanismului american» unde au apărut de altfel și primii scriitori, și unde s-a păstrat pînă pe la sfîrșitul secolului trecut un adevărat monopol în materie de literatură și cultură. Majoritatea scriitorilor din Noua Anglie erau fie, pastori, fie foști pastori, ori feciori de pastori, remarcă Jay B. Hubbell într-un studiu despre literatura americană,, adăugînd că ei erau mult mai puțin preocupați de artă, decît de religie³, Nu degeaba Poe îi acuza de „didacticism”.

Absența oricărei activități critice susținute (eu excepția, nota bilă, a celei desfășurate de Poe) explică la rîndu-i confuzia de valori și

³ H. Melville, *Cojoceleul ălh*, vol I, B.P.T., >1976, p. 217.

provincialismul care au domnit multă vreme în literatura americană, împiedicînd-o, de fapt, să se dezvolte. Cu o generație mai tîrziu, Henry James avea să constate aceeași carență a spiritului critic și, pentru a o remedia, se va consacra el însuși unei activități critice remarcabile, paralel cu creația literară propti u-zisă. Climatului literar existent în Statele Unite pe la jumătatea secolului trecut, — climat prelungit și după Războiul Civil, vreme destul de îndelungată, — a fost caracterizat cel mai pregnant chiar de Melville, una din victimele acestui climat neprielnic. Într-o recenzie despre cartea lui Hawthorne, *Mosses from an Old Manse*, el pune punctul pe i cînd spune : „În America abia dacă există cinci critici, iar cîțiva dintre ei dorm"... Pledoaria lui Melville în favoarea lui Hawthorne era o pledoarie în favoarea unei literaturi autohtone cu adevărat originale și viguroase, definită de el într-un mod care-ar putea să pară unilateral, dar care de fapt, în contextul respectiv, era de o justețe uimitoare. Melville scotea în relief „întunecimea" din opera lui Hawthorne și nu se sfia să-i așeze pe acesta alături de Shakespeare, tocmai pe temeiul înrudirii lor fundamentale, al capacității amîndu-to<ra de a face „sondaje scurte și repezi spre însăși axa realității",

„Fie, deci, ca America să-și prețuiască și să-și iubească scriitorii, ba chiar aă-i glorifice", își încheia el patetica pledoarie. „Ei nu-s chiar atît de mulți la număr încît să-i epuizeze bunăvoința... Eu aș vrea de dragul națiunii, nu de dragul scriitorilor ei, ca America să devină conștientă ele măreția crescîndă printre acești scriitori. Căci ar fi o mare rușine dacă alte nații i-ar lua-o înainte în încununarea eroilor americani ai condeiului ! Ceea ce, din păcate, se cam întîmplă astăzi..."

Pe de altă parte, Melville nu-și făcea prea multe iluzii în legătură cu șansele unui astfel de apel. Bunăoară, într-o scrisoare trimisă editorului său englez Richard Bentley (la 20 iulie 1851), el îi expunea cu luciditate situația, arătînd că în Statele Unite nimeni, în afară de scriitorii înșiși, n-are vreun motiv „să se agite" pe chestia drepturilor de autor, oerînd legiferarea lor. „Și cine sînt autorii ? — O mînă de oameni. Și ce influență au ei pentru a putea să și-o exercite asupra oricărei probleme a cărei rezolvare ar trebui în mod necesar să îmbrace o formă politică ?

— Ei nu prea pot exercita nici o influență. Țara aceasta și aproape toate treburile ei sînt conduse de niște pădureni vînjoși (*sturdy back-woodsmen*) — oameni destul de nobili din fire, dar cîtuși de puțin literari, și care nu prețuiesc nici un fel de autor, în afara acelor care scriu cele mai vandabile cărți din zilele noastre — adică ziărele și revistele... Această țară este ocupată în prezent cu furnizarea unui material pentru autorii de mîine, nicidecum cu încurajarea celor în viață." ¹

în absența oricărui sprijin material sau măcar moral, și în absența unui climat propice în chiar centrele unde, de voie, de nevoie, se înfiripase o viață literară, nu e de mirare că scriitorii americani de valoare erau niște „mari singuratici”, siliți să-și afirme vocația în condiții umilitoare, de indiferență, dacă nu și de ostilitate față de o asemenea vocație. Propășea în schimb pseudo- literatura moralizatoare ori senzațională, în genul „romanțului domestic” publicat în 1805 de Caroline Matilda Warren sub titlul *The Gamesters; or Ruins of Innocence* (Cartoforii, sau ruinele

¹ Citat de Jay Leyda în *The Melville Log*, vol. I, p. 455.

inocenței), în care un personaj zice la un moment dat ; „Fiica mea, tînăra, frumoasa mea Celestia, a fost sedusă și apoi abandonată de mișelul Theodore. Nu e nevoie să dăm amănunte : destul să spunem că *ea a fost distrusă...*”

Asemenea cărți se bucurau de succes și cunoșteau tiraje de masă. Deceniul 1850—60, care ne apare, retrospectiv, cel mai fertil deceniu din istoria literaturii americane (căci în anii aceia au apărut, pe lîngă *Moby-Dick* și *Fire de iarbă*, *Litera stacojie* a lui Hawthorne, *Waid en* al lui Thoreau și *Coliba unchiului Tom* a Harrietei Beecher-Stowe, pentru a aminti doar cele mai celebre titluri), a fost totodată deceniul celei mai largi ra^pîndiri a maculaturii vîndute sub eticheta de „literatură”. Un istoric literar a numit acest deceniu „deceniul femeilor”⁴⁴ — *the feminine fifties*, din pricina numărului mare de femei-autoare. Evident, femeile nu dețineau monopolul literaturii proaste, — puține dintre ele ar fi putut rivaliza în această privință cu un Cornelius Mathews, de pildă. Dar, în condițiile existente pe atunci în Statele Unite, prezența masivă a femeilor în literatură, mai ales în sectorul prozei, s-a tradus printr-o avalanșă de cărți submediocre, a căror difuzare împiedica pătrunderea operelor cu adevărat valoroase, Refe-rindu-se la aceste cărți. Edward H. Rosenberry le caracterizează ca pe o literatură evazionistă, de un optimism facil : „Această stare de spirit nu avea nici măcar scuza idealismului, deoarece era vădit înrădăcinată într-o schemă materialistă potrivit căreia Statele Unite nu erau numai cea mai

bună dintre lumi ci și cea mai bogată, ceea ce era și mai bine. Catherine Maria Sedgwick e exemplul tipic al acelor romaniere sociale foarte mult citite la vremea lor, care considerau principiul liberei întreprinderi și al posibilităților egale ca o realitate a vieții naționale..."⁴

⁴ Edward H. Rosenberry, *Melville*, Routledge & Kegan Paul, London, 1979, p. 89.

Principalul obstacol în calea dezvoltării unei literaturi naționale puternice și originale nu-l constituiau, bineînțeles, femeile — ele însele mai degrabă victime decât călăi —, ci însuși faptul că națiunea americană era încă în plin proces de formare, deși își dobândise independența politică mai de mult. Acest proces anevoios, complicat mereu prin valurile succesive de imigranți din „lumea veche”, purta pecetea unui capitalism prădalnic, pentru care uriașul și bogatul continent oferea într-adevăr „toate posibilitățile”. Lupta din ce în ce mai aprigă dintre statele nordice și cele sudice pentru supremația politică în noile teritorii, desțelenite de coloniști sau cucerite de trupele americane în sudul și în vestul continentului, era fundalul pe care se desfășura drama „literaturii naționale”, o literatură deocamdată provincială, creată în câteva centre, preocupate mai degrabă de promovarea unor interese locale sau regionale, decât de făurirea unei avuții spirituale iară cotă la Bursă. În afară de cele trei centre amintite, exista și un centru în sud, la Baltimore și la Charleston, unde însăși ideea unei literaturi naționale era respinsă, plantatorii proprietari de sclavi preferind o literatură „cavalerească”, modelată după elementele cele mai superficiale ale romanelor lui Walter Scott.

În-aceste condiții, de dispersare a eforturilor și de confuzie a valorilor, de domnie a mediocrității și de triumf al spiritului achi-zîtiv, apar cu adevărat eroice strădaniile unor scriitori ca Hawthorne și Melville, ca Poe și ca Whitman, ca Thoreau și ca Emerson, de a pune bazele unei literaturi autohtone originale. Într-o vreme cînd o bună parte din compatrioții lor participau, efectiv sau numai cu imaginația, la „goana după aur” din California, Hawthorne așternea pe hîrtie *Litera stacojie*, cel dintîi roman psihologic american, iar Melville crea epopeea Balenei albe.

O asemenea * operă, care glorifica într-un mod original una dintre cele mai productive activități ale epocii, vînătoarea de balene (care pe atunci încă nu avea caracterul anti-ecologic dobîndit între timp), racorda dintr-o dată America la întregul univers, proiectînd-o pe orbita cea mai avantajoasă din punct de vedere literar. Căci a imita modelele europene în materie ele roman, așa cum făceați? Îoarte mulți prozatori americani și cum aveau să facă pînă foarte tîrziu în secolul trecut, era și greu (modelele numi ȋ - du-se Balzac, George Sand, Dickens, Thackeray etc.) și inutil. Hawthorne simțise și chiar teoretizase imposibilitatea de a scrie romane de tip european în America, preferînd de aceea să-și intituleze „romanțuri” cărțile de dimensiuni mai întinse. Punctul lui de vedere coincidea cu acela

exprimat anterior de către Fenimore Cooper, și cu cel pe care avea să-l formuleze și mai răspicat Henry James ⁵ în studiul său despre Hawthorne,

Moby-Dick oferea americanilor un soi de epopee națională, în același timp foarte modernă și foarte arhaică, de o densitate epică și filosofică fără egaj. Așa cum remarcă Newton Arvin în monografia lui despre Melville, „modul de viață pe care Melville îi ridică la nivelul ficțiunii în această carte nu era modul care furnizase vreodată, sau putea furniza, materia unor piese ori a unor romane; era un mod de viață ce amintea prin unele aspecte ale sale de existența dusă de Aheii în zilele pribegiilor lor sau de popoarele germanice pe vremea pribegiilor lor... Aici, în America, reapăruse, întocmai ca în epoca de bronz sau în epoca Vikingilor, o populație de zurbagii și de lăudăroși, dar și de indivizi rânindri, iritabili, independenți și eroici; iar printre ei reapăruse deprinderea de a povesti, de a recita și de a rememora fapte legendare, deprindere însoțită de o pasiune pentru grandios, niciodată scutită pe deplin de un subcurent de spaimă superstițioasă — spaima de forțele ostile și misterioase din natura sălbatică, din păduri și din mări...” ⁶.

Melville și-a scris cartea într-o tensiune febrilă, dar fără a-și pierde controlul asupra mijloacelor sale, pe cit de variate, pe atât de potrivite cu țelul urmărit, un țel cu adevărat titanice. Două influente majore s-au exercitat asupra lui în timp ce-o scria, — influențe indicate de el însuși în recenzia despre *Mosses from an Old Manse*: Shakespeare și Hawthorne. Pe cel dintâi îl descoperise pe la începutul anului 1849, iar pe cel de-al doilea cu vreun an mai târziu, având și privilegiul de a-l cunoaște personal, în vara lui 1850. Din lectura amîndurora, Melville a dedus aceeași lecție și anume, lecția „marii arte de a spune adevărul”.

Primirea făcută în Statele Unite și în Anglia capodoperei în care dăduse o expresie supremă acestei arte, nu a fost de natură să-l stimuleze pe Melville, ci, dimpotrivă l-a transformat în „cel mai deziluzionat dintre scriitorii americani” Iată câteva mostre din critica de care a avut parte *Moby-Dick* îndată după apariție. „Adevărul este că dl. Melville a supraviețuit reputației sale”, afirma un recenzent anonim în *The Democratic Review* din New York (ianuarie 1852). „Dacă s-ar fi mulțumit să scrie o carte sau două, ar fi putut deveni celebru, dar vanitatea lui i-a

⁵ Cf. Raymond Weaver, în Introducerea lui la ediția *Shorter Novels* of Herman Melville, Grosset's Universal Library. New York, 1928.

⁶ Newton Arvin, *Herman Melville*. A Critical Biography, New York, The Viking Press, 4-th Printing, 1964,

distrus toate șansele de a deveni nemuritor sau măcar de a dobîndi un nume bun în propria-i generație..."

Iar un cronicar englez afirma în revista *The Athenaeum* din Londra (la 25 octombrie 1851) că *Moby-Dick* e opera unui nebun care „aiurează”...

Deși au existat și unele cronici favorabile, reacția criticilor a fost, în ansamblu, insultătoare și obtuză, ceea ce i-a întărit scriitorului nu atât vanitatea, cît hotărîrea, legitimă, de a persevera pe drumul ales. În cartea scrisă îndată după *Moby-Dick*, el și-a pierdut totuși cumpătul : *Pierre sau Ambiguitățile* (1852) este opera unui autor vizibil iritat, care-și face auzit glasul tremurător în ciuda faptului că relatează la persoana a treia întâmplări stranie atribuite protagonistului său. Pierre este un tînăr scriitor celebru mai ales prin sonetul *Vara tropicală* publicat cîndva. El aspiră însă, întocmai ca Melville, să scrie o carte profundă, deși își dă seama perfect de zădărnicia strădaniilor sale. Felul cum îl descrie Melville (în cartea a XXII-a din *Pierre*) pe tînărul scriitor i se potrivește în așa măsură lui însuși, încît merita să-l cităm, ca pe un comentariu la propria-i condiție în perioada în care și-a scris povestirile :

„Cine-ar putea zugrăvi toate gîndurile și simțămintele care-l asaltară pe Pierre în această cameră glacială și pustie, în clipa cînd își dădu în sfîrșit seama că, cu cît va dobîndi mai multă înțelepciune și profunzime, cu atît își va micșora șansele de a-și cîștiga pîinea ; și că, dacă ar fi în stare să-și arunce pe fereastră cartea profundă, pentru a scrie la repezeală, într-o lună, un roman insignifiant, ar avea mai multe temeiuri să se aștepte la un oarecare succes și la ceva bani ? Dar abisurile devoratoare care se cascadează în el îi mistuie toate forțele, astfel încît, chiar clacă-ar vrea, ar fi incapabil să scrie un roman vesel, transparent, superficial în modul agreabil și profitabil... Vai, oare nenorocitul acesta care dîrdîie zi după zi în mantalele și șalurile lui, e tînărul aprig care cîntase odinioară *Vara Tropicală* ?”

Deși noua carte a lui Melville nu era, după cum se poate deduce și din pasajul citat mai sus, lipsită de unele cusururi — o anumită emfază, un anumit spirit melodramatic, și altele (mai ales la nivelul intrigii, trasă de pînă, în proasta tradiție a multor „romanțuri” americane, dar și la nivelul stilului, uneori incredibil de bombastic), ea nu merita nicidecum tratamentul sălbatic la care avea să fie supusă de mai toți recenzenții. *Pierre*, afirma de pildă un cronicar literar în ziarul *The Boston Post* (iulie 1852) „este, poate, cea mai dementă proză de ficțiune existentă la noi”, o proză „emanînd mai degrabă dintr-un balamuc decît din pașnicul refugiu din Berkshire”, unde fusese scrisă... Un alt recenzent anonim (probabil un

confrate, prozatorul sudist William Gilmore Simms) cerea nici mai mult nici mai puțin decît internarea autorului într-un ospiciu: „Cu cît mai grabnic va fi internat, cu atît mai bine; · Dacă va fi lăsat liber, oricum să nu i se mai dea voie să folosească pana și cerneala, pînă ce nu-i va trece actuala criză..." (în numărul din oct. 1852 al revistei *Southern Quarterly Review*).

Cam acesta era „stilul", criticii literare în epoca respectivă. Pînă și Duyckinck, bunul prieten al lui Melville și sprijinitorul lui la bine și la rău, a ținut să se distanțeze de *Pierre* ca de-o carte „imorală" care-ar fi demonstrat „imposibilitatea virtuții" (cf. o recenzie, tot nesemnată, din *The Literary World*, 21 august 1852),

Oricît de matur artistică și de sigur de sine ar fi fost Melville, o asemenea critică nu putea să nu-l afecteze în forul său cel mai intim. O împrejurare care a contribuit mult la accentuarea sentimentului său de izolare într-o lume literară ostilă a fost mutarea lui Hawthorne, în toamna anului 1851, din imediata vecinătate a lui Melville. Prietenia dintre cei doi scriitori a fost una dintre cele mai rodnice amiciții literare cunoscute vreodată — ea amintește de prietenia dintre Schiller și Goethe sau de cea dintre Eminescu și Creangă. În ciuda deosebirilor dintre ei — deosebiri de vîrstă (Hawthorne era cu cincisprezece ani mai în vîrstă decît Melville), de temperament și chiar de concepție despre arta literară, cei doi se întâlneau în respectul pentru vocația lor și în cultul acelorași valori spirituale. Melville exagera poate, definindu-l pe mai vîrstnicul și mai reticentul său confrate drept un om care „spune NU, cu un glas 8e tunet" (cf. scrisoarea trimisă lui Hawthorne în aprilie 1851), dar nu greșea atribuindu-i meritele salutate cu atîta entuziasm în recenzia amintită. Prezența lui Hawthorne la numai cîteva mile distanță de propria-i locuință din ținutul Berkshire, unde se stabilise în vara anului 1850, îi dădea lui Melville un sentiment de încredere în sine. („Un sentiment de indicibilă siguranță mă stăpînește în acest moment, din pricină că mi-ai înțeles cartea", îi mărturisea el lui Hawthorne, într-o scrisoare din 17 noiembrie 1851, după ce acesta îi citise *Moby-Dick*).

Descurajarea resimțită de Melville după plecarea lui Hawthorne reiese limpede și din faptul că, spre deosebire de *Moby-Dick*, care fusese dedicat autorului *Literei stacojii*, *Pierre* este dedicat unui munte (muntele Greylock, din apropiere de locuința lui Melville). Micul roman istoric *Israel Potter*, pe care-l va publica în 1855, va fi dedicat Monumentului de la Bunker Hill. Vor trece peste trei decenii înainte ca Melville să-și dedice din nou scrierile, unor oameni : ultimele-j plachete de versuri, *Timoleon* și *Bălării și flori sălbatice* vor fi dedicate, prima, pictorului Elihu

xvin

Vedder, iar a doua soției lui Melville, Elizabeth. *Billy Budd* va fi dedicat memoriei lui Jack Chase, un matelot a cărui figură o exaltase în *Cojocelul alb*.

Ar fi greșit să se creadă că scriitorul, contrariat în aspirațiile sale cele mai profunde și urmărit, pe deasupra, de tot felul de ghinioane (un incendiu izbucnit la depozitul editurii Harper's din New York, pe la începutul anului 1853, mistuie aproape tot tirajul operelor lui Melville!¹) s-ar fi refugiat într-un soi de mizantropie trufașă. La fel de greșit ar fi să se creadă că povești scrise de el în 1853—1856, ca și întreaga lui creație poetică de mai târziu, ar fi fost roadele amare, ale unei involuții, însoțită chiar de o formă benignă de demență. E adevărat că în primăvara anului 1853 Melville a trebuit să se supună unui examen medical, din pricina stării sale de epuizare nervoasă, — dar medicii n-au diagnosticat nimic grav ; la fel de adevărat este că munca intensă depusă în cei șapte ani de la debut, pentru scrierea a șapte cărți voluminoase, îi istovise ochii, încât ajunsese întocmai ca Pierre, să scrie „orbește", dintr-o „necesitate vrăjmașă și detestată, care-l transforma în cel mai recalcitrant prizonier al literaturii." ²

Cu atât mai remarcabilă apare* în aceste condiții, activitatea desfășurată de Melville în perioada' 1853—56. Povestirile lui atestă, în primul rând o „sănătate mintală" indubitabilă, care-a fost dealtfel și salutăată de presa vremii, îndeobște favorabilă noului avatar al scriitorului, hulit pînă deunăzi. Un cronicar de la *Evening Post* din New York vorbea (la 14 febr. 1854) de trezirea lui Melville „din acel somn agitat, în timpul căruia geniul lui fusese tulburat de vise bolnăvicioase ca *Mardi* sau de coșmaruri înfricoșătoare ca ambiguul *Pierre*

¹ Incendiul a distrus întreg tirajul lui Pierre, din care se **vîn-** duseră dealtfel doar vreo trei sute de exemplare în primele șase luni de la apariție. Numai vreo șizeci de exemplare din *Moby- Dick* au fost cruțate de flăcări, dar o a doua ediție a cărții avea să apară abia în 1863 ! (Iar a treia ediție, în 1892, adică după moartea lui Melville !)

² Cf. *Pierre*, cartea a XXV-a.

xm

În al doilea rînd, povestirile dovedesc capacitatea scriitorului de a se autodepăși, abordînd un gen în care nu putea spera să rivalizeze cu Poe sau cu Hawthorne, și care i se potrivea mult mai puțin decît proza de mari dimensiuni, practică pînă atunci. Melville avea nevoie de spații largi pentru a-și desfășura zborurile imaginative. („Fără voia mea.

scrisul mi se lățește", exclamase el în *Moby-Dick*. „Dați-mi o pană de condor ! Dați-mi drept călimară craterul Vezuviului !..."), Aplecat oarecum spre discursivitate, aidoma multor romantici, el se vedea nevoit acum să practice o economie verbală cu care nu era obișnuit. Această necesitate — acceptată de Melville fără prea mult entuziasm — a avut și unele urmări benefice asupra stilului său, care a devenit mai sobru și mai concentrat, fără a-și pierde expresivitatea și forța de iradiere simbolică,

În sfârșit, — deși acesta e poate aspectul cel mai important. — povestirile i-au îngăduit lui Melville să spună ceea ce simțea o nevoie imperioasă să spună, fie și pe ocolite. „Mesajul" mai tuturor povestirilor este unul polemic, strâns legat de împrejurările istorice și de situația personală a scriitorului în perioada respectivă, clar — prin forța artei — valabil și dincolo de „actualitatea" ce le-a inspirat. Ele ar putea avea ca *moț to* următorul pasaj din *Encantadas sau Insulele fermecate* (schița a doua, intitulată *Cele două fețe ale unei țestoase*) :

„...Căci chiar țestoasa asta, cu toată spinarea ei tristă și întunecată, are și o față luminoasă... De asemenea, oricine știe că țestoasa de uscat ca și cele acvatice sînt așa fel alcătuite încît, dacă . le așezi pe spate, ele rămîn așa, cu fața luminoasă la vedere, fără a se putea întoarce pe cealaltă față. Dar după ce le întorci tu însuși, nu mai poți pretinde că țestoasa n-are și o față întunecată. Bucură-te de fața ei luminoasă, ține-o mereu la ve-^ dere dacă ești în stare, dar fii cinstit și nu tăgădui existența celei negre... Țestoasa e deopotrivă întunecoasă și luminoasă." ^j

într-o vreme cînd literatura Statelor Unite era dominată de clișeele vehiculate de pseudo-scriitori ca Maria Sedgwick sau Cor-

¹ Herman Melville, *Benito Cereno și alte povestiri*, B.P.T., 1967, p. 59—60.

nelius Matthews, de gazetari ca John L. O'Sullivan (autorul faimoasei lozinci „Manifest Destiny", potrivit căreia americanii ar fi fost sortiți să cucerească întreg continentul), sau chiar de niște cărturari serioși ca Emerson, cel mai viguros exponent al filozofiei „transcendentaliste", care nega Răul din realitatea americană și justifica, pe un plan superior, optimismul facil al compatrioților săi, — Melville ținea să atragă atenția asupra „celeilalte fețe", asupra reversului' întunecat al strălucitoarei medalii pusă în circulație și impusă în fel și chip, de toate instituțiile, prin ocultarea unor realități sumbre, sau de-a dreptul rușinoase, cum era de pildă „instituția specială" a sclaviei negrilor. În locul acestor clișee, Melville

așeza acum imagini programatic întunecoase, tocmai pentru că ele lipseau din literatura americana a epocii (cu excepțiile, relativ puține la număr, făurite de Poe și de Hawthorne). Dacă majoritatea cărților apărute în Statele Unite *afirmau* valorile curente — succesul în afaceri, puterea banului, spiritul descurcăreț etc. — autorul iui *Moby-Dick*, crescut în cultul altor valori (cele proclamate de „părinții fondatori” ai Republicii nord-americane) *făgăduia* ostentativ însăși ideea de „reușită” și-și apleca privirile asupra „eșecului”, asupra victimelor unui sistem numai în aparență egalitar și democratic. Demersul lui semăna cu acela al scriitorilor ruși — Gogol și Dostoievski mai ales — care, cam în aceeași epocă, sau și mai târziu, își îndreptau atenta asupra „umiliților și obidiților”, lăsați în afara societății, ca și a literaturii. τ- Acest demers avea, se înțelege, și o motivație personală : tatăl lui Melville dăduse faliment în 1830 (și murise curînd după aceea), iar fratele lui mai mare, Gansevoort, căzuse victimă, în 1837, panicii financiare care zguduise lumea afacerilor, provocînd numeroase tragedii, ce aveau să se repete, ciclic, de-a lungul întregului secol. Obsesia falimentului, sentimentul fragilității oricărei prosperități întemeiate pe bani (*dollars damn me* — dolarii mă osînclesc — exclamase el într-o scrisoare!) își găsesc o. expresie directă în multe povestiri.

Prima dintre ele, *Bartleby*, care inițial, la apariția în revistă, purta subtitlul „O povestire din Wall-Street”⁷, e poate cea mai semnificativă clin acest punct de vedere. Biroul de notariat din Wall-Street, unde se petrece drama enigmaticului conțopisfc care refuză să mai lucreze, înainte de a refuza să mai trăiască, e un microcosm al Americii prospere și optimiste căreia Melville ținea să-i pună sub ochi reversul sumbru și trist al medaliei. Așa eum remarcă un comentator, *Bartleby* „ilustrează conceptul marxist al alienării, împlinind totodată înfricoșătoarea profeție făcută de Tocqueville despre consecințele salariatului industrial într-o Americă înfloritoare.” Figura tragică a conțopistului e ruda bună, peste veac, cu personajele lui Kafka, Joseph K. și Gregor Sams a⁷.

Din aceeași familie spirituală fac parte și protagoniștii unor povestiri ca *Jimmy Rose*, *Scripcarul* și *Fericirea de a nu reuși*; în această

⁷ Marvin Fisher, „*Going Under*. Melville's Short Fiction and the American 1850V. Louisiana State University Press Baton Rouge & London, 1977, p. 181.

din urmă povestire, se poate vedea o încercare a scriitorului de a se acomoda cu propriu-i eșec, dar ca de obicei în opera lui Melville, chiar și într-o asemenea proză relativ simplă și lipsită de adâncime, polisemia funcționează din plin, astfel încât inventatorul maniac din povestire devine și un prototip (cam schematic, ce-i drept) al foarte americanului gen de „homo fa-ber”, pe care avea să-l satirizeze și Mark Twain, sub mult mai izbutita înfățișare a Colonelului Sellers (din *Epoca aurită*).

Cîteva povestiri dramatizează condiția artistului în societatea americană. (*Bartleby* a fost de altfel interpretată și ca o parabolă despre alienarea artistului în această societate). În afară de *Jimmy Rose* și de *Scripcarul*, care și ele pot fi citite printr-o asemenea „grilă”, dar care mi se par mai puțin realizate, se cuvine să zăbovim ceva mai mult asupra povestirii intitulate, atât de hazliu, *Cucurigu-gagu*. Povestirea are mai multe nivele, cel autobiografic fiind aici foarte important; naratorul este un ins posac, copleșit de felurite necazuri și persecutat de un creditor nemilos (tema aceasta, a creditorilor care-și persecută debitorii apare la mulți scriitori americani, printre care și Poe: Hans Phaall din celebra povestire cu același titlu se înalță în văzduh cu un balon, ca să scape de creditorii din Rotterdam!) Auzind însă cîntecul măiestru al unui cocoș, personajul uită de toate necazurile și, cuprins de o stare euforică, nu se lasă pînă nu dă de urma -acelei păsări magnifice. Spre uimirea lui, cocoșul cîntă în ograda unui om necăjit, pe nume Merrymusk (nume simbolic, însemnînd „vesel”, dar și „mos-c”, adică un animal cu un parfum specific) — iar acel Merrymusk refuză să-i vîndă naratorului cocoșul, deși e sărac lipit pămîntului și deși are o nevastă și cîteva copii bolnavi. Cocoșul e unica lor mîngîiere și-i ajută să trăiască, numai că nu le va fi dat să trăiască prea mult: îndată după moartea întregii familii, va muri și el, nemaiavînd pe cine să consoleze cu strașnicul său „cucurigu”.

Mulți comentatori au văzut în această povestire o satiră împotriva „transcendentaliștilor” și a filozofiei lor optimiste, de ignorare deliberată a Răului. „Suprafața- amuzantă a povestirii *Cucurigu-gagii*, subliniază Harry Levin într-un studiu fundamental despre Poe, Hawthorne și Melville, — ascunde cea mai amară condamnare a optimismului emersonian și a tendinței noastre tenace de a rămîne surizători, de a ignora tragicul, de a fi afirmativi cu orice preț. Strălucitorul cocoș, al cărui cucurigu face ca lucrurile să pară mai puțin

negre, compensează ironic mizeria sordidă în care trăiește și moare familia unui sărman tăietor de lemne." ¹

Povestirea are și o dimensiune aș spune poematică, prm recurența obsedantă a anumitor cuvinte, prin cadențele subtile ale frazelor și prin imaginile ei pregnante. Cocosul „Trîmbiță” e vrednic să stea alături de „Corbul” lui Poe și de „Broasca săltăreață” a lui Twain în bestiarjul literaturii americane, îmbogățit de Melville în primul rînd prin Balena-i albă, ca și prin țestoasele saie,,

Cîteva din povestirile cuprinse în acest volum au o structură aparte, — o structură binară : *Cele doua Temple, Budinca săracului și Firimiturile bogatului și Raiul Burlacilor și Iadul fecioarelor*. Prima, respinsă de redacția revistei *Putnam's* pe motivul că ar fi putut jigni sentimentele religioase ale cititorilor ei, opune un lăcaș din New York — „Grace Church” {Biserica Ha-

² Harry Levin, *The Power of Blackness*, Alfred A. Knopf, New York, 1976, p. 183.

ruiui), unui teatru din Londra ; naratorul, un tînăr medie, evlavios din fire și sărac, nu e lăsat să intre în biserică din pricina hainelor lui ponosite, iar cînd paracliserul îl surprinde la ieșirea - din lăcaș, unde se strecurase totuși pentru a asista, nevăzut, la .slujbă, îl dă pe mina poliției... Cu totul altfel e primit naratorul în lăcașul londonez ai artei, unde intră grație bunăvoinței unui muncitor, care-i oferă propriu-i bilet, în locul de la galerie, de unde privește spectacolul, naratorul încearcă sentimentul reconfortant al solidarității umane, de care fusese frustrat în propria-i patrie. Marvin Fisher consideră că în această povestire, ca și în mai toate celelalte, Melville intenționa „să demonstreze, prin mijloace piezișe și simbolice, că sub țesutul aparent viu și sub afirmațiile virtuozose ale societății americane de la jumătatea secolului al XIX-lea, ,se ascundea o moarte spirituală, o scandaloasă nesimțire față de nevoile sociale ale individului.¹

În dipticul intitulat *Budinca săracului și Firimiturile bogatului*, primul tablou e o satiră acerbă împotriva filozofiei emersoniene și a filantropiei americane ; acestui tablou îi face cumpănă dreaptă- scena de groază descrisă ceva mai încolo, scenă ce se petrece în Londra anului 1814, când sărăcimea din marele oraș e poftită să se înfrupte din firimiturile rămase de la" banchetul oferit la Guildhall în onoarea regilor, prinților și împăraților învingători în războiul cu Napoleon Bonaparte.

În ultimul diptic, Melville reia într-un alt registru — mult mai complex — tema prăpastiei dintre bogați și săraci, o temă cu o rezonanță profundă în imaginația colectivă a americanilor. Prima schiță, *Raiul burlacilor* evocă societatea plăcută și imună la griji și necazuri a unor juriști englezi (cărora Melville le fusese oaspete în iarna anului 1849, la Londra), o evocă oarecum în maniera dezinvoltă și superficială a lui Washington Irving sau a lui Dickens. În schimb, cea de-a doua schiță, *Iadul fecioarelor*, zugrăvește, cu o paletă dantescă, un infern cu adevărat paradigmatic, imaginat de Melville în urma unei vizite făcute la o fabrică de hîrtie de lângă Pittsfield, în ianuarie 1551. Scriitorul

¹ Marvin Fischer, op. cit., pp. 51—52- XXIV

condamnă aici fără menajamente procesul de dezumanizare care însoțea industrializarea din Statele Unite ; fabrica de hîrtie, amplasată într-un decor el însuși infernal, este locul unde lucrătoare devin un fel de roboți asexuați, care execută mecanic operațiunile cerute de un proces de fabricație, în chip ironic asemănător procreației. Clădirea fabricii e albă, zăpada din jur e albă, fetele sînt albe la față, ca și hîrtia pe care-o produc și care iese de pe banda rulantă exact după nouă minute de la intrarea ei în mașină, sub forma unor zdrențe. Simbolismul cromatic amintește de cel folosit în *Moby-Dick*, unde albeața balenei devine „un atribut suprem al teroarei”, în ciuda asocierii curente a acestei culori „cu tot ceea ce este blînd, cîstit și sublim”.

Atitudinea lui Melville față de progresul tehnologic nu trebuie socotită ca o atitudine „reacționară” ; scriitorul nu condamnă tehnologia în sine, ci doar consecințele nocive pe care le putea avea, în epocă, un progres tehnic, de altfel încă. destul de relativ. Așa cum se poate vedea clar în povestirea *Negutătorul de paratrăsnete*, ceea ce condamnă Melville (ca și Hawthorne) e folosirea tehnicii ca mijloc de exploatare a „spaimelor oamenilor”. Cu o jumătate de secol înainte de apariția literaturii științifico-fantastice (nu întîmplător cultivată cel mai intens în Statele Unite), Hawthorne, Poe și Melville, firește fiecare în alt fel, au tras semnale de alarmă profetice; privind pericolele legate de o tehnologie pusă în slujba profitului, nu a oamenilor. Reacția lor față de Mașină anticipează și atitudinea unui

alt scriitor american,, Henry Adams, descendent al unei familii care dăduse Statelor Unite cîțiva președinți : în romanul său, apărut postum (în 1918) sub titlul *Educația lui Henry Adams*, există un capitol, „Dinamul și fecioara”, în care „absența femeii în America” e pusă pe seama puritanismului, dar și a triumfului unui sistem industrial care distruge forțele creatoare, simbolizate de femeie.

Povestirea lui Melville demonstrează și denunță același lucru : pierderea creativității, ca urmare a robotizării femeilor. Firește, povestirea nu poate fi redusă la acest unic aspect, ea are și alte implicații, ireductibile la o singură interpretare. Întocmai ca scrierile cele mai izbutite și mai caracteristice ale lui Melville,

Jadul fecioarelor este o proză cu mai multe „etaje”, de semnificație, bogat polisemică, incitînd la o hermeneutică practic inepuizabilă. Așa cum au remarcat numeroși exegeți, Melville este un simbolist înnăscut, dar și un artist conștient de forța multiplu sugestivă a simbolurilor, Pierre Leyris, traducătorul în franceză al lui Melville, a avut inspirata idee de a compara observațiile făcute de Darwin în *Călătoria unui naturalist în jurul lumii pe bordul vasului Beagle*, **cu** paginile închinat de Melville insulelor Encantadas, vizitate de el **cu** vreo șase ani după Darwin. Deși chiar și Darwin vorbește de „ciudata priveliște ciclopeană” și compară uriașele țestoase cu „niște monștri antediluvieni” „observațiile lui nu îmbie deloc la reverie, nici la vreo meditație străină de preocupările obișnuite ale unui naturalist” ; pe cînd, „cu Melville intrăm de-a dreptul într-o lume de simboluri : totul răsună și semnifică” ⁸.

Nu e vorba aici de vreo superioritate a lui Melville asupra lui Darwin, sau, cu atît mai puțin, a artei asupra științei, ci doar de caracterul specific al fiecărui demers și de complementaritatea lor. Dealtfel, termenul de „simbolism” trebuie înțeles în sensul lui larg, nu în accepția lui legată de curentul literar astfel numit, care avea să se ivească în Franța către sfîrșitul veacului trecut. Melville practică un simbolism foarte special, ancorat într-o realitate tipic americană, pe care o stoarce de sensuri și pe care o supune unui șir de confruntări menite să-i lumineze esența, într-un studiu pe această temă, R.W. Short arată că

⁸ Pierre Leyris, *Naissance des contes*, în numărul 41 al revistei *L'Arc*, dedicat lui Melville (al doilea trimestru al anului 1970), pp. 59—60.

autorul lui *Moby-Dick* e preocupat, ca și Shakespeare, de „elementele experienței, aflate înapoia realității fizice imediate ce le învăluie ca o ceață”. Aidoma altor scriitori de factură asemănătoare, „ei aveau nevoie de un univers mitic, adică de o lume în care dogma strictă a probabilității să se poată relaxa... Dacă Shakespeare iluminează realitatea zugrăvind luptele dintre niște oameni reali într-o lume mitică, în care problemele sînt dezvăluite într-o nuditate mai mare decît aceea a unei lumi naturaliste, la Melville personajele sînt mai supuse mitului”. „Metoda lui Melville permite așadar simbolurilor sale să acumuleze sensuri pe măsură ce sînt folosite... Prin procedee ce servesc scopului urmărit... el face ca simbolurile să se întrepătrundă și să capete formă exact în acel punct fragil, unde unicul și multiplul devin inseparabile”¹.

Această analiză e valabilă mai ales pentru *Moby-Dick*, dar ne ajută să înțelegem și unele povestiri în care imaginația simbolistă a lui Melville e ținută în frîu de o intenționalitate ceva mai realistă. În *Eu și hogașul meu*, de pildă, sub aparența unei narațiuni hazlii și pînă la un punct destul de banale — lupta dusă de narator pentru a salva de la distrugere un horn vechi și de toată frumusețea, — se ascunde, pe de o parte, o dramă domestică, poate chiar o criză din căsnicia autorului, iar pe de altă parte o fabulă despre pericolele care pîndesc integritatea artistului într-o societate utilitaristă, guvernată exclusiv de criteriile profitului și al funcționalității practice. Ca și naratorul din *Cucurigu-gagu*, cel din *Eu și hogașul meu* e un om în vîrstă, înglodat în datorii și cam ursuz ; accentul cade însă aici pe un soi de „luptă între vechi și nou”, vechiul fiind înfățișat în culori mai avantajoase decît noul, descris în mod caricatural. Într-o țară lipsită de tradiții cum era America, un asemenea punct de vedere nu e neapărat reacționar și paseist: hogașul simbolic din povestirea lui Melville reprezintă (printre altele) o anume temeinicie, cu greu do- bîndită într-o lume în care inovațiile, tehnice sau arhitectonice, nu aduceau totdeauna fericire oamenilor. Unii critici au văzut în *Eu și hogașul meu* o profecție a Războiului Civil (profecție și mai pregnant exprimată în *Benito Cereno*), dar casa divizată descrisă de Melville are mai degrabă sensul pe care i-l deslușește Marvin Fisher : „într-o societate ce se lăuda cu individualismul, dar acorda cole mai mari recompense conformismului, care postula libertatea de expresie dar îi condamna pe propriii ei critici de valoare, Melville recunoștea pericolele și posibilitățile... încercarea lui de a salva acele valori sociale și spirituale ce i se păreau că se năruie, era actul unui patriot tulburat și al unui idealist cinic. El a pierdut partida, într-o perspectivă imediată, dar după

o eclipsă de peste o jumătate de veac s-ar putea să fi câștigat într-o perspectivă mai lungă"

Masa din lemn de măr, care încheie seria povestirilor lui Melville e tot un fel de comedie domestică, avînd drept cadru cam aceeași casă ; conflictul nu mai are loc însă între soț și soție, căci amîndoi fac front comun împotriva superstițiilor, în care cred cu tărie fiicele lor. Melville ridiculizează poveștile despre fantome și experiențele spiritiste (încă o dovadă că nu era un adversar al științei !), dar, admițînd explicația științifică a „misterului” apariției unor gînganii din larvele rămase în lemnul copacului doborît pentru confecționarea mesei, — reține elementul miraculos al acestei metamorfoze firești.

Billy Budd, marinarul marchează o dublă revenire a scriitorului — la proză, și la cadrul marinăresc, — constituind în același timp o sinteză a întregii sale creații. Scris după trei decenii încărcate de evenimente dramatice, în propria-i viață ,ca și în existența națiunii americane (să amintim doar de Războiul Civil), acest mic roman rivalizează cu *Moby-Dick* în privința abundenței și varietății interpretărilor cărora le-a dat naștere. Mulți critici au văzut în el ceea ce englezul J. Middleton-Murry numea „testamentul spiritual ’ al lui Melville, iar E.L. Grant Watson „testamentul acceptării”.

O bună parte din interpretările eronate sau exagerate aduse ultimei povestiri a scriitorului s-au - datorat versiunii în care aceasta a putut fi cunoscută pînă-n 1962, cînd Harrison Hayford și Merton M. Sealts, Jr. au pus în circulație un text întemeiat pe o lectură perspicace a manuscrisului. Raymond Weaver, primul care a publicat (în 1924) povestirea, descifrase cam în grabă manuscrisul (unicul manuscris important păstrat de la Melville) și nici nu se pricepuse în suficientă măsură să pună ordine în filele lui și să clarifice unele zone obscure. Iată, pe scurt, ce descoperiri a permis analiza genetică a manuscrisului, întreprinsă de cei doi cercetători : Povestirea, începută ele Melville în primele luni ale anului 1886, a trecut prin trei faze majore, în fiecare din ele centrul de greutate deplasîndu-se de la un personaj la : altul. în prima fază, principalul personaj era Billy, dar un Billy cu totul diferit față de „marinarul chipeș” din versiunea finală, și anume un matelot vîrstnic, condamnat pentru ațîțare la răscoală la bordul unei nave de război. Cele cîteva pagini scrise atunci, cuprindeau atît proză cit și versuri pe această temă, încă foarte vagă. într-o a doua fază, care a durat pînă prin

noiembrie 1888, Melville și-a elaborat povestirea, punînd accentul pe Claggart și pe ticăloșia lui ; Billy însuși, era prezentat ca un inocent, care reacționează la acuzația de rebeliune, omorîndu-l pe calomniator. într-o ultimă fază, care-a durat pînă la 19 aprilie 1891 — data menționată chiar de Melville pe ultima pagină a manuscrisului, ca fiind „Sfîrșitul cărții”¹, — personajul scos în relief a fost cel al căpitanului Vere, care în faza a doua jucase un rol minor, iar în prima nici nu existase. Tot în faza finală, Melville a făcut și unele modificări semnificative, bunăoară a schimbat numele vasului *Indomitable* (Invincibilul) în *Bellipotent* (sintagmă cu o rezonanță teribilă în limba engleză, însemnînd : puternic în război, ceea ce intensifică dramatismul situației înfățișate și conferă povestirii un și mai pronunțat caracter antirăzboinic). într-o ultimă revizie a manuscrisului, făcută cu creionul, Melville a înlocuit unele cuvinte și chiar fraze întregi, aproape în fiecare din cele 350 de file ale manuscrisului, și a adăugat cîteva file sau pasaje, în locul altora, pe care le-a eliminat. Nu e de mirare că Raymond Weaver (și F. Barron Freeman, care a publicat în 1948 o nouă ediție a lui *Billy Budd*, bazată în linii mari pe aceea a lui Weaver) a comis erorile pe care le-a comis în descifrarea și în asamblarea manuscrisului — lăsat de scriitor într-o formă ne definitivată și păstrat de soția lui laolaltă cu toate hîrțile socotite de ea ca avînd o legătură cu povestirea. O primă eroare gravă : includerea în text a așa-numitei „prefețe”, care de fapt era doar o pagină eliminată de Melville din text, dar pe care soția lui avea să scrie „Prefață Ja Billy Budd ?”... O a doua greșală majoră a fost includerea fragmentului intitulat „Avocați, experți, preoți” și numerotat 12, fragment eliminat de autor cu prilejul uneia din numeroasele revizuiți ale manuscrisului. în sfîrșit, cea de-a treia greșală privește însuși titlul povestirii : dintre cele două mențiuni existente — *Billy Budd Foretopmăn* și *Billy Budd Sailor*, cea de-a doua, adăugată cu creionul de Melville în partea de sus a primei file, este în mod evident cea aleasă de el ca titlu definitiv. — Am menționat doar erorile majore existente în edițiile anterioare celei pregătite de \ cei doi cercetători americani (și reluate, evident, și în versiunea românească anterioară), dar numărul total al greșelilor trece de cinci sute. Cît de grave pot fi consecințele unor astfel de greșeli asupra exegezei însăși, o dovedesc interpretările — curente pînă în 1962 — aduse povestirii pe baza așa-zisei „prefețe”, în care mulți au descifrat „un ton fundamental și un punct de referință” pentru întreaga povestire K

Firește, liniile de forță și sensurile adânci ale acesteia rămân neschimbate în ambele variante, dar deosebirile de nuanță și de accent își au importanța lor la un scriitor de factura lui Melville. Analiza genetică întreprinsă de Harrison Hayford și Merton M. Sealts Jr. a permis de pildă înlăturarea ipotezei făcute mai demult de Charles Anderson, potrivit căreia Melville și-ar fi bazat povestirea pe un caz real, petrecut în 1842 la bordul navei de război americane *Somers*, navă pe care un văr al scriitorului, locotenentul Guert Gansevoort, jucase un rol asemănător pînă la un punct celui jucat de căpitanul Vere. Cazul de pe *Somers* prezintă într-adevăr unele analogii cu întâmplările descrise în *Billy Budd* (și pe nava americană fusese condamnat și spînzurat un marinar, bănuît că ar fi pus la cale o revoltă, iar locotenentul Gansevoort făcuse parte din curtea marțială ce-l judecase pe marinar, din ordinul comandantului navei, condemnîndu-l la moarte împreună cu alți doi mateloți). Dar, întocmai ca în alte scrieri ale lui Melville* baza

reală, oricât de importantă ar fi, servește în *Billy Budd* doar ca o rampă de lansare pentru un zbor al imaginației în seferle mai înalte ale artei, moralei și filozofiei.

Spuneam că *Billy Budd* constituie și o sinteză a întregii creații melvilliene. într-adevăr, această „narațiune văzută din interior” (*inside narrative*) reia, într-un registru nou, mai toate temele și obsesiile scriitorului : tema inocenței, tema contrastului dintre aparență și realitate, tema vigilenței morale necesare pentru depistarea Hăului, tema ambiguității ș.a.m.d. Din această multitudine de teme, să o reținem pe aceea a inocenței, o temă centrală în *Billy Budd*, și foarte caracteristică pentru întreaga literatură americană. Așa cum remarcă un exeget, Melville „îl păstrează pe Billy într-o stare psihologică și morală simplă” pentru a-l putea da ca exemplu de inocență nealterată și a face să triumfe această inocență, în care continua să creadă, deși realitățile aspre din jur o dezmințeau la tot pasul⁹. într-o lume aflată în război, zguduită de cataclisme moral-politice și amenințată de conflagrații din ce în ce mai nimicitoare, inocența n-are nici o șansă, pare a spune Melville, la capătul unei vieți în care a avut atâtea prilejuri să se convingă de acest adevăr amar. Și totuși, el proclamă cumva necesitatea inocenței, căci fără inocență omul ar fi osîndit -la o stare de animalitate și s-ar întoarce la începuturile evoluției sale. Pe de altă parte, este afirmată și necesitatea unei anumite discipline sociale. întruchipată în *Billy Budd* de căpitanul Vere. Cred că tocmai pe acest teren se plasează schimbarea de atitudine a scriitorului, în sensul unei acceptări a realității, a imperativelor sociale, dar avem de-a face cu o schimbare pe linia complexității, nicidecum pe linia unor concesiuni făcute ticăloșiei triumfătoare.

⁹ Cf. Introducerea lui Harrison Hayford și Merton M. Sealts Jr., la ediția lor critică.

Oricum, Melville nu tranșează net, el iese în suspensie răspunsurile, acordându-i cititorului dreptul de a le găsi singur, pe baza datelor înfățișate. Și aici, autorul lui *Moby-Dick* rămâne fidel concepției sale de totdeauna, privind dificila, dar „marea artă de a spune adevărul”. În finalul romanului, câteva puncte de vedere „diferite sînt puse să lumineze tragicele întîmplări povestite”; aceste puncte de vedere se adaugă celor exprimate în scena judecății lui Billy. O gazetă publicată de autoritățile navale britanice dă acestor întîmplări o interpretare simplă și simplistă, — „criminalul a plătit pentru crima lui”, iar la bordul navei „Bellipotent” domnește din nou liniștea... Dar însuși căpitanul Vere, care a determinat condamnarea și executarea „criminalului”, murmură, înainte de a-și da sufletul, numele lui Billy Budd. Nume repetat, în extaz, și ele marinarii de pe navă, convinși de nevinovăția camaradului lor. Înving pe planul realității, Billy — adică inocența — triumfă pe planul superior al ideilor.

S-a făcut mult caz de asemănările dintre cei trei protagoniști ai povestirii și unele personaje biblice sau din mitologia greacă: Melville însuși îl compară pe Billy Budd cu Hercule, cu Apollo, cu Adam, cu Isac sau cu Isus, și-l zugrăvește pe Claggart în culorile sumbre ale Satanei din *Paradisul pierdut* al lui Milton. Căpitanul Vere e de asemenea descris în termeni care îl fac să semene într-unele cu patriarhul Avraam, dilema lui morală aducînd cu aceea a patriarhului biblic (deși acesta nu-l osîndise pe Isac, ei pe Ismael, un alt personaj simbolic, preferat de Melville). Dar toate aceste asemănări decurg din priceperea autorului de a crea un subtext bogat, cu ajutorul aluziilor la o multitudine de prototipuri și de situații arhetipale. Fidel și în această, privință vocației sale profunde, Melville și-a dus la perfecțiune uneltele artistice în ultima sa povestire, o „operă deschisă”, ca mai toate scrierile sale, și tocmai de aceea atît de modernă. „Testament al acceptării”, *Billy Budd* este și un testament al încrederii în forța artei autentice.

^o
PETRE SOLOMON
TABEL CB, ON OLOG IC

1819 La 1 august se naște, la New York, Herman Melville, al doilea fiu al lui Allan și al Măriei Melville (născută Gansevoort).

1832 Moare Allan Melville.

1839 Herman Melville se angajează ca marinăr pe un vas comercial care-l duce la Liverpool. La întoarcere, predă ca institutor la o școală rurală.

1840—1842 **Marinar pe baleniera „Acushnet”, pînă-n iulie 1842, cînd rămîne pe insula Nuku-Hiva din arhipelagul Marchizelor ; în august 1842 pe o baleniera australiană, al cărei echipaj, inclusiv Melville, se răscoală și e încarcerat pe insula Tahiti ; în octombrie 1842 Melville evadează și se îmbarcă pe o baleniera americană.**

1843 **Vara, la Honolulu, sș angajează ca marinar pe fregata „United States”.**

1844 În octombrie se întoarce în patrie și începe **să scrie.**

1846 *Typee*, prima lui carte, apare la Londra, și la New York.

3 -e Masa din lemn de măr

1847 **Apare *Omoo* 5 Ia 4 august Melville se însoară la Boston cu Elizabeth Shaw, fiica judecătorului Lemuel Shaw ; se stabilesc la New York.**

1849 **Publică romanul alegoric *Mardi*; în februarie își procură o ediție în șapte volume a operelor lui Shakespeare ; scrie *Redburn* și *White-Jacket (Cojo- celul alb)*, care apar în același an ; i se naște un fiu, Malcolm.**

1850 în august face cunoștință cu Hawthorne, stabilit de curînd la Lenox, nu departe de Pittsfield, unde se mută și Melville, într-o casă pe care-o va numi „Arrowhead”,

1851 în iunie termină *The Whale*, titlu sub care apare la Londra prima ediție din *Moby-Dick* (titlu ales pentru ediția americană) ; i se naște un al doilea fiu, Stanwyx ; în noembrie Hawthorne se mută din Lenox la Concord.

1852 **Apare *Pierre, or the Ambiguities*.**

1853 **1 se naște o fiică, Elizabeth ; publică în *Putnam's Monthly Magazine* (noembrie, decembrie) *Bartleby*, iar în *Harper's New Monthly Magazine* (decembrie) *Cock-a-Doodle-Do* (Cucurigu-gagu).**

1854 **Apar în *Putnam's* (martie, aprilie, mai) *The Encantadas* (Insulele fermecatej ; în numărul din august, *The Lightning-Rod Man* (Neguțătorul de paratrăsnete) ; tot în *Putnam's* începe să apară romanul istoric *Israel Potter*, serializat în nouă numere ale revistei ; în revista *Harper's* apar — în iunie — povestirile *Poor Man's Pudding* and *Rich Man's Crumbs***

(Budinca săracului și Firimiturile bogatului); în iulie *The Happy Failure* (Fericirea de-a nu reuși), iar în august, *The Fiddler* (Scripcarul).

1855 I se naște o a doua fiică, Frances ; apare în volum *Israel Potter*. Putnam's publică *The Beil-Tower* (Clopotnița) (august), *I and My Chimney* (Eu și hogașul meu) (octombrie) și *Benito Cereno* (octombrie, noiembrie, decembrie) ; în Harper's apar *The Paradise*

of Bachelors and the Tartarus of Maids (Raiul bur- s Iacilor și Iadul fecioarelor) (aprilie) și *Jimmy Rose* (noiembrie).

1856 Apare volumul *The Piazza Tales* (Povestirile verandei), cuprinzând cinci dintre povestiri,, plus schiță introductivă, *The Piazza* (Veranda). în revista *Putnam's* apare, înlnai, *The Apple-Tree Table* (Maso, din lemn de măr); toamna Melville pleacă în Europa și în Orientul Apropiat.

1857 în mai se întoarce în S.U.A., unde i-a apărut între timp *The Confidence Man* (Escrocul).

1858 Turneu de conferințe, despre Statuile din Roma, etc.

1861 In aprilie izbucnește Războiul de Secesiune ; moare judecătorul Shaw.

1863 In octombrie familia Melville se mută din Fittsfield la New York.

1865 Asasinarea președintelui Lincoln (aprilie).

1866 Melville publică placheta de versuri *Battle-Pieces and Aspects of the War* (Poeme de luptă și aspecte din război); în decembrie începe să lucreze la Vama portului New York.

JfXXV

1867 Moare Malcolm, fiul lui Melville.

1876 In iunie apare *Clarei*, lungul poem al lui Melville (circa 20 000 versuri !)

1885 La sfârșitul anului demisionează din postul de inspector vamal.

1886 Moare Stanwyx, al doilea fiu al .scriitorului.

1888 Melville publică (în 25 exemplare, pe cheltuiala lui) placheta de versuri *John Marr and Other Sailors* (John Marr și alți marinari).

1891 Publică placheta *Timoleon* și pregătește pentru tipar placheta *Weeds and Wildings* (Bălării și flori sălbatice) ; la 19 aprilie își revizuieste pentru ultima oară povestirea *Billy Budd Sailor*, începută cu vreo cinci ani înainte. Se stinge din viață în noaptea de 27 spre 28 septembrie, în urma unui atac de cord.

P. S.

CUCURIGU-GAGU ! SAU CİNTECUL NOBILULUI COCOŞ BEJNFEVENTANQ

. Pretutindeni în lume au fost zdrobite în ultima vreme numeroase revolte îndrăzneţe împotriva unor tiranii ticăloase ; de asemenea, numeroase catastrofe groaznice, provocate de locomotive şi de corăbiile cu aburi, au zdrobit sute de călători îndrăzneţi (am pierdut şi eu un prieten drag, într-o asemenea catastrofă !) ; propria-mi viaţă era, tot aşa, plină de despotisme, de stricăciuni şi de elanuri zdrobite, pînă cînd, într-o dimineaţă de primăvară, foarte devreme, fiind prea apăsător de griji ca să pot dormi, m-am dus să mă plimb pe pajiştea mea de pe deal.

Aerul era rece, jilav, neguros, neplăcut. Ținutul din jur părea necopt, sevele-i crude țîşneau peste tot. M-am ferit cit am putut de aerul acesta lipicios, cu ajutorul hainei mele, o haină subțire, la două rînduri (pardesiul fiind prea lung, mi-l foloseam numai cînd mergeam cu căruța) ; înfigîndu-mi în țărîna reavănă toiagul ascuțit ca un clește de rac, am pornit-o pieptiş la deal, cu trupul vînat aplecat spre panta abruptă. Poziția asta chinuită îmi aducea capul foarte aproape de pămînt, cașicum aş fi vrut să-l năpustesc împotriva întregii lumi. Gîndul acesta îmi stîrni un rînjet lugubru.

De jur împrejur se vedeau semnele unui imperiu divizat. Iarba veche și iarba cea nouă se străduiau laolaltă, în băltoacele de la poalele dealului vegetația își ițea firele

>
de un verde intens ; dincolo, pe munți, se zăreau petice de zăpadă, ciudat de albe pe fundalul povârnișurilor lor roșietice ; toate dealurile gheboase arătau ca niște vaci bălțate, scuturate de friguri. Pădurile erau presărate cu vreascuri, smulse de vînturile aprige din martie, iar copacii tineri de pe margini abia începeau să-și scoată la vedere prima nuanță gălbuie a mlădițelor lor* de curînd născute.

M-am așezat, pentru cîteva clipe doar, pe un buștean putrezit, aproape de culmea dealului, eu spatele la un

crîng des și cu fața întoarsă către un lung lanț de muriți, care înconjurau un ținut vălurit și variat. La temelia unuia dintre munți curgea un rîu leneș, dar febril, dublat deasupra de un șuvoi de pîclă jilavă, replică exactă, pînă la cele mai mici meandre, a rudei sale lichide aflate dedesubt. Ici și colo, zdrențe de aburi pluteau, foarte jos, în văzduh, rătăcind fără nici o țintă, aidoma unor nații sau corăbii pă/ășite ori lipsite de cîrmaci, sau poate aidoma unor prosoape foarte ude, puse la uscat pe niște frînghii mcîlcite. Depart, peste un sat pitulat într-o adîncitură împresurată de munți, atîrna ca un giulgiu un enorm baldachin de ceață : fumul condensat al hornurilor, împletit cu răsufările sătenilor, era împiedicat de munții din jur să se risipească și, fiind și prea greu și prea inert ca să poată urca singur, zăcea acolo, între sat și cer, ascunzînd fără îndoială sub el mulți bărbați bolnavi de gîlci și mulți copii rahitici.

Cuprinzînd cu privirea ținutul acela vălurit și întins, înconjurat de munți, și satul, și, ici-colo, cîte o casă de fermă, precum și pădurile, crîngurile, pîraiele, stîncile și cascadele îmi spuneam : ce semn mărunt lasă, la urma urmei, omul pe acest uriaș glob terestru ! Pămîntul, însă. îl însemnează pe om ! Ce accident groaznic s-a petrecut pe Ohio, unde bunul meu prieten și alți treizeci de oameni cumsecade au fost azvîrliți în veșnicie la porunca unui

mașinist cu cap pătrat, care nu știa să deosebească un % ventil de un burlan. Și catastrofa aceea de cale ferată, care s-a produs chiar dincolo de munții din fața mea, cînd două trenuri trufașe s-au ciocnit unul de celălalt, încăle- cîndu-se și lipindu-se spate-ș spate ; iar una dintre locomotive a fost găsită, jumulită ca un pui, în interiorul unuia din vagoanele de pasageri ale celuilalt tren ! Aproape douăzeci de suflete nobile, printre^ care un mire și mireasa lui, împreună cu un prunc nevinovat, au fost azvîrlite în sinistru luntre a lui Charon, care le-a transportat, fără bagaje, la cine știe ce turnătorie cu pereții de zgură. Dar ce rost are să ne plîngem ? Care judecător de pace ar putea face dreptate în acest caz ? Și

ce sens ar avea să plictisim cu el însuși cerul ? cînd poate chiar cerul a rînduit asemenea grozăvii — altminteri cum de s-ar putea întîmpla ?

O, lume nenorocită ! Cine să se mai ostenească a agonisi în ea vreo avere, cînd nu știe cit timp o poate păstra, din pricina miilor de ticăloși și măgari care conduc căile ferate și liniile de navigație, ca și nenumărate alte întreprinderi de importanță vitală pentru omenire ? ! O, dac-aș ajunge eu dictator în America de Nord pentru cîtva timp. i-aș spînzura pe toți, i-aș face bucăți, i-aș pune pe jăratec și i-aș arde de vii, i-aș chinui și i-aș fierbe ca pe niște pulpe de curcan pe acești fochiști imbecili și nemernici, i-aș trimite în iad ca să-i alimenteze cazanele !

Marile progrese ale epocii ! Cum așa ? cum poate îi socotită „progres” o activitate criminală, în slujba morții ? Cine dorește să călătorească atît de rapid ? Bunicu-meu nu dorea, și zău că nu era un prost. Dar ce se-aude ? iarăși se apropie balaurul ăla bătrîn — molohul ăla gigantic, mușcat de streche, ia auzi-1 cum pufăie și țipă ! ia uite-! cum aleargă prin pădurile astea primăvăratice, întocmai ca holera asiatică, de-a-ncălarele pe-o cămilă ! Ferește- te-n lături, omule ! sosește ucigașul autorizat, stăpîn pe monopolul morții, judecător, juriu și călău deopotrivă, ale cărui victime n-au nici măcar privilegiul de a se spovedi

unui preot ! Cale de două sute cincizeci de mile, demonul ăsta de fier străbate țara, zbierînd : „încă, încă, încă!” prăvăli-s-ar peste el cincizeci de munți ! Bine-ar fi ca, prăvăli ȋ du-se, să~l strivească și pe demonul acela mai mititel, care e creditorul meu, un pisălog care-mi scoate sufletul și mă sperie mai abitir decît orice locomotivă, un ticălos cu fața scofilcită, pus parcă și el pe roate, care se ține scai de mine pînă și~n zi de duminică, însoțindu-mă la biserică, unde mi se-așază în strană și, prefăeîndu-se că-mi. întinde, politicoș, cartea de rugăciuni

deschisă la pagina potrivită, îmi vîră sub nas polița-i nesuferită, în toiul rugăciunilor mele, interpunîndu-se astfel între mine și mințuire, fiindcă, deh, cum ar putea cineva să-și țină firea într-o asemenea situație ?

Nu-i pot plăti datoria, acestui individ oribil ! N-am de unde, măcar că, zic unii, n-au fost niciodată atîția bani pe piață — ca o marfă fără căutare. Dar să mă bată Dumnezeu dacă pot face rost de marfa asta, cit de cit, deși nu-i om să aibă mai multă nevoie de ea decît mine ! E-o minciună : nu există mulți bani : pipă îți-mi buzunarele ! Ha ! Iată un hap pe care-l pregătisem ca să-l trimit copilașului bolnav din cocioaba de colo, unde locuiește săpătorul acela irlandez. Copilașu-i bolnav de scarlatină. Lumea spune că bmtuie prin ținut și pojarul, și vărsatul de vînt, și vâri-cela — e vai și amar ele bieții copilași ! De fapt, presupun că mulți dintre ei mor, după ce s-au canonit atîta ! însemnează că s-au chinuit în zadar suferind de pojar, de ore- ion, de laringită difterică, de scarlatină, de vărsat, de holeră, de dezinterie și de mai știu eu ce ! Văleu, iar mă împunge în umărul drept reumatismul ! M-am pricopsit cu el într-o noapte, pe puntea unui vas de pe North River : vasul fiind ticsit, i-am cedat locul meu unei doamne bel- nave, așa că am stat afară, pe punte, pînă a cloua zi dimineața, sub o ploaie mărunță. Iată răsplata cu care te-alegl pentru o faptă bună ! Tii, cum mă doare ! Dă-mi pace, reumatismule ! Nici dacă aș fi omorît-o pe cucoana aceea în loc s-o ajut, n-ai putea să mă chinui mai tare ! Și mai e și dispepsia — sufăr și de boala asta !

Ia te uită, sosesc vițerii, juncănașii de doi ani, scoși abia acum din grajd la pășune, după șase luni de nutreț rece. Urît mai arată î Li se văd coastele de parc-ar fi niște coate., care ies prin pielea acoperită cu-o mîzgă uscată, -ca aluatul clătitelor. Parcă le-a căzut și perișorul de pe piele, 111 unele locuri, iar pielea însăși, acolo unde nu-i roasă ori acoperită cu mîzga aceea, seamănă cu marginile tocite ale unor .cufere vechi și uzate. De fapt, nu-s șase juncănașL ci șase cufere oribile, care s-au rătăcit pe imașul ăsta !

Dar, pentru numele lui Dumnezeu, ce se-aude ? Pînă și
cuierele și-au ciulit urechile și s-au oprit să privească jos, în
vale. Ce-i zgomotul ăsta ? Ba, e un sunet limpede, muzical și
prelung ! Un cucurigu triumfal, ca un imn de slavă : „*Slavă
Domnului din ceruri !* „Chiar acestea sînt cuvintele cocoșului ;
dacă vreun cocoș a putut vorbi vreodată, nici un altul n-ar fi
putut să le rostească mai limpede. Hm, încep să mă simt ceva
mai bine ! La urma urmei, ceața nu-i așa deasă. Soarele a prins
să se-arate în zare ; mi-e mai cald acum.

I-auzi ! A cîntat încă-odată ! A mai răsunit oare vreodată pe
pămînt un cucurigu mai binecuvîntat ? Limpede, ascuțit plin de
cutezanță, de foc, de haz și de bucurie. Parc-ar spune : „*Să nu
spui nicicînd că mori !*” Nu-i așa, prieteni, că-i extraordinar ?

În entuziasmul meu, m-am pomenit vorbindu-le vițelilor, ceea
ce dovedește că adevărata fire a omului se trădează, uneori, în
chipul cel mai inconștient. Ge vițel fusesem eu însumi,
bosumflîndu-mă prosteste, pe culmea unui deal, cînd undeva în
vale un cocoș, fără nici un sfanț în buzunar și pmdit în orice
moment de cuțitul hrăpărețului său stăpîn, slobozește în
văzduh, fără a folosi limbajul rațiunii,

**un chiot asemănător odei unui poet laureat în cinstea
strălucitei victorii de la New Orleans ¹⁰ !**

**Ia-n auziți ! încă odată Prieteni, ăsta trebuie să fie un
cocoș de Șanghai : nici un cocoș de pe la noi n-ar putea scoate
niște acorduri atît de extatice. E limpede, prieteni, eă-i un
cocoș de Șanghai, din rasa „împăratul Chinei”.**

**Dar prietenii mei, cuferele — viței, alarmați în cele din
urmă de sunetele acestea triumfător-zgomotoase, începură a
se risipi, fluturîndu-și cozile în aer și țopăind într-un fel
destul de stîngaci — ceea ce dovedea că nu-și prea mișcaseră
labele în ultimele șase luni.**

**Iarăși cîntă cocoșul ! Al cui o fi ? Care om din ținutul
acesta și-a putut permite să "cumpere un asemenea „Șanghai”⁴⁴**

¹⁰ Bătălia dată la 8 ianuarie 1815 — ultima din Războiul de
Independență — a fost cîștigată de trupele americane conduse de
generalul Andrew Jackson, la New Orleans.

extraordinar ? Parcă mi-ar fi luat foc sîngele în vine, așa mă simt. îmi vine să sar pe bușteanul ăla putred — nu cumva ca să dau din coate și să și cînt ? După ce că n-am un ban în buzunar... Și toate astea, numai și numai fiindcă am auzit cîntatul unui cocoș. Minunat cocoș ! Iată însă că dumnealui a-nceput să cînte tare de tot. Dar e abia dimineață : să vedem cum o să cînte pe la amiază și către seară. Cînd stau să mă gîndesc, cocoșii cîntă îndeosebi la începutul zilei. Curajul lor nu ține mult, de fapt. Da, da, pînă și cocoșii sînt nevoiți să se supună legii universale a suferinței : ei încep prin a jubila, dar sfîrșesc prin a fi abătuți.

„.../n mîndra dimineață, Noi, aprigii cocoși ne-ncepem cîntul In bucurie, dctr tăcem spre seară, Cînd deznădejdea-ntnnecă pîniintul".

11

¹¹ Melville parodiază o strofă din cunoscutul poem al lui Wordsworth, *Resolution and Independence* (*Hotărîre și neatîrnare*): „Noi, poeții, în tinerele debutăm în bucurie, Drept care sfîrșim în jale și nebunie".

Cînd a scris versurile astea, poetul s-a fi gîndit taman la acest cocoş de Şanghai. Dar stai ! Iar i se-aude glasul, de zece ori mai plin. mai bogat, mai răsunător şi mai extatic decît înainte ! E ca şi cum aş auzi marele clopot al catedralei St. Paul în ziua încoronării unui rege ! De fapt clopotul ăla ar trebui să fie dat jos şi înlocuit cu acest cocoş de Şanghai. Un asemenea cucurigu ar înveseli toată Londra, de la Mile End pînă la Colina Primulelor (unde nu creşte nici o primulă), făcînd să se risipească ceaţa,

Constat că, în dimineaţa asta, am poftă de micul dejun, cum n-am mai avut de vreo săptămînă încoace. Deşi mă gîndisem să iau doar un ceai cu pîine prăjită, o să comand o cafea şi nişte ouă ; ba nu, o cană cu bere neagră şi un bîftec ! Vreau ceva consistent. A, uite trenul — vagoane- le-i albe scînteiază printre copaci, ca un filon de argint. Ce vesel e ciripitul scos de coşul locomotivei ! Şi ce veseli par călătorii ! Unul din ei flutură o batistă — se duc, pe semne, la oraş sa mănînce stridii, să-şi vadă prietenii şi să meargă la circ. Ia te uită cum se vîlureşte ceaţa în jurul dealurilor, parc-ar fi nişte cîiionţi bălai, în care soarele îşi întreţese razele. Fumul azuriu al satului e ea un baldachin atîrnat deasupra unui pat de mireasă. Ce frumos străluceşte lunca. în locul acela, unde râul s-a revărsat peste malurile înverzite ! Iarba veche trebuie să-i facă loc celei noi.

Da, plimbarea asta mi-a priit. Acum, hai acasă ; abia aştept să tai bîftecul şi să golesc cana cu bere neagră : după aceea, o să mă simt la fel de vînjos ca Samson. Mă gîndesc, totuşi, că s-ar putea să vină creditorul ăla". Ia să mă duc în pădure şi să-mi tai un băţ : pe legea mea că, dacă se-arată şi astăzi pisălogul, o să-l ciomăgesc zdravăn !

Iarăşi cîntă cocoşul î „Bravo ! îmi spune. Ciornă- geşte-1 !"
Straşnic cocoş !

M-am simţit foarte bine, toată dimineaţa. Creditorul s-a arătat pe la orele unsprezece. I-am trimis vorbă, prin

băiatul Jake, că-l aștept. Tocmai citeam *Tristram Shandy* ¹²și nu puteam să cobor. Ticălosul ăla sfrijit (mai e și fermier, pe deasupra : gîndiți-vă, un fermier sfrijit !) a intrat pe ușă și m-a găsit tolănit într-un jilț, cu picioarele pe masă, cu nasul în carte și cu a doua sticlă de bere la îndemînă.

— Ia loc, i-am zis. O să termin de citit capitolul, după care, îți stau la dispoziție. Frumoasă dimineață. Iia, ha ! Uite un pasaj foarte hazliu, despre Unchiul Toby și. Văduva Wadman ! Ha, ha ! Dă-mi voie să ți—l citesc.

— N-am timp, mă așteaptă muncile de la amiază.

— Dă-le naibii de munci !... Nu-ți aprinde țigara aici, că te dau afară !

— Domnule...

— Dă-mi voie să-ți citesc pasajul cu Văduva Wadman.

Văduva Wadman zice...

— Domnule, uite polița mea...

— Prea bine, răsuțește-ți o țigară — e ora la care fumez și eu.

Fii bun, te rog, și scoate un tăciune din vatră!

— Polița mea, domnule ! izbucni ticălosul, pălind de furie și de uimire că mă purtam astfel (de obicei, îl înfruntam pălind- eu însumi), dar încă prea prudent ca să-și trădeze pe de-a-ntregul uimirea. Polița mea, domnule !

Și mi-o vîrî sub nas.

— Ce dimineață frumoasă, nu-i așa, prietene ? Ce încântător arată ținutul nostru ! Spune-mi, te rog, ai auzit azi dimineață cum cînta cocoșul acela nemaipomenit ? Bea si dumneata cîin berea asta a mea î

¹² — *A duminică ?* Plătește-ți mai întîi datoriile, și p-ormă oferă-ți berea !

¹² *Viața și opiniile lui Tristram Shandy*, capodopera scriitorului englez Laurence Sterne (1713—1768).

— Crezi, aşadar, că berea mea nu face doi bani ? strigai eu, ridicându-mă în picioare, ameninţător. O să te conving că'te-nşeli. O să-ţi dovedesc că-i mai bună şi mai tare decât berea Barclay şi Perkins" !

Şi, fără alte vorbe, l-am apucat pe ticălos de haină (şi, fiind un slăbănog, haina i-era destul de largă ca să am de unde s-o apuc), l-am legat fedeleş, făcându-i şi un nod marinăresc, apoi i-am vîrît între dinţi poliţa şi l-am scos afară, pe maidanul de lîngă casă.

— Jake, i-am poruncit^ eu băiatului, du-te în şopron şi adu-mi de acolo un sac cu cartofi porceşti. Adu-1 încoace şi azvîrle cu cartofi în sărăntocul ăsta, pune-1 pe fugă î A venit să-mi cerşească bani, deşi ştiu bine că poate să muncească. Dar e prea leneş din fire. Alungă-1, Jake !

Dumnezeule î ce cucurigu ! Cocoşul de Şanghai a slobozit în clipa aceea un asemenea imn de slavă, un asemenea chiot triumfal, încît mi-a crescut inima de bucurie. Creditori ? Păi, aş fi fost în stare să mă bat cu o armată întreagă de creditori ! Cocoşul de Şanghai era de părere că aceşti creditori veneau pe lume numai şi numai ca să fie bătuţi, loviţi, zdrobiţi, strangulaţi, înecaţi, ciomăgiţi !

Întoreîndu-mă- în casă, după ce euforia victoriei mele asupra creditorului se mai potolise, am început să meditez la misteriosul cocoş. Nu mă aşteptasem să-1 aud atît de aproape de locuinţa mea. Mă întrebam : în ograda cărui fermier bogat o fi cîntînd ? Şi nu contenise a cînta, aşa cum crezusem. Cocoşul ăsta obişnuia, pesemne, să cînte cel puţin pînă la amiază. O să cînte, cumva, toată ziua? M-am hotărî! să aflu, aşa că am urcat din nou dealul. Acum, întreg ţinutul era scăldat în lumina veselă a soarelui. De jur împrejur, vegetaţia încălzită exploda. Vitele erau pe cîmp. Văzduhul răsuna de ciripelile voioase ale păsărilor, proaspăt sosite din miazăzi. Pînă şi ciorile croncăneau cu o anume dulceaţă şi păreau ceva mai puţin negre ca de obicei.

Sst ! iar se-aude cocoşul ! Cum aş put ea descrie cîn tecul lui, la amiază ? în comparaţie cu el, cîntecul de dis-de- dimineaţă era ca o şoaptă. Nici un muritor n-a auzit vreodată un asemenea cucurigu prelung, muzical şi puternic !

Eu însumi, auzisem la viaţa mea destule cîntări de cocoşi, unele foarte măiestre, dar *acest* cucurigu le întrecea pe toate : deşi

zgomotos, suna ca un flaut, și exprima o bucurie fără margini, dar și o desăvârșită stăpânire de sine — ai fi zis că țîșnea din-tr-un gîtlej de aur, pentru a se înălța în tării, din ce în ce mai puternic și mai melodios ! N-avea nimic din cucurigeala trufașă și prostească a unor cocoși tineri și necopți, care pășesc în viață plini de îndrăzneală și voioșie, pentru că n-au habar de ce-ar putea să li se întîmple. Era cîntecul unui cocoș care nu cînta într-o doară și care știa cîte ceva ; cîntecul unui cocoș care se luptase cu viața și biruise, iar acum era hotărît să cînte, chiar de s-ar fi întors pămmtul pe dos și de s-ar fi prăbușit bolta cerului. Un cucurigu înțelept, un cucurigu invincibil, un - cucurigu, filozofic, un cucurigu fără pereche î

M-am întors din nou acasă, înviorat, cu un sentiment de triumf, parcă. Mă gîndeam la datoriile mele și la celelalte necazuri, precum și la neizbutitele răscoale ale unor popoare asuprite de peste ocean, la catastrofa de cale ferată și la naufragiul aceluia vas, în care pierise și un bun prieten al meu ; mă gîndeam la toate astea cu un sentiment de sfidare calmă, ce mă uimea. Simțeam că aș fi în stare să înfrunt Moartea, s-o poftesc chiar la masă și să toastăm împreună în cinstea Catacombelor, într-atîta eram de sigur de mine și de încrezător în trăinicia universului.

Spre seară am urcat din nou dealul, ca să văd dacă vajnicul cocoș se va dovedi la înălțime, cîntînd și acum, adică de la răsăritul pînă la apusul soarelui. Ei bine, cîntecul lui de seară, țîșnind din gîtleju-i vînjos, se revărsa peste întreg ținutul și-l acoperi, întocmai cum înaripatele oști ale lui Xerxes, venind dinspre răsărit, acopeliseră Grecia. Era un adevărat miracol, mai abitir decît clopotele de vecernie sau cele ce vestesc stingerea ! Doamne, cs cucurigu ! Pun rămășag că, în* seara aceea, cocoșul s-a dus la culcare ca un învingător al zilei, oferindu-i nopții *în* dar ecourile cîntecelor lui fără număr.

După un somn neobișnuit de adine și odihnitor m-ara sculat devreme și am pornit din nou la deal, cu iuțeala unei mingi de fotbal și cu senzația că-s ușor și mlădios ca un arc de trăsură, și că plutesc ca un pește în apă. Dar cocoșul de Shanghai mi-o luase înainte ! Pasărea aceea matinală, care ciugulea rîme, cînta acum ca o goarnă în care ar fi suflat o foală, cînta tare de tot, dînd glas unei bucurii iară margini. Prin ogrăzile fermelor răzlețe cîntau o mulțime de alți cocoși, răspunzîndu-și unul

altuia ; dar cîntă- rile lor erau cam ceea ce este o flageoletă față de un trombon. Cocoșul de Șanghai izbucnea cînd și cînd, acoperin- du-le cîntările cu atotputernicu-i suflu. Ai fi zis că nu-l interesează nimic altceva. Nu le răspundea celorlalți cocoși, ci cînta de unul singur, pe socoteala lui — un cîntec solitar, de sfidătoare independență.

O, viteazule cocoș de Șanghai, o, nobilă pasăre, pe bună dreptate jertfită de către invincibilul Socrate, ca o mărturie a victoriei lui finale asupra vieții !

Zău că mă voi duce chiar azi, în această zi binecuvîntata, să- l caut pe cocoșul de Șanghai și să- l cumpăr, fie și cu prețul unei noi ipoteci asupra pămînturilor mele !

În vreme ce- mi spuneam aceste cuvinte, trăgeam cu urechea, doar doar voi putea să- mi dau seama dincotro se auzea cîntatul. Dar acesta se revărsa așa de imperios în văzduh și- l făcea să vibreze cu atîta putere, încît era cu neputință să spui din care direcție venea imnul de bucurie. Un singur lucru era limpede, și anume, că venea dinspre răsărit, nu dispre apus. Am stat apoi să mă gîndesc pînă unde poate fi auzit cîntatul unui cocoș ? în ținutul acesta liniștit, și pe deasupra înconjurat de munți, sunetele se auzeau pînă hăt, departe. Și apoi, relieful vălurit, cu dealuri și văi peste care munții își aplecau frunțile de cremene; producea ecouri ciudate, reverberații și rezonanțe prelungi; care te lăsau perplex, oricît ți- ar fi desfătat auzul. Unde se aciuase oare acest vajnic cocoș de Șanghai, această pasăre a jovialului Socrate, această zburătoare elinească, neîa-;

fricoșată de moarte ? IJnde anume se ascundea ? Unde ești, nobile cocoș ? Mai cîntă o dată, cocoșule princiari, cocoșule de Șanghai, pasăre a împăratului Chinei ! Frate al Soarelui, văr al marelui Jupiter, unde ești ? Mai cîntă- mi o dată și spune- mi adresa ta !

Și deodată, glasul lui izbucni, ea o orchestră a tuturor cocoșilor din lume. Dar de unde anume ? Aceasta era întrebarea. Nu se putea ști, decât că venea dinspre răsărit.

După micul dejun, mi-am luat toiagul și am pornit la drum. Se aflau prin împrejurimi numeroase conace boierești, și nu mă îndoiam că unul dintre acești fermieri bogați investise vreo sută de dolari într-un cocoș princiar, de Șanghai, adus de peste mări la bordul vasului *Alizeul*, sau al vasului *Vijelia albă* ori al vasului *Regina mărilor*, fiindcă numai o corabie vitează, cu un nume frumos, ar fi putut să transporte un asemenea cocoș. Eram hotărât să cutreier întreg ținutul pentru a-l găsi pe acest nobil străin, dar mă gîndeam în același timp că n-ar strica să mă opresc, pe drum, chiar la cocioabele cele mai umile, pentru a-i întreba pe oameni dacă n-au auzit, din întîmplare, vorbindu-se despre un cocoș de Șanghai, adus de curînd de peste mări în ograda vreunui dintre domnii de la oraș, stabiliți pe aci ; căci^era clar că nici un fermier sărac, nici un sărăntoc de orice fel n-ar fi putut să posede un astfel de trofeu oriental, un asemenea clopot de catedrală înfipt într-un gîtlej dă cocoș.

Zărind un bătrîn care ara cu plugul un ogor, aproape de gardul ce mărginea drumul, l-am întrebat :

— Prietene, nu cumva ai auzit, în ultima vreme, cîntările unui cocoș nemaipomenit ?

— Păi, nu prea știu, îmi răspunse bătrînul, cu un glas tăragănat. Văduva Crowfoot¹³ are, ce-i drept, un cocoș, are și jupîn Squaretoes un cocoș, ba, am și eu unul, și toți cocoșii ăștia cîntă. Da' nu știu ca vreunu" din ei să fie, cum zici, nemaipomenit.

— Atunci, îți spun bună ziua, i-am replicat, tăios. E limpede că n-ai auzit cîntatul cocoșului împăratului Chinei.

¹³ Crowfoot are mai multe sensuri în englezește, printre altele însemnînd planta numită la noi „untîșor” sau „grîușor” ; Squaretoes = învechit, demodat.

După un timp, am întâlnit un alt moșneag, care tocmai repara un gard de fier, parădit din cale-afară : barele erau mâncate de rugină și, la fiecare atingere a mâinii bă tonului, se rupeau, prefăcându-se într-o pulbere gălbui-roșcată. Ar fi fost mult mai bine să lase gardul în pace, sau să-și facă rost de niște bare noi. În treacăt fie spus, cred că una din cauzele tristului fenomen care face ca fermierii să fie mai idioți decât orice altă categorie de oameni, este stăruința lor de a repara gardurile de fier ruginite, pe o vreme caldă, de primăvară. E o muncă lipsită de speranță, o muncă grea și zadarnică. O muncă în stare să ducă la disperare un om, Atâtea eforturi, risipite pentru o iluzie deșartă ! Căci cum ar putea oare cineva să înduplece un gard de fier vechi să se țină în cuiele-i tocite ? Prin ce vrajă ar putea să capete vlagă niște bare care-au stat în gerul și-n dogoarea a șaizeci de ierni și veri consecutive ? Tocmai această nenorocită strădanie de a repara niște garduri putrede cu propriile lor bare putrede, îi duce pe mulți fermieri la balamuc.

Pe fața bătrînului cu .pricina se și citeau limpede cele clintii semne ale idioției. Căci, la o azvîrlitură de băț se întindea unul dintre cele mai jalnice și mai întristătoare garduri de fier din Virginia, pe care-mi fusese vreodată dat să le văd. Pe un ogor din spatele gardului, niște tăurași, stăpîniți parcă de diavol, tot izbeau în gardul ăla nenorocit, prin care și ieșeau uneori, silindu-1 pe bietul bătrîn să-și lase lucrul și să-i gonească înapoi. Îi gonea cu o bară uriașă, ca bîrna lui Goliat, dar ușoară ca un dop ; la cea dintîi atingere, se prefăcea în pulbere !

Prietene, mă adresai eu acestui sărman muritor, ai auzit cumva în ultima vreme cîntarea nemaipomenită a unui cocoș ?

Era cașicum l-aș fi întrebat dacă auzise trîmbița morții. Omul îmi aruncă o privire năucă, lugubră, de nedescris și, fără un cuvînt, se puse din nou pe nenorocita lui treabă.

Prost mai sînt, îmi spuneam, să-l întreb pe un amărît
ca ăsta, în legătură c-un cocoş așa'de vesel î

Şi am mers mai departe. Părăsisem platoul înalt
unde-mi aveam locuinţa şi ajunsesem într-o vîlcea, unde
n-aş fi putut auzi cîntarea cocoşului de Şanghai, care ar
fi trecut desigur pe deasupra mea. Şi apoi, cocoşul putea
foarte bine să-şi fi întrerupt imnurile, pentru un timp. ca
să ciugulească niscaiva grăunţe de ovăz sau boabe de
porumb, ori ca să tragă un pui de somn.

În* cele din urmă am întîlnit un domn rotofei — era
să zic *porcofei* — un mare bogătaş, care-şi cumpăraseră
recent un teren mănăs şi-şi construiseră un conac fălos,
prevăzută şi cu o crescătorie grozavă de păsări, căreia i se
duseseră buhul în întregul ţinut. Iată-l, mi-am zis, pe stă-
pînul cocoşului de Şanghai !

— Scuzaţi-mă, domnule, l-am interpellat eu pe grăsa-
nul care venea călare spre mine, sînt un concetăţean de-
al dumneavoastră şi aş dori să vă întreb dacă nu cumva
aveţi vreun cocoş de Şanghai ?

— Ba am, chiar zece, nu unul !

— Zece ? ! exclamai eu, uimit. Şi... toţi cîntă ?

— Da. toţi, şi încă tare ! N-aş ţine un cocoş care să nu
cînte.

— N-aţi vrea să faceţi cale întoarsă şi să-mi arătaţi şi
mie cocoşii dumneavoastră ?

— Cu plăcere : sînt mîndru de ei ! M-au costat, una
peste alta, şase sute de dolari.

În timp ce mergeam lîngă calul omului, mă întrebam
dacă nu cumva luasem corul celor zece cocoşi ai săi,
drept un supranatural cucurigu i*coiS de unul singur
dintre ei.

— Nu cumva, domnule, unul din cocoşii dumneavoastră de
Şanghai îi întrece cu mult pe toţi ceilalţi prin felul inspirat,
muzical şi viguros cum cîntă ?

— Cred că toți cîntă cam la fel, îmi răspunse omul, politicos. Zău că nu le-aș putea deosebi cm tarile.

Începusem să cred că, la urma urmelor, nobilul meu< cocoș putea foarte bine să nu fie în posesia acestui fermier bogat. M-am dus totuși cu el în ograda lui și i-am văzut cocoșii de Șanghai. Trebuie să mărturisesc că, pînă atunci, nu văzusem niciodată acest soi de cocoși. Auzisem că se plăteau pentru ei prețuri uriașe și că erau foarte mari, și-mi închipuiam că trebuie să fie ele o frumusețe corespunzătoare atît prețului cît și dimensiunilor lor urie- șești. Spre uimirea mea, însă, am văzut zece orătânii de culoarea morcovului, fără pic de strălucire în penele lor. Drept care, mi-am zis numaidecât că princiarul cocoș nu putea să se afle printre aceste orătânii și că nici nu era, poate, un cocoș de Șanghai, dacă orătâniile astea jalnice erau într-adevăr reprezentative pentru rasa lor.

Am umblat toată ziua, poposind la o fermă ca să îmbuc ceva și să mă odihnesc, inspectînd diferite ogrăzi, stînd de vorbă cu diverși proprietari de păsări, ascultînd o sumedenie de cîntări cocoșești, dar n-am fost în stare să-l descopăr pe misteriosul cocoș. De fapt. ajunsesem atît de departe în peregrinările mele, încît nici nu i-aș mai ii putut auzi glasul. Începusem să bănuiesc că o fi fost doar un musafir în trecere pe-aiei și că plecase spre miazăzi eu trenul de la orele unsprezece, astfel încît acum o fi cîntînd undeva pe, malurile înverzite ale Strîmtorii Long Island.

Dar a doua zi dimineață i-am auzit din nou cîntarea înaripată, și iarăși am simțit că-mi ia foc sîngele în vine, iarăși m-am ridicat deasupra tuturor necazurilor, iarăși mi-a venit poftă să-l dau afară pe creditorul acela. Dar creditorul nu se arăta : nemulțumit de primirea ce i-o făcusem data trecută, se ținea departe. Se simțea pe semne jignit, ca orice neghiob care nu înțelege de glumă.

Trecură mai multe zile, în timpul cărora am cutreierat împrejurimile, căutînd în zadar cocoşul. Totuşi îl auzeam de pe culmea dealului, şi uneori chiar din casă, ori în tăcerea nopţii. Dacă, în răstimpuri, eram năpădit de stenahorie, ajungea să aud acel cucurigu triumfător, pentru a simţi că sufletul mi se preface Într-un cocoş, bătînd din aripi şi respirînd adine, spre a arunca o sfidare veselă întregii lumi de necazuri.

În cele din urmă, după vreo cîteva săptămîni, am fost nevoit să semnez o nouă ipotecă asupra proprietăţii mele, pentru a-mi putea achita unele datorii, printre altele datorita faţă de creditorul acela, care între timp mă dăduse în Judecată. Felul în care se desfăşura procesul era cît se poate de umilitor. Tocmai mă desfătasem în circiuma satului cu o sticlă de bere neagră, de Philadelphia, şi cu nişte brînză de Herkimer şi-i spusesem crîşmarului — cu care eram prieten — că o să-i plătesc data viitoare, după ce voi încasa şi eu nişte bani, cînd, dueîndu-mă la cuierul pe care-mi atîrnasem pălăria ca să-mi scot din borul acesteia un trabuc de soi, am văzut că trabucul era învelit în citaţia tribunalului ! în timp ce-o dezlipeam de pe trabuc, poliţaiul aflat în preajmă, îmi spuse cu-o voce groasă :

— Ia seama !

Şi adăugă, în şoaptă :

— Vîră hîrtia asta în lulea şi fumeaz-o !

M-am întors cu faţa spre cetăţenii prezenţi în circiumă şi le-am vorbit astfel :

— Domnilor, este oare aceasta o manieră onorabilă, sau măcar legală de a prezenta o citaţie ? Uitaţi-vă şi dumneavoastră !

Toţi cei prezenţi fură de părere că poliţaiul comisesse o impoliteţe flagrantă, profitînd de neatenţia unui cetăţean ocupat să-şi bea berea şi să-şi mănînce brînză, pentru a-i

¹ Sat întemeiat în 1725 de colonişti germani, pe malul rîului Mohawk, în partea de răsărit a statului New York, strecura o citaţie în pălărie. Era o cruzime din parte-i, căci şocul, provocat de citaţie numaideeît după consumarea acelei gustări, risca să împiedice buna digestie a brînzei, un aliment care se digeră mult mai greu decît altele.

Ajuns acasă, am citit ce scria în citaţie şi m-a cuprins melancolia. Ce lume rea ! ce lume rea ! Uite, eu, un om cum nu se află altul mai cumsecade, un om ospitalier, generos, cu sufletul

deschis, nu sînt lăsat de soartă să posed averea cu care mi-aş putea blagoslovi compatrioţii, prin dărnicia mea. Mai mult încă, în vreme ce atîţia bogătaşi cîrpănoşi trîndăvesc în palatele lor daurite, eu, om-cu suflet nobil, sînt servit cu asemenea citaţii ! Mă simţeam părăsit, maltratat, prigonit pe nedrept — într-un cuvînt, vai de capul meu î

Deodată, am auzit acel cucurigu triumfal şi sfidător, ca o trîmbiţă sau ca un dangăt de clopot*! Dumnezeule, cum m-a repus pe picioare ! Dar ce zic eu, picioare ? parc-ar fi fost catalige !

O, nobil cocoş î

îmi spunea, cu toată claritatea de care e în stare un cocoş :

— Ducă-se naibii lumea întreagă, cu necazurile ei cu tot, tu fii vesel şi spune-ţi că n-o să mori niciodată. Ce-i lumea, în comparaţie cu tine ? Un pumn de ţărînă, oricum. Tu, fii vesel, omule !

O, nobil cocoş !

— Bine, cocoşule drag, mă adresai eu lui, după un răgaz de gîndire, dar nu-i uşor să dai naibii lumea aceasta, şi nu-i deloc uşor să fii vesel cînd ai o citaţie în pălărie sau în mină ! -

Cocoşul îmi răspunse, cu toată claritatea de care e în stare un cocoş :

— Dă-o naibii de citaţie şi dă~l naibii pe individul care ţi-a trimis-o ! Dacă n-ai nici bani, nici pămînturi, du-te şi scarmănă-l pe individ şi spune-i că n-ai de gînd să-i plăteşti niciodată ! Fii vesel, omule !

Interpretînd în felul meu sfatul imperios al cocoşului, mi-am ipotecat din nou proprietatea şi mi-am achitat datoriile, graţie acestei noi ipoteci. Ceva mai liniştit, am pornit din nou în căutarea nobilului cocoş. Dar zadarnic, deşi îl auzeam zilnic. Începusem să cred că în taina asta se ascundea o înşelătorie, pesemne «că un ventrilog nemaipomenit îşi bătea joc -de mine, furişînclu-mi-se în şoproane, în pivniţă sau pe acoperiş. Dar nu ! era eu neputinţă : ce ventrilog ar fi putut să scoată un cucurigu atît de eroic şi de celest ?

Într-o dimineaţă veni la mine un ins ciudat, care-mi tăiaşe nişte lemne în martie — vreo treizeci şi cinci de stînji — venea acum să-şi primească simbria. Era, repet, un ins ciudat. Înalt şi uscăţiv,

cu o față lunguiață și tristă, în, ciuda ochilor săi, care aveau o licărire stranie, de bucurie latentă. Avea un aer grav, dar nu deprimat. Purta o haină lungă, cenușie, uzată și o pălărie mare, ponosită. Omul acesta se învoise să-mi taie lemnele, pentru atîta și-atîta de fiecă stîinjen. Stătea și tăia lemnele cu fierăstrăul, de dimineață pînă seara, pe viscol, fără să crîc- nească. Nu vorbea niciodată neîntrebat. Nu făcea altceva decît să taie lemne. Tăia și tăia, prin ninsoare. Fierăstrăul și viscolul mergeau mîna-n mîna, ea două fenomene ale naturii. În prima zi cînd venise la lucru, omul își adusese cu el și rperindea, ca s-o mănînce pe viscol, așezat pe capra pe care tăia lemnele. De la fereastra mea, lingă care citeam *Anatomia melancoliei*, a lui Burton \ îl vedeam cum mănîncă. Arn ieșit afară, cu capul gol și-am strigat :

— Dumnezeule ! Ce faci ? Intră în casă, omule ! *Acesta* ți-e prînzul ?

Avea un codru de pîine uscată și o bucată de carne sărată, învelită într-un ziar ud, și-și vîra în gură cîte un pumn

¹ *Trataț pseudo-medical, publicat în 1621 de pastorul englez Robert Burton (1577—1640).*

de zăpadă proaspătă, ca să-și moaie îmbucăturile. L-am adus în casă, l-am așezat în fața sobei și i-arn oferit o mîncare fierbinte, de porc cu fasole, și o carafă de cidru.

— Uite ce e, i-am spus, să nu-ți mai aduci aici merin- dea udă ! Vei fi fiind dumneata lucrător cu bucata, dar vei sta la masă cu mine î ^

Omul își exprimă mulțumirea într-un fel liniștit, mîn- dru, dar nu lipsit de recunoștință, și-și consumă prînzul cu o vădită satisfacție, pe care i-o împărtășeam, deoarece îmi oferea prilejul de a vedea că știe să dea de duș că o cană ele cidru, la fel ca oricare alt om. Ajunsesem să-l respect. Oricîteori mă duceam să văd cum lucrează la capra lui îi vorbeam cu o deferentă respectuoasă și prudentă. Intrigat de înfățișarea lui stranie, și impresionat de uimitoarea rivnă cu care mînuia fierăstrăul — o muncă foarte obositoare, disprețuită de cei mai mulți — încercam adesea să aflu de la el cine era. ce fel de viață ducea, uncie se născuse, și așa mai departe. El, însă, nu scotea o vorbă. Venea să-mi taie lemnele, să mămnoe la prînz, cînd îl invitam, dar nu și să trîncănească. în

aceste condiții, tăcerea lui morocănoasă îmi cam displăcuse ia început. Dar chibzuind mai temeinic, această tăcere mă făcu să-l respect și mai mult. Îi vorbeam cu o deferență crescîndă, pe un ton din ce în ce mai respectuos. În sinea mea ajunsesem la concluzia că omul acesta trecuse prin încercări grele, că se alesese cu multe răni dureroase din contactul eu lumea, că avea o fire gravă, că împărtășea filozofia lui Solomon și că ducea o viață liniștită, cuviincioasă și cumpătată și. deși foarte sărac, era un om vrednic de toată stima. Îmi imaginam uneori că ar fi putut să fie diacon sau paracliser la o bisericuță de țară. Și mă gîndeam că n-ar fi deloc rău ca omul acesta să fie propus candidat la președinția Statelor Unite : s-ar dovedi un mare reformator al abuzurilor !

Numele lui era Merry musk Frumos nume pentru un asemenea sărăntoc ! I-am întrebat pe diverși oameni dacă-l cunoșteau pe Merrymusk, dar avea să treacă multă vreme pînă să aflu ceva despre el. Originar, se pare, din Maryland, trăise mult timp acolo, cutreierînd satele ; pînă cu vreo zece ani în urmă fusese un om risipitor, deși cu totul inocent și inofensiv, un om capabil să muncească din greu o lună întreagă, rămînînd uimitor de treaz, pentru ca mai apoi să-și cheltuie toată simbria într-o singură noapte de chef. În tinerețe, fusese marinar și evadase de pe nava lui. la Batavia, unde se îmbolnăvisese de friguri și era cît pe-acî să moară. Își revenise însă și se îmbarcase pe o navă, ca- re-l adusese acasă ; între timp, toți prietenii lui muriseră, așa că omul pornise spre miazănoapte, unde hălăduia și acum. Cu vreo nouă ani în urmă, se însurase cu o femeie, care-i dăruise patru copii. Nevastă-sa devenise o invalidă : unul dintre copii era bolnav de erizipel, iar ceilalți erau rahitici. Locuia împreună cu familia lui într-o cocioabă, pe un petic ele pămînt sterp și singuratic, nu departe de locul unde calea ferată trecea pe la poalele unui munte; își cumpăraseră o vacă grasă, ca să aibă lapte din belșug pentru copii ; dar vaca murise în timpul unei sarcini, iar el nu-și putuse îngădui să-și cumpere alta. Familia nu răbda totuși niciodată de foame. Merrymusk muncea din greu și-i aducea de mîncare.

Acest Merrymusk venea așadar să-și primească simbria, pentru lemnele pe care mi le tăiasse.

.— Prietene, i-am zis, nu cunoști pe-aici vreun domn care are un cocoș nemaipomenit ?

În ochii tăietorului de lemne se aprinse un licăr.

— Nu cunosc nici un *domn* care să aibă un cocoș care să merite să zici că-i nemaipomenit, îmi răspunse el

¹ Nume compus din *merry*, în englezește vesel, și *rnusk*, care înseamnă un animal rumegător, renumit prin substanța mirositoare pe care-o poartă într-un iei ele pungă sub pîntece,

Aha, mi-am spus eu, acest Merrymusk nu-i omul care să mă poată lămuri. Tare mă tem că n-o să-l găsesc niciodată pe acel cocoș nemaipomenit.

Neavînd toți banii pe care i-i datoram lui Merrymusk, i-am dat o parte din ei și i-am zis că peste o zi, două voi trece să-i aduc restul, la el acasă, fiindcă tot voiam să fac o plimbare și să-i vizitez locurile. Drept urmare, într-o dimineață superbă am pornit-o la drum, ca să-mi achit datoria. Cu chiu cu vai am găsit drumul spre cocioabă. Nimeni nu părea să știe unde anume se afla. Ei bine, se afla într-o zonă foarte neumblată a ținutului, mărginită într-o parte de un munte cu păduri dese („Muntele lui Octombrie”, i-am zis eu, din pricina aspectului de paradă cu steaguri pe care-l avea în acea lună), și în cealaltă parte de o mlaștină cu stufăriș, pe care calea ferată o tăia drept ca o luminare. Trenurile treceau pe-acolo de multe ori pe zi, chinuindu-i pe locatarii cocioabei aceleia nenorocite cu. priveștiștea fugară a atîtor lucruri rare : frumusețe, ranguri înalte, eleganță, sănătate, cufere, aur și argint, articole de îmbrăcăminte și de băcănie, mirese și miri, soți și soții fe-, ricite — toate acestea zburau prin fața cocioabei singuratice, n-aveau vreme să se oprească, numai ce apăreau, că se și mistuiau în zare, ca și cum această parte a lumii ar fi fost făcută ca să se zboare deasupra ei, nu ca să se fixeze cineva pe ea. Cam asta era tot ce vedeau locatarii cocioabei dm ceea ce se numește „viață”.

Cu toate că eram destul de dezorientat, știam în ce direcție trebuia să fie cocioaba, așa că am mers mai departe. Pe măsură ce înaintam, auzeam, spre uimirea mea, cîntatul aceluia misterios cocoș, din ce în ce mai tare și mai deslușit. Să fie oare cu puțință ca un domn care are un cocoș de Șarighai să locuiască într-o regiune atît de pustie și de lugubră ? mă întrebam. Dar trîmbița aceea triumfătoare și, sfidătoare se auzea clin ce în ce mai tare și mai aproape. Deși s-ar putea să mă fi abătut de la drumul ce duce la cocioaba tăietorului de lemne, îmi spuneam, s-ar părea,

2i

slavă Domnului, că sînt pe drumul ce duce spre cocoșul acela nemaipomenit. Încîntat de această perspectivă promițătoare, am mers mai departe, în vreme ce cîntatul cocoșului se auzea, în răstimpuri, ca o chemare veselă și îmbietoare, din ce în ce mai aproape. In cele din urmă,

ieșind dintr-un desiş de tufe de soc, am văzut drept în fața mea cea mai splendidă făptură care-a fericit vreodată ochii unui muritor.

Un cocoș, care era mai degrabă un vultur cu aripile de aur, decât un cocoș. Mai degrabă un feldmareșal decât un cocoș. Un cocoș care semăna mai degrabă cu Lord Nelson în uniformă-i strălucitoare, stînd pe duneta vasului de linie *Vanguard* înainte de bătălie, decât cu un cocoș. Sau mai degrabă cu împăratul Charlemagne în mantia lui, la Aix-la-Chapelle, decât cu un cocoș.

Ce cocoș !

* înalt de stat, se ținea țăntoș pe picioarele-i lungi. Avea trei culori : roșu, auriu și alb. Roșul se vedea doar pe creasta lui. o creastă puternică și simetrică, aidoma chivei- rei lui Hector, așa cum era desenată aceasta pe scuturi!? grecilor antici. Penetul îi era alb ca zăpada, învrîstat cu aur. Se plimba prin fața cocioabei ca un demnitar regal cu creasta ridicată, cu pieptul bombat, cu fireturile scîlfite în fazele soarelui. Pășea cu o eleganță uluitoare. Arăta ca un nobil străin, ca unul din regii aceia orientali care apar în magnificele spectacole ale Operei italiene.

Merrymusk înaintă din pragul ușii spre mine.

— Spune-mi, rogu-te, nu cumva acesta e Signor B* (-neventano ? îl întrebai eu.

— Cum ai zis, domnule ?

— Vorbeam de cocoș, îi răspunsei, eu, ușor stingherit.

La drept, vorbind, entuziasmul mă făcuse să comit: o gafă cam stupidă. Făcusem o aluzie oarecum cultă în prezența unui om incult. Dîndu-mi seama de asta, din căutătura lui sincer mirată, m-am simțit prost, dar mi-am ascuns stinghereala, spunîndu-i că *acesta era cocoșul*.

În cursul toamnei trecute mă dusesem la oraș și avusesem norocul să asist la un spectacol al Operei italiene, un spectacol în care apărea, în rolul unui personaj regal,

un anume Signor Beneventano — un bărbat înalt, impunător, înveșmîntat într-un strai bogat, ea un penet, în care se mișca făcînd niște pași măreți și sfidători. Signor Beneventano părea pe punctul de a se răsturna pe spate, în- tr-atîta de țațoș era. Și zău că pașii cocoșului semăna cu pașii făcuți pe scenă de Signor Beneventano !

Deodată, cocoșul se opri locului și, înălțîndu-și și mai sus capul, își zburli penele și slobozi o cîntare inspirată și puternică. Muntele lui Octombrie îi răspunse în ecou, iar alți munți îi trimiseră înapoi ecoul, preluat de alți munți, astfel încît întregul ținut păru năpădit de cîntarea aceea imperioasă. Abia acum înțelegeam cum de putusem auzi pe dealul meu de departe îmbucurătoru-i glas.

— Dumnezeule !- exclamai eu. Dumneata ești stăpînul acestui cocoș ? E al dumitale ?

— Mai întrebi, domnule ? î mi răspunse Merrymusk, cu un zîmbet șiret pe fața-i lunguiață și gravă.

— Unde l-ai găsit ?

— Aici a ieșit din găoace. Eu l-am crescut !

— Dumneata ?

Hait ! Un nou cucurigu ! Ar fi putut stîrni toate duhurile brazilor și pinilor tăiați vreodată în ținutul acela. Admirabil cocoș ! După ce cîntă, începu din nou să se plimbe, înconjurat de o suită de găini pline de admirație,

— Cît ceri pentru Signor Beneventano ?

— Cum ai zis, domnule ?

— Pentru cocoșul ăsta fermecat ! Cît ceri pentru el ?

— Nu-l vînd.

— Îți dau cincizeci de dolari

— Pfui !

— O sută ! .

— Scîrț !

— Cinci sute !

— Canei !

— Și mai zici că ești om sărac ? !
 — Da' de unde ! Păi, n-am eu oare cocoșul ăsta, pentru care am refuzat să primesc cinci sutare ?
 — E adevărat, îi răspunsei eu, serios. Așa e. Și zici că nu vrei să-1 vinzi ?
 — Nu-1 vînd.
 ■— Ai fi dispus să mi-1 dăruiești ?
 — Nu.
 — Atunci, *păstrează-l !* exclamai eu, furios.
 — îl păstrez.

Am stat cîteva clipe, copleșit de admirație pentru cocoș și de nedumerire în legătură cu omul. în cele din urmă admirația pentru cel dintîi s-a dublat, ca și respectul față de celălalt.

— Poftim înăuntru, îmi spuse Merry musk.
 •— N-ar putea oare să vină și cocoșul cu noi ?
 — Ba da. Hai, Trîmbiță, vino-ncoace, băiatule !
 Cocosul făcu stînga-mprejur și păși spre Merrvmusk.
 — Hai î

Cocoșul intră după noi în cocioabă.

— Cîntă, băiatule !

Tavanul cocioabei se zgudui.

O, nobil cocoș !

L-am privit în tăcere pe amfitrionul meu. Ședea pe o ladă veche, îmbrăcat în salopeta lui cenușie și roasă, peticită la genunchi și la coate, și cu pălăria-i ponosită pe cap. Am aruncat o privire și prin încăpere. Deasupra, niște grinzi goale, de care atârnavă înșă o sumedenie de hălci de pastramă de vită. încăperea n-avea dușumele; dar într-un colț am zărit un morman de cartofi, iar în alt ungher un sac cu mălai. O pătură era atîrnată către celălalt capăt al încăperii, de unde se auzeau vocea îndurerată a unei femei și glasurile unor copilași suferinzi. Totuși, în glasurile astea parcă nu deslușeai nici o văicăreală. '

Doamna Merrymusk și copiii ? întrebai eu.

#

— Da.

M-am uitat la cocoș. Stătea maiestuos în mijlocul încăperii. Arăta ca un Grande de Spania surprins de ploaie și refugiat în șopronul unui țăran. Emană, prin contrast, un aer ciudat, supranatural. Lumina parcă întreaga cocioabă, transfigurîndu-i mizeria.

Transfigura lada veche, haina cenușie și roasă, pălăria ponosită.

Transfigura înseși vocile îndurerate ce se auzeau de după paravan.

— Tăticule ! seinei una dintre ele. Fă-1 pe Trîmbiță să mai cm te odată !

— Cîntă ! porunci Merrymusk.

Cocoșul luă poziția de rigoare.

Tavanul se zgudui.

— Cîntecul ăsta nu-i tulbură pe doamna Merrymusk și pe copilașii bolnavi ?

— Mai cîntă odată, Trîmbiță !

Tavanul se zgudui din nou.

— Va să zică, nu-i tulbură ?

— Păi, n-ai auzit că ei *îi cer* să cînte ?

— Cum se face că, deși sînt bolnavi, le place cîntecul lui ? E, ce-i drept, un cocoș grozav, cu o voce grozavă, dar s-ar părea că nu-i tocmai cel mai potrivit lucru pentru odaia unor bolnavi. Chiar le place să-1 audă ?

— Dar *dumitale* nu-ți place ? Și nu-ți face bine să-1 auzi ? Nu-ți dă curaj ? nu te însuflețește ? nu te ajută să-ți învingi disperarea ?

— E adevărat, recunoscui eu, scoțîndu-mi pălăria cu adîncă smerenie în fața bravului suflet ascuns sub haina aceea sărăcăcioasă.

— Dar, adăugai eu cu oarecare neliniște, am impresia că o cîntare atît de puternică ar putea să le strice unor oameni bolnavi, întîrziindu-le vindecarea.

— Trîmbiță, îi porunci Merrymusk cocoșului, cîntă cît poți de tare !

Am sărit de pe scaun ! Cocoșul mă băgase în sperietți, ca și cum ar fi fost vreunul din îngerii de care «vorbește Apo-

calipsul. Ai fi zis că-și înalță cîntarea peste ruinele păcătosului Babilon sau că celebrează triumful cîstitului loșua în valea Ascalonului. Cînd mi-am mai venit în fire. m-a fulgerat un gînd, o întrebare la care am încercat să , aflu răspuns :

— N-ai vrea, Merrymusk, să mă prezinți soției și copiilor dumitale ?

— Ba da. Nevastă, dumnealui vrea să intre în odaia ta.

— Să poftească, e binevenit, îi răspunse un glas stins.

Mergînd în spatele paravanului, am zărit o față ome- nească răvășită de suferință, și totuși ciudat de veselă. Alt- ceva nu prea se vedea : trupul femeii, ascuns sub o plapumă și sub o haină veche, părea prea firav ca să-și dezvăluie contururile prin asemenea învelișuri groase.

Lîngă pat şedea o fetiţă palidă, care-şi ajuta mama. Într-un alt pat zăceau trei copii, înghesuiţi unul într-altul — alte trei feţe palide.

— Tăticule, n-avem nimic cu dumnealui, dar lasă-ne să-l vedem şi pe Trîmbiţă !

La chemarea stăpînului său, cocoşul veni după paravan şi se cocoţă pe patul copiilor. Ochii obosiţi ai acestora îl priveau şintă, cu o încîntare extatică. Ai fi zis că se însoresc la .penetul strălucitor al cocoşului.

— E mai ceva decît un spiţer, aşa-i ? zise Merry Musk. E chiar doctorul Cocoş în carne şi oase !

Am plecat de lîngă bolnavi şi ne-am întors în cealaltă încăpere. Aşezîndu-mă la loc, am căzut pe gînduri, intrigat de această familie ciudată.

— Pari să fii un om straşnic de independent ! L-am spus lui Merry Musk.

— Iar eu nu te socotesc un prost, nu te-am socotit niciodată. Eşti un om ele treabă, domnule !

— E vreo speranţă ca nevasta dumitale să se vindece ? îl întrebai eu, încercînd, din modestie, să schimb vorba.

— Nici cea mai slabă speranţă.

— Dar copiii ?

■— O foarte slabă speranţă.

— Ce viaţă chinuită trebuie că \$uceţi ! Pustietatea asta, cocioaba asta, munca grea, vremurile grele...

— Păi, nu-l am pe Trîmbiţă ? El ne înveseleşte pe toţi. Cîntă orice-ar fi, cîntă chiar în bezna cea mai neagră, cîntă necontenit, un imn de slavă Celui de Sus !

— Cînd l-am auzit prima oară, pe dealul din apropierea casei mele, mi-am spus că o fi pe semne cocoşul de rasă al unui bogătaş — nil-mi trecea prin gînd că un om sărac ca dumneata ar fi putut să fie stăpînul unui asemenea cocoş, şi nici că acesta ar putea fi de rasă domestică.

— Un om *sărac ca mine* ? De ce mă socotești astfel ? Nu sfînțește oare cocoșul *meu* locurile astea altminteri pustii și sărăcăcioase ? Și oare nu tot el ți-a dat curaj și *dumitale* ? Iar eu îți ofer pe gratis aceste încurajări. Sînt un mare filantrop. Sînt un om bogat, foarte bogat, și foarte fericit î Cîntă, Trîmbiță !

Tavanul se zgudui.

M-am întors acasă, îngîndurat. Cu toate că-1 admiram pe Merrymusk, nu eram pe deplin împăcat cu felul lui de a vedea lucrurile. Stăpînit de aceste gînduri, mă oprisem în pragul casei mele, cînd am auzit din nou cîntatul cocoșului. Destul ! mi-am zis. Merrymusk are dreptate !

O, nobil cocoș ! o, nobil om !

Nu l-am mai văzut pe Merrymusk vreme d^ cîteva săp-' tămîni, dar, auzind mereu triumfalul și veselul cucurigu, îmi spuneam că toate sînt la fel ca de obicei în familia lui. Propria-mi stare de spirit rămăsese foarte bună. Cocoșul continua să mă îmbărbăteze. O nouă ipotecă veni să se adauge celor care-mi grevau plantația, dar eu m-am mulțumit să mai cumpăr o duzină de sticle de bere tare, și o •duzină de duzini de sticle de bere neagră, de Philadelphia. Cîteva din rudele mele muriră între timp, dar n-am purtat doliu, în schimb, am băut timp de trei zile doar bere tare, mai neagră decît „berea neagră” de Philadelphia. în clipa

cînd am primit trista veste, tocmai auzeam cîntatul cocoșului.

— în sănătatea ta, nobile cocoș !

M-am gîndit să mă duc din nou la Merrymusk, deoarece trecuse cam mult de cînd nu-l mai văzusem sau auzisem de el. Cînd m-am apropiat de cocioaba lui, n-am observat nici o mișcare. M-a cuprins o presimțire ciudată. Dar auzind cîntatul cocoșului, de undeva din cocioabă, presimțirea mi s-a risipit. Am bătut în ușa. Un glas stins mă pofti să intru. Paravanul nu mai era acolo ; întreaga încăpere devenise un fel de spital. Merrymusk zăcea pe un maldăr de țoale vechi, iar nevasta și copiii în paturile lor. Cocoșul stătea cocoțat pe o doagă de butoi atîrnată de grindă, în mijlocul încăperii,

— Ești bolnav, Merrymusk ? murmurai eu, mîhnit.

— Ba nu, mă simt bine, îmi răspunse el, cu glas stins. Cîntă, Trîmbiță I

M-am înfiorat : sufletul puternic din aciel trup slab
mă îngrozea.

Totuși, cocoșul cîntă !

Tavanul se zgudui.

— Cum o mai duce doamna Merrymusk ?

— Bine.

— Dar copiii ?

— Bine. Toată lumea e bine.

Rostise aceste ultime cuvinte pe un ton strident, clamîndu-și parcă apriga biruință asupra bolii. Era prea mult Capul îi căzu pe spate. Un șorț alb îi acoperi parcă fața. Merrymusk murise.

Mă cuprinse o spaimă teribilă.

Dar în clipa aceea, cocoșul cîntă.

Cocoșul își flutura penetul, cașicum fiecare pană ar fi fost un steag. Atîrnat de tavanul cocioabei, semăna cu drapelele-trofeu care fluturau odinioară sub cupola catedralei St. Paul. Eram copleșit de spaimă și de uimire.

M-am apropiat de paturile femeii și copiilor, Băgaseră de seamă expresia mea îngrozită ; știau ce se întîmplase.

— Bunul meu soț a murit, horcăi femeia. Nu-i așa?

— Da, a murit.

Cocoșul cîntă.

Femeia se lăsă pe spate, fără nici un suspin : murise și ea, solidară cu bărbatul pe care-l iubise atîta amar de vreme.

Cocoșul cîntă.

Din penetu-i de aur săreau scînteii. Cocoșul părea cuprins de o bucurie extatică. Sărind de pe doaga aceea, păși maiestuos spre maldărul de țeale vechi, pe care zăcea tăietorul de lemne și se proțăpi lingă el, ca un herald. Deodată slobozi un cucurigu prelung, muzical, triumfător și parcă final, lăsîndu-și capul pe spate, cașicum ar fi vrut să proiecteze, cu suflul lui, drept în al

șaptelea cer sufletul tăietorului de lemne. Păși apoi regește spre patul femeii, și slobozi un nou cucurigu triumfal, perechea celui de mai înainte.

Fețele palide ale copiilor deveniseră radioase. Strălucirea lor cerească răzbătea prin-jegul adunat pe piele. Ai fi zis că-s copiii deghizați ai unor regi și împărați. Cocosul sări în patul lor, se scutură și începu să cin te, cu foc, de parc-ar fi vrut să smulgă din trupurile prăpădite ale copiilor sufletele aciuat în ele, și să unească în ceruri întreaga familie. Copiii păreau să-1 susțină în această strădanie. Un dor adânc și intens de evadare îi prefăcea în duhuri, chiar sub ochii mei. Semănau cu niște îngeri.

Muriseră !

Cocosul își scutură penetul deasupra lor. Și slobozi un nou cucurigu, ca un „Bravo !”, ca un „Ura ! De trei ori Ura !” Și ieși din cocioabă. L-am urmat. Cocosul zbură drept pe culmea acoperișului, își desfăcu larg aripile, scoase un fel de sunet supranatural, și se prăbuși Ta picioarele mele.

Cocosul murise !

^{2,0}

5 — Masa din lemn de măr

Dacă veți vizita acea regiune **deluroasă**, veți vedea, lângă calea ferată, chiar la poalele Muntelui lui Octombrie, pe celălalt mal al mlaștinii, o piatră **de mor** mint pe care, în locul hîrcii și al ciolanelor încrucișate, a fost dăltuită silueta unui cocoș pe cale de a cînta. Dedesubt, se pot citi **aceste** cuvinte .:

0> moarte, unde ți-e mușcătura ?

Mormîntule, unde ți-e biruința ?

Tăietorul de lemne zace împreună cu **familia** iui și cu Signor Beneventano, în locul aceia. Eu i-am îngropat pe toți și am așezat acea lespede, anume comandată. De atunci încoace, n-am mai simțit niciodată dureroșii fiori ai melancoliei; orice s-ar întîmpla. cînt **mereu** — din zori pînă-n seară —

Cu c i t r i g u - g a g u - ? c u - m ı !

SCRIPCARU L

Va să zică, poemul meu e respins, iar gloria nepieritoare nu-i de mine ! Sîni osîndit să fiu și să rănim pe veci *îm* „nimeni * î Insuportabilă soartă î Respingînd critica, mi-am îuat pălăria și am eborît pe Broadway, unde o mulțime entuziastă se îmbulzea spre o trupă de circ care-și instalase de curînd cortul pe o

străduță lăturalnică, din apropiere, și care devenise celebră grație unui clown nemaipomenit.

Deodată, vechiul meu amic Standard ¹⁴ îmi ieși în cale, aeostînclu-mă într-un mod cam zgomotos :

— Bine că le-am, întâlnit. Helmstone, băiete ! Dar ce-i cu tine ? Nu cumva ai comis o crimă ? Nu cumva fugi de justiție ? Arăți ca drac ir !

— Așadar, l-ai văzut și tu ? îl întrebai eu, referinclu-mă. firește, la articolul apărut în presă.

— " A, da, eram acolo., la spectacolul de azi dimineată, Un clown grozav, așa să știi ! Dar uite-1 și pe Hautboy. Hautboy, dă-mi voie să ți-l prezint pe Helmstone.

¹⁴ Ca și în alte povestiri scrise în această, perioadă, Melville folosește nume străveziu .simbolice, urmând dealtfel o tradiție literară încă puternică pe atunci, a tit în. Anglia cât și în Statele Unite, tradiție ilustrată îndeosebi de Hawthorne.

Standard înseamnă în englezește stindard sau etalon.

Helmstone înseamnă cîrmă, iar hautboy — oboi.

Fără a avea răgazul sau dorința de a-mi pune la inimă o confuzie atât de umilitoare, m-am liniștit dintr-odată, privind fața noului venit, ce-mi fusese prezentat într-un mod atât de neceremonios. Era un individ scund și îndesat, plin de o însuflețire juvenilă, cu o față rumenă ca a unui flăcău de la țară și cu niște ochi cenușii, dar veseli și sinceri. Numai părul lui îi vădea vârsta, care nu era aceea a unui băiețandru dezvoltat peste măsură. Judecând după acest păr, i-am dat vreo patruzeci de ani, dacă nu și mai mulți.

— Hai, Standard, nu mergi și tu la circ ? i se adresă el, voios, amicului meu. Au, cică, un clown fără pereche. Haide, vino, să vină și domnul Helmstone, veniți amândoi, iar după circ o să ne ducem la restaurantul lui Taylor, ca să înfulecăm o friptură faină și să bem un pahar de punci.

Aerul satisfăcut, buna dispoziție și fața rumenă și extraordinar de sinceră a acestui foarte ciudat nou amic al meu, avură asupra-mi efectul unei vrăji. A accepta o invitație din partea unui om atât de bun și cinstit mi se părea un gest firesc, de simplă încredere în natura omenească.

În timpul spectacolului l-am privit mai mult pe Hautboy decât pe clownul acela celebru. Hautboy era pentru mine principalul actor. O bucurie sinceră ca a lui dădea sufletului meu certitudinea că fericirea există aievea. Glumele clownului păreau să i se rostogolească sub limbă aidoma unor prune coapte. Când piciorul, când mina lui erau folosite pentru a-și exprima recunoștința. La fiecare număr ieșit din comun, se întorcea cu fața spre Standard și spre mine, ca să vadă dacă-i împărtășeam bucuria rară. Bărbatul acesta în vârsta de patruzeci de ani îmi apărea ca un băiețandru de doisprezece ani, fără ea, prin aceasta, să-mi pierd respectul pentru dînsul. Din pricină că totul la el era atât de firesc și de cinstit, că toate expresiile și gesturile lui erau atât de pline de harul unei voioșii

autentice, uimitoarea juvenilitate a personajului căpăta
un soi de aură
divină și perenă, ca aceea a unui zeu veșnic tânăr al Eladei.

Dar orișicât l-aș fi privit pe Hautboy și orișicât i-aș fi admirat
această aură, starea de deznădejde cu care ieșisem din casă nu mă
părăsise cu totul, pentru a mă scuti de unele recidive fugare. Totuși,
îmi reveneam grabnic» rotindu-mi privirea în jurul uriașului
amfiteatru populat cu oameni care aplaudau frenetic, interesați la
culme de spectacolul acela. Și nu numai că aplaudau, dar băteau
din picioare și scoteau niște aclamații asurzitoare. Și, mă rog, care
era cauza acestui delir ? mă întrebam. Însuși clovnul, cu grimasele-i
comice, împărțite cu dărnicie !

M-arft pomenit atunci repetându-mi în gîin-d pasajul acela
sublim din poemul meu, în care Cleotheme Argivul³ demonstrează
cit de îndreptățit a fost războiul. Da, îmi spuneam, dacă aș sări
acum în arenă și aș recita acest pasaj, sau dacă aș interpreta
întregul poem tragic în fața spectatorilor, l-ar aplauda ei oare pe
poet la fel cum îi aplaudă pe clovn ? Da' de unde ! M-ar huidui și ar
spune că-s ramolit sau nebun. Și ce ar dovedi asta ? Pasiunea
poetului sau nesimțirea spectatorilor ? Poate că și una și alta ; dar
fără îndoială ar dovedi-o pe cea dinții.. Pentru ce le-ai plînge, însă ?
Nu cumva ai vrea să fi admirat ele ■ admiratorii unui bufon ? Adu-
ți aminte de vorba acelui atenian care, la auzul aplauzelor
zgomotoase din arenă, l-a întrebat în șoaptă pe prietenul său : ce
prostie am spus ?

Rotindu-mi din nou privirea în jurul arenei de circ, ara văzut
fața radioasă și rumenă a lui Hautboy. Bucuria lui sinceră îmi
disprețuia disprețul. Trufia mea intolerantă .era pusă cu botul pe
labe. Și totuși Hautboy nici nu visa ce reproș magic îi adresa
sufletului meu față lui zîmbitoare. Chiar în clipa cînd eu simțeam

împunsătura spiritului critic, ochiul lui semtei.a, mina îi flutura,
vocea Γ se ridica

¹ Personaj eu nu.me eroic imaginat de Melville.

în semn de plăcere, la auzul unei noi glume a inepuizabilului măscărici.

După terminarea spectacolului ne-am dus la restaurantul lui Taylor. Ne-am așezat la una din măsuțele de marmură, pentru a consuma o friptură și un purici, pierduți în mulțimea mușterilor din local. Hautboy s-a așezat în fața mea, Cu toate că ilaritatea de mai înainte îi cam trecuse, bucuria încă-i mai lumina chipul. La această bucurie se adăuga însă o însușire ceva mai puțin vizibilă pînă atunci : expresia senină a unui anumit bun simț, pe cît de degajat, pe atît de profund. Bunul simț și. buna dispoziție își dădeau mina în sufletul lui. În vreme ce el discuta cu vioiul Standard, eu însumi — participînd prea puțin la conversație — eram din ce în ce mai uimit de admirabilul discernămint pe care-l vădea. În mai toate remarcile sale pe diferite teme, Hautboy părea să nimerească în chip intuitiv hotarul dintre entuziasm și apatie. Era limpede că, deși vedea lumea aproape întocmai așa cum este ea în realitate. Hautboy nu-i îmbrățișa teoretic nici latura luminoasă, nici latura sumbră. Respingînd toate soluțiile, recunoștea numai faptele. El nu tăgăduia în mod superficial aspectele întristătoare ale lumii ; nu trecea cu buretele cinismului peste aspectele ei îmbucurătoare ; și se bucura din inimă de tot ceea ce i se părea îmbucurător, Era limpede, așadar — cel puțin aceasta a fost impresia mea pe moment — că extraordinara lui voioșie nu izvoră din vreo deficiență afectivă sau intelectuală.

Deodată, amintindu-și de o întâlnire, își luă pălăria, ne salută voios și ne părăsi.

— Ei, Helmstone, ce părere ai despre noua ta cunoștință ? mă întrebă Standard, bătînd imperceptibil eu degetul în masă.

Ultimele cuvinte aveau pentru mine o rezonanță stranie și o semnificație aparte.

— Noua mea cunoștință, e bine zis, îi răspunsei. Îți mulțumesc de o mie ele ori. Standard, pentru că mi-ai făcut
M cunoștință cu unul dintre cei mai ciudați oameni pe care mi-a
dat să-i întîlnesc. Trebuia să văd cu ochii mei un astfel de om. ca să
îmi confirme existența lui.

— Va să zică, îți place de el, îmi spuse Standard, cu o ironie uscată.

— Iubesc și—l admir enorm, Standard îmi răspunsei. Aș vrea să fiu Hautboy !

— Din păcate, există, un singur Hautboy pe lume,
Vorbele astea m-au pus din nou pe gîniuri, reînviindu-mi într-o oarecare măsură viziunea sumbră, încît i-am răspuns, cu un rîs amar :

— Presupun că admirabila lui voioșie izvorăște și din- tr»o situație fericită, nu doar dintr-un temperament fericit. Extraordinarul său bun simț sare în ochi, dar un astfel de bun simț poate exista chiar și în absența unor însușiri sublime. Ba, în anumite cazuri, am impresia că bunul simț se datorează tocmai absenței acestor însușiri. Cu atât mai mult, buna dispoziție. Lipsindu-i geniul. Hautboy e un om fericit.

— Aha, va să zică nu-l socotești un geniu excepțional !

— Un geniu ? ! Un asemenea bondoc ? Păi, geniul e, aidoma lui Cassius \ înalt și uscățiv.

— Așa ? Dar nu-ți trece prin minte că Hautboy ar fi putut să fie înzestrat eu geniu pe vremuri și că, îepădîn- du-se de el, spre norocul lui, a sfârșit prin a se îngrășa ?

— Unui om genial îi este la fel de imposibil să se lepede de geniul lui, cum îi este unui om bolnav de tuberculoză galopantă să se lepede de această boală.

— Vorbești, văd, eu multă convingere.

— Da. Standard, exclamai eu, pe un ton și mai amar, la urma urmei voiosul tău Hautboy nu-i un modei, un exemplu pentru niște oameni ca tine și ca mine. Înzestrat cu însușiri mediocre, cu opinii clare, pentru că sînt limitate, cu simțăminte potolite, pentru că sînt lipsite de vlagă, și cu o fire veselă, pentru că așa s~a născut — cum ar putea oare acest Hautboy al tău să slujească drept model unui tip impetuos ea tine, sau unui visător ambițios ca mine ? Nu-l ispitește nimic dincolo de limitele obișnuite, și n-are ce-și infrina în el însuși. E astfel alcătuit, încît e scutit de orice vătămare morală. A, dacă ar putea simți împunsăturile ambiției, dacă ar fi auzit măcar o dată aplauzele publicului sau i-ar fi suportat huiduielile disprețuitoare, acest Hautboy al tău ar fi acum un cu totul alt om ! Așa, însă, fiind supus și liniștit din leagăn pînă la mormînt, nu face decît să lunece prin mulțime.

— Așa ?

— De ce-mi tot spui „așa” -orideqîteori îți vorbesc ?

— Ai auzit vreodată de Maestrul Betty ?

— Te referi la fenomenalul actor englez care, odinioară, i-a alungat din Drury Lane pe Siddons și pe Kemble¹⁵, cucerind aplauzele delirante ale întregului oraș ?

¹⁵ Personaj din *Iuliu Cezar* de Shakespeare, prieten cu Brutus și conducător al conspirației împotriva îui Iuliu Cezar.

— Exact, îmi răspunse Standard, ciocănind din nou cu degetul în masă.

M-am uitat perplex la el. Părea să dețină în chip misterios cheia subiectului discuției noastre ; iar dacă pomenise de Maestrul Betty, o făcuse doar pentru a-mi spori perplexitatea.

— Pentru numele lui Dumnezeu, ce legătură ar putea fi între Maestrul Betty, fenomenalul și genialul actor, un băiețuș englez în vîrstă de doisprezece ani, și bietul Hautboy, un american oarecare, în vîrstă de patruzeci de ani?

— A, nici un fel de legătură ! N-aș crede că s-au văzut vreodată. Și apoi, Maestrul Betty o fi murit demult !

— Atunci, ce rost are să-i răscolești mormîntul de peste ocean? pentru a-i aduce cadavrul în această discuție vie ?

¹ *William Betty* (1791—1874) actor englez, de origină irlandeză, rival al celebrului *Charles Kemble* (1775—1854) și al surorii acestuia, *Sarah Siddons* (1755—1831). Drury Lane este strada teatrelor din Londra.

¹⁵Ca și în alte povestiri din această perioadă, numele personajelor sînt străveziu simbolice. *Blandmour* e un nume compus dî^ *bland* (*blind*, sau *afabil*) și *amour* (franțuzism, cu sensul de iubire),
m

— Eram, pe semne, distrat. Te rog să mă ierți. Vorbește-mi mai departe de Hautboy. Crezi că n-a avut niciodată geniu și că tocmai din pricina asta e atât de fericit, mulțumit de sine însuși, și gras ? Așa ? Nu vezi în el nici un model posibil pentru omenire ? nici un învățămînt valabil pentru oamenii ale căror merite sînt nesocotite, al căror geniu e ignorat, sau a căror trufie neputincioasă e disprețuită ? aceste trei situații constituind de fapt cam aceiași lucru ? ! li admiri buna dispoziție, dar îi disprețuiești sufletul de rînd. Bietul Hautboy, ce păcat că tocmai voioșia lui ai atrage disprețul !

— N-am spus că-l disprețuiesc, ești nedrept ! Spun numai că nu-i un model pentru mine.

Un zgomot neașteptat mă făcu să tresar : întorci n- d- mă, l-am văzut din nou pe Hautboy, care se așeză m> maidecît, foarte vesel, pe scaunul părăsit mai adineauri.

— Am întârziat la întîlnire, așa că m-am gîndit să mă- ntore grabnic la voi, rosti el. Dar ați stat destul aici, haideți acasă la mine ; în cinci minute ajungem !

■— Dacă ne promiți să ne eîrbți din scripcă, mergem, zise Standard,

Scripcă ? ! mă gmdii eu. Vasăzică, e-un *scripcar* oarecare ? Nu-i mirare că geniul refuză să-și ritmeze pașii după arcușul unui scripcar ! Lehamitea pusese de-a bine- lea stăpînire pe sufletul meu.

— O să vă cînt pe săturate, îi răspunse Hautboy lui Standard. Hai să mergem !

Peste cîteva minute am ajuns la etajul al cincilea al unei clădiri de pe o stradă lăturalnică ce ducea spre Broadway, o clădire care semăna cu un antrepozit. Odaia era mobilată în chip bizar eu tot soiul de piese desperecheate, ce păreau să fi fost procurate, bucată eu bucată» la licitațiile de mobilier vechi. Totuși, ele degajau o impresie de confort și curățenie.

La stăruințele lui Standard, Hautboy își scoase scripcă rablagită și crăpată și, așezîndu-se pe un scaun înalt ȘL ȘU-

bre-1 începu să cin; j cu -foc *Yankee Doodle* și alte melodii vesele și săltărețe. Dai;, oricât de banale ar fi fost melodiile, stilul în care erau executate avea ceva miraculos de elevat, ce mă fermeca. Proțăpit -pe scaunul acela șubred, cu pălăria-i ponosită trasă peste-o ureche, și cu un picior bălăbănind u-i-se în aer, Hautboy mînuia arcușul unui vrăjitor. Toată țîfna și amărăciunea mea se spulberară,. Sufletul meu plin de lehamite capitulă în fața viorii fermecate.

— Ai zice eă-\$ un Qrfeu, nu-i așa ? îmi șopti .Standard, înghiontindu-mă ștreqărește între coaste.

— Iar eu, ursul fermecat, murmurai eu.

Vioara amuți. L-am privit din nou, cu sporită curiozitate, pe dezinvoltul și nepăsătorul Hautboy. El sfida însă orice privire iscoditoare.

Cînd, părăsinclu-1 pe Hautboy, am ajuns împreună cu Standard afară în stradă, l-am implorat să-mi spună adevărul despre acest om minunat.

— Păi, nu l-ai văzut ? Și nu l-ai disecat pe masa de marmură a restaurantului Taylor, dezvăluindu-i întreaga anatomie ? Ce altceva ai mai putea să afli ? De bună seamă că ai și aflat totul, datorită magistralei tale perspicacități.

— Îți bați joc de mine, Standard ! Se ascunde o taină aici; Spune-mi, te rog, cine e Hautboy ?

— E un geniu extraordinar, Helms-tone, îmi răspunse Standard, cuprins de o subită ardoare, un geniu care a băut pînă-n fund cupa gloriei, încă în copilărie, eutreie- xind orașele țării ca într-un marș triumfal. A fost admirat de cei înțelepți, mîngîiat de miinile cele mai frumoase, aplaudat de prostimea cea fără de număr. Astăzi, însă, ei cutreieră Broadway-ul, și nimeni nu-l recunoaște. Ca mine și ca tine, își freacă de el coatele funcționarii grăbiți să prindă un omnibuz. Omul încununat de o sută de ori cu lauri, poartă acum, după cum ai văzut, o pălărie ponosită. Odinioară, Norocul i-a turnat aur în .poală, așa cum i-a încins fruntea cu. lauri. Astăzi, același om umblă din casă în casă, dînd lecții de vioară ca să-și cîștige plinea. împovărat de glorie

odinioară, astăzi e vesel și fără ea. *Cu* geniu, dar *fără* glorie,
e mai fericit decât un rege. Și mai fenomenal ca ori când !

— Care-i e numele adevărat ?

— Dă-mi voie să ți—T șoptesc la ureche.

— Cum așa, Standard 7 Γ Păi, eu însumi? copil fiind, am
răgușit aclamând acest nume, la teatru !

— Am auzit că poemul tău n-a fost prea bine primit, îmi
spuse Standard, schimbând deodată vorba.

— Nu-mi. mai pomeni despre asta, pentru Dumnezeu !
exclamai eu. Dacă Cicero, călătorind în Orient, și-a ogoit
durerea eontempTmd ruinele unei cetăți cândva fastuoase, nu
devine oare un fleac micul meu necaz,, când văd cum vița de
vie și trandafirii se cațără pe coloanele sfărâmate ale
templului de odinioară al faimei lui Hautboy ?

A doua zi mi-am rupt în bucăți toate manuscrisele, mi-am
cumpărat o vioară și m-am dus să iau lecții de la .Hautboy;

FERICIREA DE-A NU REUȘI O POVESTIRE DE PE FLUVIUL

HUDSON

Unchiul meu. îmi dăduse întâlnire pe malul fluviului, la
orele nouă dimineața. Luntrea urma să fie pregătită, iar
negrul încărunțit al unchiului urma să aducă aparatul.
Deocamdată, natura miraculosului experiment rămânea un
mister pentru toți, în afară de cel care-l proiectase.

Eu am sosit cel dintîi. Satul era situat în susul fluviului,
iar soarele de vară începuse deja să dogorească. Deodată l-am
zărit pe unchiu-meu înaintînd pe sub copac — își scosese
pălăria și-și ștergea mereu fruntea nădușită ; departe în
urma lui șontîcîia bietul Yorpy, purtînd în spinare ceea ce mi
se părea a fi una din porțile cetății Gaza.

— Hai mai repede, Yorpy ! îi tot striga unchiu-meu,
întorcîndu-și nerăbdător fața spre el.

În timp ce negrul se apropia de luntre, am observat că
masiva poartă a Gâzei era de fapt o ladă enormă, urîță și
lunguiață, ermetic închisă. Albeața ei de sfînx mi-o făcea și
mai misterioasă.

<— *Acesta* e aparatul ? întrebai eu, mirat. Păi, nu-i decât o Iadă veche și parădită, bătută în cuie ! Cu *asta* speri să câștigi, unchiule, un milion de dolari pînă la sfîrșitul anului? Zău dacă nu arată ca un cenușar uzat și șters, aruncat la fier vechi !

— Pune-o în barcă ! îi porunci unchiu-meu lui Yorpy, fără să se sinchisească ele disprețul meu golănesc. Pune-o în barcă, îngere cu părul cărunț, pune-o cu grijă, cu mare grijă ! Dacă lada asta crapă, s-a zis cu norocul meu!

— Cum o să crape ? exclamai eu, alarmat. Nu cumva are-n ea substanțe inflamabile ? Ia să mă duc în celălalt capăt al bărcii !

— Stai locului, prostănacule ! mă repezi unchiu-meu.

Apoi, către negru :

— Sări în barcă, Yorpy, și ține biiiie lada în timp ce - urnesc barca de lîngă mal ! Cu grijă, cu grijă, negrule nă- tîng ! Ia seama la cealaltă parte a lăzii ! Vrei să-mi distrugi la da ?

— Traciv s-o ia pe lată ! bombăni moș Yorpy, care era un fel de afro-olandez. Lata asta chinuie pe mine te zece ani grei !

— Hai, c-am pornit ! Ia o vîslă, tinere, iar tu, Yorpy, ține bine lada ! În sfîrșit, ne-am desprins de mal. Cu grijă, cu grijă, Yorpy, nu mai zgîlții lada ! Ușurel, ușurel ! Aeolo-i o răgălie cit toate zilele. Dă-i drumul acum ! Ura ! în sfîrșit în larg ! Hai, tinere, dă-i bătaie, ca s-ajungem la insulă.

— Insulă ? îngăimai eu. Păi, nu-i nici o insulă pe-aici.

— Ba e una, la vreo zece mile mai sus de pod, îmi răspunse unchiu-meu, cu hotărîre în glas.

— Zece mile ? ! Să cari lada asta veche zece mile în susul rîului, pe o asemenea arșiță ? !

— Tot ce pot să-ți spun e că trebuie s-ajungem pe insula Quash, rosti unchiu-meu eu asprime.

— Fie-ți milă, unchiule ! Dacăș fi știut că-i vorba de vîslit cale de zece mile sub soarele ăsta de Îoc, n-ai fi izbutit așa ușor să mă vîri *pe mine* în barcă ! Dar ce-i în lada aia ? pietre de pavaj ? Uite cum s-a lăsat barca ! Nu, n-o să

contribui la căratul unei lăzi cu pietre de pavaj. Ce rost are să
le cărăm cale de zece mile ?

— Uite ce e, prostănacule ! mă bruftului unchiu-meu,
oprindu-se din vîslit. N-ai decît să nu mai vîslești ! Dacă nu
vrei să împărți cu mine gloria acestui experiment;

dacă ești cu totul indiferent la partea ta din nepierîtoa- rea-i faimă; dacă nu dorești să fii de față la prima probă a grandiosului meu aparat hidraulic-hidrostatic pentru secarea bălților și a mlaștinilor și pentru transformarea lor, în ritmul de un pogon pe oră, în niște ogoare mai mănoase decît cele din Genessee, dacă nu vrei să ai ce le povesti copiilor tăi și copiilor copiilor tăi, în viitorul depărtat cînd bietul de mine nu voi mai fi demult în viață — în cazul acesta, domnul meu, ești liber să cobori din barcă !

— Vai, unchiule, n-am vrut să spun că..,

— Nici o vorbă, domnul meu ! Yorpy, apucă vîsla asta. să împingem barca la mal !

— Dar, scumpul meu unchi, îți declar că...

— Nici o silabă, domnul meu ! Ai rostit cuvinte de ocară la adresa marelui aparat hidraulic-hidrostatic. Yorpy, du-1 la mal, îți spun ! Aici apa nu-i prea adîncă. Sări din barcă, Yorpy și du-1 pe băiatul ăsta la mal.

— Zău, unchiule, bunul și dragul meu unchi, iartă-mă de data asta și n-o să mai spun nimic despre aparat.

— N-o să spui nimic despre el ? ! Despre un aparat pe care mi-am jurat să-1 fac celebru ? Du-1 la mal, Yorpy !

— Nu, unchiule, nu las vîsla din mînă ! Am și eu o vîslă, și vreau s-o păstrez. N-o să reușești să-mi smulgi partea mea de glorie !

— A, așa mai merge, țîc-a venit mintea la cap ! Poți rămîne, tinere. Vîslește mai departe !

Am rămas cu toții tăcuți cîtva timp, în luntrea care înainta mereu. în cele din urmă, am cutezat să deschid iarăși gura :

— Mă bucur, scumpul meu unchi, că mi-ai dezvăluit, în sfîrșit, natura și scopul marelui dumitale experiment E vorba, deci, de secarea mlaștinilor — iată o încercare care, în caz că vei reuși (și sînt sigur că vei reuși !) îți va aduce o glorie tăgăduită unui împărat roman, împăratului care-a încercat, fără succes, să sece mlaștina pontică;

— De atunci încoace, pămîntul a străbătut un drum ia fel de lung ca propriu-i diametru, îmi răspunse, cu mîn- drie, unchiu-meu.

Dacă acel împărat roman s-ar afla aici, î-aș arăta ce se poate face în epoca noastră luminoasă.

Văzîndu-l pe unchiu-meu împăcat pînă la auto-mulțu- mire, m-am încumetat să mai fac o remarcă :

— E greu de vîslit sub soarele ăsta fierbinte, unchiule?

: — Gloria nu se poate dobîndi, tinere, fără să trudești

• pentru ea din greu, vîslind împotriva curentului, cum facem noi acum. în genere, omul e înclinat din fire să se lase purtat de curent. înspre neantul uitării.

— Bine, unchiule, dar ce rost are. în cazul de față, să mergem așa departe ? De ce să vîslim cale de zece mile ? Pe cîte înțeleg, îți propui doar să supui la o probă practică această admirabilă invenție a dumitale. N-ar putea oare să Ț ie p usă la probă aproape ori unde ?

— Naivule ! îmi răspunse unchiu-meu. Vrei cumva ca cine știe ce spion perfid să-mi fure roadele unei strădanii entuziaste și perseverente, desfășurată vreme de zece ani? Solitar în proiectul meu, mă duc să-1 verific într-un loc solitar. Dacă dau greș, căci totul e posibil, nii va afla nimeni clin afara familiei mele. Dacă reușesc, pot cere cu îndrăzneală orice preț pentru invenția mea, fiind sigur de secretul ei absolut.

— Iartă-mă, unchiule, recunosc că ești mai înțelept decît mine.

— De, băiete, se pare că anii și părul cărunt aduc înțelepciune.

— Cum rămîne însă cu Yorpy, unchiule ? Crezi, că pletele-i cărunte acoperă un creier pe care o viață lungă 1-a făcut mai deștept ?

— Păi, eu sînt Yorpy, băiete ? Vezi-ți de vîsla ta 3

Strîns iarăși cu ușa, n-am mai scos o vorbă, pînă-n clipa cînd luntrea s-a împotmolit în nisip, la o distanță de circa douăzeci de iarzi de insula împădurită.

— Sst ! îmi șopti unchiu-meu. Nici o vorbă, acum !

Și rămase tăcut, în timp ce scruta încet cu privirea ținutul din jur, pînă la ambele maluri ale rîului, foarte lat Sn locul acela.

— Așteptați pînă trece călărețul de colo ! șopti el din nou, arătînd spre un punct ce se mișca pe un drum de pe faleza înaltă, drum care șerpuia printre numeroase stînci și rîpe abrupte. Uite, acum nu se mai vede, a dispărut înapoia celui crîng. Repede, Yorpy ! Dar cu băgare de seamă ! Sări din barca' și pune-ți umărul sub ladă dar stai !

Am rămas din nou muți și nemișcați.

— Nu cumva e-un băiat, care s-a cocoțat ca Zaheu în pomul acela din livada de pe celălalt mal ? Uită-te bine, tinere, ochii unui tînăr sînt mai ageri decît ochii unui bătrîn — îl vezi ?

— Văd livada., unchiule, dar nu văd nici un băiat.

— E o iscoadă, sînt sigur ! exclamă unchiu-meu, fără să se sinchisească de răspunsul meu și privind țintă, cu palma întinsă peste ochi. Nu atinge lada, Yorpy ! La pămînt, la pămînt cu toții !

— Păi, uită-te bine, unchiule, așa-zisul „băiat” nu-i decît o cracă albă uscată ; acum o văd foarte clar.

— Nu la copacul ăla mă uitam eu, îmi replică unchiu-meu, răsufHnd ușurat. Dar n-are-a face, îl desfid pe băiat. Hai, Yorpy, sări din barcă și pune umărul sub ladă ! Iar tu, tinere, scoate-ți pantofii și ciorapii, suflecă-ți pantalonii și urmează-mă ! Cu grijă, Yorpy, cu grijă ! Lada asta prețuiește mai mult decît una de aur, nu uita !

— Oricum, e la fel de grea, mîrîi Yorpy. poticnindu-se și lipăind prin apa mică de lîngă mal.

— Oprește-te sub tufișurile de-aeolo, printre lespezile alea, așa, așa, încetișor, încetișor, las-o jos, acolo ! Ești gata, tinere ? Urmează-mă, tiptil, în vârful picioarelor !

— Unchiule, nu pot merge tiptil prin apa asta noroioasă, și nici nu văd ce rost ar avea.

— Du-te pe mal, tinere, imediat !

¹ — Păi, *mă aflu* pe mal, unchiule !

— Liniște ! Urmează-mă, fără nici o vorbă !

Ghemuindu-se sub tufișuri, printre pietroaie, cu picioarele în apă, unchiu-meu scoase dintr-unul din buzuna- rele-i enorme un ciocan și o cheie fixă, și începu să bată ușor în ladă. Dar sunetul acesteia îl neliniști.

— Yorpy, șopti el, du-te la dreapta, înapoia tufișurilor și stai la pîndă. Dacă vezi că se-apropie careva, fluieră încetișor. Iar tu, tinere, du-te la stînga și fă la fel.

Ne-am supus amîndoi. Deodată, după nu știu cîte cio- căneli și zdrărigăneli, am auzit din nou vocea unchiului răsunînd în pustietate și poruncindu-ne să ne întoarcem.

Ne-am supus și de data asta. Cînd ne-am întors, am constatat că unchiu-meu scosese capacul lăzii. Plin de curiozitate, m-am uitat în lada deschisă și, spre uimirea mea, am văzut o sumedenie de tuburi și țevi metalice de diferite sorturi și calibre, inextricabil împletite într-un ghem uriaș. Ai fi zis că-i un cuib gigantic de vipere și șerpi anaconda.

— Ascultă, Yorpy, rosti unchiu-meu, plin de însuflețire și îmbujorat de emoția gloriei dinainte savurate, tu să stai. aici, pe partea asta și să fii gata să apeși, cîrid îți voi porunci eu. Iar tu, tinere, ia poziție în partea cealaltă și fă la fel. Dar băgați bine de seamă, nu clintiți nici eu-o iotă lada. pînă nu dau eu comanda ! Totul depinde de o ajustare corectă.

— Nici o grijă, unchiule, o să fiu atent ca o cucoană cînd mînuiește penseta pentru sprîncene;

— Nu ritic eu lata pînă n-aut comanta ! bombăni moș Yorpy.

— Ah, băiete, exclamă unchiu-meu, întorcîndu-și fața spre cer, ca pentru a cînta un imn de slavă, în vreme ce o lumină cu adevărat nobilă îi transfigura ochii, zbîrcitu- rile și pletele cărunte. Ah. băiete, a sosit în sfîrșit momentul pentru care am trudit zece ani de zile și a cărei așteptare m-a ajutat să-mi îndur dureroasa obscuritate ! Gloria va fi cu atît mai dulce, cu cît vine atît de tîrziu, și cu atît mai adevărată, cu cît îl răsplătește pe un ora bătrîn ca mine, nu pe un flăcăiandru ca tine. Slavă ție, Atotputer- nicule !

Și, spunînd acestea, își înclină capul venerabil în vreme ce mie mi se umezeau ochii — zău dacă nu mi-a căzut o lacrimă în apa prin care mă bălăceam !

— Apăsați !

Am apăsat.

— încă puțin !

Am mai apăsat puțin.

— încă *pu-uțin!*

Am apăsător încă *pu-uțin*.

— încă foarte, *fo-oarte pu-uțin !*

Cu mare greutate, am apăsător încă *fo-oarte pu-uțin*.

În tot acest- timp, unchiu-meu rămăsese aplecat peste ladă, încercînd din răsputeri să-i scruteze adîncurile, unde-și aveau cuibul viperele și șerpîi anaconda ; numai că, lada fiind pe jumătate scufundată. Încercarea era zadarnică.

Unchiu-meu se ridică și dădu ocol lăzii, înaintînd încet prin apă, cu o expresie hotărîtă și încrezătoare, deși nu lipsită ele perplexitate.

Era limpede că ceva nu era în regulă. Cum, însă, fusesem ținut într-o ignoranță totală în privința misterioasei mașinării, nu puteam spune în ce consta dificultatea, sau cum ar fi putut să fie înlăturată.

Unchiu-meu dădu din nou ocol lăzii, cu un pas și mai încet și cu o mutră și mai perplexă, 'nemulțumirea lui adîncindu-se treptat, deși încă și-o mai stăpînea și încă și-o mai ținea la respect cu nădejdea din fundul sufletului său.

Un lucru era cert, și anume, că efectul anticipat de unchiu-meu întîrzia să se producă. Eram, ele asemenea, sigur că apa de sub picioarele mele nu scăzuse.

— încă puțințel, dar foarte puțințel !

— Scumpul meu unchi, lada stă aplecată la maximum. Nu vezi că a ajuns să stea pe fund ?

— Yorpy, ia-ți copita neagră de sub ladă î

Această ieșire a unchiului avu darul de a mă face să cred că lucrurile stăteau foarte prost. Oricum, era un semn rău.

— Aplecați-o încă puțințel, sînt sigur că se poate !

— Nici cît un fir de păr. unchiule !

— Fir-ar să fie de ladă afurisită ! izbucni un eh iu-meu, cu o voce teribilă, ca un tunet neașteptat.

Și. repezindu-se la ladă, o izbi cu piciorul desculț, de cîteva ori, cu atîta putere, încît aproape că-i sfărîmă coastele. Apoi, apucînd toată lada, scoase din ea toate viperele și toți șerpîi anaconda și-i

azvîrli în apă, la întîmplare, nu însă înainte de a le frînge trupurile sucite.

— Oprește-te. unchiule, încetează, scumpul meu unchi !
Pentru numele lui Dumnezeu, oprește-te ! Nu-ți distruge așa, într-o clipă de furie, truda atîtor ani închinați unui plan măreț !
Încetează, te conjur !

Impresionat de glasul meu imperios și de lacrimile pe care nu mi le puteam stăpîni, unchiu-meu se opri clin atacu-i nimicitor și rămase cu ochii țintă, la mine, nu atît privindu-mă. cît holbîndu-se, ca un om care și-ar fi pierdut mințile.

— Scumpul meu unchi, încă nu s-a parădit de tot, hai, pune la loc tot ce-ai scos din ea ! Ai un ciocan și o cheie fixa, vîră la loc piesele și mai încearcă o dată. Cît trăim, sperăm...

— Ba, cît sperăm într-o viață de apoi, 11-avem nici o speranță aici. pe pămînt J răcni unchiu-meu.

— Hai, unchiule, vîră piesele la loc, sau, dacă n-ai destule scule ca să le pui, încearcă măcar o *parte* din mașinărie, mai încearcă o dată, zău, unchiule !

îndemnurile mele stăruitoare sfîrșiră prin a-l îndupleca. îndărătnicul ciot al speranței, în zadar smuls din rădăcină, slobozi o ultimă și miraculoasă mlădiță verde.

Aciunînd cu grijă și cu răbdare unele din fragmentele mai ciudate la înfățișare ale mașinăriei distruse, unchiu- meu le combină într-un chip misterios, apoi, golind lada, Ie vîrî acolo și, după ce ne porunci mie și lui moș Yorpy să' luăm poziția de mai înainte, ne spuse să aplecăm lada.

Am făcut cum ne-a spus. Dar, nevăzînd nici un rezultat, așteptam să aud comanda unchiului, de a mai apleca puținel lada, cînd, deodată, am încremenit de spaimă la vederea feței sale : părea chircită, stafidită ea un ciorchine mucegăit. Lăsînd jos lada, am zbughit-o spre el, taman la timp pentru a-l împiedica să cadă.

împreună cu Yorpy, care lăsase și el lada buclucașă, l-am ajutat pe bătrîn să se urce în luntre și am întors spatele insulei Quash, vîslind în tăcere. Ce repede ne-a dus la vale curentul ! Și cît de greu ne venise să vîslim împotriva lui ! Mă gîndeam la ceea ce-mi spusese unchiu- meu, cu nici o oră mai înainte, în legătură cu înclinarea oamenilor *de* a se lăsa purtați de curent, spre neantul uitării.

— Băiete, mi se adresa unchiu-meu în cele din urmă, ridicîndu-și capul.

L-am privit cu luare aminte și m-am bucurat să văd că înfricoșătoarea rugină aproape că dispăruse de pe. fața lui.

— Băiete, imul bătrîn nu-i prea mai rămîne cine știe ce de inventat într-o lume bătrînă,

Nu i-am răspuns nimic.

— Ascultă-mi sfatul, băiete, și nu încerca niciodată să inventezi altceva decît.. fericirea»

Nu i-am spus nimic.

— Hai, băiete, vira barca, să ne întoarcem ca să luăm lada !

— Scumpul meu unchi...

— Da, băiete, lada e bună, o poți folosi ca să pui lemne în ea. Iar credinciosul meu moș Yorpy ar putea să-și cumpere tutun cu banii primiți pentru țevile alea de fier,

— Vai, stăpîne, scumpu' meu stăpîn, trecut zece ani te cînt mata spus vorbă bună lu' moș Yorpy ! Mulțumesc, stăpîne, mulțumesc tin inimă ! Mata ești iarăși mata tupă zece ani !

— Da, ani destul de lungi, oftă unchiu-meu. Ca urechile măgarului lui Esop ! Dar bine că s-a terminat. Tare mă bucur, băiatule, că am dat greș ! Să știi, băiatule, că eșecul a făcut din mine un bătrîn cumsecade. La început mi s-a părut ceva îngrozitor, dar acum îmi pare bine că ara dat greș. Bineouvmtat fie Domnul pentru acest eșec !

Și fața i se luminează de un entuziasm straniu, extatic. N-aveam să uit niciodată expresia aceea. Dacă întîmplarea cu pricina a făcut din unchiu-meu „un bătrîn cumsecade”, cum zicea el, din mine a făcut „un tînăr înțelept”. Exemplul mi-a slujit drept experiență.

După trecerea unui număr de ani, scumpul meu unchi — a cărui sănătate începuse între timp să se subrezească, fără a-l împiedica totuși să cunoască momentele pașnice ale unei mulțumiri de toamnă tîrzie — a pornit-o, tăcut, pe drumul părinților săi (credinciosul moș Yorpy i»a închis ochii). Privindu-i pentru ultima oară fața venerabilă, am avut impresia că buzele-i livide și resemnate se mișcă. Și parcă i-am auzit iarăși exclamația patetică : „Binecuvîntat fie Domnul pentru acest eșec !”

BUDINCA SĂRACULUI ȘI FIRIMITURILE BOGATULUI
TABLOUL t KTT. il

BUDINCA SĂRACULUI

— Vezi tu, prietene, cum darnica Natură se arata bine-făcătoare în toate cele ? îmi spunea, ațîțat, poetul Bland-mour în urmă cu vreo patruzeci de ani, într-o zi de pe la sfîrșitul lui martie, pe cînd străbăteam un drum troienit de o zăpadă moale și umedă. Ba, mai e și grijulie în pomenile ei, întocmai ca un filantrop. Bunăoară zăpada asta, care pare atît de nelalocul ei, este de fapt o adevărată mană cerească pentru plugarul sărac. Nu degeaba i se și spune „îngrășămîntul săracului”, acestei zăpezi de martie, care cade la timp, taman înainte de însămînțărL Cernută de ceruri pe pămîni ea pătrunde încet în toți bulgării și-n toate brazdele și straturile, ca o hrană binecuvîntată. Pentru plugarul sărac, ea este la fel de bună ca îngrășămintele folosite de fermierul bogat. Și apoi, plugarul sărac mei nu trebuie s-o împrăstie, așa cum își împrăstie fermierul îngrășămintele.

— Așa o fi, i-am răspuns, fără prea mult entuziasm, înlăturînd de pe pieptul meu cîtiva dintre fulgii aceia lichizi. S-ar putea să fie așa cum spui dragul meu Bland-mour. Cum se face însă că vîntul mînă „îngrășămîntul săracului” dincolo de peticul de pămînt al sărmanului Goulter ¹⁶ și-l îngrămădește pe ogorul de douăzeci de pogoane ale lui jupin Teamster ¹⁷ ?

— Păi, pămîntul lui Coulter o fi pe semne destul de reavăn ca să nu mai aibă nevoie de altă umezeală. Vorba ceea, ce-i destul, e destul !

— Da. umezeală o fi avînd destulă, replicai eu. scuturîndu-mă de fulgi. Zăpada asta moale, de primăvară, o fi binevenită, cum spui, dar ce te faci cu zăpezile reci ale iernilor lungi de pe-aici ?

— Păi, ai uitat cuvintele psalmistului ? ..Domnul cerne fulgii de omăt ca lina”, ceea ce înseamnă că zăpada e și caldă ca lina, nu doar albă ca ea. Căci lina ține de cald din pricină

¹⁶ B raz dar (engL).
¹⁷ Căruțaș fengî.).

că firele i-s încîleite și nu lasă aerul să pătrundă prin ele. Tot așa și pămîntul : ia-i temperatura în decembrie, cînd e învelit în zăpada albă ca lîna, și vei vedea eă-i cu multe grade mai ridicată decît aceea a aerului. Așa că vezi, zăpada *în sine* e o binefacere : sub masca gerului — un filantrop morocănos — ea încălzește de fapt pămîntul, peste care cad mai apoi fulgii aceștia de martie, ca să-l îngrășe.

— îmi place să te-aud vorbind, dragul meu Bland- mour și, călăuzit de inima-ți darnică, nu pot decît să-i doresc bietului Coulter cît mai mult din acest „îngrășămînt al săracului”.

— Dar asta nu-i totul, se grăbi să adauge poetul. Ai auzit vreodată de „eolirul săracului” ?

— N-am auzit niciodată.

— Ia zăpada asta moale, de martie, topește-o și pune-o într-o sticlă. Se păstrează la fel de curată ca spirtul și-i cel mai bun leac pentru vederea slabă. Am eu însumi acasă o damigeana întreagă. Dar chiar și cel mai sărac dintre oameni se poate folosi cît pofteste de acest leac mira cu - los, dacă suferă de ochi. Spune și tu, nu-i o adevărată binefacere ?

— Va să zică, „îngrășămîntul săracului” e și „colirul săracului” ?

— întocmai. Ce poate fi mai economicos ? Același lucru să poată fi folosit în două scopuri atît de diferite !

— Da, foarte diferite ! Nimic de zis !

— A, iar mă iei peste picior ! Dar nu face nimic. Vorbeam despre zăpadă, însă apa de ploaie e și mai binefăcătoare, mai ales că ea cade tot anul. Ca să nu mai pomenesc de cunoscutele ei calități de fertilizant al ogoarelor, gîn- dește-te la una din însușirile ei mai puțin importante. Ai. auzit vreodată de „oul săracului” ?

— Niciodată. Ce mai e și asta ?

— Păi, în anumite preparate culinare, pe bază de făină, acolo unde cartea de bucate recomandă folosirea ouălor, acestea pot fi înlocuite cu o cană de apă de ploaie rece, care acționează ca drojdia. De aceea gospodinele i-au dat numele de „oul săracului”, deși îl folosesc chiar și nevestele unor bogătași, cîteodată.

— Doar atunci cînd le lipsesc ouăle de găină, presupun. Dar îmi place, zău, să te-aud vorbind, dragul meu Blandmour ! Ți-o spun sincer. Continuă, te. rog !

— Mai e, apoi, „pansamentul săracului”, un leac simplu și natural care, fiind atât de ieftin, e la îndemîna oricui și care e bun pentru răni și alte vătămări ale trupului. Chiar și unii bogătași folosesc adesea „pansamentul săracului”.

—■ Nu, însă, fără sfatul prețios al unui medic, anume plătit, dragul meu Blandmour !

— Firește că ei consultă mai întâi un medic, deși s-ar putea să fie o precauție inutilă.

— Se prea poate. Nu te contrazic. Spune mai departe !

— Ei bine, ai gustat vreodată din „budinca săracului” ?

— Nici măcar n-am auzit de ea pînă-acum.

— Zău ? Atunci, o să guști îndată dintr-o astfel de budincă, una făcută de-o nevastă de om sărac : o să stai la masa acelui om sărac, în casa lui. Hai, vino, și dacă, după ce-o să mănînci, n-o să spui că „budinca săracului” e la fel de gustoasă ca budincile bogătaşilor, o să mă dau bătut, o să renunț adică la ideea că, datorită mărinimoasei Naturi, săracii găsesc alinare în însăși sărăcia lor !

Nu mai redau aici discuțiile noastre pe această temă (căci am purtat multe, eu fiind pe vremea aceea oaspetele lui Blandmour, la țară, în folosul sănătății mele), e destul să spun că, urmînd sugestiile poetului, m-am înfățișat la locuința lui Coulter, sub nevinovatul pretext că eram ostent de umblet și că voiam să mă odihnesc un ceas, două. Era într-o zi de luni, pe la amiază, o zi umedă, căci zăpada se topise.

Am fost primit eu o bunăvoință sinceră, deși nu fără o anume stinghereală, probabil din pricina felului cum eram îmbrăcat. Doamna Coulter tocmai pleca de lîngă albia de rufe, pentru a-î pregăti prînzul de la ora unu soțului ei, care trebuia să se întoarcă din pădure unde tăia lemne, ca zilier. Cîștiga șaptezeci și cinci de cenți pe zi pentru treaba asta, iar pădurea se afla cam la o milă depărtare de casă. pe niște dealuri. Doamna Coulter spăla rufele într-un șopron dărăpănat, în care stătea pe-o scîndură putredă și jilavă, ca să-și ferească picioarele de umezeală. Era palidă la față, dar paloarea asta nu se datora numai umezelii, ci și unei

cauze mai ascunse : era gravidă. Pe deasupra, suferea și de inimă, o suferință potolită, dar adîncă, ce nu i se putea citi în ochii albaștri, plini de resemnarea unei neveste răbdurii.

Zîmbindu-mi ca și cum s-ar fi scuzat pentru inevitabila dezordine dintr-o zi de luni — care mai era și zi de spălat ! — mă conduse în bucătărie și mă pofti să iau loc pe scaunul cel mai bun : un jilț de modă veche, foarte șubred. I-am mulțumit și m-am așezat în fața sobei, în care pîlpîia un foc anemic. În vreme ce-mi frecam mîinile ca să mi le încălzesc, aruncam cîte o privire prin încăpere, fără să

bage de seamă doamna Coulter, care încerca între timp să ațîțe focul cu niște surcele, scuzîndu-se că în bucătărie era atît de frig. Mai spunea, dar fără să se plîngă, că lemnele erau vechi și ude : ia. acolo, niște vreascuri adunate în pădurea lui jupîn Teamster, unde soțul ei tăia cele mai bune lemne pentru sobele fermierului. N-aveam nevoie să mi-o spună ea, ca să-mi dau seama de calitatea inferioară a vreascurilor — unele dintre ele cam mușcate și năpădite de ciuperci, din pricină că zăcuseră printre frunzele moarte ale multor toamne. Ardeau cu un sfîrșit trist și zadarnic.

— Trebuie neapărat să rămîneți aici măcar pînă la ora cinei, ea să vă odihniți, îmi spuse femeia. Sînteți binevenit, la puținul pe care-l avem.

I-am mulțumit din nou, rugînd-o să-și vadă de treabă, fără să mă bage în seamă.

Eram uimit de aspectul încăperii. Era o casă veche și igrasioasă. Pervazurile ferestrelor se scorojiseră de prea multă umezeală. Șipicile sfarogite abia se mai țineau în balamale, iar geamurile verzui erau murdare de petele lăsate de dezgheț. La un moment *dai*; doamna Coulter trecu în încăperea alăturată, lăsînd usa întredeschisă. Dușumeaua acelei încăperi n-avea nici un covor, cum n-avea nici dușumeaua din bucătărie. Aici, nu se vedeau decît obiectele de strictă necesitate, și acestea de o calitate inferioară. Pereții erau goi, fără nici o gravură ; pe policioara afumată de deasupra căminului se lăfăia, în schimb, un tom vechi, al lui Doddridge K

— Pesemne c-ați umblat mult, domnule, răsuflați greu din pricina oboselii.

— A, nu, n-aș crede că-s la fel de obosit ca dumneata !

— Numai că eu sînt obișnuită, pe cînd dumneavoastră nu sînteți, am impresia, îmi răspunse femeia, privindu-mi cu-ochi ei triști și albaștri îmbrăcămintea. Oricum, trebuie să mătur așchiile astea. Soțul meu a meșterit azi în zori o toporișcă nouă, iar eu n-am avut încă răgazul să mătur, fiind ocupată cu spălatul rufelor. Așchiile astea sînt numai bune de pus pe foc. Ar fi fost și mai bune dacă n-ar fi fost atît de umede.

Îmi spuneam că, dac-ar fi fost și el de față, Blandmour ar fi numit aceste așchii „chibriturile săracului”, sau „iasca săracului”, ori ceva asemănător.

— Nu știu dacă budinca noastră o să vă placă, îmi zise femeia, în timp ce umbla la oalele puse pe soba fumegîndă. E făcută doar din orez, fiert cu lapte și sare.

— A, mi se pare că-i ceea ce se cheamă „budinca săracului”...

— *Noi* nu-i zicem așa, domnule, îmi răspunse ea, roșind ușor, nu atît de rușine cît de obidă.

Mustrîndu-mă pentru gafa comisă, m-am gîndit din nou, fără voia mea, la ce-ar fi spus Blandmour dacă-ar fi auzit aceste cuvinte și dacă-ar fi văzut roșeața aceea.

În cele din urmă se auzi un zgomot de pași apăsați, apoi cineva rosti, ștergîndu-și picioarele :

— Hai, nevastă, mai repede, trebuie să mă-ntorc grabnic ! Dacă zici că-i *musai* să mănînc acasă, trebuie să te grăbești, fiindcă jupînuL. A, bună ziua, domnule ! exclamă el, intrînd în încăpere și zărindu-mă.

Se întoarse apoi spre nevastă-sa, cu o privire iscoditoare, și rămase locului, în timp ce din ghetele-i peticite se scurgeau pe podea stropi de apă.

— Dumnealui s-a oprit aici ca să se odihnească un pic; o să ia masa cu noi. Masa o să fie gata în cîteva clipe, așa că așază-te, omule, și ai răbdare, te rog ! Vedeți dumnea-

voastră, domnule, urmă ea, adresându-mi-se, William ar vrea să-și ia hrană rece, ca să mănânce în pădure, dimineața, și să nu se mai întoarcă la prînz acasă, dar eu nu-l las- Pentru o masă caldă merită să bați drumul din pădure pînă acasă și înapoi.

— Nu-s chiar așa sigur, răspunse William. M-am întrebat adesea dacă merită sau nu. între o plimbare pe stomacul gol și una cu burta plină, nu prea e o deosebire, cînd muncești din greu. Dar vx^eau să-i fac pe plac Marthei, e-o nevestă bună ! Și apoi, știți și dumneavoastră, domnule, că femeile sînt cam capricioase de felul lor.

— Bine-ar fi ca toate femeile să aibă capricii generoase ca acelea ale soției dumatiale, i-am răspuns eu.

— Da, am auzit că unele muieri nu-s numai miere ; eu, însă, nu știu prea mult despre altele, fiindcă-s mulțumit cu scumpa mea Martha.

— Pădurea te face înțelept, remarcai eu.

— Hai, omule, ajută-mă să pun masa, dacă nu ești prea obosit, îi spuse Martha pădurarului.

— Nu, lăsați-mă pe mine să vă ajut, pentru ea dînsul să se poată odihni !

— Ba nu ! protestă William, ridicîndu-se.

— Stați liniștit, îmi spuse doamna Coulter.

Nu peste multă vreme ne-am așezat la masă, cu farfuriile în față.

— Vedeți și dumneavoastră care-i meniul, îmi zise Coulter. Carne de porc, pîine de secară, și budincă. Dați-mi voie să vă servesc. Carnea asta de porc e de anul trecut, am primit-o de la boier, în contul simbriei. Nu-i chiar atît de fragedă ca a unui porc de anul ăsta, dar eu o găsesc destul de bună ca să-mi dea putere de muncă, și doar de aia mănînc ! Numai de m-ar lăsa reumatismele și celelalte boale, aș fi mulțumit și n-aș cere nimănui vreun hatîr sau vreo trufanda. Văd însă că nu gustați din carnea de porc !

— Păi, dumnealui cunoaște deosebirea dintre carnea de porc proaspătă și cea de anul trecut ! spuse pe un ton grav, dar cu blîndețe, doamna Coulter. Dar poate c-o să-i placă budinca.

Impunându-mi întreaga stăpînire de sine de care eram capabil, am acceptat propunerea privitoare la budincă, fără a face vreo reflecție asupra cărnii de porc ; ca să fiu sincer, nu-mi venea să gust din ea, fiindcă nu eram îndeajuns de flămînd. Carnea aceea avea o crustă gălbuie și părea cam rîncedă. Am băgat de seamă, dealtfel, că nici doamna Coulter nu se atinge de carne, deși îl lăsase pe soțul ei să-i pună în farfurie o porție, din care se prefăcea că mănîncă, ori de cîte ori Coulter se uita într-acolo, în schimb, mîncea pîinea de secară, ceea ce făcui și eu.

— Și acum budinca ! zise Coulter. Mai iute, nevastă ! Boierul șade la fereastra salonașului și se uită spre cîmp. Are un ceasornic care nu minte !

— Nu cumva te spionează ? ! întrebai eu.

— A, nu, nu spun asta ! E un om destul de cumsecade, îmi dă de lucru ; numai că-i cam sucit din fire. Hai, nevastă, servește-1 pe domnul i Vedeți dumneavoastră, dacăș pierde slujba la boier... ce s-ar alege din calul pe care vreau să mi-1 cumpăr ?

Rosti aceste din urmă cuvinte pe un ton ușor schimbat, după ce-i aruncă neveste-si o privire plină de tîlc, care mă făcu să-mi recapăt încrederea în neamul omenesc.

— Tare mă tem că bidiviul ăla frumos, la care visezi uneori, o să rămînă multă vreme în grajdul boierului, zise doamna Coulter, pe un ton glumeț, în care se citea însă o stranie resemnare. E drept că, în cîte o duminică, argatul boierului îmi dă calul lui.

— Duminică ?! mă mirai eu.

— Păi, vedeți dumneavoastră, îmi explică pădurarul, neveste-mi îi place să meargă la biserică, dar întrucît cea mai apropiată se află la o depărtare de vreo patru mile, pe dealurile alea troienite, nu se poate duce pe jos pînă acolo, iar eu n-o pot purta în brațe, măcar că pe vremuri

**am purtat-o pe scări... Dar, precum v-a zis și dumneaei,
argatul boierului o duce uneori cu calul lui. Tocmai de-
aia și zic c-o să-mi cumpăr un cal într-o bună zi, o iapă.
Am și**

botezat~o₃ „Martha”. Dar ce tot pălăvrăgesc ? Hai, nevastă,
adu budinca î Servește-1 pe domnul ! Gîndește-te la boier și
servește-ne odată budinca ! Mie-mi ajung trei dumați —
gata ! Cu bine, nevastă ! Cu bine, domnule, trebuie să plec !

Și, apucîndu-și pălăria încă udă, nobilul Om Sărac ieși în
noroii de afară. Să fi fost de față, Blandmour ar fi co-
mentat, liric : „Se duce să-și facă «plimbarea săracului»”...

— Aveți un soț admirabil, i-am spus doamnei Coulter de
îndată ce-am rămas singur cu ea.

— William mă iubește la fel ea-î ziua cînd ne-am
cununat. Se mai răstește el uneori la mine, dar nu-mi vor-
bește niciodată urît. Tare aș vrea să fiu mai zdravănă, ca să-
1 pot ajuta ! Ar fi mai bine și pentru el, domnule, nu doar
pentru mine !

Cînd rosti aceste cuvinte, ochii ei albaștri, frumoși și
catifelăți, se prefăcură în două fîntîni.

— O, cum aș vrea ca micuțul William și micuța Martha
să mai fie în viață ! adăugă ea. Casa-i atît de pustie, fără ei !
Pe băiat îl botezasem William, ca pe soțul meu, iar pe fată
Martha, ca pe mine...

Cînd inima cuiva se revarsă de la sine, cel mai bun lucru
este să nu spui nimic. Ședeam cu ochii pironiți asupra
budincii, din care nici nu gustasem încă.

— Trebuia să-1 fi văzut pe micuțul William, domnule !
Un băiat atît de deștept și de voinic, la numai șase anișori;
iar acum, e rece, rece !

înfigîndu-mi lingura în budincă, mi-am vîrît o bucăţică în gură, ca s-o astup.

— Şi micuţa Martha !... Vai, domnule, ce frumuseţe era ! Amarnică soartă, dar trebuie s-o îndurăm !

Bucăţica de budincă îmi atinsese cerul gurii, lăsîndu-mi un gust sărat şi mucegăit : era făcută dintr-un orez prost şi ieftin, iar sarea fusese scoasă din butoiul cu carnea de porc de acum un an.

— Ah, domnule, dacă măcar copilaşii care vor veni pe lume, vor fi la fel ca ai care au părăsit-o ! Dacă n-ar fi, adică, nişte străini, ci nişte prieteni care se-ntorc printre noi ! Totuşi, o mamă ajunge întotdeauna să-i iubească, fiindcă e sigură că ei vin de-acolo unde s-au dus ceilalţi- Nu credeţi domnule ? Ba da, sînt sigură că orice om bun crede la fel. Cu toate astea, deşi mă străduiesc să mă bucur la gîndul că micuţul William şi micuţa Martha au ajuns în ceruri, şi să-mi alin durerea citind cartea doctorului Doddridge, o jale neagră mi se furişează-n suflet, întocmai ca ploaia prin acoperiş ! Mă simt atît de singură acum ! Scumpul meu soţ e plecat toată ziua, iar jalea îmi picu- ră-n suflet de dimineată pînă seara. Dar mă rog lui Dumnezeu să mă ierte pentru asta ; iar cît despre celelalte, mă descurc şi eu cum pot.

Amară şi mucegăită e „budinca săracului”, îmi spuneam ; parcă mi se pusese în gît bucăţica pe care mi-o vîrîsem l l l gură.

Nu mai puteam rămîne să aud despre nişte necazuri, căroră nici cele mai sincere sentimente de compătimire nu le-ar fi putut aduce vreo alinare, sau despre o credinţă necugetată, care se lipsea de orice alte argumente în afara celor invocate îndeobşte, şi care se putea doar destrăma dacă vorbeai prea mult despre ea. Nu mai voiam să ascult nici muştrările de sine ale acestei femei, muştrări cu totul neîntemeiate, dar pe care nimic nu le-ar fi putut alunga. Nu i-am oferit gazdei nici o plată pentru ospitalitatea cu care

mă primise, o ospitalitate vrednică de un prinț : știam că ar fi refuzat eu indignare orice plată, orice formă de caritate.

Oamenii săraci din America nu-și pierd niciodată mândria sau demnitatea ; iată de ce, fără a cunoaște degradarea fizică a săracilor din Europa, ei suferă moralmente mai mult decât săracii oricărei alte nații din lume. Simțămintele sociale specifice, generate de principiile noastre politice, au darul de a spori demnitatea unui american

prosper, dar nu fac decât să agraveze mizeria celor oropsiți : întâi, interzicându-le să accepte bruma de ajutor pe care le-o poate oferi caritatea ; în al doilea rând, ascuțindu-le la maximum discernământul ce-i face să perceapă dureroasa deosebire dintre idealul lor de egalitate universală și experiența cumplită a mizeriei cotidiene, o mizerie rușinoasă, dar care este, a fost și va fi mereu aceeași în India, în Anglia sau în America.

Sub pretextul că mai am niște drumuri de făcut, mi-am luat rămas bun de la doamna Coulter și, stringându-i mâna rece și privindu-i încă o dată ochii albaștri, dar plini de resemnare, am ieșit afară, în aerul jilav. Dar oricât de jilav și de mohorât ar fi fost acest aer — încărcat cu tot soiul de începuturi — mi-am dat brusc seama că, prin contrast, atmosfera din casa din care tocmai ieșisem, avea acel iz nesănătos, care-i alungă pe vizitatorii unui azil de săraci.

Această proastă aerisire a locuințelor celor săraci, pe vreme de iarnă, este pusă de obicei în seama lor înșiși, prin aceea că ar nesocoti cele mai elementare principii de igienă. Totuși, instinctul omului sărac este mai înțelept decât s-ar crede. Aerul primenit nu e numai proaspăt, ci și rece. Iar pentru un om friguros din fire, căldura dintr-o încăpere prost aerisită e preferabilă frigului dintr-o cameră bine aerisită. Dintre toate judecățile absurde emise de oameni asupra semenilor lor, eriticile făcute de niște oameni bine încălziți și bine hrăniți obiceiurilor celor săraci sînt cele mai absurde.

În seara aceea, după ora ceaiului, i-am spus prietenului meu, în timp ce stăteam tolănit pe canapeaua lui moale din fața căminului și-i țineam pe genunchi unul dintre cei doi copilași cu obrajii rumeni :

— Tu nu ești la drept vorbind un om bogat, ai doar o situație bună, nu-i așa, Blandmour ? Ei bine, nu te includ și *pe tine* când spun că, dacă un bogătaș îmi vorbește des-
«o pre fericirea unui sărac, îl consider.,. nu, nu mă întreba ce anume îl consider !

TABLOUL AL DOILEA FIRIMITURILE BOGATULUI

În anul 1815, în vara care-a urmat vizitei ce-mi îngăduise să gust pentru prima oară din „budinca săracului”⁴, medicul mi-a recomandat o călătorie pe mare. Intrucât bălălia de la Waterloo pusese capăt îndelungatei drame a războaielor napoleoniene, numeroși, străini vizitau Europa. Am sosit la Londra într-o perioadă când se adunaseră acolo prinții victorioși, care se bucurau acum de ospitalitatea unei aristocrații recunoscătoare și opulente, și a celui mai curtenitor dintre regi, principele regent George, o ospitalitate demnă de *O mie și una de nopți*

Luasem cu mine o singură recomandare, către banche-
rul meu. Cutreieram orașul în așteptarea celei mai bune primiri de care poate avea parte un drumeț aventuros, și anume, primirea spontană ce i-o poate scoate în cale hazardul. Omit toate celelalte detalii, pentru a povesti despre un ceas petrecut în tovărășia unui om foarte prietenos, cu care făcusem cunoștință pe o stradă din Cheapside. Omul purta o uniformă, fiind un soi de slujbaș al municipalității — nu mai țin minte precis ce slujbă avea. În ziua aceea, nu era de serviri. Am băgat de seamă că vorbea mai ales despre societățile de binefacere din Londra. M-a și dus la vreo câteva, pomenindu-mi de multe altele, cu vădită admirație.

— Dar dacă vă interesează aceste lucruri, îmi spuse el după ce ne întorsesem în Cheapside, îngăduiți-mi să vă duc la Gala Lordului Primar, dacă nu cumva e prea târziu. E una dintre cele mai interesante opere caritabile, o operă
7 — Masa din lemn de măr legată în cazul de față nu doar de un Lord Primar, ei și de un regent, de câțiva regi și de câțiva împărați. Vă mai amintiți ce s-a întâmplat ieri ?

— Vorbiți de incendiul de pe malul fluviului, care-a lăsat fără adăpost atîția săraci ?

— Nu. Mă refer la marele banchet dat la Guildhall în onoarea oaspeților princieri. Un eveniment de neuitat ! Masa a fost servită numai în farfurii de aur și de argint, în valoare de cel puțin 200 000 lire sterline —cam un milion de dolari de-ai dumneavoastră, domnule ! Iar costul cărnurilor și al vinurilor, laolaltă cu cel a serviciilor, al tapițeriei și al altor asemenea lucruri nu poate fi estimat la mai puțin de 25 000 lire, adică 125 000 de dolari.

— Bine, domnule dragă, dar nu puteți numi „operă caritabilă” ospățul dat unor regi !

— Desigur că. nu. Ospățul a avut loc, iar opera caritabilă i-a urmat astăzi — firește că prinților trebuia să li se dea întâietate ! Cred că vom putea ajunge la timp. haideți ! Ne aflăm pe King' Street, iar acolo e Guildhall, palatul primăriei. Vreți să mergeți ?

— Cu dragă inimi, prietene. Duceți-mă unde doriți. Eu am venit aici doar ca să mă plimb și să văd.

Ocolind intrarea principală a palatului, care era barată, prietenul meu m-a dus într-un loc, pe unde am pătruns într-un fel de curte interioară. Spre uimirea mea, am constatat că-i o curte murdară, la fel de murdară ca maidanele din spatele caselor din mahalaua Five Points. O mulțime de făpturi scheletice, hămesite și feroce, se îmbulzeau și se băteau ca s-ajungă la nu știu ce țintă, fluturînd în mâini niște bilețele albastre, soioase.

— N-avem de ales, îmi zise călăuza mea. Trebuie să ne facem loc prin mulțime. Vreți să încercăm ? Sper că nu sînteți îmbrăcat în costumul dumneavoastră de zile mari. Ei, ce părere aveți ? Merită osteneala, să știți ! O asemenea operă caritabilă nu se vede în fiecare zi. Ea nu se compară nici măcar cu aceea care urmează banchetului

anual al Lordului Primar, oricît de strașnică ar fi și aceea. Ei, ce ziceți ?

În timp ce vorbea, o ușă de undeva din fund se deschise brusc și mulțimea năvăli spre pivnița întunecoasă din spatele ușii. I-am făcut semn călăuzei mele că accept, așa că ne-am alăturat celorlalți. Nu peste multă vreme, retragerea ne-a fost tăiată de mulțimea-care vocifera în urma noastră, astfel încît n-am putut decît să mă felicit pentru șansa de a avea o călăuză în persoana acestui funcționar civil și civilizat, a cărui uniformă îi puneă în evidență autori tatea.

Era ca și cum aș fi fost înghesuit de o mulțime de canibali pe o plajă din vreo insulă sălbatică. Făptuirile din jurul meu urlau pur și simplu de foame. Căci în această măreață Londră, mizeria îi înnebunește pe oameni ; pe cînd la noi acasă, îi îmblînzește. în timp ce mă uitam la haita aceea de lupi costelivi și ucigași, mă gîndeam la ochii albaștri ai blajinei doamne Coulter. între timp, călăuza mea își scosese de la brîu un obiect lucitor, de o formă curbă (nu era o sabie, dar nu știu precis ce era), și, flutu- rîndu-l amenințător deasupra capului, avertiza astfel mulțimea să nu se atingă de străinul din mijlocul ei.

Înaintînd încet prin pivnița aceea boltită, auzeam și mai tare urletele mulțimii, amplificate de ecoul lor. Parc-aș fi nimerit în cazanul drăcesc hărăzit păcătoșilor ! Prin bezna și umezeala din pivniță, am ajuns la o scară de piatră, apoi la un portal larg unde, risipindu-se, mulțimea ieși la lumina zilei, filtrată prin ferestrele unor pereți pictați, ca și cupola de deasupra lor. Mi-am amintit de jefuirea palatului din Versailles. Peste eîteva clipe, stăteam năucit printre cerșetorii adunați în faimosul Guildhall.

în locul unde mă aflam și eu și mulțimea, stătuseră, cu nici douăsprezece ore mai înainte, maiestatea sa imperială Alexandru al Rusiei, maiestatea sa regele Frederick Wilhelm al Prusiei, alteța sa regală George, prinț regent al Angliei, excelența sa ducele de Wellington, vestii în întreaga lume, precum și o sumedenie de feld-mareșali, conți și alți nobili distinși.

Pereții fremătau ca frunzișul unei păduri, sub stindardele învingătorilor. Din pricină că ferestrele erau foarte înalte, nu se vedea nimic dinafara sălii. Rupt -de orice altă priveliște, eram ținut în mijlocul unui spectacol splendid — splendid cîtă vreme nu-mi plecam ochii spre podea, căci aceasta era murdară ea podeaua unui coteț : pe scîndurile-i goale zăceau rămășițele banchetului din ajun, iar pe cele două mese lungi și paralele, neasternute acum și murdare, fuseseră îngrămădite resturile ceva mai întregi. Flamurile strălucitoare se potriveau cu oaspeții regali din ajun ;

pardoseala era pe măsura cerșetorilor veniți astăzi. Flamurile se uitau de sus la podea așa cum se va fi uitat bogătașul la Lazăr. Un șir de lachei în livrele țineau în frâu, cu bastoanele lor, gloata nerăbdătoare, care altminteri ar fi putut transforma într-un jaf marea operă de binefacere. Alți slujbași cu galoane aurite împărțeau bucățile de carne și firimiturile rămase de la ospățul regilor. Unul după altul, cerșetorii își prezentau bilețelele albastre și soioase, și căpătau câte o pulpă de fazan ciopârțită, sau câte o bucată de plăcintă din care umplutura de carne dispăruse, încât semăna eu calota unei pălării vechi.

— Admirabilă operă de binefacere ! îmi șopti călăuza mea. Uitați-vă la plăcinta pe care-a pus mîna fata aceea palidă : 11-ar fi exclus ca însuși țarul Rusiei să fi mîncat din ea aseară !

— Tot ce se poate, murmurai eu. Arată ca și cum vreun împărat hulpav și-ar fi vîrît degetul în ea.

— Ia uitați-vă și la fazanul acela, pe care-l ține acum băiețașul cu cămașa ruptă, pe care-l vedeți acolo. Poate că însuși prințul regent o fi mîncat din acest fazan !

Băiatul smulse piepții fazanului, dezvelind uimi oasele, împodobite acum doar cu aripile și lăbuțele, rămase neatinse.

— Da, cine știe ? ! urmă amicul meu. Poate chiar maiestatea sa prințul regent o fi gustat din fazanul acela !

— Nu mă îndoiesc, murmurai eu. Se spune că-i plac la nebunie piepții. Dar nu văd pe nici o tavă capul lui Napoleon, care-ar fi trebuit să fie principalul articol din meniu. nu-i așa ?

— Glumiți, domnule ! Aici, la Guildhall, pînă și cazacii sînt miloși. Ia uitați-vă la plăcinta aceea de porc, grasă, poate că însuși hatmanul Platov (prezent și el aseară, la banchet) și-o fi vîrît lancea în ea ! Iar acum, plăcinta a încăput pe mina

acelui bătrîn fără cămașă ! la ui~ tați-vă cum. își linge buzele, fără să se gmdească la bunul hatman și fără să-i mulțumească pentru-că i-a lăsat plăcinta. Dar iată că un altul, mai voinic, i-a smuls-o din. mină ! Plăcinta a căzut pe jos, văd că farfuria a rămas aproape goală, doar o lărîmă din coajă, atîta tot !

— Se spune că slănina Ie place foarte mult cazacilor, observai eu. Hatmanul n-a fost. deci, chiar atît ele milos.

— N-are a face, una peste alta. a fost o mare operă de binefacere. Uitați-vă, pînă și Gog și Magog, din sculpturi] e de la celălalt capăt al sălii¹⁸ parcă ar ride, îneîntați de priveliște.

— Nu credeți, însă, că sculptorul a transformat rîsul într-un fel de rînjete sardonice ?

— Așa vi se pare dumneavoastră, domnule. Dar ia uitați-vă, aș pune rămașag pe o guinee că doamna primă- reasă și-a muiat lingura de aur în piftia aceea aurie, clin care soarbe acum bătrînul acela cu ochi de piftie.

¹ Gog și Magog, personaje biblice amenințătoare, un fel ele uriași, ca și Corineus, dintr-o legendă britanică. Statuile din Guildhalt îi reprezintă de fapt nu pe Gog și Magog, ci pe Corineus și pe dușmanul său Gogmagog, un fel. de balaur derivat din personajele biblice amintite.

¹⁸ Aluzie la parabola despre bogatul nemilostiv și despre săracul Lazăr (ci *Evanghelia lui Luca*, 16).

— Vai de piftia lui f murmurai eu.

— Admirabilă operă de binefacere ! Aşa ceva nu s-a pomenit în nici o altă țară din lume, în afară de Anglia* care-și hrănește cerșetorii cu piftii de culoarea aurului !

— Da, prietene, dar nu de câte trei ori pe zi, și în fiecare zi a anului ! Și credeți chiar că piftiile sînt cel mai potrivit ajutor pe care-l puteți da unor cerșetori ? N-ar fi oare mai bine să le dați pîine și carne,, și mai ales să le oferiți ceva de lucru, ca să și le poată cîștiga singuri ?

— Pîine și carne nu s-a servit aici, domnule. împărații, printii-regenți, regii și feld-mareșalii nu prea mănîncă pîine și carne simplă. De aceea, resturile rămase de la ospățul lor sînt deosebite. Credeți că firimiturile de la masa unor regi ar putea să semene cu firimiturile lăsate de niște veverițe ?

în clipa aceea, un slujbaș în livrea roșie răcni la mine, prin larma mulțimii :

— Mă, *ăla*. dă-te la o parte, sau servește-te o dată și cară-te ! Hai, ia bucata asta de plăcintă și fii mulțumit că guști din aceeași mîncare din care-a gustat alteța, sa, ducesa de Devonshire, N-auzi ce-ți spun, golan nerecunoscător ce ești ? !

Nedumerit, ni-am întors spre călăuza mea :

— N-o fi vorba ele *mine* ! Nu se poate' să mă fi oon- i undat cu ceilalți !

— Cine se-aseamănă se-adună, îmi răspunse călăuza mea, zîmbind, Vedeți ? Pălăria vă stă strîmb pe cap. iar haina vi-e ruptă și murdară !

Apoi, către lacheul în livrea :

— Lasă-I în pace ! E un prieten, un simplu spectator, te asigur !

—■ A, dumneata erai, bătrîne ? făcu slujbașul, recunoscîndu-l pe ghidul meu, cu care era, pare-se, prieten la toartă. Bine, du~I mai încolo ipe amicul ăsta al dumatăle. Gîndește-te la tărăboiul care urmează, acuș-acuș începe] Hai, ia-1 de aici î

6f

Prea tîrziu ! Ultima farfurie fusese smulsă de pe masă. Mulțimea, încă nesătulă, începu să urle, fă- cînd să fremete flamurile., atinse parcă de un vînt puternic, un vlnt puturos, ca o duhoare de canal. Repezin- du-se spre mese și răsturnînd toate obstacolele întîlnite în cale, sărăntocii aceia se revărsară

în sală ; brațele lor dezgolite semănau cu coastele sfărîmate ale unei epava Ai fi zis că-s stăpîniți de o furie pizmașe și neputincioasă. După ce se zgîiseră vreo jumătate de oră la rămășițele aceluï ospăț regesc și gustaseră din resturile de fazan, de piftie și de plăcintă, își dăduseră brusc seama că pomenile astea erau o bătaie de joc. Cuprinși de mînie, sau de cine știe ce patimă misterioasă, acești Lazări păreau gata-ga ta să scuipe, înciudați, firimiturile lăsate de neobrăzatul bogătaș.

— Pe-aici, pe-aici ! țineți-vă scai de mine ! îmi șopti călăuza. Amicul meu mi-a deschis ușa aceea, ca să ieșim amîndoi — e o ușă secretă. Hai, repede, repede — v-a zburat pălăria ! — nu vă mai opriți pentru haină... loviți-l pe omul ăla... dați cu el de pămînt ! Hai, țineți-vă bine și zbughiți-o... așa... Uf, acum respirăm liber, slavă Domnului ! Dar ce-i cu dumneavoastră ? Nu cumva leșinați ?

— Nu-i nimic. Aerul proaspăt mă înviorează.

Am tras în piept de cîteva ori și mi-am venit în fire;

— Și acum, i-am zis călăuzei mele, vă rog să mă scoateți de-aici în cartierul Cheapside. Trebuie să mă întorc acasa. m

— Da, dar nu pe trotuar. Uitați-vă în ce hal sînteți. Trebuie să vă găsesc o trăsură.

— Aveți dreptate, i-am spus privindu-mi cu j ale haina zdrențuită și zgîindu-mă apoi cu invidie la uniformă și la pălăria ghidului meu, ambele ieșite intacte din învălmășeală.

După ce mă ajută să intru în trăsură, călăuza îmi spuse:

— Ei, cînd veți ajunge înapoi în țara dumneavoastră, domnule, veți putea să vă lăudați c-ați asistat la cea mai măreața operă de binefacere din Anglia, Firește, va trebui să țineți seama de inevitabila înghesuială. AdiOj aşadar... Ascultă, Jehu, i se adresă el birjarului, dumnealui e un *gentleman*. Tocmai a asistat la Împărțirea pomenii or în Guildhall, de aia și arată cttm arată. Hai, dă-i drumul ! Hanul „Londra”, de pe Fleet Street, asta e adresa, vezi să n-o uiți !

„Ferească-mă cerul de nobilele opere de binefacere din Londra ! îmi spuneam eu, oftînd, în noaptea aceea. în timp ce zăceam în pat, plin de vînătăi. Și ferească-mă în egală măsură de -«budinca săracului» și de ^firimiturile bogatului»"..*

CELE DOUA TEMPLE

Dedicată lui Sheridan Knowles !

PRIMUL TEMPLU

„Ce păcat ! îmi spuneam. După ce am bătut atîta drum ca să ajung aici taman din Battery ¹⁹, străbătînd trei mile» cu cartea de rugăciuni la subsuoară, în această binecuvîntată zi de duminică, iată că nu pot pătrunde înăuntru !"

La întrebarea mea smerită, dacă n-aş putea găsi un loc la galerie, paracliserul — un vlăjgan pîntecos — mi-a răspuns, cu dispreţ :

— N-avem nicio galerie !

Ca şi cum mi-ar fi spus că-îi biserică nu sînt primiţi sărăntocii... Aş pune însă rămasăg că, dacă haina mea nouă ar fi fost gata aseară, aşa cum îmi făgăduise croitorul acela mincinos, dacă m-aş fi înfăţişat cu ea pe mine în această dimineaţă însorită, şi dacă i-aş fi gîdilat paracliserului palma cu o bancnotă, atunci s-ar fi găsit şi pentru mine un loc confortabil în acest lăcaş nou-nouţ, pardosit cu marmură şi împodobit cu vitralii.

Iată-mă aşadar la poarta lăcaşului, după ce am fost scos din naos, dealtfel cu multă politeţe. Presupun că-s excomunicat, în tot cazul, exclus ! Ia te uită, ce de căleşti mîndre şi strălucitoare, trase lîngă trotuar ! Caii aceştia

¹⁹ Cartier şi parc în New York, la extremitatea sudică a insulei Manhattan,

focoși, cu greabănele înspumate, parc-ar avea și ei ceva nobil, deși își mușcă zăbala. Or fi, pesemne, caii „sărmanilor păcătoși” dinăuntru. Nu mă miră deloc că-și mărturisesc astfel starea. Ia te uită, ce de-a pălării cu panglici aurii și de alte asemenea podoabe scumpe au enoriașii aceștia sclivisiți, care tot șușotesc pe-aici ! De-aș fi în Anglia acum, i-aș lua drept niște duci de viță regească, drept niște baroni preanonorabili, sau mai știu eu ce, cred însă eă-s doar niște lachei. Mă tot fiții de colo pînă colo, ca și cum aș vrea să pătrund în cercul lor aristocratic. De fapt, numai un lacheu e-n stare să tîndălească în fața unui lăcaș sfînt, răcorindu-și călcîiele în timpul slujbei... Mai bine m-aș întoarce în Battery, aruncînd cîte o privire în cartea de rugăciuni. Dar stai nițel, nu cumva se vede-o portiță ? Da, chiar acolo, dacă nu mă-nșel, e o ușă boltită, una foarte joasă și foarte îngustă. Nimeni nu pare să treacă pe-acolo. Mai mult ca sigur că ușa aceea duce în turn. Cînd stau să mă gîndesc, lăcașurile astea superbe, în stil neo-gotic, au cîte o ferestruică bizară deasupra corului, printre norii dauriți de pe frescele zugrăvite pe tavan. Dacă aș ajunge la ea, ferestruica aceea mi-ar deschide o priveliște splendidă : întreg cîmpul de bătălie aflat dedesubt ! Cred c-o să încerc să intru. Acum nu-i nimeni la poarta lăcașului. Paracliserul o fi ocupat să netezească pernele din stranele pentru cuconet, taman la capătul coridorului din naos. Ia să vedem ! Dacă portița nu-i încuiată, o să-l păcălesc pe paracliser și-o să-mi asigur, fără voia dumnealui, un locșor modest în Templu, Strașnic ! Slavă Domnului, portița nu-i încuiată ! Clopotarul a uitat, de bună seamă, s-o zăvorească. Și acum, țuști pe scări, întocmai ca un motan cu lăbuțele catifelate !

Urcînd cele vreo cincizeci de trepte de piatră ale unei scări foarte înguste, în spirală, m-am pomenit pe o po- dină goală, care alcătuia cel de-al doilea etaj al uriașului turn pătrat.

Parc-aș fi nimerit înăuntrul unei lanterne magice, Pe trei laturi ale ei, trei ferestre gotice enorme, cu vitralii bogat colorate, umpleau spațiul, altminteri neîncăpător, cu tot soiul de răsărituri și apusuri de soare, curcubeie-lunare și solare, stele căzătoare și alte asemenea focuri de artificii și minuni pirotehnice. De fapt, însă, nu era decît o temniță' fastuoasă, căci nu puteam privi afară, mai mult decît aș fi putut să privesc

dintr-o celulă subterană a închisorii „Tombs”¹. Cu oarecare greutate, și avînd grijă să nu provoc prea mari stricăciuni, am izbutit să creștez o deschizătură minusculă în steaua purpurie din centrul principalei rozete a vitraliului median; dar, privind prin ea ea prin niște ochelari de protecție, m-am înfiorat : paracliserul, cu capul descoperit, tocmai împingea spre mijlocul străzii trei băiețași zdrențăroși. Cum să nu tremur ele teamă c-ar fi putut să-1 descopere și pe netrebnicul care-1 privea sfidător din turnul lăcașului ? Furișîn- du-mă acolo, eu îi nesocotisem înalta autoritate. Omul pe care dumnealui socotea că-1 alungase, se întorsese ca un tâlhar. O clipă, era cît pe-aci să cobor, pentru a ajunge cît mai grabnic înapoi pe trotuar. Dar o altă „scară a lui Ia- cob” cu treptele înalte, de astă dată, de lemn, m-a îmbiat să urc și mai sus, în nădejdea că voi ajunge la acea ferestruică tainică, de unde aș fi putut urmări de la distanță slujba.

Deodată am observat ceva care-mi scăpase pînă atunci, din pricina luminii orbitoare în care-mi apăruse lăcașul. Două frînghii groase, vîrîte prin niște găuri practicate în tavanul înalt și rudimentar, atîrnau drept în mijloc, pe o lungime de aproximativ șaiszeci de picioare, adunîndu-se într-un ghem chiar pe podeaua uriașei lanterne magice. Sînt funiile clopotelor, mi-am spus, tremurînd. Căci dacă paracliserul ar prinde de veste că un intrus s-a furișat în lăcaș, ar putea foarte lesne să sune alarma. I>ar ce se-aude ? A, e doar orga, da, cîntă *Venite, exultemus Domine K* Deși mă aflu în lăcaș, sînt în afara lui. Cu toate astea, n-o să mă las păgubit de drepturile-mi firești ! Cu capul descoperit și cu cartea de rugăciuni în mînă, stăteam drept, la mijlocul „scării lui Iacob”, cum aș fi stat printre enoriași ; măcar cu sufletul, dacă nu și cu trupul, luam parte la imnurile lor pioase. Cînd acestea au conținut, mi-am urmat drumul în sus și, după ce-am străbătut un șir de paliere și platforme înguste, dar mereu suitoare, am zărit, încîntat, o ferestruică rotundă în zidul altminteri orb al clopotniței, zid prin care aceasta era legată de clădirea principală, în fața ferestruicii se întindea o galerie strîmtă, folosită ca o punte între scările de jos și cele de sus. 20

20 Veniți să ne bucurăm întru Domnul (lat.),

Pe măsură ce mă apropiam de locul acela, îmi dădeam și mai limpede seama că ferestruica se deschidea spre interiorul lăcașului : murmurul glasurilor ce se rugau nu lăsa nici o îndoială în această privință. Nu mă așteptasem însă ca între mine și altar și stranele de dedesubt să nu se interpună nici măcar un geam, fie el pictat sau nu. Deschizătura fusese lăsată fără nici o cercevea, pe semne pentru a sluji la ventilația lăcașului. În schimb, era acoperită cu o plasă de sîrmă, fin împletită și transparentă. Înaintînd, plin de nerăbdare și cu cartea în mînă, spre ferestruică, m-am tras deodată înapoi, ca din fața unei guri de cuptor : o pală de aer fierbinte mă izbise-n obraji și-n plămîni, ca și cum m-aș fi apropiat de foalele unui fierar. Da, ferestruica asta a fost făcută desigur pentru ventilație, mi-am zis. Și nu-i un loc prea comod. Dar cerșetorii n-au de ales. Cuptorul care-i face pe enoriași să se simtă atît de bine în stranele lor capitonate, nu-mi priește clef el mie, care stau cocoțat aici, la cucurigu ! Și apoi, mi-a înghețat spinarea, deși fața mi-e arsă. Dar nu mă plîng. Mulțumesc și pentru atît : ducîndu-mi mîna pîlnie la ureche, și stînd

ceva mai departe de șuvoiul fierbinte, voi putea cel puțin să-l aud pe pastor, îndeajuns de limpede ca să răspund prin citirea paragrafelor cuvenite. Enoriașii de colo nici nu visează că, deasupra lor, se află un slujitor pios. Locul acesta e cum nu se poate mai potrivit pentru rugăciune, fiindcă, deși văd, rămîn nevăzut. Firește, nici un fariseu nu mi-ar rîvni locul, dar mie-mi place ; ba, îl și admir, pentru înălțimea lui, căci înălțimea e prielnică evlaviei. Imnurile îngerești se înalță tocmai din asemenea locuri, Toți oamenii vrednici vor ajunge într-un astfel de loc. Da, cerul e înalt !

În vreme ce meditam astfel, se dezlănțui orga, ca un cutremur, chiar sub tălpile mele ; și am putut auzi invocația : „Călăuzește-i și *înălță-i* în veci !" Am privit apoi, dedesubt, mulțimea de oameni, ale căror capete, scînteind în vitraliile multicolore, semănau cu pietricelele de pe o plajă cubaneză, în bătaia soarelui. Cel puțin, așa îmi închipuiam că ar putea să arate, dacă plasa de sîrmă ar fi fost dată la o parte. Plasa aceea avea darul de a arunca un fel de doliu asupra întregii priveliști. Și nu-mi puteam face o idee despre această priveliște, decît înlăturînd mintal doliul.

Era un spectacol cu adevărat uimitor. Ferestruica era. repet, rotundă ; partea din turn unde mă găseam era învăluită în beznă și se afla la o înălțime de cel puțin nouăzeci sau o sută de picioare deasupra pardoselii lăcașului : interiorul acestuia nu era luminat decât de geamurile mate, dar pline de toate nuanțele imaginabile ale unui roșu strălucitor ; iar dificultatea accesului la ciudatul meu post de observație (printr-o pustietate desăvârșită. de-a lungul unor scări rudimentare și prăfuite), sporea miracolul teatral al spectacolului mulțimii adunate în acest somptuos sanctuar. Cu cartea de rugăciuni în mână, cu cuvintele sacre pe buze, încremenit 111 postura însăși a evlaviei, nu-mi puteam totuși scoate din minte gândul că privesc, prin oglinda vreunui magician viclean, un spectacol vrăjitoresc.

În cele din urmă, după ce pildele au fost citite, iar imnurile au fost cântate. preotul, un bărbat în straie albe și nobil la înfățișare, cu un trup ca acela al incomparabilului Talma \ a intonat de la amvon imnul de dinaintea predicii, apoi s-a făcut nevăzut, printr-o ușă laterală. Nu peste multă vreme, a reapărut, prin aceeași ușă, dar în loc de straie albe purta acum straie negre.

După tonul melodios și gesticulația convingătoare a vorbitorului, precum și după atenția aprobatoare a mulțimii, mi-am dat seama că predica era elocventă, și bine adaptată unui auditoriu de oameni bogați ; din pricină ca pastorul își schimbase locul, mutându-se de la pupitru în amvon, nu-l mai puteam auzi la fel de deslușit ea mai înainte. Totuși, tema predicii, repetată mereu, nu putea să-mi scape : „Voi sînteți sarea pămîntului...”

Într-un târziu, pastorul binecuvîntă mulțimea frunților plecate ; o clipă, se așternu o tăcere adîneă, de parcă enoriașii ar fi fost morți, nu vii ; deodată, însă, ca prin minune, întreaga oaste fu în picioare, trezită de sunetele orgii atotputernice — ai fi zis că

reînvie morții, la auzul trâmbiței supreme. Apoi, mulțimea prinse să se reverse printre stranele daurite, trei șuvoaie aurii de capete care se tot plecau și se salutau.

E momentul s-o șterg, mi-am spus și, aruncînd o ultimă ochiadă spre* măreța priveriște, mi-am vîrît în buzunar cartea de rugăciuni.. Cel mai bun lucru pe care-l pot face, este să mă furișez, pierzîndu-mă în mulțime, fără să fiu văzut. Coborînd în grabă scările, am ajuns în curînd la ultima treaptă de piatră, dar, spre stupoarea mea, ușa era încuiată ? Clopotarul, sau poate chiar paracliserul aceia veșnic bănuitor și iscoditor, o încuiase. A început prin a nu mă lăsa să intru, iar acum, oricît ar părea de ciudat, nu vrea să mă lase să ies ! Ce-i de făcut ? Să bat în ușă ?

N-ar avea nici un rost. N-ar face decît să-i sperie pe cei care trec pe-acolo. Și -apoi, nimeni n-ar putea răspunde Ui apelul meu, nimeni în afară de paracliser : iar dacă acesta mă va vedea, mă va recunoaște și mă va face *âv* rîsul lumii, — pe mine, un om sărman șd evlavios I Nu. nu voi bate în ușă ! Dar atunci, ce să fac ?

M-am tot gîndit, pînă cînd s-a făcut din nou liniște. Deodată, un zgomot de chei mi-a dat de veste că biserica era pe cale de a fi închisă. Cuprins de deznădejde, am bătut în ușă. Dar era prea tîrziu : bătăile nu puteau fi auzite ! Rămăsesem singur într-un lăcaș care, cu numai cîteva clipe înainte, fusese mai populat decît multe sate.

O stare ciudată, de deznădejde sumbră, puse treptat stăpînire pe mine. Fără să-mi dau seama prea bine ce fac, am urcat din nou scările acelea de piatră, din ce în ce mai sus, și m-am oprit abia în clipa cînd am simțit iarăși aferul fierbinte din ferestruica acoperită cu plasa de sîrmă. Aruncînd o privire în jos, m-am înfiorat la vederea imensei arene pustii. Lungile șiruri de coloane din naos, ca și acelea din transept, alcătuiau un soi de crînguri tainice, ²¹scăldate în lumina tulbure a vitraliilor autumnale. Parc-aș

fi privit de pe muntele Pisgah spre pădurile Canaanului¹. O icoană înfățișînd-o pe Madona cu Pruncul, icoană pu- seită ²², care împodobește un vitraliu inferior, mi-i dezvăluia pe singurii locuitori ai acestei pustietăți pictate ; Agar cu Ismael al ei ²³. Am coborît, înfiorat, pînă la platforma lanternei magice, unde mi-am mai venit în fire, vîzînd. prin deschizătura aceea minusculă, limpedea lumină a zilei. Dar ce-i de făcut ? mă întrebam.

Am coborît pînă la portiță și am tras cu urechea. Nu se auzea nimic. Am urcat pentru a treia oară scările de piatră și am poposit încă o dată pe platforma lanternei magice, și abia atunci

²¹ Vîrf al muntelui Nebo, „de unde „Domnul i-a arătat (lui Moise) tot pămîntul de la Galaad și pînă la Dan- (*Deuterono-* mul 34).

- De la *E. B. Pusey* (1800—1882), profesor de teologie la Oxford, inițiatorul unei mișcări care urmărea reintroducerea catolicismului în Anglia.

²³ Ismael (sau Ismail), fiul dăruit lui Abraham de egipteanca Agar, dar alungat de Abraham, la cererea Sarei,

mi-am dat seama cit de penibilă și de nefirească era situația în care mă aflam.

Cei dinții care vor intra din nou în lăcaș vor fi, desigur, paracliserul și clopotarul ; acesta din urmă va urca, de bună seamă, pînă la platformă. Ce impresie îi va face prezența unui intrus ? O impresie nu tocmai favorabilă acestui intrus, de o moralitate îndoielnică. Orice explicație va fi de prisos : aparențele sînt împotriva mea. E adevărat, aș putea să mă ascund, pînă ce clopotarul va ieși din nou. Dar cine-mi garantează că va lăsa ușa neîncuiată ? Și apoi, într-o situație ca a mea, cred că lucrul cel mai bun este să aștepti să fii descoperit și, ieșind cu curaj la iveală, să preîntâmpini o demascare rușinoasă. Dar cum să ies la iveală ? Doar am bătut în ușa aceea, și n-am primit nici un răspuns ! Deodată, rotindu-mi privirea, nerăbdător, am zărit frînghiile clopotului și mi-am amintit de mijlocul folosit îndeobște în casele oamenilor pentru a semnala prezența unui vizitator străin. Numai că eu nu eram vizitator străin, ci un intrus strecurat pe furiș...

O simplă atingere a acestei frînghii mi-ar aduce desigur salvarea. Am o întâlnire la orele trei după-amiază. Paracliserul locuiește de bună seamă foarte aproape de biserică, și cunoaște sunetul aparte al clopotului acesteia. Orice vibrație, fie ea cît de slabă, îl va face să dea fuga încoace. Să ating sau să nu ating frînghia ? S-ar putea să-i alarmez pe locuitorii din cartier. Ba nu, clacă-o să trag foarte ușor, n-au să audă nici un dangăt. Să încerc ? Mai bine să-l chem chiar eu pe paracliser, decît să fiu scos cu de-a sila din această ascunzătoare suspectă ! Pînă la urmă, tot va trebui să dau ochii cu el — mai bine acum decît mai târziu ! Să încerc ?

Destul cu întrebările ! Tîrîndu-mă pînă la frînghie, am atins-o încetișor. Nici un sunet. Am atins-o ceva mai tare.

**Nimic. O zmucitură ceva mai puternică. Ce grozăvie !
Du- cîndu-mi instinctiv mîinile la urechi, abia am sporit
intensitatea zgomotului : atinsesem, se pare, un
mecanism nebănuț, care pusese în mișcare clopotul.
Acesta se roti de cel puțin trei ori pe axa lui tunătoare,
multiplicîndu-și astfel ecoul asurzitor.**

De data asta, am făcu t-o de oaie ! îmi spuneam, tremu- rînd de frica. Doar încrederea oarbă în propria- mi nevinovăție mă mai poate salva din această situație disperată.

Să tot fi trecut vreo cinci minute, cînd am auzit un zgomot de pași, undeva dedesubt ; o cheie se răsuci în broasca unei uși, iar nu peste multă vreme mă pomenii față-n față cu paracliserul.

— *Dumneata*, aici ? mi se adresă el, cu fruntea nădu- șită. Doar te dădusem afară chiar azi dimineață ! Ce cauți aici ? Cum de-ai îndrăznit să te atingi de clopotul acesta ? Nemernicule !

Și, pînă să mă pot apăra, mă apucă de guler cu mîna-i vînjoasă și începu să mă tîrască pe trepte, pentru a mă azvîrli apoi în brațele celor trei polițiști care, ațîțați de dangătul neașteptat al clopotului, veniseră la poarta lă- cașului.

Toate explicațiile și protestele mele au fo:st de prisos. Paracliserul era pornit împotriva mea. În consecință, am fost dus la tribunal, ca unul care călcasem legea și tulburasem fără rușine pacea în ziua Domnului. A doua zi dimineață, judecătorul a catadicsit să-mi acorde o audiență particulară, avînd în vedere că eram totuși îmbrăcat ca un gentleman. Dar pesemne că paracliserul îl vizitase pe judecător în ajun. Oricum, în ciuda explicațiilor logice pe care i le-am dat, judecătorul a continuat să susțină că împrejurările îi apăreau extrem de suspecte și m-a pus în libertate abia după plata unei amenzi substanțiale, însoțită de o mustrare aspră, pentru vina de a mă fi strecurat într-un lăcaș de rugăciune.

AL DOILEA TEMPLU

Străin la Londra, într-o noapte de «îmbată, și fără nici o lățeaie în buzunar ! La ce ospitalitate s-ar putea aștepta un asemenea străin ? Cum să-mi petrec timpul într-o noapte ca asta

? Proprietăreasa nu m-ar primi în salonașul ei : doar îi datorez bani ! Se uită chiorîș la mine. Mă văd nevoit așadar să mă tîrăse prin oraș pînă pe la zece seara, să zicem, și să mă strecor apoi pe întuneric în culcușul meu. Groaznică situație !

Iată ce se întîmplase : la o săptămîină după rușinoasa mea alungare din Templul de peste ocean. îmi făcusem bagajele și pornisem cu ele și eu reputația-mi știrbită, spre părinteasca și iubitoarea urbe a Philadelphiei. Acolo, norocul mi-a scos în cale două femei : o tînă ră doamnă orfană și mătușă care-o însoțea ca un fel de guvernantă. Tin ara era bogată ca regina Cleopatra, dar nu și la fel de frumoasă ; guvernanta era frumoasă precum Charmian ²⁴, dar nu și la fel de tînă ră. Medicii îi recomandaseră tinerei doamne o lungă călătorie, iar dînsa. avînd neamuri în Anglia. alesese Londra ca prim loc de popas. Dar înainte ele a se îmbarca, cele două doamne trebuiau să găsească un doctor tînăr, dispus să accepte, din lipsă de obligații urgente, postul de Esculap particular și de cavaler de onoare al acestei perechi, altminteri lipsite de apărare, un post remunerat cu un salariu modest. Funcția de cavaler era cea mai importantă, întrucît urmau să întreprindă un lung turneu, nu numai în Anglia ci și în Europa.

Ce mai încolo-ncoace, m-am oferit eu. și am fost fericitul ales. Ne-am îmbarcat pe o corabie, care ne-a dus pe celălalt țărm al oceanului. După două săptămîni de chin în slujba capricioasei doamne, am fost concediat, cu dezinvoltură, întrucît rudele ei pe linie maternă o convinseseră să încerce clima salubră a cețoasei Insule Wight,

^J Slujitoarea Cleopatrei. în piesa lui Shakespeare, *Antoni u și Cleopatra*,

²⁴ Stradă diri Londra, unde-și au sediile cele mai. multe ziare din capitala Angliei. Holborn și Strand sînt, de asemenea^ două străzi celebre din Londra.

chipurile preferabilă, iarna, Insulelor ioniene, cu aera] lor fabulos de albastru. (*Nota bene* : Tînăra doamnă era realmente bolnavă.)

Deoarece, înainte de imbarcare, fusesem obligat să cer un aconto de aproximativ un sfert din simbrie, pentru a-mi cumpăra îmbrăcămintea necesară, m-am pomenii fără un sfanț, plutind în derivă pe Fleet Street ¹. Lăsînciu-mi amanet, la diverși cămătari, unele din lucrurile de care mă puteam lipsi, am izbutit să resping atacurile cele mai violente ale proprietăresei mele, în timp ce căutam, cu rîvnă, o slujbă capabilă să mă salveze în chip providențial.

Rătăceam așadar, în mijlocul acelor indescritibile mulțimi care, în fiecă noapte de sîmbătă, se revarsă, vuind, prin toate arterele principale ale Londrei, blocînd vinele acestui oraș-Leviatan. Piețele și prăvăliile, tarabele și tejghelele erau cotropite de valurile acelei mări omenеști. Trei milioane de trupuri se aprovizionau cu alimente pentru duminica următoare. Puține din ele erau la fel de flămînde ca trupul meu vlăguit, împins către marginile necruțătorului flux uman, așa cum un pai e împins spre marginile maelstromului norvegian. Cîte existente scufundate în vârtejurile Uitării cunosc aceste talazuri ! Mai bine să pieri printre miriadele de rechini din mijlocul Atlanticului, decît să mori ca un sărăntoc fără un sfanț în babilonica Londră ! Pierdut, surghiunit, fără nici un prieten, rătăceam printre cele trei milioane de semeni ai mei. Diabolicele felinare cu gaz luminau nemiloasa și vrednica de milă priveliște, azvîrlmdu-și razele drăcești pe străzile noroioase.

O, dac-ar fi fost duminică, aș fi putut să pătrund, grație vreunei enoriașe inimoase, într-o capelă, ca să mă odihnesc, măcar pe-o bancă de lemn. Dar e sîmbătă noaptea — sfîrșitul unei săptămîni obositoare, și aproape chiar propriu-mi sfîrșit !

Desprinzîndu-mă într-un tîrziu de ghemul încîlcit al străduțelor care șerpuiesc, ea într-un Pandemoniu, între

Fleet Street și Holborn, m-am pomenit pe o stradă mult mai puțin zgomotoasă — o stradă largă, scurtă, și fără prăvălii, care începea din Strand și se termina la întretăierea cu un bulevard transversal. Liniștea relativă a locului era nespuse de reconfortantă. Era ca și cum aș fi nimerit pe peluza verde a vreunei catedrale, a cărei sfințenie face să amuțească toate zgomotele. Două lumini înalte și strălucitoare m-au îmbiat spre această stradă liniștită. Închii- puindu-mi că ar putea indica locul unde se ține vreo reuniune morală sau religioasă, mi-am îndreptat grăbit pașii într-acolo, dar, spre uimirea mea, am văzut două pancarte înalte, care anunțau că magnificul actor Ma- cready va interpreta, chiar în noaptea aceea, rolul Cardinalului Richelieu. Foarte puțini pierde-vară mai zăboveau pe stradă la ora aceea târzie, iar mai toți colportorii de afișe plecaseră sau amuțiseră. După cum aveam să aflu mai târziu, teatrul acesta nu era doar unul dintre cele mai bune, sub aspectul jocului actoricesc, dar și unul dintre cele mai decente, atât în manifestările sale cât și în modul cum era condus. Și am avut impresia că întreg cartierul din jurul acelei străzi plăcute se potrivea perfect cu bunul renume al teatrului — am avut această impresie de îndată ce am scăpat din înghesuiala și vuietul valurilor zbuciumate, împotriva cărora înotasem sau care mă purtaseră fără voia mea.

Bucuros că găsisem o asemenea oază de liniște, m-am rezezat de un stîlp al portalului și am început să citesc una din placardele acelea enorme, ca să-mi mai treacă de urît. Nu m-a deranjat nimeni. Doar o fetiță zdrențăroasă s-a apropiat de mine, cu un cartonaș în mînă, dar cînd m-a văzut mai bine, s-a retras grabnic : o ciudată pricepere în materie de fizionomie îi dăduse posibilitatea să ghicească

rapid că n-aveam nici o lățcaie... Tot citind ce scria pe placarda aceea — o placardă care, fiind atât de uriașă, cuprindea descrieri amănunțite ale tuturor scenelor din piesa anunțată — am ajuns să doresc din ce în ce mai aprig să-î văd pe celebrul Iacready în celebrul său rol. Mi-aș fi putut odihni astfel atât trupul ostenit, cât

și sufletul mai mult decît ostenit. Doar aici m-aș fi putut odihni cu adevărat, nu ca în patul meu rece din cămăruța aceea de la mansardă, de pe Craven Street, a cărei fereastră se deschidea spre noroiul Phlegeton ²⁵ al Tamisei. Și apoi, nu voiam doar să mă odihnesc, ci și să mă distrez — să fiu și eu una din numeroasele fețe omenști încîntate și încîn- tătoare, să pătrund în societatea unor oameni înrudiți sufletește cu mine, așa cum sînt înrudiți membrii unei congregații religioase. Dar în seara aceea nu erau accesibile asemenea congregații, admițînd că înfățișarea mea ponosită ar fi învins scrupulele acelor cerberi, îmbrăcați în mantale roșii și înarmați cu bastoane aurite, care păzesc portalurile aristocraticelor lăcașuri londoneze, ca nu cumva să fie pîngărite de vreun vagabond ostenit și părăsit ca mine ! Lăcașurile astea nu sînt niște hanuri, ci adevărate hoteluri eclesiastice^ ale căror camere ele închiriat sînt stranele.

N-are rost să mai stau pe gînduri, mi-am spus în cele din urmă. E sîmbătă noaptea, nu duminică, așa că numai un teatru m-ar putea primi. Dorința de a intra în sală pusese într-atîta stăpînire pe mine, încît aproape că mi-aș fi amanetat pardesiul ea să-mi pot cumpăra un bilet. Dar o voce veselă și binevoitoare m-a împiedicat, în chip providențial, să-mi pun în aplicare acest gînd nebunesc. În- torcîndu-mă³ am văzut un ins care părea să fie un lucrător.

— Ia-1, îmi spuse el, întinzîndu-mi un bilet roșu, în lumina felinarului. Văd că vrei să intri, sînt sigur că vrei; Ia biletul ăsta. Eu am fost chemat urgent acasă. Sper să te distrezi. Cu bine !

²⁵ Rîu de foc în Hades, afluent al Styxului.

Apucasem prin tr-un gest mașinal biletul, iar acum mă simțeam buimăcit și rușinat. Căpătasem, ele fapk o pomană, pentru prima oară în viața mea ! In peregrinările mele avusesem de multe ori nevoie de ajutor, însă nu-l cerusem niciodată, și nici nu-mi fusese oferit vreodată, pînă-n această noapte binecuvîntată. Și încă, ele către un necunoscut, în inima acestei Londre fremătătoare !

In clipa următoare, sentimentul stupid al rușinii m-a părăsit, și am încercat o senzație ciudată în ochiul sting, care, așa cum se întîrnlă uneori la anumiți oameni, era și cel mai slab, probabil din pricina poziției lui pe aceeași parte ca și inima,

Am aruncat o privire iscoditoare în jur, dar mărinimosul donator nu se mai vedea. M-am uitat la bilet și am înțeles : era unul din acele bilete de control, primite de spectatorii care vor să iasă pentru cîteva clipe dintr-o sală de teatru. Prezintănd acest bilet, ești lăsat să intri din nou în sală, fără nici o formalitate.

„Să~l folosesc ? mă întrebam. Păi, e o pomană i Bine, dar dacă a face pomană e un lucru lăudabil, a o primi poate fi oare ceva rușinos ? Nu te cunoaște nimeni aici. așa că ia-ti inlma-n dinți si intră î Pomană ! Ce rost au aceste scrupule îndărătnice ? Toată viața trăiești din pomeni, și nu numai tu, ci întreaga omenire. Ca prunc, ai crescut din mila mamei ; în copilărie te-ai hrănit clin mila tatălui tău ; prieteni milostivi te-au ajutat să-ți găsești o profesie ; iar în noaptea asta, la Londra, îi rămîi îndatorat fiecărui trecător rntîinit pe stradă, pentru însăși viața ta, încă netrăită. In noaptea asta, ești la cheremul oricărei mîini din milioanele de mîini londoneze, care pot ține un cuțit, Tu și toți muritorii trăiți doar din mila semenilor voștri, miloși prin faptul că vă rabdă, nu prin altceva. Dar destul cu muștrările pe care ți le faci și cu trufia ta jalnică și sărăcăcioasă, omule sărman și lipsit de prieteni ! Intră !"

Încetînd discuția cu mine însumi, am pornit în direcția din care venise necunoscutul acela și, nu peste multă vreme, am zărit o ușă joasă și cam rudimentară, într-o latură a clădirii. Intrînd pe ușa aceea, m-am fițit în sus și-n jos pe scările șerpuitoare și pe coridoarele înguste, și slab luminate, ale căror scînduri goale îmi aminteau de turnul gotic al lăcașului de pe celălalt țarm al oceanului. în cele din urmă am ajuns la o platformă înaltă uncie,

prin ferestruica tainică a unei gherete, mă privea țintă cineva. Aidoma unui sfânt într-o raclă, fața îi era luminată de două luminări fumegânde. Am ghicit ce voia individul. I-am arătat biletul, iar pl mi-a făcut semn cu capul spre o ușiță din spatele gheret ei ; în clipa când am auzit acordurile unei orchestre mi-am dat seama că mă aflu foarte aproape de țintă și mi-am amintit de cântările de orgă ascultate în timp ce urcam scările turnului din patria mea.

În clipa următoare, plasa de sîrmă de pe gura de aerisire a turnului mi-a apărut în fața ochilor, reînviata ca prin minune. Aceeași pală de aer fierbinte mi-a năvălit din nou în plămîni. La aceeași înălțime amețitoare, în aceeași atmosferă cețoasă, ca un abur fin și învăluitoare, deasupra aceleiași mulțimi de oameni tăcuți, ascultînd aceleași acorduri solemne și armonioase, stăteam în galeria acestui lăcaș, dar nu mai eram singur. De data asta, aveam societate în Firește, nu societatea oamenilor din staluri sau din lojile de la balcon, dar totuși o societate plăcută. veselă și binevoitoare. Niște muncitori pașnici, bine dispuși, cu nevestele și surorile lor, bucuroase că se află acolo ; erau și vreo eîțiva copii îmbrăcați în șorturi, cu fețele strălucitoare, încinse, ațîțate de emoție și de aerul cald — ai fi zis că planează aidoma unor îngeri deasupra uriașului firmament omenesc.

Galeria se afla într-adevăr la o înălțime amețitoare, și avea o balustradă foarte joasă. Mă gîndeam la marinarii care, cocoțați în port-sarturi, trag de Mnghia sondei aruncate în adîncul mării, cîntînd între timp, cu o voce tăragănată. Jos. foarte departe, zăream gîturile pline de juvaeruri

și brațele albe ale femeilor, strălucind ca niște corali prin marea azurie.

În antract orchestra s-a făcut din nou auzită, de data asta executa un imn național, plin de însuflețire. În timp ce acordurile-i ample se revărsau peste balustradă, spărgîndu-se într-o spumă melodioasă, m-am pomenit că-mi plec capul și-mi due mîna la buzunar, într-un gest instinctiv. Mi-am alungat însă acest gînd nebunesc, amintindu-mi că, acum, nu mai aveam nici o cărticică de rugăciuni și că nu mă aflu într-un lăcaș al Domnului,

Gîndurile mele rătăcitoare, tulburate de brusca trecere din strada pustie în această sală năucitoare și strălucitoare, s-au oprit în loc, în clipa când am simțit o

ușoară atingere cu cotul : întorcându-mă, am văzut un soi de ibric de cafea și o cană, pe care un băiețuș zdrențaros dar simpatic o întindea către mine.

— Mulțumesc, i-am răspuns, dar nu beau cafea, cred.

— Cafea ? Cred ! Nu cumva ești iankeu, domnule ?

— Ba da, băiete, iankeu get-beget.

— Păi, babacu-meu a plecat în țara iankeilor ca să-și încerce norocu', așa că ia și matele o cană de bere, zău dom'le iankeu, ia-o, de dragu' Iu' bietu' tată-meu î

Din vasul acela care semăna cu un ibric de cafea, începu să curgă un șuvoi înspumat, cafeniu, într-o căniță, pe care băiatul mi-o vârî în mână.

— Nu vreau, băiete, i-am zis. De fapt, n-am nici un ban la mine. Mi-am uitat portofelul acasă.

— Nu face nimic, dom'le iankeu. Bea în cinstea Ju' babacu-meu !

— Cu dragă inimă, băiete ! Să-i dea Domnul viață veșnică !

Băiatul mă privi zîmbitor, mirat de această izbucnire ciudată, și plecă de lângă mine, pentru a-și împărți berea, bineînțeles nu pe gratis.

— Sărăcia nu înseamnă totdeauna să n-ai bani, îmi spuneam. Poți s-o duci bine uneori chiar și fără un sfanț.

Un băiețuș zdrențăros poate fi la fel de darnic ca un prinț.

Berea aceea primită în dar mă înviorase subit — malțul ei avea tărie — binecuvântatul hamei ascundea o amărăciune dulce. Binecuvântat fie băiețușul acela !

De ce priveam mai mult în jurul meu, de aceea eram mai înșelător de spectatorii de la galerie. Aceasta nu era prea încăpătoare ; dimpotrivă, era cam strimț, fiind partea cea mai ieftină a sălii, unde publicul nu putea să fie prea numeros. Galeria ocupa doar creștetul semicercului și oferea astfel o perspectivă imperială, dominatoare, asupra întregului teatru, având în partea opusă însăși scena largă, situată, ce-i drept, cu vreo câteva sute de picioare mai jos. La fel ca în turnul-clopotniță de peste ocean, stăteam aici și priveam, ea dintr-un vîrf de catarg, întregul edificiu.

Teatrul acesta n-avea nimic discordant în construcția lui armonioasă. Stăteam așadar la galerie, plimbându-mi privirea senină în jur și dedesubt, cu o satisfacție sporită de gândul că domnul Macready, principalul actor, era un gentleman agreabil, care îmbina cele mai alese calități ale omului de lume și ale bunului creștin cu suprema artă a scenei. Artă pe care și-o însușise muncind mult, pentru a o rafina, înălța și disciplina.

Iată însă că s-a ridicat cortina ! Pe scenă pășește Cardinalul, înveșmîntat în robă. Ce asemănare uluitoare ! Actorul e leit cu preotul acela impunător, pe care-l zărisem din turn, în lumina feerică a vitraliilor colorate ! La fel de strălucitor îmi apare, în lumina trandafirie a pereților pictați, și acest preot al artei teatrale : și el pare scăldat în reflexele aceleiași lumini gotice ! Pînă și glasul lui are aceleași accente nobile, măsurate, curtenitoare ! Iar ținuta lui e la fel de impunătoare ca o preotului. Excelent actor, acest Richelieu ! Deodată, dispăre în culise — desigur, pentru a se furișa în cabina

actorilor, de unde se întoarce, îmbrăcat oarecum altfel.

Visez eu, sau memoria nu

mă înșeală amintindu-mi ceva asemănător, văzut prin plasa de sîrmă ?

Se lasă cortina. Miile de spectatori vrăjiți sar în picioare, slobozind urale asurzitoare, dar fără îndoială sincere, izvorîte din adîneul inimilor lor. Memoria mea nu le poate adăuga nici o amintire de acest fel. în privința sincerității aplauzelor, acest al doilea templu rămîne fără pereche. Să fie oare de vină doar arta imitației ? Ce înseamnă oare să joci un rol ?

Iată însă că muzica se înalță din nou. Purtat de valurile ei, ies în stradă, laolaltă cu mulțimea îmbucurată.

Reîntors m locuința mea solitară, n-am prea dormit în noaptea aceea, căci mă gîndeam la cele două Temple și la împrejurarea că eu, un biet străin într-o țară străină, găsisem aici mila adevărată, iar acasă la mine, în propria-mi patrie, fusesem alungat din celălalt Templu.

RAIUL BURLACILOR ȘI IADUL FECIOARELOR

I. RAIUL BURLACILOR

Nu-i departe de Temple Bar ^J.

Cel ce merge acolo pe drumul obișnuit. încearcă aceeași senzație pe care-ar avea-o abătîndu-se de pe un cîmp înfierbîntat într-o vale adîncă, răcoroasă și umbroasă, străjuită de dealuri.

■Sătul de zarva - și de glodul de pe Fleet Street — *unde* o droaie de negustorași boitei, eu frunțile brăzdate de riduri, ca filele liniate ale unor registre, se grăbesc spre du-, ghețele lor. gîndindu-se la creșterea prețului pâinii și la scăderea prețului pruncilor — o cetești după un colț tainic, pentru a luneca apoi pe o alee (căci nu-i o stradă ca oricare alta !), o alee

întunecoasă, ca de mmaștire, mărginită de niște clădiri masive și solemne. După ce te strecoari printre ele. mai mergi puțin și întoreându-i definitiv spatele acestei lumi pline de neazuri, te pomenești sub zidurile monahale ale pașnicului Rai al burlacilor.

Dulci sînt oazele din Sahara : fermecătoare crângurile răsărite ca niște insule în cîmpiile verii : admirabilă-i o credință curată în mijlocul atîtor perfidii ; dar ș! mai dulce, mai fermecător, mai admirabil e acest Rai al burlacilor, ascuns în inima de piatră a năucitoarei Londre !

Meditînd în tihnă, plimbă-te prin mînăstire ; coboară agale în grădina dinspre fluviu ; poposește apoi în străvechea bibliotecă ; închină-te în capela împodobită cu sculpturi ; nu vei fi văzut însă prea mult, nu vei fi aflat mare lucru și nu vei fi gustat din miezul dulce al fructului, pînă ce nu vei fi luat masa împreună cu Burlacii și nu vei fi văzut cum le sticlesc ochii și pocalele. Nu te duce în sufrageria comună, în timpul cursurilor, ci caută să te așezi la masa unuia dintre acești ospitalieri Templieri, ca invitat al său.

Templieri ? Iată un titlu romantic ! Ia să vedem : Brian de Bois-Guilbert²⁶ era, pare-mi-se, Templier. Vrei cumva să spui că faimoșii Templieri au supraviețuit în Londra modernă ? Mai poate fi oare auzit pocnetul călcîielor și zăngănitul pavezelor de fier ale acestor cavaleri-monahi, căzuți în genunchi în fața sfîntului lor patron ? De bună seamă că un cavaler-monah care ar trece prin Strand ar fi o apariție

²⁶ Bariera (sau Poarta) Templului-lăcaș de închinăciune al Cavalerilor Templieri, transformat în școală de Drept (celebrele *Inns of Court*, cunoscute și sub numele de *Inner and Middle Temples*)\ Clădirile există și astăzi la Londra.

ciudată, iar rasa-i albă ea neaua și armura-i strălucitoare ar putea fi improșcate cu noroi de vreun omnibuz. Bărbos, cum îl obligă să fie Ordinul Templierilor, și cu fața zburlită ca aceea a unui leopard, ar semăna cu un strigoi rătăcit printre cetățenii aceștia bine bărbieriți și tunși scurt ! Știm, din istorie, că această sfântă confrerie a fost pmgărită în cele din urmă de o calamitate morală. Deși nici un vrăjmaș nu i-a putut învinge cu sabia, viermele desfrîului s-a furișat pe după scutul lor și, măcmîndu-le credința cavaleriească și vocația monastică, a sfîrșit prin a-i face pe acești cavaleri-monahi să se lepede de viața cumpătată pe care juraseră s-o ducă și să devină niște libertini fățarnici.

N-aș fi crezut însă că faimoșii Cavaleri Templieri (în măsura în care au supraviețuit) se laicizaseră în așa hal încît, în loc să-și deschidă cu sabia drumul spre glorie, luptînd pentru Țara Sfîntă, preferau să despice cu cuțitul o friptură de berbec ! întocmai ca Anacreon, acești Templieri degenerați își închipuie pe semne că-i mai plăcut să cazi la un banchet decît în război. Cum ar putea să dăinuie faimosul lor Ordin ? Templierii, în Londra modernă?! Templierii, înveșmîntați în mantiile lor cu crucea Simțului Gheorghe, fumînd trabuce în sala de Consiliu ? Templierii, cu coifurile, sulile și pavezele lor de oțel, înghesuți într-un tren lung, pe care l-ar face să semene eu o locomotivă nesfîrșită ? Nu ! Adevăratul Templier a dispărut demult ! Duceți-vă să vedeți minunatele morminte din Biserica Templului ; priviți trupurile lor țepene și solemne, cu brațele încrucișate pe piepturi, într-un veșnic și fără de vise repaos. Aidoma anilor de dinaintea Potopului, vitejii Cavaleri Templieri nu mai sînt. Totuși, le-a rămas numele, și tot cu numele dăinuie și Ordinul lor, chiar pe locul unde-a fost și unde se mai găsesc și astăzi unele din vechile sale clădiri. Dar călcîiului de oțel i-a luat locul o gheată de piele ; spada lungă, cu două mînere, s-a prefăcut în condei ; călugărul care împărțea sfaturi duhovnicești pe gratis, le oferă acum pentru un onorariu ; apărătorul sarcofagelor (cu arma, cînd era în formă !) apără acum zeci de procese ; cel ce

jura să deschidă și să curețe drumurile spre Sfântul Mormînt are altă treabă acum — să găsească piedici și chichițe pentru a pune în încurcătură tribunalele și celelalte instanțe de judecată; cavalerul care lupta împotriva sarazinilor și care ținea piept vîrfurilor de lance la Accra, se bate acum cu argumente juridice în Palatul Westminster. Coiful s-a preschimbât în perucă. Atins de bagheta magică a Timpului, Templierul s-a prefăcut în avocat.

Dar, întocmai ca atîtea alte ființe și lucruri care cad de-a rostogolul de pe culmile gloriei — bunăoară ca mărul, tare cît stă pe creangă, dar moale cînd cade pe pămînt —

Templierul a devenit, prin cădere, un om mai rău?

fi nat. Citez a spune că preoții aceia războinici erau, îndeobște, niște oameni posaci și morocănos! ; cum ar fi putut, oare, brațele lor înțepenite în fierul din Birmingham, să le strîngă frățeste pe ale tale sau pe ale mele ? Sufletele lor trufase, ambițioase, monahicești, rămîneau închise, aidoma unor bucoavne ; ce fel de convivi puteau fi oamenii aceia care-și vîrau fețele în niște obuze de fier ? În schimb, Templierul modern e cel mai bun camarad, cea mai amabilă gazdă, un conviv ideal. Duhul i-e scînteietor, ea și vinul îi

Biserica și mînăstirea. curțile și pivnițele, străduțele și coridoarele, sălile de ospete și refectorii, bibliotecile, terasele, grădinile, aleile largi, camerele de locuit și cele destinate consumării desertului ocupă, toate, un spațiu întins și, deși situate în apropiere de centrul orașului, sînt destul de izolate de zarva lui. într-un cuvînt, e un refugiu plăcut, cum un ins pașnic din fire nu poate găsi nicăieri altundeva în Londra, cu atît mai plăcut, cu cît totul, aici, este ținut într-o rînduială burlăcească desăvîrșită.

Cartierul Templului este, de fapt, un adevărat oraș. Un oraș înzestrat eu tot ce-i trebuie, precum o dovedesc lucrurile înșirate mai înainte. Un oraș blagoslovit ca un parc, cu răzoare de flori și chiar cu un rîu, căci Tamisa curge pe

aproape, așa cum domolul Eufrat curgea pe lingă grădina raiului. În ceea ce se numește azi „Grădina Templului”, cruciații de odinioară obișnuiau să-și încerce armăsarii și lănciile ; Templierii moderni stau tolăniți pe băncile de sub copaci și, tot sucindu-și ghetele de piele, se exersează în arta replicilor spirituale. Lungile șiruri de portrete solemne din sălile de ospete dovedesc cât de mulți oameni de seamă — nobili, magistrați, lord-caiicelari iluștri — au fost, la vremea lor. Templieri. Dar nu toți Templierii au dobândit o faimă universală, deși s-ar cuveni ea Muzele să nemurească numele lui R.F.C. și al fratelui său imperial, dacă a avea o inimă caldă și a oferi o ospitalitate și mai caldă, a poseda o minte bogată și o pivniță *m* și mai bogată, și a împărți sfaturi înțelepte și mese copioase, aseasonate cu glume și vorbe scăpărătoare, dacă toate aceste însușiri sînt vrednice de nemurire !

Cu toate că, pentru a fi Templier în adevăratul înțeles al cuvîntului, trebuie neapărat să fii avocat, sau student în Drept, și să fii primit în chip ceremonios în rîndurile tagmei, foarte mulți Templieri nu locuiesc *în* incinta Templu lui, unde-și au uneori numai birourile : pe de altă parte, mulți locatari ai venerabilelor clădiri nu sînt membri ai Ordinului. Dacă ești, să zicem, un gentleman holtei și Mn- dav din fire, sau un literat pașnic, neînsurat, atras de liniștea dulce a locului, și dorești să-ți instalezi cortul în această tabără ferită de lume, trebuie să te împrietenești mai întîi cu un membru al Ordinului și să-l convingi să-ți procure o cameră în numele lui, dar pe socoteala ta.

Așa s-a întîmplat, cred, cu d-rul Johnson ²⁷, acest Benedick ²⁸ care, rămînînd văduv, a locuit o vreme aici. La fel s-a întîmplat și cu Charles Lamb ²⁹, un incontestabil holtei și un suflet ales, precum și cu sute de alți bărbați vrednici, Fîrtați ai Ordinului Burlăciei, care au cinat, au dormit și s-

²⁷ *Samuel Johnson (1709—1784), eseist englez, autor al imor celebre Vieți ale poezilor.*

²⁸ **Personaj din comedia lui Shakespeare** *Mult zgomot pentru nimic* — un **holtei** incorigibil, care se însoară* silit de împrejurări,
^s *Charles Lamb (1775—1834), scriitor englez.*

au recules aici, clin cînd în cînd, Locul e într-adevăr, ca un fagure de birouri și odăi. Ai zice că seamănă și cu un cașcaval, ale cărui găuri sînt chiliile confortabile ale burlacilor. Ce mai, un loc minunat ! Cînd îmi amintesc de plăcutele ceasuri petrecute acolo și de ospitalitatea de care m-am bucurat sub acoperișul acelor clădiri venerabile, nu găsesc decît în poezie expresia gratitudinii mele ; de aceea îngîn, oftînd, cîntecul : *Mi-e dor de hătrîna Vzrginie !*

Cam acesta e, așadar, Raiul burlacilor. Așa l-am găsit eu într-o plăcută după-amiază de mai, cînd, ieșind din hotelul meu din Trafalgar Square, m-am dus la întîlnirea pe care mi-o dăduse eminentul avocat, burlac și viitor

magistrat R.F.C., a cărui carte de vizită o păstram în mănănușă, scoțînd-o mereu de-acolo, ca să pot privi din nou îmbietoarea adresă, înscrisă sub numele lui : „Elm Court, No.—, Temple”.

Era un englez simpatic și cît se poate de prietenos, deși părea rezervat din fire și cam glacial la prima vedere. Cu puțină răbdare, șampania se dezgheța. Și chiar dacă nu, o șampanie rece e preferabilă oțetului.

La masă se aflau nouă domni, toți burlaci. Unul dintre ei locuia la „King's Bench Walk, no.—, Temple” ; ceilalți veneau din diverse reședințe, botezate eu niște silabe sonore asemănătoare. Era, într-adevăr, un soi de Senat al burlacilor, sosiți, la acest ospăț din diferite colțuri, ca reprezentanți ai burlăciei Templului. Prin caracterul său reprezentativ, era de fapt un mare Parlament al celor mai destoinici burlaci din întreaga Londră, unii dintre ei venind taman de la Lincoln's Inn și Furnival's Inn, vestite vetre de juriști și holtei, iar un altul, la care mă uitam cu un fel de spaimă, sosise de la Gray's Inn, locul unde Lordul Verulam ¹ trăise odinioară ca burlac.

Apartamentul era situat aproape de cer. Ca să ajung acolo, a trebuit să urc nu știu cîte scări vechi și ciudate ; căci, pentru a fi vrednic de o cină strașnică, într-o companie aleasă, trebuie să te ostenești cît de cît. Nu încap în doială că amfitrionul nostru își alesese o sufragerie situată atît de sus, tocmai pentru a asigura efortul fizic prealabil, necesar unei bune digestii.

Mobila era veche, nepretențioasă, dar foarte comodă. Nici o masă din lemn de mahon nou-nouț, lipicios din pricina vopselei încă ude ; nici un divan luxos și incomod

**; nici o sofa prea fină pentru a fi folosită nu te
întîmpinau în acest apartament liniștit. Orice american
inteligent ar trebui să învețe de la orice englez inteligent
că lustrul și strălucirea, zorzoanele și bagatele nu sînt
indispensabile**

pentru fericirea domestică. Un Benedick american înfulecă la repezeală o friptură tare, într-un local cu pereții dauriți, din „Down-Town” \ pe cînd holteiul englez își mănîncă tacticos, la el acasă, incomparabila ciozvîrtă de oaie, servită pe o masă de lemn.

Tavanul încăperii era scund. Cine-ar avea poftă să mănînce sub cupola bazilicii Sf. Petru ? Dacă ești un om înalt și preferi tavanele înalte, n-ai decît să iei masa în aer liber, laolaltă cu girafele !

Cei nouă gentlemen, așezați în fața a nouă tacîmuri, se puseră grabnic pe treabă. Dacă-mi amintesc bine, prima pe listă era supa din coadă de vacă. Gustul plăcut al acestei supe de un roșu aprins mi-a alungat prima impresie, ce mă făcuse să cred că principalul ei ingredient ar fi putut să fie biciul unui căruțaș sau bastonul unui lacheu. (După primul fel, am băut cîte un pahar de vin.) Al doilea fel de mîneare a fost un omagiu adus lui Neptun — un calcan alb ea zăpada și cam gelatinos, deși mai puțin unsuros decît carnea de broască țestoasă. (După aceea, ne-am tratat cu cîte un păhărel de sherry".) Acestor atacuri ușoare le-a urmat artileria grea, în frunte cu friptura de vacă, acest vestit *generalissim* al bucătăriei englezești. Aghiotanți i-au fost o ciozvîrtă de oaie, un curcan gras, o plăcintă cu carne de pui și numeroase alte asemenea feluri gustoase, precedate de nouă căni cu bere spumoasă. După ce toate aceste mîncăruri grele au luat drumul celor ușoare, pe masă a poposit o brigadă de păsări vîmate, bivuacurile lor fiind

luminate de niște carafe cu vin roșu. Au urmat o serie de tarte și pudinguri, și alte asemenea bunătăți, apoi bronzeturi și pișcoturi. (În acel moment am băut cu toții câte un păhărel de „porto”, din cel vechi, pentru a păstra bunele obiceiuri din trecut.)

Fața de masă fu scoasă ; atunci, aidoma oștilor lui Blucher ³⁰ ocupînd terenul la Waterloo, apărură un detașament proaspăt de sticle, prăfuite din pricina marșului lor pripit.

Toate aceste manevre erau supravegheate de un bătrîn feld-mareșal (căci ar fi rușinos să-i dau numele de „chelner” !), un personaj uimitor, cu părul alb, ca și șorțul pe care-l purta, și cu un cap ca al lui Socrate. În ilaritatea generală, el nu catadicsea nici măcar să zîmbească, fiind ocupat cu treburile de seamă. Venerabil personaj !

M-am străduit să schițez mai sus planul general al operațiunilor. Se știe însă că o masă bună, plăcută, e un fel de talmeș-balmeș, greu de descris în toate amănuntele. Am spus, de pildă, că în anumite momente s-a băut câte un pahar de vin, de „sherry” sau de bere, dar aceste pahare au fost, ca să zic așa, doar paharele pline-vîrf ale unor momente de vîrf. Nenumărate pahare 'neprevăzute au fost date pe gît între aceste momente solemne.

Fiecare dintre cei nouă burlaci părea sincer preocupat de sănătatea celorlalți, Tot timpul, fiecare închina câte un pahar de vin în sănătatea vecinilor săi din stînga și din dreapta. Am băgat de seamă că, atunci cînd vreunul dintre ei dorea încă puțin vin (doar „de dragul stomacului”, în-tocmai ca Timotei³¹), el nu-și turna în pahar pînă ce vreun alt comesean nu se arăta dornic să i se alăture. A bea de unul singur li se părea ceva egoist, nedelicat și nefrățesc, în vreme ce vinul curgea din belșug, conviviile deveneau tot mai veseli și mai slobozi la gură, povestindu-și tot soiul

³⁰ G. L. Blücher (1742—1819), general prusac, participant la bătălia de la Waterloo, alături de Wellington, împotriva lui Napoleon.

³¹ Sol trimis de apostolul Pavel pentru a propovădui creștinismul în Grecia. În *Epistola a II-a către Timotei*, Pavel îl îndeamnă: „Nu mai bea numai apă, ci folosește-te de puțin vin, pentru stomacul tău și pentru dusele tale slăbiciuni”.

de întâmplări plăcute. Experiențele lor de viață erau scoase la iveală, întocmai ca vinurile cele mai alese de Mosela sau de Rin, anume păstrate pentru asemenea ocazii rare. Unul dintre convivi își povesti viața de student la Oxford, evocând diferite întâmplări picante trăite în tovărășia unor colegi ai săi, lorzi nobili la suflet și inimoși. Un altul, un tip cu părul cărunt și fața radioasă, ne vorbi despre călătoriile pe care obișnuia să le facă în Țările de Jos, pentru a studia frumoasa arhitectură flamandă ; flăcăul acesta tomnatec și învățat era neîntrecut în descrierea splendorilor ce se pot vedea în țara ele baștină a flamanzilor — primării, clădiri ale breslelor, palate ale guvernatorilor de provincii. Un al treilea burlac frecventa cu asiduitate British Museum și știa totul despre admirabilele relicve antice, despre manuscrisele orientale și despre prețioasele incunabule aflate acolo. Un al patrulea se întorsese de curînd dintr-o călătorie în străvechea Granada și era, se înțelege, plin de impresii proaspete despre peisajul sarazin. Al cincilea povestea despre un proces hazliu. Al șaselea era expert în materie de vinuri. Al șaptelea ne istorisi o întâmplare ciudată din viața intimă a Ducelui de Fier³² — întâmplare pentru prima oară comunicată într-o adunare publică sau particulară, și niciodată încredințată tiparului. Al optulea își petrecea uneori serile traducînd un poem comic al lui Puici ³³, din care ținu să ne citească pasajele cele mai amuzante.

Și astfel, seara se scurse, orele ei fiind măsurate nu de un ceas de apă, ca acela al regelui Alfred ³⁴, ci de unul de vin. între timp, masa ajunsese să semene cu hipodromul din Epsom ³⁵, un soi de arenă 'circulară,. în care carafele

* Poreclă dată Ducelui de *Wellington* (1769—1852), general englez, învingător în bătălia de la Waterloo împotriva lui Napoleon

³³ *Luigi Puici* (1432—1484) poet italian.

^s *Alfred* (849—901), rege al saxonilor.

³⁵ Localitate din Anglia, vestită pentru cursele de cai.

galopau de jur-împrejur. De teamă ca nu cumva o carafă să sosească prea târziu la destinație, o alta era trimisă grabnic pe urmele ei, pentru a-i da ghies ; apoi o a treia, ca să o zorească pe a doua, și așa mai departe, întreaga operațiune desfășurându-se în tăcere, fără pic de ostentație sau grosolănie. Sînt convins că feld-mareșalul Socrate i-ar fi părăsit fără preaviz pe convivii pe care-i servea, dacă ar fi observat la ei vreo necuviință, fie *cît* de mărunță : ajungea să te uiți la fața lui gravă și austeră, pentru a-ți da seama de asta. Aveam să aflăm mai târziu că, în timpul ospățului, un buriac, care boala într-o cameră alăturată, dormise buștean, pentru prima oară în ultimele trei săptămîni !

r. Traiul bun se îmbina aici cu băutura bună, cu voia bună și cu vorba bună — era o îmbinare desăvîrșită, iar noi toți aleătuiam o adevărată confrerie, a cărei principală caracteristică era confortul, un confort frătesc, familial. Era, de asemenea, foarte clar că acești bărbați voioși n-aveau neveste sau copii la care să se gîndească plini de neliniște. Mai toți erau și mari călători, căci numai un burlac poate călători liber, fără să-l mustre cugetul pentru că și-a părăsit căminul.

Ceea ce se numește *Suferință*, ca și gogorița numită *Necaz* — aceste două noțiuni le apăreau absurde imaginației lor de holtei. Cum ar fi putut niște oameni cu vederi largi, trecuți prin școala vieții și pătrunși de înțelepciune filozofică și convivială — cum ar fi putut ei să accepte asemenea scorneli călugărești ? Suferință ? Necazuri ? E -ca și cum am vorbi de așa-zisele miracole catolice ! Nu există asemenea lucruri ! „Dați încoace sticla de ; «sherry» !" — „Nu, așa ceva e cu neputință V — „Dă-mi te rog sticla de porto, domnule !" — „E un non-sens, zău așa !" — „Cred că e rîndul dumitale să bei din această carafă, domnule !"...

Și uite-așa, mereu !

M

Curînd după ce fața de masă a fost scoasă, amfitrionul nostru i-a aruncat o privire plină de tîlc lui Socrate, care, pășind solemn spre o etajeră, s-a întors de-acolo eu un corn enorm, un adevărat corn al Ierichonului, bătut în argint și împodobit cu ferecături ciudate, precum și cu două capete de capră, prevăzute cu alte patru coarne de argint, care ieșeau din colțurile masivului corn principal, întrucît nu știam ca amfitrionul nostru să fi cîntat din goarnă, am rămas surprins cînd l-am văzut că ridică de pe masă cornul, ca și cum ar fi vrut să sufle în el. Am răsuflat ușurat și am înțeles mai bine rostul instrumentului, în clipa cînd amfitrionul și-a vîrît policarul și "degetul arătător în gura cornului, făcînd să se răspîndească un parfum discret — aroma unui tutun de soi. Cornul era, așadar, un recipient pentru tutun de prizat ! Acesta trecu, pe rînd, de la un conviv la altul. Strașnică idee, să prizezi tutun într-un asemenea moment, îmi ziceam. Acest bun obicei s-ar cuveni să fie introdus și printre compatrioții mei...

Remarcabila cuviință a celor nouă burlaci — o cuviință netulburată de vinul băut și neștirbită de veselia lor — mi s-a dezvăluit, din nou în aceste momente, cînd, deși se serveau din belșug eu tutun, o făceau în modul cel mai delicat, fără a-i provoca măcar un singur strănut bietului holtei care bolea în odaia de alături. Tutunul era prizat în tăcere ca și cum ar fi fost o pulbere fină și nevinovată, scuturată de pe aripioarele unui fluturaș.

Dar, oricît de strașnice ar fi, ospetele burlacilor nu pot ține o veșnicie : ele sînt la fel de trecătoare ca și viețile lor. Sosi așadar și clipa despărțirii. Unul cîte unul, burlacii își luară pălăriile și eoborîră, doi cîte doi, braț la braț, încă discutînd, spre curtea pardosită cu dale : unii pentru a se retrage în chiliile lor și a citi din *Decameron* înainte de a adormi, alții pentru a fuma cîte un trabuc, plim- bîndu-se în grădina răcoroasă de pe malul fluviului, alții pentru a ieși m stradă și a chema vreo birjă, care să-i ducă acasă, în celălalt³⁶ capăt al orașului.

'Eu am rămas ultirnuL

— Ei, ce părere ai despre Templul nostru și despre viața pe care-o ducem aici noi, burlacii ? mă întrebă am- - · fitrionul. zîbind.

³⁶ Melville creează o **toponimie simbolică** : *Woedolor* (**de la** *woe* — *jale* și *dolor* — *durere*), *Black Notch* (*Jgheab negru*) etc.

— Domnule, îi răspunsei eu. eu o= admirație sinceră, acesta e, zău,, chiar Raiul burlacilor !

II. IADUL FECIOARELOR

Nu-i departe de muntele- „Vai-de-noi" ¹ din Noua Anglie. Lăsînd în urmă fermele strălucitoare și pajiștile însorite ce-și pleacă ierburile doldora de miresme în acest început de iunie, o cotești spre răsărit și urci printre niște dealuri golașe, pentru a coborî apoi, treptat, într-o trecătoare întunecoasă. Trecătoarea asta e cunoscută sub numele de „Foalele fecioarei nebune", nume ce i s-a dat din pricina curentului puternic de aer care trece neconținut printre pereții ei colțuroși, precum și din pricina legendei privitoare la coliba unei fete bătrîne și zălude, care hălăduise cînd va pe acolo.

În fundul trecătoarei șerpuiește un drum primejdios de îngust, care ocupă albia unui torent. Urmînd acest drum pînă la cota lui cea mai înaltă, te pomeniești deodată parcă în fața porții iadului zugrăvit de Dante. E „Jgheabul negru", astfel botezat din pricina pereților abrupti, de culoarea abanosului, care se îngustează pe neașteptate aici. Dincolo de el, rîpa se lărgeste, coborînd într-o vale purpurie, în formă de pîlnie, străjuită de niște munți plutonierii cu povîmișurile împădurite. Localnicii au botezat-o „Temnița diavolului". Vuietul torenților îți izbește din toate părțile auzul. Apele lor repezi sfîrșesc prin a se

contopi într-un șuvoi clocotitor, cărămiziu, care-și croiește drum printre niște stînci uriașe. Localnicii l-au botezat „Rîul de sînge”. După ce ajunge la un hău negru, rîul acesta cotește brusc spre apus, făcînd un salt nebunesc (de circa șaizeci de picioare) în brațele unei păduri de pini pitici și cărunți, dincolo de care își urmează drumul la vale, spre cîmpiile nevăzute.

La marginea cascadei, pe o culme stmcoasă, se pot vedea rămășițele unui vechi joagăr, construit pe vremea cînd întreaga regiune era bogată în păduri de pini și de brazi. Buștenii noduroși, acoperiți cu mușchiu negru, care se înghesuie unii într-alții, într-o îngrămădeală haotică, sau care atîrnă răzleți deasupra cascadei, dau acestei lemnării în ruină înfățișarea unei cariere de piatră și chiar aspectul unui castel feudal de pe Rin sau din Thuringia, aspect legat de stîncile prăvălatice din ijur.

Nu departe de temelia „Temniței” se profilează o clădire mare și văruiată, ca un mausoleu alb pe fundalul sumbru al pinilor și al altor arbori pereni, care cresc pe terase inaccesibile, pînă la o înălțime de aproximativ două mii de picioare. Clădirea adăpostește O fabrică de hîrtie.

Îndeletnicindu-mă cu negoțul de semințe (pe o scară atît de largă, încît semințele mele ajunseseră, să fie distribuite în toate statele din răsăritul și din nordul țării, ba chiar și în depărtatele ținuturi ale Mîssouri-ului și Caro- iinelor), aveam nevoie de o cantitate mare de hîrtie, acest articol devenind cel mai important capitol din bugetul întreprinderii mele. Nu e cazul să intru în amănunte privind modul cum e folosită hîrtia *în* negoțul cu semințe. Este vorba de plicuri — niște plicuri confecționate îndeobște dintr-o hîrtie gălbuie, împăturită în patra; cînd plicul cu pricina e umplut cu semințe, el rămîne aproape plat și, după ce-A ștampilezi și .specifici natura semințelor pe care le conține, capătă înfățișarea unei scrisori de afaceri, gata de a fi expediată prin poștă. Eu foloseam o cantitate incredibilă de astfel de pliculețe, cîteva sute de mii pe an î într-o vreme îmi cumpărasem hîrtia de la niște angroșiști dintr-un orașel din apropiere. Pentru a face economii, dar și pentru plăcerea călătoriei, mă hotărîsem acum să plec dincolo de munți, cale de vreo șaizeci de mile, ca să-mi comand hîrtia la fabrica din „Temnița diavolului”.

Zăpada fiiAd neobișnuit de tare către sfârșitul lui ianuarie, și făgăduind să rămână așa încă multă vreme, am pornit la drum într-o zi geroasă, de vineri, pe la amiază, cu sania mea, bine căptușită cu piei de lup și de bizon. După o noapte petrecută pe drum, am ajuns a doua zi pe la prînz în fața muntelui „Vai-de-noi”.

Culmea îi era aburită de ger — vălătuci alburii se rostogoleau ca dintr-un horn din creștetul lui acoperit cu păduri ninse. Din pricina înghețului, întreaga regiune semăna cu un ținut pietrificat. Tălpicile de oțel ale săniei scîrțiau și scrișneau pe zăpada sticloasă și zgrunțuroasă, de parcă ar fi lunecat pe cioburi. Pădurile care mărgineau ici și colo drumul, păreau să fi trecut prin același proces de pietrificare ; pătrunse de ger pînă în fibrele lor cele mai tainice, scoteau niște gemete stranii — și nu doar din crengile ce se legănau, ci și din trunchiurile lor, zgîl- țuite de un vînt nemilos. O sumedenie de arțari uriași și vînjoși, răzbiți de gerul prea mare, plesniseră în două și zăceau aidoma unor țevi pe pămîntul nesimțitor.

Brumat de sudoarea înghețată, alb ca un berbec merinos, suflînd pe nări fuioare de abur cald, răsucite ca niște coarne, bunul meu cal Negrilă, în vîrstă de numai șase ani, se opri brusc la o cotitură unde, drept în fața lui, zăcea cle-a curmezișul drumului un brad bătrîn și scâlîmb, ca un șarpe anaconda, prăbușit cu vreo zece minute mai înainte. \

Cînd am ajuns în „Foaie”, vijelia era cît pe-acî să-mi împingă la deal sania cu spătarul înalt. Vîntul urla prin trecătoarea înghețată, de parcă ar fi fost încărcat cu niscaiva suflete rătăcite, în drumul lor către lumea de apoi, înainte de-a ajunge pe culme, Negrilă, sfichiuit de vîntul tăios, se propti pe picioarele-i de dinapoi și, trăgînd la deal sania ușoară, o zbughi prin strunga îngustă, după care, coborî nebunește la vale, dincolo de joagărul în ruină. Cal și cataractă se prăvăleau în „Temnița diavolului” !

Ridicîndu-mă de pe capra acoperită cu blănuri, m-am proptit cu un picior de tăblia săniei și am tras de căpăstru, oprindu-1 pe Negrilă taman la timp pentru a evita ciocnirea lui de muchia ascuțită a unei stînci negre, culcată ca un leu în mijlocul drumului, după un cot al acestuia.

La început n-am putut zări fabrica.

întreaga vale era de o albeață strălcitoare, cu excepția cîte unui foișor de granit ce se înălța ici și colo, în bătaia vîntului. Munții păreau înfășurați în lințolii — o trecătoare de cadavre alpine ! Unde era fabrica ? Deodată, urechea mea desluși un fel de zbîrnîit. Privind cu luare aminte, am zărit clădirea mare și albă, ca o avalanșă încremenită. Era înconjurată de o sumedenie de clădiri anexe, mai mici, dintre care unele păreau să fie locuințele personalului, judecînd după aspectul lor modest, după lungimea lor neobișnuită și după mulțimea ferestrelor. Un sat alb ca neaua, în mijlocul zăpezilor ! Prin încîlceala destul de pitorească a acestor clădiri se zăreau diferite scuaruri și curți de o formă neregulată, din pricina terenului stîncos, care făcea imposibilă orice sistematizare. De asemenea, o sumedenie de străduțe și alei înguste, parțial astupate de zăpada căzută de pe acoperișuri, brăzdau așezarea în toate direcțiile.

Ieșind de pe drumul mare, ticsit de săniile cu zurgălăi ale fermierilor care-și aduceau lemnele la piață, tîrîndu-le pe pîrtia prielnică, folosită în răstimpuri și de săniile rapide ce poposeau pe la hanurile așezărilor răzlețe, ieșind, așadar, de pe drumul acela populat, am pătruns aciînc în trecătoreea botezată „Foalele fecioarei nebune”; iar, cînd am zărit, dincolo de ea, „Jgheabul negru”, mi-am amintit brusc de „Temple Bar”, așa cum îmi apăruse acesta la prima vedere. Era o asemănare secretă și totodată bătătoare la ochi, în ordinea timpului, ca și în aceea a spațiului. În clipa cînd Negrilă, bunul meu cal, o zbughi ca săgeajta prin „Jgheab”, aproape frecîndu-se de peretele-i stîncos, mi-am amintit de omnibuzul londonez care, cam în același stil, deși cu o viteză incomparabil mai mică, mă dusesese prin venerabila arcadă a lui Wren³⁷. Cu toate că între cele două vehicule nu exista o identitate perfectă, însăși această necorespondență parțială făcea ca asemănarea să fie negrăit de vie, ca într-un vis dezlînat. De aceea, după ce, lăsînd în urmă drumul mare și „Jgheabul negru”, și zărind în sfîrșit ciudatele clădiri, am coborît în tăcere, prin rîpele adînci, spre acel loc singuratec, dominat de clădirea înaltă și lunguiață a fabricii (clădire prevăzută la un capăt al ei cu un turn rudimentar, folosit la ridicarea lăzilor grele) mi-am amintit de Biserica Templului, care domina birourile și

³⁷ *Christopher Wren (1631—1723), arhitect englez.*

dormitoarele din jur, întocmai cum această clădire le domina pe celelalte. Fermecat de această admirabilă și misterioasă oază de liniște ascunsă între munți, mi-am lăsat imaginația să lucreze în voie, pentru a umple golurile memoriei. Iată. îmi spuneam, replica perfectă a Raiului burlacilor, dar o replică troienită de zăpezi și zugrăvită de geruri întocmai ca un cavou.

Coborînd din sanie și strecurîndu-mă cu băgare de seamă prin valea periculos de abruptă — cal și călător aluneqlnd în răstimpuri pe lespezile de gheață — am ajuns, minat de vijelie, în scuarul cel mai larg, din fața clădirii principale. Vîntul șuierător sufla pe după colțul ei, iar într-o latură a clădirii clocotea drăcește „Rîul de sînge”. O stivă lungă de lemne, din cele mai diferite esențe, se înălța de-a curmezișul scuarului, scînteind în zalele lor de gheață. Lîngă zidul fabricii se înșirau niște țărushi pentru priponit caii : vîrfurile le erau acoperite de zăpadă. Gerul podise și poleise scuarul cu un soi de metal sonor.

 Aparenta asemănare îmi reveni din nou în mînte, făcîndu-mă să exclam :

 — Dulcea și pașnica grădină a Templului, cu răzoarele-i verzi, mărginite de apa Tamisei !

 Dar unde erau veselii burlaci ?

 În clipa aceea, în timp ce și eu și Negrilă dîrdîiam în bătaia vîntului, o fată ieși în fugă pe ușa unuia dintre dormitoare și, azvîrlindu-și peste capul gol șorțul subțire, se îndreptă spre clădirea de peste drum.

 — Un moment, domnișoară, o interpelai eu. Nu se află pe-aici vreun șopron în care să mă pot adăposti ?

 Oprindu-se locului, fata întoarse către mine o față lividă de trudă și învinețită de frig, și mă privi cu niște ochi nefiresc de triști,

 — A, te-am luat drept altcineva, am bîiguit eu. Vezi-ți de drum, nu vreau nimic !

 Și, ducîndu-mi calul lîngă ușa prin care ieșise fata, am bătut în ea. O altă fată palidă și învinețită se ivi în prag, ținînd ușa întredeschisă, ca și cum ar fi vrut să împiedice frigul să pătrundă înăuntru.

 — Iar m-am înșelat ! Pentru numele lui Dumnezeu, închide ușa ! Dar ia spune-mi, nu-i nici un bărbat pe-aici ?

 În acel moment, un individ oacheș la față și bine înfofolit, trecu spre ușa fabricii, iar la vederea lui, fata închise grabnic cealaltă ușa.

 — ■ Domnule, n-aveți pe-aici vreun grajd pentru cai ?

 — Acolo, în magazia de lemne, îmi răspunse individul și dispăru în interiorul fabricii.

Cu chiu cu vai am izbutit să vîr calul și sania în magazia aceea, printre stivele de lemne tăiate. După ce i-am aruncat în spinare o pătură groasă, punîndu-i deasupra pielea de bizon și întinzîndu-i bine marginile sub chingă, ca să nu-l dezvelească vîntul, am priponit zdravăn calul și am pornit șontîc-șontîc spre ușa fabricii. Eram degerat și abia mă puteam mișca în șuba mea de surugiu.

M-am pomenit deodată într-un loc spațios, luminat de nenumărate ferestre carg. reflectau privesc zăpezie de afară. În fața unor tejghele goale ședeau o mulțime de fete livide, ținînd în mîinile lor albe niște cuțite albe, cu care fălțuiau eolile de hîrtie albă. într-un colț trona o matahală de fier, prevăzută cu un fel de piston ce se înălța și cobora ritmic pe o platformă masivă de lemn. în fața acestei matahale stătea — stăpînă supusă — o fată înaltă, care hrănea monstrul de fier cu cîte o jumătate de testea de hîrtie roz, pentru scrisori ; la fiecă coborîre a pistonului, pe foaia de hîrtie apărea, într-un colț, cîte un buchet de trandafiri. Fără să scot un cuvînt, mi-am ridicat privirea de la hîrtia aceea roz la obrajii livizi ai fetei.

O altă fată, așezată în fața unei mașini lunguiețe, prevăzută cu niște corzi subțiri ca strunele unei harfe, o hrănea cu coli de hîrtie, care, după ce lunecau pe corzile acelea, erau trase de o a doua fată. proțăpita la celălalt capăt al mașinii. Colile ajungeau albe la prima fată, dar ieșeau liniate la capătul unde lucra cea de-a doua.

M-am uitat la fruntea primei fete și am văzut că era tînără și frumoasă ; m-am uitat apoi la fruntea celei de-a doua fete și am văzut că era brăzdată de riduri. în vreme ce le priveam, cele două fete își schimbă locurile — poate, pentru a rupe puțin monotonia — astfel încît fruntea ridată se vedea acum acolo unde fusese mai înainte fruntea cea tînără și frumoasă.

Cocoțată pe un scăunel proptit pe o poclină îngustă, o altă fetișcană slujea un alt căpcăun de fier ; iar sub po- dină ședea ajutoarea ei.

Nu se rostea nici măcar o silabă. Nu se auzea decât murmurul ritmic al fiarelor metalice. Glasul omenesc fuses e alungat din locul acela. Mașina, multlăudata sclavă a omenirii, era aici slujită de niște ființe omenesti, la fel de smerite și lipsite de grai ca sclavele unui sultan. Fetele păreau să fie nu atât roțile mașinii, cât zimții acestora.

Am înregistrat dintr-o singură privire întreaga scenă, încă înainte de a-mi fi scos de la gît gulerul de blană. Dar chiar în clipa cînd îmi eliberam gîtul, apăru lîngă mine individul acela oacheș și, apucîndu-mă de braț, mă trase cu putere afară, la aer. Fără să spună un cuvînt, luă un bulgăraș de zăpadă și începu să-mi frece obrajii.

— Ți-a înghețat fața, omule ! îmi explică el într-un tîrziu. Ai două pete albe ca globul ochiului !

— Se prea poate, murmurai eu. Mă mir că gerul din „Temniță diavolului” nu m-a pătruns și mai adînc. Freacă-mi bine fața !

În curînd am simțit în obraji o durere groaznică, sfi- șietoare, ca și cum doi copoi ar fi mușcat din ei. Eram ca Acteon K

După ce mi-am venit în fire, am intrat din nou în fabrică, uncles, comunicîndu-i individului ce anume mă adusese acolo, am încheiat în condiții satisfăcătoare contractul privitor la comanda ele hîrtie. L-am rugat apoi să-mi arate fabrica, pentru a-mi face o idee despre ea.

— Cupidon e cea mai bună călăuză, îmi spuse individul.

Și repetă acest nume, strigîndu-l pe un omuleț, cu gropițe în obrajii rumeni, care se tot foia — cam fără rușine și fără rost, pe cît mi se părea — printre fetele acelea supuse, întocmai ca un peștișor de aur în apa incoloră a unui acvariu. După ce primi ordinul de a mă conduce prin clădire, prichindelul îmi spuse, dîndu-și ifose de om mare :

— Veniți să vedeți mai întîi roata hidraulică.

Ieșind din încăperea unde se fălțuiau colile de hîrtie. am trecut peste niște seînduri ude și reci și ne-am pomenit sub o magazie mare și jilavă, din care se revărsa neconținut un șuvoi de spumă, încît ai fi zis ca-i prova coclită a Unei corăbii din Indiile Răsăritene, surprinsă de

furtună. De jur-împrejur se învîrteau zbatările negre ale colosalei roți hidraulice, însuflețită de un țel implacabil

— Ea pune în mișcare toate mașinile noastre, la care lucrează fetele, îmi explică omulețul.

Privind cu luare aminte, am văzut că apele tulburi ale „Rîului de sînge” nu-și schimbaseră culoarea intrînd în slujba omului.

— Fabricați doar hîrtie albă, nu-i așa ? Vreau să spun nu și hîrtie tipărită, ci numai albă, nu-i așa ?

— Firește. Ce altceva ar putea produce o fabrică de hîrtie ?

Și prichindelul mă privi de parcă mi-ar fi pus la îndoială inteligența.

— A, desigur ! am bîguit eu, perplex. Mi s-a părut ciudat că din apele alea roșii ies niște fețe... vreau să spun niște coli atît de albe.

Omulețul mă conduse pe o scară jilavă și subredă^ într-o încăpere mare și luminoasă, mobilată doar cu un șir de recipiente rudimentare, în formă de iesle, care se roteau întruna ; iar în fața acestor recipiente stăteau o mulțime de fete, ca tot atîtea iepe priponite lîngă ieslele lor. Fiecare din ele avea în față cîte o coasă lungă și strălucitoare, care se mișca în sus, fiind însă fixată de marginea ieslei. Curbura coasei, ca și faptul că n-avea nici o coadă, o făceau să se semene leit cu o sabie. Fetele trăgeau fără încetare, peste muchia ascuțită a coasei, fișii lungi de cîrpe, bine spălate, scoase din niște coșuri aflate pe margine ; în felul acesta, ele sfîșiau fiecă cuscătură, transformînd zdrențele în scame. Aerul era îmbîcsit de firicelele astea fine și otrăvitoare, care intrau în plămîni, după ce scînteiau ca firele de praf în razele soarelui.

— Asta e camera zdrențelor, îmi explică, tușind, prichindelul.

— E cam înăbușitoare, îi răspunsei, tușind la rînj du-mi. Văd însă că fetele nu tușesc.

— Păi, ele sînt obișnuite !

•— De unde faceți rost de atâtea zdrențe ? îl întrebai eu, scoțînd cîteva dintr-un coș,

— O parte din ele provin din satele de pe-aici, altele tocmai de peste mări, din Londra și din Livorno.

— N-ar fi exclus, deci, murmurai eu, ca printre aceste mormane de zdrențe să se afle și niscaiva cămăși vechi, scoase din dormitoarele din Raiul burlacilor ! Le-au căzut însă nasturii... Spune-mi te rog, băiete, s-a întîmplat să găsești vreodată vreun năsturel³⁸ printre cîrpele astea ?

— Năstureii nu cresc de fel pe-aici. „Temnița diavolului” nu-i un loc prielnic pentru flori.

— A, te gîndeai la *florile* numite „Nasturii burlacului”?!

— Păi, nu despre ele vorbeai ? Sau vă gîndeai poate la nasturii auriți pe care-i poartă la piept patronul nostru, „Moș Burlă”, cum îi zic fetele noastre ?

— Va să zică, omul pe care l-am văzut adineaori e burlac ?

— Da, burlac.

— Săbiile astea au, pe cîte văd, tăișul întors în afară; dar degetele fetelor și zdrențele zboară prea repede ca să-mi pot da seama precis...

— Da, e întors înafară.

„Acum înțeleg, mi-am spus în sinea mea. Fiecare sabie își are tăișul întors înafară, așa e mînuită de fiecare din fetele astea, Dacă nu mă-nșeală memoria, la fel erau duși pe vremuri deținuții la locul de execuție : în fața lor păsea un ofițer, cu o sabie al cărei tăiș era întors înafară, ca un simbol al sentinței de condamnare la

³⁸ în original, „Bachelor's Buttons”, plantă ierboasă din familia Ramunculaceelor, cunoscută la noi sub denumirea „piciorul- cocoșului”.

moarte. Tot astfel și fetele astea livide trec prin viața lor zdrențuită și chinuită spre moartea care le-așteaptă."

— **Coasele astea par foarte ascuțite, i-am spus pri-ehindelului.**

— **Da, așa și trebuie să fie ! Uitați-vă !**

În clipa aceea, două dintre fete, lăsînd din mîini zdrențele, începură să plimbe cite o gresie pe tăișul coasei. La auzul scrișnetului scos de oțelul chinuit, am simțit că-mi îngheață sîngelc în vine. Fetele ascuțeau săbiile menite să le ucidă— își erau ele însele călăi !

— De ce-s atît »de palide fetele astea ? îl întrebai eu pe băiat.

— Păi, îmi răspunse el cu o privire șireată și cu o cruzime desigur involuntară, presupun că, tot mînuind țealele astea albe, ajung să semene și ele cu niște 1 înțolii.

— Hai să ieșim din camera zdrențelor, băiete ! îl rugai eu.

Mai tragică și mai enigmatică decît orice aspect tainic, legat de om sau de mașină, era ciudata inocență a acestui băiețaș care devenise cinic prin obișnuință.

— Și acum, îmi spuse el, vesel, presupun că doriți să vedeți marea noastră mașinărie, care ne-a costat douăsprezece mii de dolari, toamna trecută. E mașinăria care fabrică hîrtia. Pe-aici, domnule !

Urmîndu-l, am străbătut o încăpere spațioasă și umedă, cu două hîrdaie mari și rotunde în mijloc, umplute cu o pastă albă, lichidă, lînoasă, asemănătoare cu albușul unui ou fiert.

— Pasta asta albă e prima formă a hîrtiei, îmi explică omulețul, atîngînd în neștire hîrdaiele. Uitați-vă cum clocotește și se zbuciumă, răscolită mereu de lopata aceea. De aici, din hîrdaiele

astea, pasta se varsă în jgheabul de colo, de unde ajunge, încetișor, în mașina cea mare. Și acum, s-o vedem și pe dumneaei !

Băiețașul mă conduse într-o încăpere în care domnea o căldură ciudată, abdominală, ca aceea a unor țesuturi sangvine, ca și cum între pereții ei s-ar fi dezvoltat particulele germinative întrezărite mai înainte.

În fața mea se întindea, desfășurându-se ca un lung manuscris oriental, o dihanie metalică, misterioasă și multiformă, cu tot felul de valțuri și roți, care se mișcau încet, dar fără încetare.

— Pasta vine mai întâi aici, îmi zise Cupidon, arătînd spre capătul cel mai apropiat al mașinii. Uitați-vă ! Mai întâi se revarsă și se întinde pe această platformă largă și înclinată ; pe urmă, lunecă, subțire și tremurătoare, sub primul valț. De acolo, vedeți, lunecă spre valțul următor. Ați observat că nu mai e chiar așa păstoasă ? Încă un pas, și capătă oarecare consistență. Încă un valț, și pasta se îngroașă — deocamdată cam cît o aripă de libelulă, alcătuiind un soi de pod aerian, sau o pînză de păianjen, între alte două valțuri. Revărsîndu-se peste ultimul valț și dispărînd iarăși, preț de un minut, ea re apare din încîlceala aceea de valțuri, dar nu atît ca o pastă, cît ca un val ele hîrtie, ce-i drept încă destul de fragilă și de o calitate inferioară. Aici însă — înaintați puțin, domnule, vă rog — ajunsă în acest punct, ea începe să arate ca hîrtia adevărată, ca o materie care-ar putea fi, în sfîrșit, mînuită. Totuși. Încă nu-i gata, domnule ! Mai are încă destul de mers, trebuie adică să mai treacă pe sub multe alte valțuri !

— Dumnezeule ! exclamai eu, uluit de interminabilele manevre și de încetineala deliberată a mașinii. Mult timp îi mai trebuie pastei ca s-ajungă hîrtie !

— A, nu chiar așa de mult, îmi răspunse băiețașul acela precoc, cu un zîmbet superior. Doar nouă minute. Uitați-vă : puteți verifica și dumneavoastră. Aveți o bucățică de hîrtie ? A, luați-o pe asta, de pe podea ! Scrieți pe ea orice cuvînt doriți și dați-mi voie s-o introduc aici, ca să vedem cît durează pînă iese la celălalt capăt

— Bine, ia să vedem, o să scriu pe ea numele clumi- tale, i-am zis băiețașului, scoțîndu-mi creionul din buzunar,

Rugîndu-mă să mă uit la ceas, Cupidon vîrî cu dibăcie hirtiuța cu numele lui într-un loc unde pasta curgea la vedere. În clipa aceea, ochiul meu îşi aţinti privirea asupra acului care arăta secunde. Am urmărit centi-

\
metru cu centimetru mişcarea lentă a peticului de hîrtie ; acesta dispărea uneori cîteo jumătate de minut sub valsurile invizibile din măruntaiele maşinii, ca să iasă apoi din nou la iveală, cu încetul. Lunecînd ca un pistru pe coala tremurătoare, apărea şi dispărea mereu. În tot acest timp, şuvoiul de pastă devenea din ce în ce mai consistent. Deodată, am văzut un soi de cascadă de hîrtie, asemănătoare cu o cascadă de apă, auzul mi-a fost asurzit de un zgomot şuierător, ca acela al unei coarde plesnite, iar privirea mi-a căzut pe o foaie de hîrtie neîmpăturită, încă umedă şi caldă, pe care „ Cupidon”-ul scris de mine se ştersese pe jumătate.

Excursia mea luase sfîrşit, căci aici era capătul maşinii.

— Ei, cît a durat ? mă iscodi Cupidon.
— Exact nouă minute, îi răspunsei eu, cu ceasul în mînă.
— V-am spus eu !

O clipă, m-am simţit copleşit de o emoţie ciudată, cam la fel cu aceea pe care-o încerci la împlinirea unei profeţii misterioase. Bine, dar e absurd ! îmi spuneam. E vorba doar de o simplă maşină, a cărei esenţă e tocmai precizia şi punctualitatea !

Atenţia mea, absorbită pînă atunci de valţurile şi roţile maşinii, era acum atrasă de o femeie tristă, din apropiere.

— Femeia asta cam în vîrstă, care lucrează la acest capăt al maşinii, nu pare să fie deprinsă cu ea.

— Păi, a venit la noi abia săptămîna trecută, îmi şopti Cupidon, atotştiutorul. Fusese infirmieră. A venit aici pentru că prin părţile astea nu prea ai ce face ca infirmieră. Uitaţi-vă însă la colile de hîrtie pe care le stivueşte acolo !

— Da, hîrtie de scris. Maşina asta nu produce decît hîrtie de scris obişnuită ? întrebai eu, privind maldărele de coli încă umede şi calde, care treceau prin mîinile acelei femei.

— Păi, cîteodată, deşi nu prea des, scoatem şi hîrtie mai fină — coli regale, cum li se spune. Producem mai mult hîrtie de scris obişnuită, pentru că se cere cel mai mult.

Mi se părea ceva foarte ciudat. Privind valurile acelea de hîrtie albă, ce se rostogoleau neconținut, mă gîndeam la numeroasele și variatele moduri în care aveau să fie folosite. Pe aceste coli acum albe, vor fi scrise tot felul de lucruri — predici, pledoarii avocațești, rețete medicale, scrisori de dragoste, certificate de căsătorie, acte de divorț, acte de naștere, certificate de deces, și așa mai departe, la nesfîrșit. Apoi, privindu-le din nou, cu atenție, mi-am amintit fără să vreau de celebra comparație a lui John Locke³⁹ : pentru a-și demonstra teoria că omul nu vine pe lume cu idei înnăscute, el a asemuit mintea pruncului uman cu o foaie de hîrtie albă, menită să servească la scrierea unor slove, însă într-un alfabet cu neputință de prevăzut.

Pășind încet încolo și înapoi de-a lungul complicatei mașini, mă minunam de mișcările ei, pe cît de inevitabile, pe atît de pline de forță.

— Ia spune-mi, pînza aceea subțire de păianjen nu se rupe niciodată ? îl întrebai eu pe băiat, arătînd spre valul de hîrtie, încă neajuns la stadiul final. E uimitor de fragilă, iar mașina prin care trece e atît de puternică !

— Nu se rupe niciodată, vă asigur !

— Dar șuvoiul nu se oprește, nu se poticnește niciodată ?

— Nu ! *Trebuie* să curgă mereu. Mașina îl face să curgă așa, în ritmul și-n felul în care-l vedeți că curge. Șuvoiul n-are încotro.

Privind neînduplecata dihanie de fier, m-a cuprins un soi de spaimă. Orice mașinărie grea și complicată trezește îndeobște în sufletul omului,- predispus la asemenea stări, o spaimă ciudată, ca aceea pe care-ar încerca-o la vederea

³⁹ John Locke (1632—1704), filozof englez, teoretician al empirismului.

vreunui Behemoth¹. Dar ceea ce mă înfricoșa atît de mult la vederea mașinii cu pricina, era necesitatea de fier, fatalitatea implacabilă care-o guverna. Deși nu pluteam urmări neconținut curgerea pastei subțiri, căci se făcea nevăzută în răstimpuri, nu mă îndoiam că, în chiar acele puncte unde scăpa privirii mele, ea continua să înainteze, cu o invariabilă docilitate față de despotica și vicleana mașină. Mă simțeam fascinat, stăpînit de un fel de vrajă, în fața ochilor mei treceau — ca într-o procesiune lentă de-a lungul valțurilor rotitoare — fețele livide ale tuturor fetelor palide întrezărite în acea zi, fețe înțeleite în pasta de hîrtie, albă. Ele străluceau, jalnice și rugătoare, dar resemnate, agonia lor conturîndu-se vag pe hîrtia imperfectă, întocmai ca tiparul feței chinuite de pe năframa Sfintei Veronica.

— E prea cald aici pentru dumneavoastră ! îmi strigă Cupidon, holbîndu-se la mine.

— Ba nu, mai degrabă mi-e frig...

Ieșiți cle-aici, domnule, ieșiți îmi porunci băiețușul acela precoce și, cu aerul protector al unui părinte grijuliu, mă scoase grabnic afară.

Peste cîteva clipe, simțindu-mă ceva mai înviorat, am intrat în sala unde se împătureau colile, cea dinții încăpere în care pătrunsesem, și în care se afla și biroul pentru comenzi, înconjurat de teșghelele goale și de fetele acelea cu privirea absentă.

— Cupidon m-a călăuzit într-o călătorie ciudată, i-am spus eu individului oacheș, care nu era doar un burlac bătrîn, ci și principalul patron al fabricii. Aveți o fabrică admirabilă. Iar mașina aceea mare și complicată e o adevărată minune !

— Da, așa spun toți vizitatorii, dar nu prea avem mulți vizitatori. Ne aflăm într-un loc cam izolat, cu puțini locuitori. Mai toate fetele noastre vin din sate de departe,

— Fetele, da ! îngînai eu, privindu-le siluetele tăcute. Spuneți-mi, însă, domnule, de ce li se zice „fete” și nu „femei”, lucrătoarelor din mai toate fabricile, fără a se ține seama de vîrsta lor ?

— Păi, cred că de vină e faptul că ele sînt îndeobște nemăritate. Dar nu m-am gîndit la asta, pînă acum. În fabrica noastră, nu angajăm femei măritate — acestea au tendința să lipsească prea mult. Noi avem nevoie doar de lucrătoare permanente : cîte douăsprezece ore pe zi, în fiecare zi a anului, cu excepția duminicilor, a Zilei Recunoștinței și a posturilor mari. Acesta e regulamentul nos-

tru. Iată de ce, neavînd femei măritate, le spunem „fete”, tuturor lucrătoarelor noastre.

— Vasăzică, toate sînt fecioare, observai eu, înclinîndu-mă fără voia mea într-un fel de omagiu adus fecioriei lor palide.

— Da, toate sînt fecioare.

O emoție ciudată puse din nou stăpînire pe mine.

— Sînteți încă palid la față, domnule, îmi spuse patronul, privindu-mă cu atenție. Fiți cu băgare de seamă la întoarcere ! Mai simțiți vreo durere în obraji ? Dacă da, nu-i a bună.

— Sînt sigur că durerea o să-nceteze m clipa cînd o să ies clin „Temnița diavolului”.

— Da, firește. Aerul din aceste văi și trecători e mult mai rece decît în alte locuri. N-o să mă credeți, dar aici e mai frig decît în vîrful muntelui „Vai-de-noi”.

— Cred și eu, domnule. Dar trebuie să plec, timpul mă presează !

Și, încotoșmănindu-mă din nou -în șuba mea cu glugă și vîrîndu-mi mîinile în enormele mănuși din blană de focă, am zbughit-o afară, în aerul tăios. L-am găsit pe bietul meu cal Negrilă dîrdîind de frig.

înfășurat în blănuri și în gînduri. am ieșit din „Temnița diavolului”.

La „Jghebul negru” m-am oprit puțin și mi-am adus din nou aminte de „Temple Bar”. Apoi, mîinîndu-mi calul prin trecătoare, am exclamat — singur, în fața inscrutabilei Naturi :

— Q. Rai al burlacilor ! o, Iad al fecioarelor !

JIMMY ROSE

Acum cîtva timp, n-are importanță cînd anume, eu, un om în etate, m-am mutat de la țară la oraș, moștenind pe neașteptate o casă mare și veche de pe o străduță îngustă dintr-un cartier din partea de jos a orașului — cartier elegant și la modă pe vremuri, plin de saloane vesele și camere nupțiale, transformate între timp. mai toate, în

birouri și magazii. Lăzile și baloturile au luat acolo locul canapelelor ; registrele de contabilitate se lăfăie în încăperile unde, cîndva, delicioasele felii de pîine prăjită erau unse cu unt. În cartierele acelea vechi s-au dus zilele bune de odinioară, cînd chiflele se topeau în gură.

Totuși, în casa asta veche a mea, atît de ciudat cruțată de mina Timpului, a supraviețuit un soi de monument al acelor zile de demult. Și nu e singurul. Printre șirurile de antrepozite mai rămăseseră în picioare și alte cîteva case de locuit. Transformarea străzii nu era completă. Aidoma călugărilor și călugărițelor din Anglia de odinioară, care se întorceau ca niște fantome în ruinele lăcașurilor-lor, multă vreme după jefuirea acestora, vreo cîțiva bătrîni și bătrîne cu aspect ciudat încă mai zăboveau în preajmă și nu voiau, sau nu puteau să părăsească locul. Și-mi spuneam că, într-o primăvară, cînd voi ieși din livada mea cu flori dalbe, propriu-mi păr alb și propriu-mi baston cu măciulie de fildeș se vor adăuga populației lor hoinare,

astfel încît aceste sărmane suflete bătrîne ar putea nutri nebuneasca iluzie că vechiul cartier ar fi reînviat, printr-o revenire a modei de altădată.

Ani ele-a rîndul. casa cea veche rămăsese fără proprietar — proprietarii în miinile căroră încăpuse din cînd în cînd închiriind-o la diverși locatari vremelnici : orășeni decrepiți și decăzuți, sihastri enigmatici sau străini cu mutre suspecte, aflați în tranzit.

În vreme ce fațada suferise unele modificări ieftine, ca de pildă scoaterea unui portal vechi și frumos ca un amvon, din marginea de sus a unei scări cu șase trepte înalte, portal încadrat de un baldachin ce domina cu re- liefurile-i largi întreaga scară, sau

înlocuirea cu niște jaluzele înzorzionate a obloanelor originale (obloane grele, avînd fiecare cîte o deschizătură în formă de semilună, în panoul de sus, pentru a lăsa să pătrundă o lumină orientală și crepusculară în. odăile îndeobște închise în zăpușitoarele dimineți ale lunii lui Cuptor) ; în vreme ce fațada casei prezenta un aspect hibrid, ca și cum altoiul modernității n-ar fi prins în tulpina-i bătrînă, interiorul ei rămăsese aproape neschimbat Beciurile îi. erau pline de firide mari și boltite, de cărămidă afumată, semănînd cu străvechile morminte ale Templierilor, iar deasupra lor se zăreau grinzile ^masive, pătrate de la etajul întâi. grinzi de stejar roșu. care căpătaseră, din pricina bătrîneții, o nuanță bogată, ca aceea a pielii indienilor. Grinzile astea erau atît de masive, și atît de înghesuite una 'într-alia încît a" umbla prin beciurile acelea încăpătoare era ca și cum te-ai fi plimbat pe puntea tunurilor unui vas de război.

Încăperile de la fiecare etaj rămăseseră, toate, la fel cum fuseseră cu vreo nouăzeci de ani în urmă, păstrîndu-și intacte cornișele de lemn, grosolan cioplite, lam- briurile și consolele, inaccesibil de înalte și sculptate cu bizare motive horticole și zoologice. Pînă și tapetele de pe pereți, decolorate de vreme, își păstraseră desenele din epoca lui Ludovic al XVI-lea. În sala cea mare („salonul", cum îi spuneau fiicele mele, spre a o distinge de două săli mai mici, măcar că eu, unul, socoteam că atare distincție nu e neapărat necesară), tapetele erau lucrate în stilul cel mai pestriț. îți dădeai seama numaidecît că nu putuseră veni decît de la Paris, căci semănau cu așa-zisele „tapete de Versailles" și ar fi putut lesne împodobi pereții budoarului Măriei Antoaneta. Ele înfățișau niște diamante enorme, romboidale, întretăiate de ghirlanți masive de trandafiri (Biddy, slujnica noastră, zicea că sînt cepe, dar nevastă-mea îi scoase în curînd din cap această idee) ; iar în romburile astea se vedeau, ca într-o colivie zăbreliță, un șir de păsări impunătoare, cu aspect parizian, luate parcă dintr-un album de istorie naturală, bogat ilustrat : papagali, peruși și păuni, mai ales păuni. Niște păsări cu adevărat princiare : pline de rubine, diamante și medalii ale Ordinului Lîinii de Aur. Dar vai i partea dinspre miazănoapte a acestui vechi apartament avea o înfățișare

stranie : totul era acoperit pe jumătate de mușchiu, pe jumătate de mucigai, cam la fel cum sînt acoperiți copacii dintr-o pădure bătrînă pe latura lor nordică, de care se prinde îndeobște mușchiul și în care se declanșează, pare-se, procesul de descompunere lăuntrică a copacilor, într-un cuvînt, splendoarea originală a păunilor suferise în acea parte nordică a încăperii o înnegurare jalnică, din pricina unei mici crăpături dintr-o streășină, prin care apa ploilor se infiltrasă încet în perete, coborînd pînă la primul etaj. Chiriașii de atunci ai casei, niște nesimțiți, nu socotiseră necesar, mai bine zis, nu socotiseră că ar merita să se ostenească a astupa gaura aceea, avînd în vedere că ei foloseau sala păunilor doar pentru a-și depozita lemnele de foc și pentru a-și usca rufe, Iată de ce, multe clin păsările acelea, cîndva strălucitoare, arătau acum de parcă penetul lor princiar ar fi fost tîrît prin noroi. Mai cu seamă cozile lor înstelate erau terfelite într-un chip jalnic. Totuși, ici și colo, ele păreau să-și aștepte cu atîta răbdare și chiar veselie exuberantă dezno-

dămtul tragic, mai păstrau încă atîta eleganță autentică în siluetele lor, și aveau, de asemenea, un aer atît de duî- ce-meditativ, ca și cum ar fi stat pe gînduri, de ani și ani de zile, în mijlocul umbrarelor ofilite, încît, deși familia (mai ales nevastă-mea, care era, mă tem, cam prea tînără pentru mine) mă tot ruga să distrug în întregime „prepeleacul”, cum îl poreclise Biddy, și să acopăr pereții cu un tapet frumos și plăcut, de culoarea smîntînii, în ciuda acestor presiuni nu m-am lăsat înduplecat, oricît de supus aș fi fost în alte privințe.

Principalul motiv de a nu îngădui vreo vătămare a vechiului salon al păunilor — căruia îi mai spuneam și „odaia trandafirilor” — era că, în mintea mea, asociam de mult această încăpere cu unul dintre primii proprietari ai casei — bunul Jimmy Rose.

Bietul Jimmy Rose ⁴⁰ !

Ţra una dintre cunoștințele mele cele mai vechi. Au trecut puțini ani de cînd s-a stins din viață, iar eu și alți doi moșnegi care abia ne țineam pe picioare l-am petrecut pînă la groapă, într-o căruță trasă de un cal.

Jimmy se născuse într-o familie destul de înstărită. În tinerețe fusese un bărbat neobișnuit de chipeș : lat în umeri și

⁴⁰ Trandafir (eng-1.).

vînjos, cu niște* ochi de un albastru strălucitor, cu un păr castaniu și cîrlionțat și cu o față de un roșu aprins — culoarea sănătății însăși, adîncită de bucuria vieții. Era foarte afemeiat din fire și, întocmai ca mai toți împătimiții sexului slab, nu-și încătușa niciodată libertatea de a i se închina, sacrificîndu-se de bună voie unei singure femei, în fața altarului.

Sporindu-și averea printr-un negoț princiar, cam ca acela al marelui neguțător florentin Cosimo cel Bătrîn⁴¹, și-l-a putut îngădui luxul unei ospitalități pe seara largă. Multă vreme prînzurile, cîinele și balurile oferite de el au rămas neîntrecute în acest oraș al petrecerilor, care este New Yorkul. Extraordinara lui voie bună, strălucirea în'brăeămînții sale, glumele lui scînteietoare, candelabrele luminoase, nesfîrșitele bîrfeli, mobilierul franțuzesc, primirea entuziastă făcută oaspeților, inima darnică a amfitrionului și mesele lui îmbelșugate, însușirile-i alese și vinurile-i fără pereche — e. oare, de mirare că toate aceste lucruri atrăgeau o mulțime de oameni spre ospitaliera casă a lui Jimmy ? La reuniunile din sezonul rece, el era totdeauna primul pe lista organizatorilor. „James Rose,, Esquire" era, de asemenea, în fruntea notabilităților chemate să decerneze medalii actorilor celebri, în Parcul Central, sau săbii și arme de foc generalilor victorioși pe cîmpul de luptă. Adeseori era chemat să ofere aceste daruri, tocmai din pricina darului său de a rosti cuvinte frumoase despre lucrurile frumoase.

— Domnule general, i se adresase el o dată, "într-un mare salon de pe Broadway, generalului G.. înainte de a-i oferi o pereche de pistoale incrustate cu peruzele, domnule general, ar fi fost și mai multe peruzele, dacă le-ar fi lăsat loc numele glorioase -ale bătăliilor cîștigate de domnia voastră.

⁴¹ Melville îl confundă aici pe Lorenzo de Medici, zis „Magnificul" (1449—1492) cu unchiul acestuia, Cosimo de Medici, zis „Cel, Bătrîn" (1389—1464), ambii neguțători florentini legîndu-și numele de un generos patronaj acordat artei și slujitorilor ei.

Rostise aceste cuvinte cu un glas de tenor castilian și cu un surîs trandafiriu.

Ah, Jimmy, Jimmy ! Erai neîntrecut în complimente. Dar a fi generos în toate lucrurile care fac plăcere era o trăsătură strîns legată de firea ta adîncă. Și cine ți-ar fi putut oare reproșa că, în acea ocazie, luaseși cu împrumut vorbele de duh ale altuia ? Oamenii de lume nu prea plagiază elogiile, oricît de mult ar plagia în alte domenii/

Dar vremurile se schimbă. Timpul, iată adevăratul plagiator !

Pagube teribile și neașteptate suferite în afaceri deveniră mortale din pricina unei risipe nebunești, generalizate. Cînd propriile-i afaceri ajunseră să fie supuse unui control, se vădi că Jimmy nu era în stare să plătească mai mult de cincisprezece șilingi dintr-o liră. Poate că totuși, .cu vremea, acest deficit ar fi putut să fie acoperit — lăsîndu-l, firește, pe Jimmy fără un sfanț — clacă două din corăbiile lui din China n-ar fi naufragiat în toiul unei furtuni de iarnă, la Sandy Hook, chiar în racla portului.

Jimmy era un om ruinat.

Toate astea ș-au petrecut cu ani în urmă. Pe vremea aceea locuiam la țară, dar întîmplarea făcea să mă nimeresc în oraș, cu prilejul uneia din vizitele mele anuale. Cu numai patru-cinci zile înainte îl văzusem pe Jimmy la el acasă, în centrul atenției tuturor, și auzisem toastul rostit în cinstea lui, la sfîrșitul sindrofiei, de către o doamnă în rochie de brocart — n-am să-i uit niciodată cuvintele : „Fie ca bujorii din obrajii nobilului nostru amfitrion să dăinuie la fel ca floarea inimii sale !" Domnii și doamnele din sală goliră cu atîta bucurie paharele în cinstea lui Jimmy, încît el însuși, rotindu-și privirea angelică de jur împrejur, spre fețele emoționate și scînteietoare, ca și spre

paharele, la fel de scînteietoare și parcă la fel de simțitoare; nu-și putut stăpîni o lacrimă de recunoștință și ele mîndrie.

Ah, bietul Jimmy, sărmanul Jimmy Hose — ferește-ne, Doamne, de soarta lui !

Cu numai patru sau cinci zile mai tîrziu am auzit un bubuit de tunet, bubuitul unor vești proaste. Tocmai traversam Bowling Green — popicar ia din apropierea casei din Battery a lui Jimmy — cinci am zărit, prin ninsoarea viscolului, un individ ce-mi părea cunoscut : era cel care se ridicase, primul, la masa lui Jimmy, pentru a răspunde la toastul acelei doamne, cu paharul plin și cu ochii umeziți de lacrimi ele fericire. Ei bine, domnul acesta inimos traversa acum popicăria, legănîndu-și în aer bastonul cu măciulie de argint. Văzîndu-mă, se opri locului și-mi spuse:

— Ah, tinere, ce vin strașnic ne-a servit Jimmy în seara aceea ! Dar n-o să-l mai bem î Ai auzit vestea ? Jimmy a dat faliment. E un om distrus, crede-mă ! Hai cu mine la cafenea și o să-ți povestesc totul. Iar dacă-o să vrei, o să aranjăm, la un pahar de vin, o plimbare cu sania pentru astă seară. Hai cu mine î

— Mulțumesc, dar sînt ocupat, i-am zis.

Și m-am dus glonț la locuința lui Jimmy. Deschizîndu-mi ușa, servitorul lui Jimmy mi-a spus că stăpînu-său nu-i acasă și că n-avea habar unde s-a dus. Jimmy lipsea de patruzeci și opt de ore de-acasă.

întorcîndu-mă pe Broadway, am întîlnit cîteva cunoștințe și le-am întrebat ce știu despre Jimmy ; și, deși fiecare mi-a confirmat vestea, nimeni nu putea spune unde era Jimmy, și nimeni nu părea să se sinchisească. Doar un negustor întîlnit ceva mai încolo, mi-a dat a înțelege că Jimmy o ștersese probabil din oraș, cu o destinație necunoscută, după ce salvase de la ruină o sumu-șoară frumoasă. Următorul amic pe care l-am întîlnit — tot un mare nabab — a făcut spume la gură cînd i-am pomenit numele lui Jimmy :

— Canalia ! Jimmy Rose e un escroc, domnule ! Dar niște copoi ageri sînt pe urmele lui !

Pe cîte am aflat ceva mai tîrziu, domnul acesta indignat pierduse indirect, din pricina falimentului lui Jimmy, suma de şaptezeci şi cinci de dolari şi şaptezeci şi cinci de cenţi. O sumă compensată cu prisosinţă de partea lui din ospeţele date de Jimmy, avînd în vedere că nababul acela era un mare băutor de vinuri şi că vinurile procurate de Jimmy, din import, erau foarte scumpe. Ba, îmi amintesc chiar că-1 observasem nu o dată pe acest individ de vîrstă mijlocie şi că, spre sfîrşitul uneia din mesele oferite de Jimmy, prefăcîndu-se că stă de vorbă cu inimosul amfitrion, golea pahar după pahar de vin scump, cu o grabă abia ascunsă, ca şi cum şi-ar fi zis că, acum.

cînd soarele generozităţii lui Jimmy ajunsese la zenit, era momentul să se înfrupte şi el, din belşug.

În cele din urmă am întîlnit şi un personaj care devenise celebru prin cunoştinţele sale extraordinare în legătură cu partea ascunsă ori de-a dreptul secretă a vieţii particulare a oamenilor de vază. Cînd l-am întrebat unde crede că ar putea să fie acum Jimmy, personajul m-a dus lingă grilajul din faţa bisericii Trinity, departe de înghesuiala trecătorilor, şi mi-a spus în şoaptă că Jimmy intrase în ajun într-o casă de-a lui (a lui Jimmy, adică), de pe strada C., o casă veche, nelocuită de cîtva timp. N-ar fi fost exclus ca Jimmy să se fi ascuns acolo, părea a insinua personajul. Drept care, aflînd adresa exactă, mi-am îndreptat paşii într-acolo şi am ajuns astfel în faţa casei cu pricina. Obloanele erau trase, iar în interstiţiile lor se puteau vedea pînze de păianjen. Întreaga clădire avea un aer lugubru, de casă părăsită. Zăpada, troienită de viscol în faţa porţii, nu vădea nici o urmă de paşi. Oricine ar fi fost înăuntru, cu siguranţă că era un suflet stingher şi abandonat. Pe stradă nu se vedea nici ţipenie de om, căci încă de pe atunci „lumea bună” părăsise strada, iar comerţul încă nu ocupase terenul abandonat de rivala lui.

După ce am privit o clipă în sus şi-n jos pe trotuar, am bătut încetişor în uşă. Nici un răspuns. Am bătut din nou, ceva mai tare. Nu s-a arătat nimeni. Am mai bătut o dată în' uşă, &păsînd în acelaşi timp pe sonerie, dar tot degeaba. Deşi pierdusem orice speranţă şi mă pregăteam să plec, m-am gîndit să mai fac o ultimă încercare, izbind cu putere în uşă, cu ciocănaşul, de cîteva ori, şi aşteptînd apoi, în vreme ce diferite capete ciudate şi cărunte se iveau în ferestrele deopotrivă de ciudate ale caselor **bă-** trîneşti de pe stradă, intrigate de prezenţa unui străin atît de gălăgios. Şi deodată, un glas dogit şi uscat mi se adresă prin gaura cheii, ca şi cum apelurile mele

zgomotoase l-aş fi înfricoşat, sfişind tăcerea în care se
ascunsese :
— Cine-i acolo ?

— Un prieten.
 — Atunci, nu vei intra, îmi răspunse glasul, parcă și mai găunos decît înainte.
 „Dumnezeule ! mi-am spus eu, înfiorat. Omul acesta nu-i Jimmy Rose. Am nimerit într-o altă casă. Mi s-a dat o adresă greșită". Totuși, am mai pus o întrebare, ca să mă încredințez :
 — E Jimmy Rose înăuntru ?
 Nici un răspuns.
 — Sînt William Ford, lasă-mă să intru, am stăruit eu.
 — A, nu pot, nu pot ! Mi-e frică de toți !
 Era, totuși, Jimmy Rose !
 — Lasă-mă să intru, Jimmy Rose, deschide-mi ușa ! Sînt prietenul dumitale !
 — Nu pot. Acum nu mai pot avea încredere în nimeni!
 — Dă-mi voie să intru, Jimmy Rose, în mine cel puțin, poți avea încredere.
 — Pleacă de-aici, sau, de nu..»
 În clipa aceea, am auzit un zgomot metalic în broasca enormă, zgomot făcut nu de o cheie, ci parcă de un drug subțire vîrît în gaura cheii. îngrozit, am rupt-o la fugă, cît mă țineau picioarele.
 Eram pe atunci un om tînăr, iar Jimmy n-avea mai mult de patruzeci de ani. Aveam să-l revăd abia după douăzeci și cinci de ani. Ce schimbare ! Omul pe care sperasem să-l văd, era acum un fel de arătare, un ins descărnăt, cadaveric, sălbăticit de mizerie și de mizantropie, și totuși — minune ! — trandafirii de odinioară încă-i mai îmbujorau obrajii ! Dar era sărac ca un șobolan, sărac lipit pămîntului, sărac cum nu-s nici săracii din aziluri, un vagabond îmbrăcat într-o haină ponosită și străvezie, un sărăntoc înzestrat cu o comoară de vorbe alese, un gentleman politicos, Simbitor și rebegit.
 Ah, bietul Jimmy, sărmanul Jimmy Rose — ferește-ne, Doamne, de soarta lui !

Deși la primul asalt al nenorocirii sale, cînd creditorii — foștii prieteni de odinioară — îl urmăreau ca să-l bage în pușcărie ; și

deși, pentru a scăpa de urmărirea lor și ele orice privire omenească, se ascunsese ca o fiară în bîrlog în vechea lui casă părăsită, unde aproape că-și pierduse mințile de atîta singurătate, avea să-și recapete, cu timpul, judecata limpede. Poate că, în adîncul sufletului său. Jimmy era prea bun și prea generos pentru a se lăsa transformat, din vreo pricină sau alta, într-un mizantrop. Și nu încape îndoială că, în cele din urmă, însăși ideea de a-i ocoli pe oameni avea să-i apară ca o erezie.

Dulcele simț al datoriei îi condamnă uneori pe oameni la o soartă amară. Căci ce poate fi mai amarnic pentru un om aiuns la cea mai grea ananghie, decît să fie văzut de către aceia care-l cunoscuseră cîndva ca omul cel mai bogat dintre bogați și cel mai vesel dintre petrecăreți, și nu numai să fie văzut de ei, ba chiar să-i viziteze cu - tot dinadinsul, furișîndu-se cu smerenie în saloanele lor, pentru a fi tolerat ca un bătrîn excentric ? ! întocmai ăsta făcea Jimmy. Fără să-i frîngă spinarea, destinul i-o încovoia tot mai mult, încetul cu încetul. Jimmy căpăta dintr-o sursă necunoscută un venit de circa șaptezeci de dolari ; el nu se atingea de această sumă, dar izbutea să trăiască din dobînzile cu care o sporea, prin'diverse mijloace. Locuia într-o mansardă, unde și mîncă. Mîncă o singură dată pe zi, un fel de păsăat fiert cu lapte, nimic altceva, în afară de rămășițele primite la mesele altora. Adeseori, cam la ora ceaiului, se ducea în vizită la vreo veche cunoștință, îmbrăcat în redingota lui uzată dar curată, cu petice de catifea roasă cusute pe marginile manșetelor, ca și la tivurile pantalonilor, pentru a alunga impresia că ștofa fusese mîncată de șoareci. În fiecare duminică ținea să ia masa într-o casă ale oameni bogați.

E limpede că nici un om ri-ar putea duce, nepedepsit, o astfel de viață; dacă semenii săi nu l-ar, considera ca o victimă nevinovată a soartei, o victimă căzută atît de jos, încît doar firul de plumb al milei e-n stare a coborî pînă acolo. Nu era nici un merit al gazdelor sale, că nu-l alungau cînd venea să-și primească pomana — un ceai și o felie de pîine prăjită. Ar fi avut un oarecare merit, dacă ar fi pus mîna de la mîna ca să-i asigure, cu o cheltuială minimă, un venit îndeajuns de substanțial pentru a-i îngădui să nu mai depindă, zilnic, de pomana lor — o pomană pe care nici măcar nu i-

o trimiteau, ci pe care era nevoit s-o cerșească, tîrîndu-și picioarele pînă la casele lor.

Cel mai înduioșător lucru la el erau trandafirii aceia din obrazii lui, trandafirii roșii ai iernii sale geroase. Cum de înfloreau ? nu cumva păsatul cu lapte, sau ceaiul și pîinea prăjită îi făcea să înflorească ? sau poate că-și vopsea fața ? Nimeni n-ar fi putut spune prin ce magie ciudată înfloreau acei trandafiri. Ei, însă, înfloreau ! Jimmy nu era bogat doar în trandafiri, ci și în zîmbete. Era veșnic surîzător. Saloanele boierești în care era admis pentru a-și - primi ceaiul ca pe o pomană, nu cunoșteau oaspeți mai surîzători ca Jimmy. Dacă, pe vremea cînd era bogat, zîmbetul lui Jimmy devenise celebru, acum s-ar fi convenit să fie de trei ori mai celebru.

Orișunde se ducea să-și bea ceaiul, avea de povestit toate noutățile din oraș. Frecventînd sălile de lectură (însăși firea lui inofensivă îi conferea acest privilegiu), el se ținea la curent cu evenimentele europene la ordinea zilei și cu literatura mai nouă, din țară și din străinătate. Iar cînd era încurajat s-o facă, vorbea pe larg despre toate acestea. Numai că nu prea era încurajat întotdeauna. În unele case, și nu puține, Jimmy obișnuia să vină cu vreo zece minute înainte de ora ceaiului, și să plece cu vreo zece minute după ora aceea, știind prea bine că prezența lui în continuare nu era neapărat necesară pentru mulțumirea sau fericirea amfitrionului.

Te cuprindea jalea văzîndu-l cum își soarbe ceaiul, cană după cană, și cum înfulecă savuroasa pîine cu unt,

11 — Masa din lemn de măr

felie după felie, în vreme ce mei unul dintre ceilalți musafiri, invitați la o cină mai tîrzie și mult mai îmbelșugată, nu se atîngea de pîinea prăjită și nu bea mai mult decît o ceașcă de ceai chinezesc. Știind prea bine toate acestea, bietul Jimmy se străduia să-și ascundă foamea, chiar în timp ce și-o potolea : se silea, sărmanul, să susțină o conversație spumoasă cu nevasta amfitrionului, înfulecînd cînd între timp cu un aer absent, ca și cum ar fi mîncat doar de dragul etichetei, nu împins de foame.

Ah, bietul Jimmy, sărmanul Jimmy Rose — ferește-ne, Doamne, de soarta lui !

Jimmy nu se lepădase nici de manierele lui elegante.

Doamnele prezente la masă, puteau fi sigure că vor auzi o vorbă

frumoasă, deși e adevărat că, spre sfârșitul vieții lui Jimmy, cuconițele mai tinere aveau să considere complimentele sale cam demodate, mirosind a pantaloni scurți și a pălărie în trei colțuri, ^ ba chiar a galoane de dantelă veche și a centiroane de săbii. Și nu încapе îndoială că ținuta lui Jimmy își păstrase un soi de aer marțial, potolit acum, ca o umbră a epocii sale de glorie, cînd fusese, printre altele, general în garda națională a statului New York. Generalii ăștia din garda națională par urmăriți de fatalitate, căci vai îmi amintesc de vreo doi-trei domni care, din generali, au ajuns niște sărăntoci. Mi-e și frică să mă gîndesc la cauzele acestui declin. Nu cumva înclinațiile militărești ale unui om înzestrat cu o inimă nemi-lităroasă, adică, o inimă bună și pașnică, vădesc vreo slăbiciune pentru zorzoanele gloriei deșarte ? Dar n-aș prea crede. În orice caz, nu-i frumos, și nu-i demn de un creștin, ca un om fericit să o facă prea mult pe moralistul în legătură cu semenii săi nefericiți.

Casele vizitate de Jimmy erau atît de numeroase — ori poate era el atît de grijuliu să-și rărească vizitele mai puțin bine primite — încît în unele dintre aceste case poposea doar o dată sau de două ori pe an. Și de fiecare dată, văzînd-o acolo pe splendida domnișoară Frances sau Arabella, se înclina adine, în haina-i ponosită, și-i spunea, prinzîndu-i mînuța în mîna lui albă și catifelată :

— Vai, Miss Arabella, ce mîndru strălucesc aceste juvaieruri pe degetele domniei tale, dar ar străluci și mai abitir dacă n-ar păli în fața diamantelor din ochii dumitale !

Măcar că n-avea nici un sfanț de dat la săraci, Jimmy știa să împartă pomeni bogătașilor. Căci inima vanitoasă a acestora tînjește după complimente, mai mult decît tînjește după o bucată de pîine cerșetorul care-ți aține calea, la un colț de stradă. Ii avem mereu printre noi atît pe bogătașii cei lacomi, cît și pe sărăntocii cei hămesiți. Cel puțin, așa cred că-și spunea Jimmy Rose.

Dar nu toate femeile sînt vanitoase ; sau, dacă au o mică inclinație în această direc ie, bunătatea lor o compensează din plin.

O astfel de făptură dulce era fata care i-a închis ochii s rmanului Jimmy. Singura fiică a unui bogat consilier municipal, ea îl cunoscuse bine pe Jimmy  i avusese grijă de el, la b tr ne e.  n timpul ultimei sale boli,  i adusese cu m nu ele ei piureuri  i peltele,  i făcuse ceai în mansarda lui  i-l ajutasese pe s rmanul mo neag să se mi te în pat. Jimmy meritase din plin m ng ierea acestor m ini frumoase, meritase din plin ca degetele lor de z n  să-i închidă pleoapele peste ochii b tr ni : căci toată via a lui, în bog  ie ca  i în sărăcie, fusese  i rămăsese un apărător  i un adorator devotat al femeii.

Nu  tiu dacă se cuvine sau nu să pomenesc aici de o mică  nt mplare legată de îngrijirile date de fata aceea lui Jimmy,  nt mplare semnificativă pentru felul cum le primea el. O s-o pomenesc totu i, fiindcă nu aruncă vreo umbră asupra nici unui dintre ei.

Nimerindu-mă în ora   i auzind de boala lui Jimmy   m-am dus să-l văd. Acolo, în mansarda lui solitară, am găsit-o  i pe frumoasa-i infirmieră. La vederea mea, aceasta

IT 

s-a retras, l s ndu-mă singur cu bolnavul.  i adusese niscaiva delicatese, precum  i un număr de c r i, de genul acelor care sînt trimise de unii oameni bine intenționați  i serio i din fire, bolnavilor în stare gravă. Fie din pricină că nu voia să-l iau drept un muribund, fie din pricina ar agului firesc la un om în starea lui jalnică, Jimmy a împins, cu ultimele-i puteri, cărțile în celălalt capăt al patului, murmur nd :

— De ce mi-o fi aduc nd terfeloagele astea idioate ? Mă ia drept un sărăntoc ?   i închipuie cumva c-ar putea m ntui sufletul unui gentleman cu „Pri ni ele omului sărac" ?

Ah, bietul Jimmy, s rmanul Jimmy Rose — fere te-ne, Doamne, de soarta lui !

Ei bine, sînt un om bătrîn  i s-ar putea ca lacrimile pe care le vărs acum să fie un semn c-am dat în mintea copiilor. Dar, slavă Domnului, Jimmy nu mai are nevoie acum de mila nimănui ! Jimmy Rose e mort !

Totuși, stînd aici, în salonul păunilor — încăperea de unde glasul său dogit coborîse spre ușă, ca să mă amenințe cu pistolul — nu pot să nu mă gîndesc la ciudatul său exemplu, exemplul admirabil al unui om care, după o carieră strălucită, de aristocrat petrecăreț, a fost în stare să se mulțumească a se tîrî prin viață, furișîndu-se printre coloanele de marmură și mesele de mahon ca să-și pri- nească pomana de ceai și piine prăjită, tocmai el, care odinioară, aidoma unui adevărat Warwick \ ospătase cu vînat și cu vin de Burgundia o întreagă lume, ce-l ridica în slăvi î

Ori de cîte ori mă uit la splendoarea ofilită a păunilor mîndri de pe acești pereți, mă gîndesc la felul cum s-a veștejit mîndra strălucire de odinioară a lui Jimmy Rose.

Dar în același timp, ori de cîte ori mă uit la ghirlănzile astea de trandafiri pereni, în mijlocul cărora atîrnă păunii ofiliți, mă gîndesc la nemuritoarele roze care înfloreau în obrajii scofilciți ai lui Jimmy.

Fie ca, transplantate într-un alt sol, rozele lui Jimmy să supraviețuiască în veci, și ca orice amintire urită din trecut să fie dată uitării !

EU ȘI HOGEACUL MEU

Eu și hogeacul meu, doi fumători cu părul cărunt, locuim la țară. Sintem, aș putea spune, de multă **vreme așezați aici** ; mai cu seamă bătrînul meu horn, care se tot **așază, lăsîndu-se** din ce în ce **mai** jos.

Cu toate că spun mereu *Eu și hogeacul meu*, așa cum Cardinalul Wolsey ⁴² obișnuia să spună *Eu și regele meu*, acest mod egoist de a vorbi, care mă așază înaintea hoga- cului, nu prea pare îndreptățit de faptele reale : în toate privințele, hogeacul are întîietate asupra mea, exceptînd formula de mai sus.

La o distanță de treizeci de picioare de drumul tivit cu gazon, hogeacul meu — un fel de Henrie al VIII-lea, masiv și

⁴² *Thomas Wolsey* (1475—1530), cardinal englez, ministru sub

corpulent — se ridică deasupra mea și a întregii mele moșii. Înălțându-se pe o culme de deal, acest hogeac — întocmai ca uriașul telescop al Lordului Rosse ⁴³, ridicat pe verticală, pentru a împunge luna la zenit — e cel dintâi lucru care întâmpină ochiul călătorului ce se-apropie, și nu-i cel de pe urmă pe care-l salută soarele. De asemenea, hogeacul meu mi-o ia înainte la culesul primelor fructe ale anotimpurilor. Zăpada îi încununează capul, înainte de a-[^]mi încununa pălăria ; și în fiecă primăvară, cele dintâi rîndunele își fac cuiburile în el, ca într-un fag scorbutos:

Dar întîietatea hogeacului meu se vădește cel mai mult înlăuntrul casei. Ori de cîte ori mă duc în odaia din fund, unde-și are sălașul, pentru a-mi întâmpina oaspeții (care, în treacăt fie spus, vin nu atît pentru mine, cît ca să-mi vadă hogeacul), mă aflu mai degrabă înapoia decît în fața hogeacului, care e, de fapt, adevărata gazdă. Asta, nu pentru că eu m-aș codi să primesc vizite. În~prezența unor ființe superioare mie, sper că-mi cunosc lungul nasului.

Judecînd după întîietatea pe care o are de obicei hogeacul asupra-mi, unii au ajuns chiar să creadă că m-am cam dat la fund, înspre ariergardă : stînd atîta vreme înapoia hornului meu demodat, aș fi rămas, chipurile, cam înapoia vremurilor de azi, pe lîngă că m-aș vîdi zăbavnic în toate cele. Dar, ca să spun drept, n-am fost niciodată un tip prea înaintat, sau ceea ce numesc vecinii mei fermieri „un om prevăzător”. De fapt, zvonurile astea despre înapoierea mea își au temeiul lor, în măsura în care eu însumi mă pomenesc uneori umblînd într-un fel ciudat, cu mîinile la spate. Cît despre apartenența mea la ariergardă în general, un lucru e cert, și anume, că mă aflu în ariergarda hogeacului meu — care, în treacăt fie zis, îmi stă în față acum — mă aflu în ariergarda lui, atît cu trupul cît și cu mintea. Pe scurt, hogeacul e superiorul meu, superior mie cu nu știu cîte capete și cîți umeri, precum și prin faptul că-l slujesc

domnia regelui Henric al VIII-lea (1491—1547), care a scos biserica anglicană de sub autoritatea Papei de la Roma.

mereu, aplecîndu-mă smerit peste vatra lui cu lopăţica şi cleştele, pe cînd dumnealui nu-mi face nici un serviciu şi nici nu se înclină vreodată asupra-mi ; ba, dimpotrivă, se cam lasă într-o rină în partea opusă.

Hogeacul e aici marele senior, unicul obiect care domină, nu numai peisajul, ci şi casa ; toate ungherele acestei case fiind, după cum se va vedea, menite să se potrivească, în fiecă detaliu arhitectonic, şi în chipul cel mai apăsător, nu nevoilor mele, ci nevoilor hogeacului meu. Care hogeae ocupă, printre altele, centrul întregii case, lăsîndu-mi mie doar cotloanele şi colţurile periferice.

Dar eu şi hogeacul meu trebuie să dăm unele explicaţii, ceea ce, avînd în vedere că sîntem amîndoi cam obezi, ne face să neîntîndem la vorbă.

În casele aşa-zis „duble” — adică prevăzute cu un vestibul în mijlocul lor — şemineurile sînt aşezate de obicei la extremităţi, astfel încît, în timp ce un membru al familiei se încălzeşte la flacăra unui foc aprins să zicem într-o nişă din peretele de miazănoapte, un alt membru, poate chiar fratele celui dintîi, îşi întinde picioarele spre vatra unui cămin din peretele de miazăzi, cei doi locatari fiind, practic, aşezaţi spate-î spate. Este oare bine să fie aşa ? Întreba eu pe orice om însufleţit de sentimente cu adevărat frăţesci. N-are cumva treaba asta un aer morocănos ? Dar e foarte probabil că acest gen de horn a fost conceput iniţial de un arhitect împovărat cu o familie certărească.

Încă ceva : mai toate şemineurile moderne au crte un coş separat de tiraj, separat cu desăvîrşire, de la vatră pînă sus în vîrf. În orice caz, se socoteşte că un astfel de aranjament este de dorit. Dar oare nu-i, dimpotrivă, o dovadă de egoism ? Mai mult încă : toate aceste coşuri de tiraj separate, în loc să-şi aibe locaşurile lor independente, în zidăria pereţilor, sau în loc să fie grupate laolaltă, pe o bază federală, drept în mijlocul casei, sînt scobite pe furiş în pereţi, care ajung astfel să fie ciuruiţi ca nişte faguri şi, ici-colo, dacă nu chiar peste tot, să se subrezească din pricina găunoşeniei lor. Fireşte, principalul motiv care-a dus la

construirea unor asemenea hornuri este economia de spațiu. în orașele mari, unci terenurile sînt vîndute cu centimetrul, foarte puțin spațiu poate fi rezervat construcției unui horn de proporții grandioase ; și tot astfel cum oamenii subțiratici sînt îndeobște înalți, casele sînt nevoite să compenseze în înălțime lipsa lor de lărgime.

Această remarcă e valabilă chiar în cazul unor locuințe foarte elegante, construite de domnii cei mai eleganți. Și totuși, atunci cînd elegantul Ludovic cel Mare al Franței a vrut să-i construiască prietenei sale, Doamna de Mainte- non, un palat, a poruncit să i se clădească o casă cu un singur cat — de fapt, o casă de țară. Dar ce fel de casă ! neobișnuit de spațioasă, în formă de patrulater, întinzîndu-se pe orizontală, nu pe verticală ! Palatul acesta, cu un singur cat, construit din marmură de Languedoc, își arată și azi măreția în grădinile din Versailles.' Orice om poate să-și cumpere un peticuț de pămînt și să sădească în el un arbore al libertății, dar e nevoie de un rege ca să rezerve atîtea hectare de pămînt pentru un mare Trianon.

Cu totul altfel stau lucrurile în zilele noastre ; și apoi, ceea ce s-a născut dintr-o necesitate, a devenit fanfaronadă ceva mai tîrziu. în orașe, oamenii se întrec să-și construiască niște case cît mai înalte. Dacă un domn își construiește o casă cu patru etaje, iar un vecin își face una cu cinci etaje, cel dinții, ca să nu rămînă mai prejos. își cheamă arhitectul și-l pune să-i înalțe casa cu încă un etaj sau două, peste primele patru. Și nu are odihnă pînă nu și-a văzut visul cu ochii, pînă nu s-a încredințat, privindu-și de peste drum casa, pe furiș, în lumina tulbure a asfințitului, că-i mai înaltă cu un etaj decît casa vecinului.

Am impresia că unor astfel de oameni le-ar trebui să aibă drept vecini niște munți, care să le scoată din cap mania asta a înălțimilor.

Dacă, avîndu-se în vedere că posed o casă foarte spațioasă și deloc înaltă, s-ar putea ca rîndurile de mai sus să pară o pledoarie *pro domo*, ca și cum m-aș fi înfășurat în mantia unei afirmații cu caracter genei*al, pentru a-mi gîdila pe ascuns vanitatea personală — o asemenea presupunere nu rezistă în fața faptului, pe care-l mărturisesc sincer, că terenul de lîngă mlaștina mea cu arini a fost vîndut luna trecută cu zece dolari pogonul (operațiune socotită nehibzuită), astfel încît există pe aici spațiu îndes-

tulător, și ieftin, pentru case largi. Atît de ieftin e, de fapt, pămîntul, încît ulmii noștri își înfig rădăcinile în el și-și întind ramurile deasupra lui, cu o maximă risipă de spațiu. Aproape toate culturile noastre sînt, de asemenea, semănate pe întinderi mari, pînă și mazărea și napii. Un fermier care s-ar plimba pe ogorul lui de douăzeci de pogoane, vîndu-și degetul în pămînt ici și colo, pentru a azvîrli cîte o sămînță de muștar, ar trece pe-aici drept un gospodar calic și îngust la minte. Păpădiile din luncile rîurilor și florile de nu-mă-uita care cresc pe drumurile de munte, nu fac, evident, nici o economie de spațiu. În anumiți ani, secara noastră își ițește cîte o lăncie din loc în loc, singuratică precum un turn de clopotniță. N-are rost să se îngheșuie, cînd știe că are la îndemînă atîta spațiu. Lumea e largă, lumea se întinde la nesfîrșit în fața noastră, pare a spune secara. Pînă și buruienile cresc într-un fel uimitor. Nu există vreun obstacol în calea lor, unele din pășunile noastre fiind un soi de sanctuar al bălărilor. Cît despre iarbă, crește în fiecă primăvară, în felul în care, vorba lui Kossuth, se ridică la luptă popoarele. O găsești și pe munți, adevărate locuri de întîlnire a ierbii. Din același motiv, al supra-abundenței de spațiu, umbrele noastre mărșăluiesc în lung și-n lat, dedîndu-se la diferite manevre și exerciții măiastre, întocmai ca soldații vechii gărzi imperiale pe Champ de Mars, la Paris. În ce privește dealurile, mai cu seamă în locurile unde sînt străbătute de drumuri, edilii orașelor noastre le-au comunicat tuturor celor interesați, că sînt liberi să le reteze, și să le transporte pămîntul cu căruțele, fără obligația de a plăti măcar un singur cent, cum nu plătesc nici pentru privilegiul de a culege mure. Care fermier inimos de pe la noi i-ar refuza unui străin decedat pe-aici peticul de pășune pietroasă în care să poată fi îngropat ?

Totuși, de pământul acesta ieftin și prea puțin bătătorit, eu unul sînt mîndru pentru ceea ce crește pe el — mai ales pentru cei trei lei ai săi : Stejarul cel mare, Muntele Ogg și hogeacul meu.

Mai toate casele de pe-aici au doar cîte un etaj și jumătate, puține depășesc două etaje. Casa în care locuim eu și hogeacul meu e aproape de două ori mai lată decît înaltă, de la pragul de jos pînă la streșini, ceea ce explică amploarea interiorului ei, pe lîngă că demonstrează că în această casă, ca dealtfel în întregul ținut, există spațiu din belșug pentru noi amîndoi.

Are o șarpantă de lemn, care scoate și mai mult în relief soliditatea hogeacului, construit din cărămidă. Și la fel cum cuiele mari, cu floare, menite să lege scîndurile, nu se mai găsesc în aceste vremuri de decădere, tot așa nu se găsesc nici cărămizile mari pentru zidăria hornurilor. Arhitectul hogeacului meu o fi avut pe semne în fața ochilor piramida lui Cheops, căci tocmai după acea faimoasă construcție pare să fi fost modelat hogeacul, deși acesta se îngustează mult mai puțin spre vîrf, care de altfel e și retezat. Hogeacul se înalță exact din mijlocul clădirii, din pivniță, de-a dreptul prin fiecă etaj, pînă ce, lat de patru picioare pătrate, iese la suprafață prin coama acoperișului, aidoma unei balene cu cap de nicovală prin creasta unui val. Mai toți îl asemuiesc, însă, cu un observator astronomic, retezat în partea de sus.

Aspectul bizar pe care-l capătă deasupra acoperișului este legat de o problemă destul de delicată. Cum să dezvoltăm, oare, că, în urmă cu mulți ani, proprietarul de atunci al casei tocmise niște pădurari să taie, cu ferăstraiele lor enorme, vechiul acoperiș cu cornișe, devenit foarte putred ? L-au tăiat, cu cornișe cu tot, și cu toate cuiburile de păsărele, și l-au înlocuit cu un acoperiș modern, mai potrivit pentru magazia de lemne a unei gări decît pentru locuința unui fermier bătrîn. Această operație — scurtarea clădirii cu circa cincisprezece picioare — a însemnat pentru hogeac cam ceea ce înseamnă marele reflux de primăvară pentru un cîmp. Ea l-a lăsat să plutească pe o apă neobișnuit de scăzută, drept care,

același personaj a dispus tăierea lui cu cincisprezece picioare, adică decapitarea aceluia horn regesc ! Un adevărat regicid, pentru care, dacă personajul n-ar fi fost de profesie negustor de păsări, și ca atare, deprins pînă la nesimțire cu asemenea tăieri de gîturi, ar fi meritat să fie expediat spre posteritate în aceeași căruță cu Cromwell.

Din pricina formei sale piramidale, împuținarea ho-geacului i-a lărgit peste măsură creștetul. Spun „peste măsură”, doar pentru edificarea unor oameni lipsiți de simțul pitorescului. Ce-mi pasă mie dacă, trecînd pe sub hogeacul meu, fără a-și da seama că, aidoma oricărui cetățean liber al acestei țări libere, el stă pe o bază proprie, independentă — oamenii se întreabă cum de se țin doar pe niște grinzi și căpriori acest „cuptor de ars cărămizi”, cum îl numesc dumnealor ? Ce-mi pasă ? Sînt dispus să-i ofer drumetului o cană cu apă rece, dar sînt oare dator să i-o și îndulcesc ? Oamenii cultivați văd în casa mea veche, cu hogeac, un fel de replică a hanului „Elephant and Castle”

Ceea ce voi adăuga acum va stîrni compasiunea tuturor inimilor simțitoare. Operația chirurgicală amintită mai înainte a scos la aer o parte a hornului, menită să rămînă acoperită și, tocmai de aceea, făcută din cărămizi simple, nu din cărămizi „rezistente la frig”. Urmarea a fost că hogeacul a avut mult de suferit din pricina acestei dezgoliri, în ciuda constituției sale robuste ; și, nefiind în stare să se aclimatizeze, a început în curînd să dea semne de slăbiciune — niște pete asemănătoare acelor de pojar. Iată de ce, trecătorii obișnuiau să spună, rîzînd și scuturînd din cap : „Ia uite cum se topește nasul ăla de ceară !” Dar ce-mi pasă mie ? Aceiași trecători ar face bine să traverseze oceanul, pentru a vedea cum se „topește” castelul din

Kenilworth ⁴⁴ ! Căci dintre toți făuritorii de pitoresc, meșterul Ruină merită cel mai mult cununa de lauri, vreau să spun cte iederă. De fapt, m-am gîndit adesea că locul cel mai

⁴⁴ Aluzie la un vechi han londonez cu firma „Elefantul și castelul”.

potrivit pentru hogeacul meu ar fi bătrîna Anglie, năpădită de iederă.

În zadar mă avertiza, solemn, nevastă-rnea (probabil cu o intenție ce va reieși limpede ceva mai târziu) că vom sfîrși prin a arde de vii, dacă nu vom lua măsuri grabnice, avînd în vedere șubrezenia acelor locuri pătate, și găunoase, unde hornul se îmbuca cu acoperișul. „Mai bine să ardă casa, nevastă, decît să-mi fie retezat hogeacul, măcar cu cîteva picioare Î Unii zic că-i un nas de ceară. N-au decît i N-o să-i dau peste nas unui superior al meu I45' în cele din urmă, însă, omul căruia i-am ipotecat casa, mi-a lăsat un bilețel, în care-mi amintea că polița mea de asigurări își va pierde orice valoare în cazul cînd hornul va rămîne în acea stare jalnică. Era o amenințare ce nu putea fi ignorată. Pretutindeni în lume, pitorescul capitulează în fața bănescului. Creditorului nu-i păsa, dar datornicului trebuia să-i pese.

Și astfel, o nouă operație avu loc. Nasul de ceară fu retezat și înlocuit cu un nas nou. Din nefericire, aeest nou nas a ieșit cam strîmb, din pricina zidarului sașiu care, în ziua aceea, avusese și un junghi în spate.

De un lucru sînt, totuși, mîndru : dimensiunile orizontale ale noii părți a hogeacului n-au fost știrbite.

Lărgimea pe care-o vădește pe acoperiș, e o nimica toată în comparație cu masivitatea părții de dedesubt. La temelia lui din pivniță, hogeacul are o grosime de douăsprezece picioare patriate, ceea ce reprezintă o suprafață de o sută patruzeci și patru de picioare. Ce întindere de pămînt pentru un hogeac, și ce povară grea pentru acel pămînt ! Se vede treaba că Atlas,

45 Cf. Cartea lui Iosua (cap. 4). După trecerea Iordanului, Iosua le-a poruncit Ia doisprezece dintre însoțitorii lui să ia din nu douăsprezece pietre și să clădească din ele un monument în amintirea evenimentului. „Iar cele douăsprezece pietre pe care le-au fost luat din Iordan le-a așezat Iosua la Ghilgal.”

coropcarul acela voinic de odinioară, și-a putut ține atît de vitejește povara, doar pentru că eu și hogeacul meu nu făceam parte din ea ! Dimensiunile date de mine ar putea să pară fabuloase. Dar nu dăinuie oare și astăzi hogeacul acesta al meu, aidoma pietrelor din Ghilgal, ridicate de Iosua ca un monument în amintirea trecerii Iordanului ¹ ?

Cobor adesea în pivniță, pentru a privi cu luare aminte acea zidărie masivă. Zăbovesc mult acolo, stînd pe gînduri și minunându-mă. În adîncurile umbroase ale pivniței, ale cărei coridoare boltite și cotloane întunecate te trimit eu gîndul la pădurile negre și jilave de la începutul lumii, zidăria asta are ceva dintr-o construcție druidică. Sub imperiul acestei iluzii și al uimirii adînci pe care mi-o stîrnea hogeacul, m-am pomenit într-o bună zi (cînd, îmi spun acum, nu eram în toate mințile !) că iau o cazma din grădină și încep să sap la temeliile hornului, îndeosebi la colțurile lor, minat de un vis tulbure, de speranța vagă că voi da peste vreo relievă acoperită de pămînt a acelor zile de demult, cînd în această întunecime pătrundea lumina cerului, iar zidarii așezau pietrele de fundație, nădușind sub soarele de august sau înfruntînd poate bicele unei furtuni de martie. În timp ce-mi mînuiam cazmaua tocită, m-am trezit, spre marea mea supărare, cu un vecin care, venind să mă vadă pentru nu știu ce treabă și aflînd că sînt în pivniță, a preferat să coboare acolo, chipurile ca să nu mă deranjeze.

— Cauți aur, vecine ? mă întrebă el, surprinzîndu-mă în acea poziție.

— Nu, domnule, îi răspunsei, tresărind. Săpam doar;; hm... săpam la temelia hornului meu.

Aha, vrei pesemne să-1 lărgești, și-i faci loc. Socotești pe semne că hornu-i prea mic și că trebuie să mai crească, mai ales în vîrf, nu-i așa, vecine ?

— Domnule ! exclamai eu, aruncînd cît colo cazmaua. Protestez împotriva acestui atac la persoană, Eu și hogeacul meu...

— Atac la persoană ?!

— Domnule, eu văd în acest hogeac nu atît o bucată de zidărie, cît un personaj. El e regele casei, iar eu nu-s decît un supus de rînd, tolerat.

De fapt, nu voiam să îngădui nici un fel de glume pe socoteala mea sau a hogeacului ; oricum, vecinul acela n-avea să mai pomenească niciodată de hogeac, în prezența mea, fără să adauge și vreun compliment. Lasă, că hogeacul merită să fie tratat cu tot respectul ! Căci se înalță solitar și august, nu ca un horn anonim, în genul Sfatului celor Zece ⁴⁶, ci ca însuși țarul autocrat al Rusiei.

Dimensiunile lui mi se par chiar și mie incredibile, uneori. Totuși, nu dă impresia c-ar fi prea mare, nici măcar în pivniță. Măreția lui nu poate fi apreciată în întregime numai cu ochiul, deoarece acesta vede cîte o singură latură, o latură ce nu poate fi mai lungă de douăsprezece picioare. Numai că și latura opusă are o lungime de douăsprezece picioare, iar ansamblul formează, evident, un pătrat ; or, de douăsprezece ori doisprezece fac o sută și patruzeci și patru. Iată de ce, pentru a avea o imagine adecvată despre măreția acestui hogeac, trebuie să recurgi la un calcul de matematică superioară, folosind o metodă înrudită oarecum cu aceea care permite calcularea uimitoarelor distanțe ale stelelor fixe,

⁴⁶ Consiliu secret, alcătuit din zece bărbați., în vechea Republică a Veneției (sec. XIV), consiliu înzestrat cu puteri discreționare, mai mari chiar decît cele ale Dogilor,

E de prisos să spun că în pereții casei mele hu există căminuri. Acestea sînt concentrate în mijlocul casei, în marele horn central, prevăzut, pe fiecare din cele patru laturi ale sale, cu cîte două rînduri de vetre, astfel încît, în cîte-o seară geroasă de iarnă, cînd membrii familiei mele și oaspeții aflați în diferite încăperi, se încălzesc înainte de a se retrage la culcare, ei se uită, fără să știe, unii la alții, și toate picioarele lor sînt îndreptate spre același centru ; iar cînd se culcă în paturile lor, dorm în jurul aceluiasi horn încins, aidoma atîtor indieni irochezi. care dorm în jurul unui .morman de tăciuni, în pădure. Și tot astfel cum jăratul indienilor le folosește nu numai ca să se simtă bine, ci și ca să alunge lupii și alte lighioane, hogeacul meu, prin fumul pe care-l scoate pe nas, îi alungă pe tîl- harii de la oraș, căci care tîlhar sau ucigaș ar cuteza să intre într-o casă, din al cărei horn iese mereu un asemenea fum, vădind că, dacă locatarii ei dorm, focurile sînt treze, iar în caz de alarmă, luminările pot fi lesne aprinse, ca să nu mai pomenesc și de focurile de pușcă ?!

Dar, oricît de măreț ar fi hogeacul, da, măreț ca un altar vrednic de o liturghie solemnă oficiată în fața Papei de la Roma și a tuturor cardinalilor săi ! —care lucru din această lume poate fi perfect ? Dacă Iuliu Cezar n-ar fi fost atît de mare, zic unii, poate că Brutus, Cassius, An- toniu și ceilalți ar fi fost și ei ceva mai mari. Dacă hogeacul n-ar fi atît de masiv, odăile mele ar fi mai spațioase, desigur. De cîte ori nu mi-a spus nevastă-mea, cu mîhnire în glas, că hogeacul meu seamănă cu aristocrația engleză aruncă de Jur împrejur o umbră, în care toate cele se micșorează. Nevastă-mea pretinde că hogeacul ar crea și ne-

numărate neajunsuri de ordin gospodăresc, mai ales din pricina poziției centrale pe care se încapăținează s-o aibă. Principala ei obiecție este că hogeacul ocupă locul în care s-ar cuveni să se afle un antreu elegant. La drept vorbind, casa n-are nici un vestibul, ci doar un soi de debarcader pătrat, în care intri pe ușa principală. Deși e un debarcader destul de spațios, recunosc că~i lipsit de demnitatea unui vestibul. Și cum ușa principală se află exact în mijlocul fațadei, ea se deschide de-a dreptul spre hogeac. De fapt, acosta formează peretele despărțitor al debarcaderului, un perete a cărui lărgime e mai mică de douăsprezece picioare, deoarece hogeacul se îngustează treptat. În această parte a hogeacului se găsește și scara principală care, răsuciiidu-se pe după el, în trei coturi abrupte, urmate de tot atâtea paliere înguste, duce la etajul al doilea, unde, deasupra ușii de la intrare,, spînzură un fel de coridor strimt, lung de mai puțin de douăsprezece picioare, prin care ajungi la odăile aflate pe ambele laturi. Acest coridor are, firește, o balustradă, astfel încît, dominînd scara și palierele ei, seamănă leit cu balcoanele pentru muzicanți ale unor case admirabile din epoca elizabetană. Să-mi mărturisesc oare o slăbiciune ? îmi plac la nebunie pînzele de paing din coridorul acela ; de nu știu cîte ori am împiedicat-o pe Biddy să le dea jos cu mătura și m-am certat cu nevastă-mea și cu fetele mele din pricina asta.

În ce privește tavanul încăperii pe unde se intră în casă, acel așa-zis tavan e, de fapt, plafonul celui de-al doilea etaj, nu al primului. Cele două etaje se contopesc aici : așa se face că, urcînd scara în spirală, ai senzația că pătrunzi într-un soi de foișor, sau într-un far. La cel de-al doilea palier, în mijlocul hogeacului, cum ar fi, se află o ușă misterioasă, pe unde intri într-o firidă și mai misterioasă : acolo îmi țin eu niște băuturi tonice misterioase, cu o aromă aleasă, rod rumenit la căldura plăcută a hogeacului, distilată subtil prin zidăria-i încinsă. O asemenea căldură le priiește mai mult vinurilor decît le-ar prii o călătorie în Indii : hogeacul meu e, el însuși, uri tropice. Pentru un ora înfiggi, cîte va ceasuri petrecute într-o zi de noembrie,-tolănit într-un jilț în fața hogeacului meu, sînt la fel de

binefăcătoare ca o vară întreagă petrecută în Cuba. Mă gîndesc adesea ce struguri grozavi s-ar putea coace la căldura hogeacului meu ! Uite cum înfloresc ghi-vecele de geraniu ale neveste-mi ! Înfloresc în plin decembrie ! Ouăle, însă, nu și le poate ține în apropierea hogeacului, căci s-ar cloci. A, fierbinte e inima hogeacului meu !

Nevastă-mea îmi tot vorbea'de proiectul acela al ei, de a amenaja un antreu spațios, de la un capăt la altul al casei, prin străpungerea hornului, un antreu care i-ar ului prin dimensiunile lui pe toți musafirii.

— Bine, nevastă, îi ziceam eu, dar hogeacul, gîndește-te-te la hogeac : dacă-i dărîmăm temelia, pe ce-o să se mai sprijine ?

— Păi, o să se sprijine pe etajul al doilea ! îmi răspundea ea.

Adevărul este că femeile nu prea se pricep la arhitectură. Totuși, nevastă-mea continua să-mi vorbească de antreurile și despărțiturile ei. Își petrecea multe nopți, elaborîndu-și planurile, construindu-și în închipuirea ei mult-lăudatul antreu, prin străpungerea hogeacului, ca și cum acesta ar fi fost o bucată de carton. În cele din urmă, i-am amintit cu blîndețe că, oricum și l-ar închipui dînsa, hogeacul era o realitate — o realitate concretă și palpabilă, de care ar fi bine să țină seama în planurile ei. Dar vorbele mele n-au prea folosit.

Aici, cu voia ei, îmi îngădui să spun cîteva cuvinte despre această întrepidă consoartă a mea. Deși sîntem cam de aceeași vîrstă, sufletește e la fel de tînără ca iapa mea roaibă, Trigger, care m-a azvîrlit din șea toamna trecută. Ceea ce este extraordinar la ea, însă, e faptul că, deși face parte dintr-o familie de reumatici, se ține -dreaptă ca un brad și n-o doare niciodată nimic, pe cînd eu, cu sciatica mea, înțepenesc uneori și arăt strîmb ca un măr bătrîn. Pe ea n-o doare nici măcar o măsea. Cît despre auz, ajunge să intru în casă cu ghetele prăfuite, că m-a și simțit, din mansardă ! Iar în ce privește vederea, Biddy — fata în casă — le spune slujnicilor din alte case că stăpîină-sa e-n stare să vadă printr-o farfurie de tablă pata de pe policioara pentru blide, pată ascunsă anume cu farfuria aceea. Mintea i-e la fel de ageră ca și mădularele și simțurile. Nu-i nici o primejdie ca nevastă-mea să moară de lingoare ! În cea mai lungă noapte a anului am văzut-p^jștînd trează și plănuiindu-și campania pentru ziua următoare. Ea face proiecte în chipul cel mai firesc.

Principiul „ia lucrurile așa cum sînt”, nu-i al ei. Principiul ei este : „Nu lua lucrurile așa cum sînt, căci sînt rele”. Mai mult încă, ele trebuiesc schimbate, schimbate numaidecît ! Groaznic principiu pentru nevasta unui visător somnoros ca mine, care vede-n ziua Domnului o zi de odihnă și e-n stare chiar și-ntr-o zi de lucru să se abată din drum cale de-un sfert de milă, ca să evite priveliștea unui om ocupat să muncească !

Căsniciile sînt, zice-se, orânduite în cer — tot ce se poate — dar nevastă-mea ar fi fost cea mai potrivită consoartă pentru Petru cel Mare, sau pentru Peter Fluierarul⁴⁷. Celui dintîi i-ar fi pus ordine în vraștea din uriașa-i împărăție, iar celui de-al doilea i-ar fi ciugulit, cu neostoită migală, boabele de piper.

Nevastă-mea nu se gîndește niciodată la moarte, ceea ce-i de mirare. Incredulitatea juvenilă pe care-o manifestă față de simpla idee a morții, și față de și mai simpla realitate a morții, pare cam necreștinească. Deși la o vîrstă înaintată, cum trebuie că se știe, nevastă-mea pare să creadă că va trăi și se va agita veșnic. Pur și simplu nu crede în bătrînețe. Spre deosebire de nevasta bătrînului Avraam care, la auzul ciudatei făgăduieli făcute lîngă stejarul din Mamre, „a rîs în inima ei”⁴⁸, nevastă-mea n-ar rîde.

⁴⁷ Personaj legendar din orașelul german Hameln, unde (în anul 1284) ar fi scos din vizuini toți șobolanii, vrăjindu-i cu fluierul lui și scăpînd astfel de ciumă orașelul. Neprimind însă nici o i*-ecompensă, Peter s-a răzbunat, scoțîndu-i din orașel pe toți copiii, atrași de viersul fluierului.

⁴⁸ Cf. *Cartea Facerii* (cap. 13). Dumnezeu i-a făgăduit lui Avraam, arătîndu-i-se la stejarul Mamre, că Sara îi va aduce un copil. „Și Sara a rîs în inima ei și a zis : „După ce am ajuns bă- trînă, să-mi mai fie a zburda ? Iar stăpînul meu e un moșneag !”

Gîndiți-vă așadar cum îi vine această nejustificată vitalitate a ne veste-mi, unuia ca mine, care, tolănit la umbra hogeacului, îmi fumez pipa savuroasă, cu un morman de cenușă la picioare și cam peste tot, în afară de gură ; cum îi vine această vitalitate unuia ca mine, instalat într-o cenușă plăcută, dar care-mi amintește (e drept, într-un fel destul de cenușiu) că pînă și viața cea mai focoasă cată să se stingă ? E adevărat că vitalitatea asta îmi aduce uneori o morală și o liniște, dar cel mai adesea vine ca un vînt și ca o burzuluire.

Dacă teoria că, într-o căsnicie, extremele se ating, e adevărată, prin ce fatalitate înțeleaptă voi fi fost eu atras de nevastă-mea ?! De această femeie, care, neavînd astîm- păr nici în prezent, nici în trecut, gîlgîie de proiecte, ca o cană umplută vîrf cu bere, și care, cu aceeași energie cu care pășește. își pune conservele și murăturile, trăind laolaltă cu ele în același viitor nesfîrșit ; așa cum, veșnic în așteptarea chemărilor venite atît din timp cît și din spațiu, citește fără istov ziarele și-i ahtiată de scrisori. Pe cînd eu, mulțumit cu anii care-au trecut, fără să mă gîn- desc la ziua de mîine și fără să aștept vreo veste de la cineva sau de undeva, nu-mi fac nici un fel de plan sau proiect pe acest pămînt, în afară de planul de a mă împotrivi, cu forțe inegale, planurilor dumneaei, cînd acestea întrec măsura.

Bătrîn eu însumi, îmi plac lucrurile vechi, din care pricină mi-e drag bătrînul Montaigne, cum mi-s dragi brîn- zeturile și vinurile vechi ; și, din aceeași pricină, evit tineretul, chiflele fierbinți, cărțile noi și cartofii timpurii. În schimb, mă dau în vînt după fotoliul meu cu labe de leu, după bătrînul meu vecin cu picioarele strîmbe, Diaconul White, precum și după și mai apropiata mea vecină, bătrîna și sucita viță de vie, ce-mi vine la fereastră în cîte o seară de vară și-mi ține tovărășie, rezemîndu-și coatele pe pervaz, în vreme ce eu, 111 odaie, mi le reazăm pe ale mele. Dar, mai presus de orice, îmi place bătrînul și faini- cui meu hogeac. Neveste-mi, însă, juvenilă cum e, nu-i plac decît noutățile, din care pricină adoră cidrul proaspăt din toamnă, iar primăvara, ca și cum ar fi copila lui Nabuco- donosor, se dă în vînt după toate salatele și spanaeurile, și mai ales după

castraveții verzi (deși Natura se răzvrătește mereu împotriva unor asemenea pofte tinerești la o persoană atît de în vîrstă, neîngăduindu-i să se bucure de toate aceste bunătăți). Ii plac la nebunie și perspectivele nou-descoperite (cu condiția să nu se vadă și vreun cimitir pe fundalul lor !), și are o slăbiciune pentru Swedenbor- gianism ⁴⁹, pentru spiritism și pentru alte asemenea moduri noi de a vedea fenomenele naturale sau nenaturale ; veșnic plină de speranță, nu contenește să-și sădească florile, chiar și în partea de miazănoapte a casei, unde vînturile tăioase din munți n-ar lăsa să prindă rădăcini nici măcar buruiana cea mai rezistentă. Ba, a mai plantat și niște ulmi tineri pe marginea drumului, deși sînt prea firavi ca să poți spera de la ei vreo umbră, decît, cel mult, pentru ruinele pietrelor de mormînt ale viitoarelor ei stră-străne- poate. Nevastă-mea își împletește în cozi părul cărunt și nu poartă nici-o bonetă ; ea citește *Revista femeilor* pentru a se ține la curent cu moda, și-și cumpără cu o lună înainte de anul nou Almanahul pe acel an. Se scoală în zori și trebăluiește toată ziua prin casă, disprețuind lumina soarelui de amurg, fie ea cît de caldă. Și totuși mai are destul timp să citească, pe apucate, cărți de istorie, să învețe franceza și să asculte muzică ; îi place să stea în mijlocul tineretului, e gata oricînd să călărească un mînz, și sădește lăstari în livadă. Se uită cu ciudă la bătrîna viță de vie, rezemată cu coatele pe fereastra odăii mele, la bătrînul meu vecin cu picioarele strîmbe, la bătrînul meu fotoliu cu labe de leu, și mai ales la bătrînul și falnicul meu hogeac, pe care l-ar prigoni pînă la moarte. Mă întreb adesea : prin

⁴⁹ Emanuel Swedenborg (1688—1772), filozof suedez de orientare mistică, ale cărui idei au exercitat o puternică influență atît în Europa cît și în Statele Unite.

ce magie perversă s-a rătăcit un suflet atît de tînăr şi primăvărat, în trupul unei femei atît de tomnatice ? Ori de cîte ori o înfrunt cu protestele mele, ea îmi trînteşte-n obraz asemenea vorbe : „A, nu mai cîrti, bătrîne (totdeauna îmi spune așa), mai bine mulțumește-mi că, fiind atît de tînără, te împiedic să stagnezi !" Poate că are dreptate. Da, la urma urmei, e bine că se întîmplă așa. După cum spune o rudă de-a ei, săracă, dar inimoasă, nevastă-mea e sarea pămîntului ; oricum, e sarea mării mele, care altminteri ar fi insalubră, E, totodată, şi musonul acestei mări, peste care suflă cu putere, mereu în direcția hogaşului meu, Conştiință de energia ei superioară, nevastă-mea mi-a propus nu o dată să ia asupra-şi întreaga răspundere a treburilor mele. Ar dori să abdic, din punct de vedere domestic şi, renunţînd la domnie, aidoma venerabilului Carol al V-lea ⁵⁰, să mă retrag în vreo mînăstire. De fapt, nici n-aş prea avea de la ce să abdic, exceptînd autoritatea asupra hogaşului meu. În virtutea principiului potrivit căruia anumite lucruri intră, de drept, sub jurisdicția femeilor, principiu aplicat cu ingeniozitate de nevastă-mea, am ajuns, tot făcînd cu uşurință concesi, să mă văd lipsit, pe nesimțite, de o prerogativă masculină după alta. Umblu ca prin vis pe domeniile mele, aidoma unui rege Lear leneş, lăsător, pierde-vară, care nu-i bun de nimic. Şi doar în răstimpuri descopăr, brusc, cine mă conduce; ca de pildă, acum vreo doi ani, cînd, văzînd într-o zi un morman de lemne şi scînduri proaspăt depuse într-un colţ al livezii, ciudăţenia acestei întîmplări m-a pus pe gînduri.

— Ale cui sînt lemnele şi scîndurile de colo ? o întrebai eu pe nevastă-mea. Ai vreo idee, nevastă ? Cine le-a pus

⁵⁰ Aluzie la Carol al V-lea, zis *Carol Quintul*, care a abdicat' în 1555 de la tronul Spaniei şi s-a retras în mînăstirea Yuste, din Estramadura.

**acolo ? Doar ştii că nu-mi place ca vecinii să-mi folosească
pământurile în felul acesta ; să-mi ceară, mai întâi, voie ! ***

Nevastă-mea îmi răspunse, cu un zîmbet compătimator
3

— Păi, nu ştii, bătrîne, că am hotărît să construiesc un nou hambar ? Nu ştiai, bătrîne ?

Frumoase vorbe, în gura unei femei care mă acuza uneori că o tiranizez !

Să mă întorc însă la hodgeacul meu. Dîndu-şi seama că proiectul ei privitor la amenajarea unui antreu era inutil, cîtă vreme ^rămînea un asemenea obstacol, nevastă-mea mi-a prezentat o versiune modificată, pe care a susţinut-o un timp, dar pe care eu n-am putut niciodată s-o înţeleg pe deplin. Pe cît îmi puteam da seama, această variantă părea să implice ideea unei arcade, a unui soi de tunel boltit şi întortochiat, care-ar fi urmat să pătrundă în hodgeac într-un loc convenabil, sub scară, şi, evitînd orice contact cu vetrele şi mai ales cu coşul de tiraj, i-ar fi îngăduit musafirului întrepid să străbată lungul drum de la uşa principală pînă-n sufrageria situată în fundul casei. Planul acesta al ei era, fără îndoială, rodul unei inspiraţii geniale, cum a fost şi ideea lui Nero de a străpunge Istmul Corintului printr-un mare canal. Şi nu mă îndoiesc că, dacă proiectul ei ar fi fost pus în aplicare, vreun Belzoni⁵¹ al viitorului ar fi reuşit, cu ajutorul unor lămpi atîrnate în tunel, la anumite intervale, să pătrundă pe-aeolo pentru a ieşi de-a dreptul în sufragerie, unde, după atîta osteneală, nici o gazdă bună nu i-ar fi putut refuza călătorului o masă menită să-l întremeze.

Dar energica mea nevastă nu şi-a limitat la primul etaj nici obiecţiile, nici modificările proiectate. Ambiţia ei ţinea mai sus. Aşa se face că a urcat cu proiectele ei la etajul al doilea, şi la mansardă. Avea, poate, oarecare temei să

⁵¹ *Giovanni Battista Belzoni* [1778—1823], arheolog şi explorator italian, care a deschis numeroase morminte din Egipt, inclusiv cel al lui Seti I, din Teba, ce-i poartă, numele.

**nu ia lucrurile așa cum sînt Adevărul este că nu exista
nici un coridor de trecere în sus sau în jos, cu excepția**
acelui „balconăș pentru muzicanți”, amintit ceva mai înainte. Și
asta, din vina hogeacului, pe care spirituala mea soție părea să-l
socoată, cu ciudă, un fel de tiran al casei. Aproape toate încăperile
acesteia se tîrăsc spre hogeac, pe toate cele patru laturi ale sale,
pentru a se putea bucura de căldura unui cămin. Hogeacul, însă, nu
se duce spre ele. Drept urmare, aproape fiecare încăpere este,
întocmai ca un sistem filozofic, o trecere spre alte încăperi — și sis-
teme de încăperi — de fapt, o suită întreagă de intrări. Traversînd
casa, ai impresia că te duci mereu undeva, dar nu ajungi nicăieri. E
ca și cum te-ai rătăci într-o pădure: tot dai ocol hogeacului, și, în
măsura în care ajungi undeva, ajungi taman în locul de unde
porniseși, așa că o iei de la început, și iar n-ajungi nicăieri. N-a
existat, cred, nicidnd o casă mai labirintică — o spun fără nicio
intenție defăimătoare. Chiar după o ședere de multe săptămîni,
unii oaspeți ai mei se mai miră, cînd și cînd, de vreo încăpere pe
care-o descoperă, pe neașteptate.

Structura încîlcită a casei, rezultînd din prezența hogeacului, se
vădește cu osebire în sufragerie, care are nici mai mult nici mai
puțin decît nouă uși, ce se deschid în toate direcțiile și duc în tot
felul de locuri. Un străin care intră pentru prima oară în această
sufragerie, fără să acorde, firește, vreo atenție specială ușii prin
care-a intrat, va comite negreșit cele mai bizare gafe, cînd se va
ridica să plece. Bunăoară, va deschide prima ușă ce-i vine la
îndemîină și se va pomeni furișîndu-se pe scări, în coridorul din
fund. Închizînd ușa aceea, se va îndrepta spre o alta, pentru a se
opri îngrozit lîngă pivnița ce se cascadează la picioarele sale. Incercînd o

a treia uşă, o va surprinde pe slujnică în toiul muncilor ei. În cele din urmă, renunţând să se mai bizuie pe propriile-i eforturi, va apela la serviciile vreunui locatar în trecere pe-acolo, care-l va călăuzi şi-l va ajuta să iasă, la timp, afară. O gafă poate şi mai ciudată a comis un june spilcuit şi foarte pedant, care-i făcea ochi dulci fiicei mele, Ana. Într-o seară, junele acesta a venit s-o viziteze şi a găsit-o singură în sufragerie, la ghergheful ei. A rămas pînă la o oră destul de tîrzie, cînd, după un potop de vorbe frumoase, rostite cu pălăria şi cu bastonul în mină, a dat să plece şi, tot înclinîndu-se cu graţie, în stilul curtenilor din slujba unei regine, a deschis la întîmplare o uşă, cu mîna pe care şi-o ţinea la spate, dar s-a pomenit într-o cămară întunecoasă, unde s-a închis cu grijă, mirat că nu vede nici o lumină. După nu ştiu cîte zgomote stranii, ea acelea făcute de o pisică rătăcită printre oalele din cămară, a reapărut prin aceeaşi uşă, cu o mutră foarte plouată şi a rugat-o, cu un aer încurcat, pe fiică-mea să-i arate pe care anume din cele nouă uşi ,ar putea ieşi. Cînd răutăcioasa Ana mi-a povestit întîmplarea, mi-a spus cît de mult s-a mirat de atitudinea impasibilă a tînărului în clipa cînd şi-a făcut din nou apariţia. Era, fireşte, foarte fisticii, mai ales că-şi aruncase, din greşeală, mînuşile albe într-un sertar deschis, unde ne ţineam noi zahărul de Havana, convins pesemne că, fiind ceea ce se cheamă „un băiat de zahăr”, ar fi putut să iasă pe acolo.

Un alt neajuns pricinuit de hogeac ,este acela că musafirii noştri nimeresc cu mare greutate în camerele lor, de care-i despart numeroase uşi stranii. A-i ajuta să se orienteze cu ajutorul unor stîlpi indicatori, ar fi cam ciudat ; după cum la fel de ciudat ai* fi dacă ei înşişi ar bate la fiecare uşă mîlînită în cale, aşa cum a procedat, zise-se, un rege al Angliei la Temple Bar, cînd a fost invitat de primarul Londrei.

De toate aceste neajunsuri, şi de multe, multe altele, familia mea nu contenea să se plîngă. În cele din urmă, nevastă-mea veni cu o propunere drastică — pe scurt, desfiinţarea hogeacului !

— Cum aşa ? ! exclamai eu. Să desfiinţăm hogeacul ? Păi, nevastă, a scoate şira spinării unui om e un lucru primejdios ! Şira

spinării unui om și hogeacul unei case nu pot fi scoase cum ai scoate din părnînt o conductă de plumb,

înghețată. Și apoi, adăugai eu, hogeacul e unicul element permanent al acestei case. Dacă inovatorii îl vor lăsa în pace, hogeacul acesta va dăinui în vremile ce vin, cînd casa însăși se va fi năruit da, va dăinui ca un momument asemănător celui de la Bunker Hill⁵² ! Nu, nevastă, nu-mi pot desființa șira spinării !

Acestea sînt cuvintele pe care i le-am spus atunci. Dar care om e sigur de el, mai cu seamă un om bătrîn, care nu * poate face un pas fără să se lovească de nevastă și de ficele sale, sau fără să le-audă glasurile ? Cu timpul, m-am lăsat convins că ideea nu era chiar așa rea și am făgăduit să ȳ iau în considerație. La un moment dat a fost chemat pentru a-și spune părerea un anume Scribe, un meșter-zidar, V un fel de arhitect fără diplomă. L-am prezentat hogeacului ui meu, după ce nevastă-mea mi-l recomandase mie însumi pe meșter. Dumneaei îl consultase, nu de puține ori, In legătură cu lucrările de canalizare, la care meșterul contribuise prin proiectele și devizurile sale. După ce i-am smuls, cu chiu cu vai, neveste-mi promisiunea că ne va lăsa să procedăm, nestingheriți, la un examen temeinic, l-am condus pe domnul Scribe la rădăcina răului, adică în pivniță. Am coborît cu felinarul în mină, căci deși sus era amiază, jos era noapte.

Parcă am fi pătruns într-o piramidă, iar eu, ținînd într-o mină felinarul, deasupra capului și arătînd cu cealaltă spre venerabilul horn învăluit în întuneric, parc-aș fi fost o călăuză arabă, pe cale de a-i dezvălui unui vizitator mausoleul acoperit cu pînze de păianjen, al marelui zeu Apis.

— E o construcție cu totul remarcabilă, domnule, îmi zise meșterul-zidar după ce-o contemplă îndelung, în tăcere. Cu totul și cu totul remarcabilă, domnule dragă !

⁵² Un deal clin apropiere de Boston, unde a fost ridicat un monument în amintirea bătăliei purtate în 1775 de patrioții americani împotriva armatei coloniale britanice.

— Aşa e, răspunsei eu, cu satisfacţie în glas. Toţi spun aşa.
— Dar, judecînd după cît e de larg sus, pe acoperiş, n-aş fi crezut că-i atît de masiv la temelie, adăugă meşterul, aruncînd o privire critică acestei părţi a hogeacului.

Şi, scoţîndu-şi rigla, o măsură.

— Douăsprezece picioare, asta face o sută şi patruzeci şi patru de picioare pătrate ! Păi, domnule dragă, s-ar zice că toată casa asta a . fost clădită anume pentru hogeacul dumneavoastră !

— Da, pentru mine şi hogeacul meu. Dar ia spune-mi, sincer, dumneata crezi că un asemenea hogeac glorios trebuie desfiinţat ?

— Eu, unul, nu l-aş ţine în casa mea, nici dacă mi-ar fi dăruit pe gratis, domnule dragă, îmi răspunse meşterul. E pagubă curată, zău* Ştiţi dumnveavoastră, domnule dragă, că, păstrînd acest horn, pierdeţi nu numai un spaţiu în suprafaţă de o sută şi patruzeci "şi patru de picioare pătrate, ci şi o dobîndă considerabilă asupra unui capital uriaş ?

— Cum aşa ?

— Păi, uite, domnule dragă, îmi răspunse el scoţîndu-şi din buzunar o bucăţică .de cretă roşie şi scriînd cu ea pe un perete vărut, de douăzeci de ori înmulţit cu opt fac atîta şi-atîta ; pe urmă, de patruzeci şi două de ori înmulţit cu treizeci şi nouă fac atîta şi-atîta, nu-i aşa ? Ei bine, domnule dragă, adunaţi aceste două cifre, scădeţi apoi din total cifra asta, şi vă dă atîta şi-atîta...

Ca să n-o mai lungesc, domnul Scribe îmi comunică, după multe alte calcule, că hogeacul meu conţinea mii şi mii de cărămizi preţioase — mi-e ruşine să spun cîte anume.

— Destul ! exclamai eu, enervat. Acum, hai, să aruncăm o privire la etaj î

Ajunşi în acea zonă superioară, am mai navigat de două ori în jurul hogeacului, la nivelele primului şi celui de-al doilea etaj. După care, ne-am oprit amîndoi la piciorul scării, lîngă uşa principală — eu cu mîna pe clanţa, iar domnul Scribe cu pălăria în mină.

— Ei bine, domnule dragă, îmi spuse el, cam stînjenit, frămîntîndu-şi pălăria, ca pentru a-şi face curaj, ei bine, cred că se poate.

— Ce anume se poate, domnule Scribe ?

— Păi, hogeacul dumneavoastră, domnule : cred că poate fi scos, fără nici o grabă. Aşa mă gîndesc. 149

— O să mă gîndesc şi eu, domnule Scribe, făcui eu, apăsînd pe clanţă şr împingîndu-l, cu o plecăciune, pe uşă afară. Da,

domnule, o să mă *gîndesc* la asta, căci e o treabă ce se cuvine să fie bine chibzuită. Îți mulțumesc, domnule, bună dimineța, domnule Scribe !

— Așadar, s-a aranjat ! îmi strigă nevastă-mea, cu mare veselie, țîșnind dintr-o odaie foarte apropiată.

— Cînd au să-nceapă ? se interesă fiică-mea, lulia.

— Chiar mîine ? întrebă Ana.

— Răbdare, răbdare, dragele mele, le răspunsei eu, un hogeac atît de mare nu poate fi dări mat într-o clipă !

A doua zi dimineată începură din nou.

— N-ai uitat. de hogeac ? mă întîmpină nevastă-mea.

— Nevastă, îi răspunsei eu, cum o să uit, cînd nu-mi iese niciodată din cap, așa cum. nu iese nici clin casă ?

— Dar cînd o să-nceapă domnul Scribe să-1 dărîme ? întrebă Ana.

— În nici un caz astăzi, o asigurai eu.

— Atunci, *cînd* ? întrebă lulia, alarmată.

Dacă hogeacul ăsta al meu era, prin dimensiunile lui, un soi de clopotniță, nevastă-mea și fiicele mele, prin don- dăneala lor, erau un fel de clopote, care băteau toate deodată sau își preluau una de la alta melodiile, nevastă-mea fiind clopotul cu limba cea rmai. mare. Era, recunosc, un dangăt dulce, fermecător, dar chiar și cel mai argintiu dintre clopote poate să sune uneori a jale, după cum poate să sune și vesel. în cazul de față, suna a jale. Observînd la mine

o ciudată recrudescență a spiritului de împotrivire, nevastă și fiice începură a o deplînge, într-un fel de bocet trist, melancolic.

Într-un tîrziu, nevastă-mea, ați țată la culme, mi-a spus — arătînd cu degetul spre hogeac — că, atîta timp cît acesta va mai rămîne-n picioare, ea îl va considera drept un monument al „făgăduielii călcate” de mine. Văzînd însă că treaba asta nu m-a impresionat, a doua zi mi-a dat a înțelege că ori ea ori hogeacul trebuie să plece din casă.

Cum lucrurile ^ajunseseră atît de departe, eu și pipa mea am stat să reflectăm puțin asupra lor și, în cele din urmă, am hotărît, laolaltă, că, oricît ne-ar dura inima, totuși, ca să fie pace în casă, va trebui să iscălesc sentința de condamnare la moarte a hogeacului, trimițîndu-i, pînă nu mă răzgîndesc, un bilețel domnului Scribe.

Avînd în vedere că eu, și hogeacul. și pipa mea, devenisem prieteni la toartă, după o conviețuire atît de îndelungată, ușurința cu care pipa a consimțit la un proiect atît de fatal pentru cel mai fălos membru al treimii noastre — avînd în vedere, mai bine zis, că eu și pipa mea urzisem o conspirație secretă împotriva nebănuitorului și venerabilului nostru camarad — o asemenea ușurință ar putea să pară cam stranie, ba chiar să inspire unele reflecții amare în legătură cu noi amîndoi. Dar zău că eu și pipa mea, făpturi de lut amîndoi, nu sîntem defel mai buni decît semenii noștri. Departe de noi, gînlul de a-1 fi trădat de bună voie pe prietenul nostru. Fiind pașnici clin fire, tocmai dragostea de pace ne-a făcut să ne trădăm prietenul, în clipa cînd cauza lui ar fi avut nevoie de o apărare viguroasă. Mă bucur să adaug, însă, că gîndurile mai bune și mai curajoase aveau să se întoarcă în curînd, precum voi arăta mai la vale.

La bilețelul meu, domnul Scribe îmi răspunse printr-o nouă vizită.

Încă o dată am procedat la un examen, de data asta în scopul întocmirii unui deviz.

— Aș face treaba, pentru cinci sute de dolari, îmi spuse domnul Scribe la sfîrșit, tot cu pălăria în mînă, ca și data trecută.

— Prea bine, domnule Scribe, o să mă gîndesc, i-am răspuns eu, împingîndu-l spre ușă, ca și atunci.

Părînd jignit de acest răspuns, la care nu s-ar fi așteptat și a doua oară, meșterul se retrase pentru a doua oară, iar nevasta și fetele mele mă asaltară din nou cu vechile lor exclamații.

Adevărul este că, oricît de hotărît aș fi fost, în ultima clipă eu și hogeacul meu nu ne puteam despărți.

— Va să zică, Holofern o ține pe-a lui, fără să-i pese de inimile pe care le sfarmă ! îmi spuse a doua zi, la micul dejun, nevastă-mea, în stilul acela al ei, pe

jumătate didactic, pe jumătate muștrător, care e mult mai greu de suportat decât atacurile-i cele mai vehemente.

Holofern e numele ei favorit pentru orice tiran domestic, lipsit de milă ⁵³. De aceea, ori de câte ori mă opun, ca în cazul de față, inovațiilor ei celor mai ambițioase — pe care nu le pot înțelege, dar cărora mă împotrivesc mai mult ca să mă apăr — dumneaei îmi aruncă în obraz numele lui Holofern și, la prima ocazie, într-o seară, se apucă să citească cu glas tare, și cu o emoție abia stăpînită, vreun paragraf dibuit într-o gazetă, despre nu știu care muncitor ziler tiranic, care, după ce a fost ani de zile un fel de Caligula al familiei sale, a ajuns să-și omoare nevasta bolnavă, lovind-o cu o ușă din pod smulsă din țîțîni, pentru ca apoi, aruncîndu-și pe fereastră copilașii nevinovați, să sfârșească prin a da socoteală pentru fărădelegile sale, az- vîrlindu-se el însuși prin spărtura din peretele împodobit cu notele de plată ale măcelarului și brutarului !

Totuși, spre uimirea mea, n-am mai auzit nici un reproș vreme de cîteva zile. Nevastă-mea părea de un calm desăvîrșit, care ascundea însă, întocmai ca marea, cine știe ce mișcări rău-prevestitoare. Pleca deseori de-acasă, într-o direcție destul de suspectă, și anume în direcția casei poreclite „Noua Petra” ⁵⁴ — o casă de lemn și de stuc, cu aspect de cerber, împodobită cu patru hornuri în formă de balauri care scuipau foc pe nări; această capodoperă a artei decorative era reședința modernă și elegantă a domnului Scribe, care și-o clădise ca pe-un soi

⁵³ Potrivit legendei biblice, acest general al împăratului asirian Nabucodonosor, a fost omorît de ludita, din cetatea Betulia, atacată de armatele lui.

⁵⁴ Petra, capitala regatului străvechi al Idumeei (numită și Arabia Petreea),

de reclamă, nu atît a gustului său în materie de arhitectură, cît a trăini- •ciei construcțiilor sale.

Intr-o dimineață, pe cînd îmi fumam pipa, am auzit o bătaie în ușă, iar peste cîteva clipe nevastă-mea mi-a adus, eu un aer neobișnuit de calm, o scrisoare. Întrucît nu întrețin nici un fel de corespondență, decît cel mult cu înțeleptul Solomon, ale cărui simțăminte îmi corespund în întregime, scrisoarea aceea mi-a stîrnit oarecare uimire, o uimire ce nu s-a spulberat prin lectura ei :

„Noua Petra, aprilie 1

Stimate domn, ați observat poate, în cursul ultimei mele vizite, cît de des măsurăm eu rigla hogeacul dvs., aparent fără nici un rost. Ați mai observat, poate, pe chipul meu o anume perplexitate, deși m-am abținut s-o exprim prin viu grai.

Mă simt dator acum să vă comunic ceea ce fusese atunci doar o vagă bănuială și, ca atare, n-ar fi fost înțelept din parte-mi să vi-o împărtășesc, dar în urma calculelor făcute de mine ulterior această bănuială adeverindu-se, s-ar putea să fie foarte important pentru dvs. să luați cunoștință de ea.

Este de datoria mea, domnule, să vă previn solemn că există temeieri de ordin arhitectural să se creadă că în hogeacul dvs. se ascunde pe undeva un spațiu ermetic în-

chis, o cameră secretă sau mai bine zis o firidă. De cînd anume se află acolo, mi-ar fi cu neputință să spun. Conținutul ei e ascuns, ca și ea, în beznă. Probabil însă că o asemenea firidă secretă n-ar fi putut să fie concepută decît cu un scop ieșit din comun, ca de pildă ascunderea unei comori, sau vreun alt scop asemănător, pe care cei mai în măsură să-l ghicească ar fi unii oameni mai familiarizați cu istoria acestei case.

Mă opresc aici : dezvăluindu-vă aceste lucruri, domnule, conștiința mea e împăcată. Orice măsură veți hotărî să luați îmi

este, firește, indiferentă, deși mărturisesc că, în ce privește natura firidei aceleia, nutresc o curiozitate firească.

încredințat că rațiunea vă va călăuzi, ajutându-vă să ho târî ți clacă este sau nu demn de un creștin să locuiască într-o casă în care știe că se ascunde o firidă secretă,
rămîn al dvs. \ respectuos și foarte smerit

Hiram Scribe

Primul lucru la care m-am gîndit după lectura acestei misive a fost nu atît strania perplexitate pomenită la începutul ei (căci nu observasem nici un fel de perplexitate la meșterul-zidar în cursul vizitelor sale), cît destinul răposatului meu unchi, căpitanul Julian Dacres, mort chiar în această casă— pe care-o și construisese — la venerabila .vîrstă de nouăzeci de ani. Murise burlac în urmă cu vreo treizeci de ani, după ce pe vremuri fusese căpitan de vas și negustor de mărfuri din India, ceea ce-i îngăduise, pe cit se pare, să agonisească o avere mare și să se retragă în acest colț de țară. Spre uimirea tuturor, după ee-și construisese, cu multă cheltuială, casa, începuse să ducă o viață liniștită, retrasă și cumpătată, spre binele moștenitorilor săi, după cum credeau vecinii. Iată însă că, la deschiderea testamentului, s-a constatat că averea bătrînului se reducea la casă și la terenul din jur, bașca vreo zece mii de dolari sub formă de acțiuni ; dar, fiind grevată de ipotecă, proprietatea a fost scoasă în vînzare. Bîrfelile nu l-au cruțat pe fostul căpitan, de vas, așa încît iarba a fost lăsată să-i năpădească mormîntul, unde el continua să-și doarmă somnul de veci, într-o izolare deplină, ca și cum nu valurile ierbii, ci talazurile Oceanului Indian s-ar fi rostogolit deasupra-i. îmi amintesc, totuși, că auzisem cu mulți ani în urmă, niște explicații stranii date, în șoaptă, de oamenii din partea locului, în legătură cu taina testamentului și, implicit cu persoana lui, privind atît conștiința, cît și averea lui. Dar oamenii aceia, care erau în stare să pună în circulație (și toți o făceau !) zvonul că fostul căpitan Julian Dacres. fusese, pe vremuri, pirat în Borneo, nu erau vrednici de crezare. E ciudat cîte zvonuri fanteziste pot crește, ca ciupercile, în jurul oricărui străin excentric din fire, care, stabilindu-se în mijlocul unei populații rustice, se ține deoparte. Pentru unii, însuși faptul că omul duce o viață retrasă și inofensivă, pare să fie o ofensă la adresa lor. Dar ceea ce mă făcuse să resping acele zvonuri, îndeosebi cele privitoare la o comoară ascunsă, era împrejurarea că noul proprietar (același ca, re scurtase apoi perişul și hodgeacul) era genul de om care, dacă ar fi existat un cât de mic temei pentru zvonurile cu pricina, s-ar fi grăbit să le verifice,

dărîmînd și scormonind zidurile casei în stăpî- nirea căreia intrase la moartea unchiului meu.

Totuși, scrisoarea domnului Scribe, amintindu-mi într-un chip atît de ciudat de persoana unchiului meu, era încărcată, în modul cel mai firesc, cu rezonanțele a tot ceea ce fusese misterios. - sau neexplicat, în legătură cu el; în mintea mea, scăpărau lingouri ele aur și mijeau hîrci, deși aceste năluciri aveau să se risipească grabnic, la primul contact cu o judecată mai rece. Cu un. zîmbet calm, m-am. întors spre nevastă-mea, care, între timp, se ținuse pe aproape, chipurile foarte nerăbdătoare să afle cine avusese ideea de a-mi trimite o scrisoare.

13 — Masa din lemn de m&r

— Ei, -bătrine, de la cine-i scrisoarea, și despre ce-i vorba în ea ?

— Citește-o, nevastă, i-am zis, întinzându-i-o,

Ce explozie a urmat după ce-a citit-o ! Nu mă voi Încumeta să-i descriu emoțiile, sau să-i reproduc expresiile. E de-ajuns să spun că le-a chemat grabnic pe fiicele mele, ca să-i împărtășească emoțiile. Cu toate că nu visaseră nicicând o fericire ca aceea dată-n vileag de domnul Scribe, încă de la prima aluzie i-au simțit, instinctiv, marea probabilitate de a se adevăra. Ca dovadă, mi-au pomenit mai întâi de unchiu-meu, iar mai apoi de hogeac, afirmând că taina, adâncă a celui dmtii, ca și zidăria la fel de aclincă a celui de-al doilea, nu s-ar putea explica decât prin existența unei firide secrete, orice altă ipoteză ar fi de-a dreptul absurdă.

În tot acest timp, eu mă întrebam, cât se poate de calm : Nu e oare limpede că dacă aș da crezare acestei ipoteze, credulitatea mea ar acționa în favoarea unui anumit plan al lor ? Cum s-ar putea ajunge la firida aceea secretă, Sau cum s-ar putea constata cu certitudine dacă există sau nu, fără a întreprinde niște lucrări care ar face de prisos dărîmarea hogeacului, deoarece l-ar distruge și așa ? Că nevastă-mea dorea să se descotorosească de hogeac, nu mai e nevoie să spun ; la fel de evident era faptul că domnul Scribe, în ciuda pretensei sale „dezinteresări”, n-avea nimic împotriva să încaseze cinci sute de dolari pentru treaba asta. Mă abțin să afirm, deocamdată, că nevastă-mea complotase, într-ascuns, cu domnul Scribe. Dar cînd mă gîndesc la atitudinea ei dușmănoasă față de hogeac, și la tenacitatea cu care își pune în aplicare planurile, prin orice mijloace, ori de cîte ori poate — mai cu seamă după ce i-au fost dejucate — zău dacă mă mai miră ceva din partea ei.

În privința unui singur lucru eram, totuși, hotărît, și anume, că nici eu nici hogeacul meu nu ne vom clinti !

, Toate protestele au fost în zadar. A doua zi dimineată am ieșit în drum, unde zărisem un gîscan cu înfățișare de diavol, care, pentru îndrăznețele-i incursiuni în ogrăzile altora, fusese răsplătit de stăpînu-său cu un soi de medalie de lemn, în patru colțuri, avînd forma unui colan al vestitului Ordin al Garotei ⁵⁵. Încolțindu-l pe acest gîscan, i-am smuls cea mai tare pană, am dus-o în casă și mi-am meșterit din ea un condei, cu care-am scris aceste cuvinte tari :

„2 aprilie, la timbra hogeacului

Domnule Scribe,

x

156

⁵⁵ Garota era un aparat folosit în Spania pentru strangularea condamnaților la moarte.

Pentru ipoteza dumneavoastră, vă trimitem mulțumirile și felicitările noastre, și vă asigurăm de neclintitul nostru respect, cu toată sinceritatea, *Eu și hogeacul meu*"

Firește că, pentru această epistolă, a trebuit să suportăm unele reproșuri destul de sfichiuitoare. Dar, înțele- gînd. în sfîrșit că scrisoarea domnului Scribe nu-mi schimbase nici cu o iotă hotărîrea, nevastă-mea mi-a spus, ca să mă impresioneze, că, pe cît își amintea, ar exista o lege, potrivit căreia păstrarea într-o casă particulară a unor firide secrete ar constitui un delict la fel de grav ca tăinuirea prafului de pușcă. Dar nici asta n-a avut vreun efect.

Cîteva zile mai tîrziu. nevastă-mea a schimbat macazul.

Era aproape de miezul nopții și toată lumea se dusesese la culcare, afară de noi doi, care ședeam, fiecare într-un alt colț al hogeacului : nevastă-mea cu iglițele în mînă, împletind neobosită un ciorap, iai\ eu cu pipa în gură, împletindu-mi, leneș, fumurile.

Era una din primele nopți reci ale toamnei. în vatră ardea, mocnit, un foc. În încăpere domnea o dădură apăsătoare și umedă, din pricina Lemnelor de calitate proastă, acluse prin neglijența nu știu cui.

— Uită-te la hogeac, începu nevastă-mea. Nu-ți dai seama că se-ascunde ceva în el ?

— Da, nevastă ! E fum în hogeac, așa cum e și-n scrisoarea domnului Scribe.

— Fum ? Da, îl simt și-n ochi ! Ce mai fumați voi doi, păcătoșilor, tu și hogeacul ăsta afurisit !

— E adevărat că mie și hogeacului meu ne place să tragem, liniștiți, cîteo pipă, dar nu ne place să ni se vorbească urît !

— Bătrîne dragă, îmi răspunse ea, pe un ton mai moale și schimbînd oarecum vorba, dacă te gîndești la unchiul acela al tău, nu se poate să *nu știi* că în hogeac se ascunde o firidă secretă !

— Cel mult, un cenușar secret, nevastă ! Da, înclin să cred că în hodgeac se află un cenușar ascuns, căci altminteri unde se duce toată cenușa pe care-o aruncăm în gaura de-acolo ?

— Știu bine unde se duce, fiindcă-anT intrat acolo aproape la fel de des ca pisica.

— Ce diavol te-a-mpins să te vîri în cenușar ? Ai uitat că diavolul sfîntului Dunstan a ieșit printr-un cenușar? Tot vîrîndu-ți peste tot nasul o s-o pățești rău într-o bună zi ! Dar să presupunem c-ar exista o firidă secretă, ce-ar însemna asta ?

' — Ce-ar însemna ? ? Păi, ce altceva s-ar putea ascunde într-o firidă secretă, decît o..,

— Niște ciolane vechi, nevastă, îi tăiai eu vorba, pufăind din pipă în timp ce hodgeacul pufăia clintr-a lui, ca să-mi țină companie.

— Iar a-nceput ! exclamă nevastă-mea, ștergîndu-și ochii cu batista.. Uf, cum mai fumegă hornul ăsta nenorocit ! Sînt sigură că fumegă așa,, din cauză că firida aia secretă împiedică tirajul. Uite cum s-au lăsat stîlpii de sub vatră ! S-a lăsat și dușumeaua : de la ușă pînă la vatră, parc-ai merge la vale ! Hodgeacul ăsta afurisit o să sfîrșească prin a ne cădea pe-cap, poți fi sigur, bătrîne !

— Da, nevastă, sînt sigur. De fapt, nu sînt sigur decît de hodgeacul ăsta. Cît despre lăsarea lui într-o rînă, îmi place. Și eu mă las într-o rînă, cînd umblu. Eu și hodgeacul meu ne lăsăm laolaltă în jos, și o să ne tot lăsăm așa, pînă cînd o să dispărem, ca-ntr-un uriaș pat cu saltele de puf. Dar ia spune-mi, nevastă, unde anume crezi că se află vatra aia, vreau să zic firida aia secretă ?

— Numai domnul Scribe ne va putea spune.

— Să presupunem, însă, că nu ne va putea spune precis, ce ne facem atunci ? ·

— În orice caz ne va putea dovedi că se ascunde undeva în hodgeacul ăsta oribil ! ~

— Dar dacă nu va putea dovedi nici asta ?

— Atunci, bătrîne, n-o să mai pomenesc. de hodgeac, îmi răspuns@ea cu un aer măreț.

— De acord, nevastă, i-am zis scuturându-mi pipa peste grătar. Mîine voi trimite pentru a treia oară după domnul Scribe. Şi acum, fii bună şi pune-mi pipa pe consola căminului, m-a apucat o criză de sciatică !

— Dacă-mi aduci scara, o să ți-o pun ! Consolele astea afurisite sînt așa de înalte, că nu pot ajunge la ele, fir-ar al naibii de hogeac !

Nu scăpa nici un prilej, fie el cît de mărunț, pentru a-și vărsa năduful pe hogeacul meu.

Se cuvine să menționez, în chip de explicație, că în afară de vetrele din jurul lui, hogeacul avea la fiecare etaj niște scobituri făcute foarte la întîmplare, pentru tot felul de dulapuri și nișe ciudate, de mărimi diferite, care atîrnau ici și colo de el, aidoma cuiburilor în furcile, vreunui stejar bătrîn. La etajul al doilea, aceste nișe erau mai numeroase și mai bizare ca formă, decît oriunde, deși în teorie hogeacul descreștea ca o piramidă, pe măsură

ce se înălța. Scurtarea lui deasupra acoperișului era destul de vizibilă, îndreptățind convingerea că hogeacul trebuia să se micșoreze treptat și metodic, de la baza spre vîrf.

— Domnule Scribe, îl întîmpinai eu a doua zi pe acel individ (care avea acum o expresie nerăbdătoare), n-am trimis după dumneata în această dimineață pentru a discuta despre dărîmarea hogeacului meu, sau pentru a-ți cere s-o întreprinzi, ci pur și simplu pentru a-ți oferi prilejul de a verifica, dacă poți, ipoteza de care pomeneai în scrisoarea dumată.

Deși s-ar putea ca această primire flegmatică, la care nu se prea așteptase, să-l fi usturat în adîncul sufletului său, individul își începu de îndată examenul, cu multă sprinteneală : deschizînd dulapurile de la primul etaj, vîrîndu-și nasul în nișele de la etajul al doilea, măsurînd cîte un dulap pe dinăuntru și comparînd apoi dimensiunile astea cu cele din exterior. Ba, scoțînd grătarele de pe vetre, arunca și cîte o privire în sus, spre coșurile de tiraj. Deocamdată, însă, nu se vedea nici o urmă a firidei secrete.

Încăperile de la etajul al doilea erau de o neregularitate greu de descris. Parcă s-ar fi îmbucat una într-alta. Aveau cele mai diferite forme posibile — nici una nu 6ra

pătrată în sens matematic, iar această particularitate nu-i scăpase meşterului-zidar. Cu o expresie semnificativă, ca să nu spun rău-prevestitoare, el dădu ocol hogeacului, măsurînd suprafaţa fiecărei încăperi din jurul lui ; apoi, coborînd pe scări şi ieşind afară, măsură tot terenul adiacent şi compară suprafaţa acestuia cu totalul suprafeţelor tuturor încăperilor de la etajul al doilea. După aceea, în- torcîndu-se, aţîţat, la mine, mă informă că exista o diferenţă de circa două sute de picioare pătrate — un spaţiu suficient de încăpător pentru o firdă secretă.

— Bine, domnule Scribe, dar ai ţinut socoteală de pereţi, atît de cei principali cît şi de cei transversali ? îl întrebai eu, frecîndu-mi bărbia. După curn ştii, ocupă şi ei destul spaţiu.

— Aşa e, uitasem de ei ! exclamă meşterul, lovindu-se peste frunte. Dar suprafaţa lor nu acoperă total diferenţa, adăugă el, conţinuîndu-şi calculele pe hîrtie.

— Domnule Scribe, ai ţinut socoteală de nişele tuturor vetrelor, de coşurile de tiraj, de zidul din spatele lor, pe scurt, domnule Scribe,, ai ţinut cuvenita socoteală de hogeacul însuşi, adică de o suprafaţă de o sută şi patruzeci de picioare patrate ?

— Nu, mi-a ieşit cu totul clin minte, în chip inexplicabil !

— Chiar aşa, domnule Scribe ?

Individul şovăi o clipă, apoi exclamă :

— Dar nu trebuie să socotim o sută şi patruzeci şi patru de picioare pătrate pentru hogeacul propriu-zis. Părerea mea este că în limitele acestei suprafeţe se ascunde firida secretă.

L-am privit în tăcere o clipă, apoi i-am spus :

— Examenul dumitale s-a încheiat domnule Scribe. Fii bun acum şi pune-ţi degetul pe locul din zidul hoga-

cului, unde crezi că se află firida aceea. Sau dorești cumva să te ajuți cu-o nuia vrăjitoarească de alun ?

— Nu, domnule, dar o rangă n-ar strica, îmi răspunse el, furios.

L-a luat gura pe dinainte, mi-am zis eu în gând, în timp ce-l priveam cu un calm, care părea să-l descumpănească. Mai mult decît oricînd, bănuiam un complot, îmi aminteam că nevastă-mea îmi spusese că va respecta hotărîrea luată de domnul Scribe. Ei' bine, m-am .decis să cumpăr hotărîrea acestuia !

— Domnule, i-am spus, îți sînt realmente foarte îndatorat pentru acest examen. A avut darul de a mă liniști. Și sînt sigur că și dumneata respiri mai ușurat... Domnule, mi-ai vizitat de trei ori hogeacul. Pentru un om de afaceri, timpul înseamnă bani. Poftim cincizeci de dolari, domnule Scribe. Ia-i, te rog. I-ai cîștigat pe merit. Avizul dumitale merită atîția bani. încă ceva, adăugai eu, în timp ce meșterul primea, cu un aer jenat, banii, ai avea ceva împotriva să-mi dai... hm... o mică adeverință, o hîrtie în genul acelor care se eliberează pe un vapor, și în care să specifici că dumneata, un expert în materie, mi-ai examinat hogeacul și n-ai nici un temei să crezi c-ar avea vreun beteșug — pe scurt, c-ar ascunde vreo firidă secretă. Vrei să fii așa de bun, domnule Scribe ?

— Păi, domnule, bîigui meșterul, cu o șovăială sinceră.

— Poftim un condei și-o hîrtie, i-am zis, pe un ton ferm. Destul.

în seara aceea adeverința, înrămată, era atîrnată deasupra căminului din sufragerie, căci eram convins că, văzînd-o neconținut, membrii familiei mele vor înceta să-și mai făurească vise și planuri în legătură cu hogeacul meu.

Dar nici gînd ! Pusă pe desființarea aceluia nobil și venerabil hogeac, nevastă-mea continuă și acum să-i dea tîrcoale, împreună cu fiica noastră Ana, înarmată cu un ciocan geologic, cu care

ciocăne mereu în perete, lipin- du-și apoi urechea de el, cum am văzut că fac doctorii companiilor de asigurare pe viață, cînd își lipesc urechea de pieptul vreunui pacient, după ce l-au ciocănit zdravăn. Uneori, noaptea, mă și sperie, rătăcind ca o fantomă prin casă și pîndind ecoul sepulcral al hogeacului, ca și cum acest ecou ar putea s-o ducă în pragul firidei secrete.

— Sună a gol ! exclamă ea, cu o voce găunoasă, izbind cu putere. Da, aici se ascunde o firidă, chiar în locul acesta ! Auzi ce gol sună î

— Fii serioasă, nevastă î Păi sigur că sună a gol Cine a mai auzit de vreun horn care să nu fie gol pe dinăuntru ?

Dar îmi răcesc gura de pomană cu nevastă-mea. Cit despre fiicele mele, seamănă cu ea, nu cu mine.

Uneori, toate trei renunță la ideea firidei secrete, pentru a reveni la atac pe terenul cel mai prielnic : aspectul

neplăcut al unei asemenea construcții masive ; ele scot în relief spațiul suplimentar pe care l-am putea dobîndi prin dărîmarea hogeacului, precum și frumusețea vestibulului proiectat și avantajele practice care-ar rezulta din noua împărțire a spațiului astfel eliberat. Nici măcar cele trei mari puteri n-au împărțit mai fără milă biata Polonie, cum ar fi vrut să-mi împartă și să-mi dărîme fiicele și nevastă-mea hogeacul.

Văzînd însă că eu și hogeacul meu continuăm să fumăm din pipele noastre, nevastă-mea revine la tema firidei secrete, pentru a-mi vorbi despre minunile ce s-ar ascunde acolo. E o rușine, cică, să nu le cauți î

— Ascultă, nevastă, i-am răspuns eu într-o zi, — ce rost are să-mi tot vorbești de firida aceea, cînd ai în fața ta mărturia contrară a meșterului-zidar, pe care l-ai ales tu însăși ca arbitru suprem ? Și apoi, chiar dac-ar exista o firidă secretă, să rămînă. secretă ! Da, nevastă, trebuie să-ți spun ce-am pe suflet : nenumărate necazuri s-au tras din profanarea unor tainițe secrete. Cu toate că se află în mijlocul acestei case, și cu toate că pînă-acum ne-am cuibărit cu toții la sînul lui, nebănuind că ar ascunde ceva, hogeacul acesta are sau poate n-are o tainiță. Dar chiar dac-ar ascunde o tainiță, ea îi aparține unchiului meu. A sparge peretele ar însemna să-i spargem *lui*

pieptul. Iar o asemenea dorință de a sparge peretele, eu o socotesc demnă de un Momus ⁵⁶ — adică de un ticălos spărgător de biserici. Da, nevastă, Momus acela era o canalie care asculta pe la uși !

— Lasă-mă cu valeții ăștia cu mânuși !

Adevărul este că nevastă-mea, ca mai toți muritorii, nu dă doi bani pe trăncăneala mea filozofică. În lipsa altor parteneri de discuție filozofică, eu și hogeacul trebuie să ne mulțumim a fuma și a filozofa împreună. Și întrucât

⁵⁶ în mitologia romană, zeu cusurgiu care critica tot ce făceau zeii,

zăbovim pînă noaptea tîrziu, ceea ce rămîne de pe urma noastră — a doi filozofi bătrîrii și fumegos! — este un fum strașnic.

Nevastă-mea, căreia fumul de tutun îi place la fel **de** puțin ca funinginea, se războiește mereu cu noi. Trăiesc cu spaima-î suflet ca nu cumva să-mi văd pipele — a mea și a hogeacului — sfărîmate întocmai ca potirul de aur **din** poveste. Nimic n-o poate convinge pe nevastă-mea să renunțe la proiectul ei nebunesc. Dimpotrivă, mă **tot asaltează** cu teribilu-i zel de a face niște „îmbunătățiri" **care** ar însemna, de fapt, o distrugere. Nu trece zi fără s-o **surprind** măsurînd, cu o panglică, dimensiunile viitorului **antreu**, în timp ce Ana o urmează cu rigla în mînă, iar **Iulia** le însoțește cu priviri-i aprobatoare. În gazeta **scoasă în cel** mai apropiat sat, apar, sub semnătura „Claude", **aluzii** misterioase la o anumită construcție de pe un **anumit** deal, construcție care-ar constitui o pată rușinoasă într-**un** peisaj altminteri fermecător. Am început să primesc **și** scrisori anonime care mă amenință că, dacă n-o să **dărim** hogeacul, o s-o pățesc. **Tot** nevastă-mea i-o fi **punînd pe** vecinii noștri să mă piseze pe aceeași temă și să-**mi dea** a înțelege că hogeacul e cel care, aidoma unui **ulm uriaș**, absoarbe întreaga umezeală din grădina noastră ?

În cîte o noapte, nevastă-mea se preface că se trezește speriată din somn și-mi spune c-a auzit niște zgomote stranii — pesemne fantomele din firida secretă. Asaltați în fel și chip, și din toate părțile, eu și hogeacul meu n-avem liniște ! Dacă n-ar fi problema bagajului, ne-am lua amîn- doi picioarele la spinare și am pleca în altă parte.

De cîte ori n-am scăpat ca prin urechile acului ! O dată, am găsit într-un sertar o mapă întreagă cu **planuri și** calcule. Altădată, întorcîndu-mă după o absență **de o** zi, am surprins-o pe nevastă-mea discutînd, în **fața** hogeacului, cu un individ în care l-am recunoscut de **îndată pe** un arhitect băgăreț, vestit prin aceea că, neavînd **nici un** talent de a construi, era gata oricînd să dărîme. El îi **con-**

Vinsese pe mulți oameni bătrâni și săraci cu duhul, din diferite părți ale ținutului, să-și dărîme casele vechi, mai cu seamă hogeacurile.

Dar cel mai îngrozitor lucru mi s-a întîmplat într-o zi cîncî, întorcîndu-mă pe neașteptate, dimineața devreme, după o vizită la oraș, era cît pe aci să mă aleg cu capul spart de trei cărămizi azvîrlite de sus, de pe acoperișul casei, la picioarele mele. Privind în sus, am văzut, cu groază, siluetele a trei sălbăticiuni îmbrăcate în salopete albastre : își începuseră atacul cu care mă amenințaseră atîta amar de vreme ! Da, cînd mă gîndesc la cărămizile acelea, îmi spun că eu și hogeacul meu am scăpat ca prin urechile acului !

Au trecut vreo șapte ani de cînd nu m-am mai mișcat de-acasă. Prietenii mei de la oraș se miră că nu mă duc sa-i văd, ca pe vremuri. Ei își închipuie că m-aș fi acrit și aș fi devenit nesociabil. Unii afirmă chiar că aș fi ajuns un,, fel ele moșneag mizantrop, cînd de fapt nu fac altceva decît să stau de veghe lîngă bătrînul meu hogeac : căci ne-am hotărît amîndoi să nu ne dăm niciodată bătuți.

MASA DIN LEMN DE MĂR, SAU DESPRE UNELE MANIFESTĂRI ORIGINALE ALE SPIRITELOR

Cînd am văzut pentru prima oară masa aceea murdară și plină de praf, în cel mai depărtat ungher al podului în formă de pîlnie, mi-am zis că o asemenea masă vrăjitoarească, acoperită cu sticlute și clondire purpurii, sparte și doldora de drojdii, și cu un tom vechi, ferfenițit și lugubru, ar fi putut să-i aparțină Monahului Bacon Avea, oricum, două din elementele care te duc cu ghidul la vrăji și descântece ; și anume, cercul și trepiedul, căci era rotundă și se sprijinea pe un mic stîlp răsucit, cu trei picioare strîmbe ce se rășchirau la mai puțin de-o jumătate de metru deasupra podelei, terminîndu-se în trei labe despicate. Da, era o măsuță cu o înfățișare foarte satanică !

Pefitru a vă face o idee și mai clară despre ea, nu strică să vă spun de unde venea : un foarte vechi pod al unei foarte vechi case dintr-un cartier vechi al unuia dintre cele mai vechi orășele din America. Podul acesta rămăsese închis vreme de ani de zile, căci se credea că~i hîntuit de stafii, un zvon pe care mărturisesc că, deși mi

se părea absurd, nu l-am prea contrazis în momentul acela, întrucît îmi convenea ca argument pentru a cumpăra casa la un preț mai accesibil posibilităților mele.

Iată de ce nici n-am călcat în pod, în primii cinci ani de după mutarea mea în această casă. Nu de teama duhurilor, ci pur și simplu din lipsa vreunui motiv special. Acoperișul era bine învelit cu plăci de ardezie și n-avea nici o spărtură. Dacă societatea de asigurări la care-mi asigurasem casa renunțase să viziteze podul, ce rost avea s-o fac eu însumi, ca proprietar, cînd podul nu mi-ar fi folosit la nimic, ținînd seama de spațiul prea îndestulător de sub el ? Și apoi, cheia scării ce duce spre pod se pierduse, iar lacătul era vechi, unul din lacătele acelea enorme, care s-au demodat între timp. Pentru a-l deschide, ar fi fost nevoie de un fierar, și 'socoteam că nu merita osteneala. În afară de asta, fiicele mele — deși avusesem grijă să nu le împărtășesc zvonul pomenit mai înainte — aflaseră, nu știu cum, de el, așa că erau mulțumite să vadă închisă intrarea aceluia pod bîntuit de fantome. Și închisă ar fi rămas, încă și mai multă vreme, dacă n-aș fi descoperit, din întîmplare, într-un colț al grădinii noastre eare seamănă cu o vale adîncă, în terase, o cheie mare și ciudată, foarte veche și ruginită. Mi-am dat seama numaidecît că trebuie să fie cheia de la ușa podului, presupunere ce avea să se adevărească. Faptul de a avea o cheie naște instantaneu dorința de a descuria cu ea și de a explora domeniul respectiv, din pură curiozitate, fără nici un gînd de a trage vreun folos anume.

Iată-mă, așadar, răsucind cheia ruginită în broască și intrînd, de unul singur, în podul bîntuit

Ajuns înăuntru, am îmbrățișat cu privirea întregul domeniu. Tavanul podului era alcătuit chiar de acoperiș; se vedeau clar grinzi și scîndurile în care erau fixate plăcile de ardezie. Un vîrf înalt, aflat în centrul acoperișului, avea menirea de a face să se scurgă apa de ploaie în patru direcții, astfel încît spațiul de dedesubt semăna cu

cortul unui general, întrerupt la mijloc de un adevărat labirint de scînduri și scoabe, năpădite de nenumărate pinze de paing care, în cîte o amiază de vară, străluceau ca niște șaluri și

văluri de Bagdad. De-o parte și de alta, zbura, alerga sau se târa câte o insectă stranie — le vedeai atît pe grinzi cît și pe podele.

Sub coama acoperișului se afla o scăriță îngustă și rudimentară, cam ca scărițele amvoanelor din bisericile gotice ; scărița asta ducea spre o platformă în formă de amvon, de unde o scăriță și mai îngustă, un fel de „scară a lui Iacob”, urca pînă la luminatorul înalt. Deschizătura acestuia avea o suprafață de circa două picioare patrate, oferind un cadru solid geamului subțire vîrît acolo în chip de lucarnă. Lumina venea din acest unic izvor, filtrată prin perdeaua deasă a pînzelor de paing. De fapt, și scările, și platforma aceea erau împodobite cu ghirlânzi, covoare și baldachine de pînze de păianjen, care atîrnau și din grinzile tavanului întunecos, aidoma unor jerbe de mușchiu într-o pădure de chiparoși. În aceste pînze de păianjen se legănau, ca-î niște catacombe aeriene, miriade de insecte mumificate, de toate soiurile.

Ajuns pe platformă și oprindu-mă o clipă acolo, ca să-mi trag sufletul după urcușul atîtor scări, am avut parte de o priveliște stranie. Soarele era cam la jumătatea crugului. Pătrunzînd prin mica lucarnă, lumina lui tăia un fel de tunel de-a curmezișul beznei compacte a podului. În acest curcubeu roiau milioane de crisalide ; chiar și pe luminator se lipiseră mii de gîngăanii, un întreg trib auriu, care scotea un bîzîit asemănător chimvalelor.

Vrînd să fac mai, multă lumină, am încercat să dau la o parte capacul luminatorului ; nu exista însă nici un zăvor, nici o încuietoare. Abia după mult timp am zărit un lăcățel, incrustat ca o stridie în fundul mării, printre pînzele buruienoase, doldora de crisalide și ouă de insecte. Înălăturîndu-le, am constatat că lăcățul era încuiat

,și am încercat să-l deschid cu ajutorul unui cui îndoit, dar în clipa aceea zeci de furnici și musculițe, pe jumătate amorțite, se tîrîră afară din gaura cheii ; simțind căldura soarelui de pe geam, ele începură să se foiască în jurul meu. Se iviră curînd și altele, pînă cînd mă năpădiră de-a binelea. Ațîțate parcă de

această invazie în ascunzătoarea lor, nenumărate triburi țîșniră de dedesubt, roind ca viespile în jurul capului meu. În cele din urmă, opin- tindu-mă brusc, am izbutit să deschid capacul. Ce schimbare ! Scoțîndu-mi capul dintre pînzele de paing, așa cum și-1 va scoate pînă la urmă și Omul, din bezna mormântului și din tovărășia viermilor, pentru a contempla pajiștile veșnic verzi ale slavei nepieritoare, scoțîndu-mi așadar capul în văzduhul înmiresmat, m-am pomenit salutat de creștetele copacilor" falnici din grădinița de jos — copaci ale căror frunze fluturau mult mai sus decît ardeziile acoperișului meu.

Înviorat de această priveliște, mi-am întors fața înăuntrul podului, luminat acum într-un chip neobișnuit. Ce de-a mai mobile vechi î Un pupitru demodat, din ale cărei sertare țîșneau șoareci și din ale cărei compartimente ascunse răzbeau niște chițcăieli înfundate, ca din vizuinile veverițelor în păduri ; apoi un șir de jilțuri sparte, cu reliefuri ciudate pe spătare și brațe, numai bune pentru un conclav de vrăjitori. Și un cufăr ruginit, cu doage de fier și fără capac, burdușit cu o sumedenie de acte vechi, mucegăite, dintre care unul, avînd pe marginea de jos o pată de cerneală roșie, decolorată, arăta cam la fel cum ar fi putut să arate contractul iscălit de doctorul Faust la cererea lui Mefistofel. Iar în cel mai puțin luminat ungher al podului, unde zăceau vraiste tot felul de obiecte des- perechiate — printre care un telescop spart și, un glob «ceresc găurit — se afla măsura aceea veche : unul din picioarele-i despicate, ca acelea ale Diavolului, se zărea vag prin păienjenisuri. Ce praf gros, ca o pastă, se depusese pe clondirele și pe sticlutele de pe ea ! Cuim se solidificaseră substanțele lichide ce le umpluseră cîndva ! Și ce ciudat arăta cărtoiul mucegăit din mijlocul mesei, *Magnolia* lui Cotton Mather ⁵⁷ !

Am dus în casă atît masa)cît și cartea, dîndu-le la reparat pe amîncloa. Eram hotărît să-i creez acestei mese jalnice și

⁵⁷ *Magnalia Christi Americana*, principala operă a lui Cotton Mather (1663—1728), pastor presbiterian din Boston, cunoscut prin campaniile sale împotriva așa-ziselor „vrăjitoare”.

sihastre, lipsită atît de îndelung timp de orice societate veselă, o ambianță plăcută, cu ajutorul unor focuri și al unor ceainice fierbinți, ca și inimile noastre, fără să visez ce-o să clocească această fierbințeală.

Spre încîntarea mea, am constatat că masa nu era făcută din mahon, ci din lemn de măr, un lemn care căpătase, cu vremea, culoarea întunecată a nucilor. Mi se părea o mobilă numai bună pentru salonașul nostru lambrizat, după moda veche, cu panouri de cedru. Tăblia rotundă a mesei, sau *discul* ei, fusese în așa fel concepută, încît să poată fi lesne așezată într-o poziție perpendiculară, ceea ce permitea mutarea ei într-un colț, ori de cîte ori nu era folosită. Mă gîndeam că am putea s-o folosim, eu[^] nevastă-mea și cele două fiice ale noastre, ca măsuță pentru micul dejun și pentru ceai. Ar fi fost potrivită și pentru o partidă de *whist*. Și mă gîndeam cu plăcere că ar putea fi și o excelentă masă de citit.

Nevastă-mea nu arăta un prea mare interes acestor zboruri ale imaginației mele. ideea îijsăși a admitterii unei asemenea mese demodate și mizere în societatea prosperă a celorlalte mobile, îi displăcea profund. Dar cînd, după un stagiul petrecut în atelierul ebenistului, măsuța s-a întors acasă, lustruită și lucioasă ca o monedă nou-nouță, nimeni nu i-a făcut o primire mai entuziastă decît aceea făcută dș nevastă-mea. Măsuța a fost promovată la un loc de cinste în salonul cu panouri de cedru.

Numai fiică-mea Iulia nu putea să uite emoțiile stranii pe care le încercase la prima ei întîlnire cu masa, întîlnire de altfel întîmplătoare, care a avut loc, din păcate, tocmai în momentul cînd aduceam din pod masa. Ținînd-o de tăblie, o căram cu picioarele în jos, cînd, deodată, la un cot al scărilor, una din copitele-i acoperite cu pînze de păianjen o atinse-pe fiică-mea, care tocmai urca scările. Nevăzînd nici o ființă vie — căci pe mine tăblia mă ascundea, ca o pavăză — nevăzînd altceva decît laba despicată a Diavolului, cum i se părea, fiică-mea scoase un

tipăt, și cine știe ce s-ar fi putut întâmpla dacă nu i-aș fi vorbit numaidecât.

Sărmanei mele fiice, care era foarte nervoasă de felul ei, i-a trebuit mult timp ca să-și revină din spaima aceea. Fiind și superstițioasă, făcea o legătură între masa cu laba despicată și presupusele fantome din pod, și era supărată pe mine că încălcasem acel domeniu interzis. Mă ruga stăruitor să renunț la ideea de a da mesei o întrebuințare domestică. Rugămințile acestea erau sprijinite și de sora ei. Intre fiicele mele exista o simpatie congenitală. Numai că nevastă-mea sfârși prin a se declara în favoarea mesei. Prozaică din fire, mai era înzestrată și cu multă energie și fermitate. Prejudecățile Iuliei și ale Anei i se păreau pur și simplu ridicole și socotea că era de datoria ei, ca mamă, să le scoată din cap asemenea gărgăuni. Cu timpul, fetele fură convinse să șadă cu noi la masă, pentru a servi micul dejun sau ceaiul. Contactul nemijlocit n-a rămas fără efect. Treptat, treptat, fetele ajunseră să șadă liniștite la masă, cu toate că Iulia se ferea, pe cât posibil, să-i privească laba despicată, iar când mă vedea că zîmbesc, îmi arunca o căutătură gravă, ca și cum mi-ar fi spus : „Stai, tată, că s-ar putea să faci și tu la fel !”

Proorocirile ei în legătură cu masa mă făceau să zîmbesc și mai abitir, iar pe nevastă-mea o indignau în așa

fel, încît o muștruluia rău pe Iulia. Între timp, eu mă delectam folosind masa pentru lecturile mele nocturne, îmi cumpărasem, la un bazar, o pernă splendidă și, sprijinindu-mi coatele pe ea, în timp ce-mi feream cu palma ochii de lumină, stăteam ceasuri întregi aplecat peste cartea ciudată pe care-o adusesem din pod. Totul a mers bine, pînă la împlinirea pe care o voi relata de îndată, împlinire care, să nu se uite, s-a petrecut, ca dealtfel toate celelalte din această povestire, cu mult înainte de perioada „surorilor Fox”ⁱ.

Era într-o noapte de sîmbătă a lunii decembrie. Mă aflam, ca de obicei la această oră tîrzie, singur în salonașul cu panouri de cedru, în fața măsuței din lemn de măr. Încercasem de cîteva ori să mă ridic și să mă duc la culcare, dar nu izbutisem. Căzusem, de fapt, pradă unui soi de fascinație ; și, în afară de asta, anumite opinii rezonabile nu mi se mai păreau chiar atît de rezonabile ca înainte. Mă simțeam nervos. Cotton Mather care, în nopțile precedente, mă amuzase copios, mă îngrozea în noaptea aceasta. Rîsesem de sute de ori la lectura unor astfel de povești. Niște scorneli de babe, chiar dacă au haz ! Acum, însă, era cu totul altceva. Poveștile astea începeau să îmbrace haina realității. Și mă fulgeră pentru prima oară gîndul că autorul *Magnaliei* nu era un tip romantic, ca doamna Radcliffe⁵⁸, ci un om practic, harnic, cinstit și drept, fiind, pe deasupra, un doctor învățat, și în același timp un foarte bun și ortodox pastor creștin. Ce motive ar fi putut avea un astfel de om să mintă și să înșele ? Stilul .lui are sim-

⁵⁸ ~~Ann~~ *Radcliffe* (1764—1823), autoarea cîtorva „romanțuri gotice”, printre care cel mai celebru este *Misterele din Udolpho*,

plițatea și cutezanța prozaică a adevărului. El nu face decît să relateze, în modul cel mai direct, și cît se poate de amănunțit, activitatea vrăjitoarelor din Noua Anglie, fiecare întîmplare mai importantă fiind confirmată de niște concetățeni respectabili ; dealtfel, el însuși fusese martor ocular la nu puține dintre cele mai uluitoare întîmplări. Cotton Mather povestește ce-a văzut cu ochii iui, îmi spuneam. Dar este oare cu puțință ?

Mi-am amintit că doctorul Johnson, prozaicul compiler al vestitului dicționar, credea în fantome, cum crezuseră dealtfel mulți alți bărbați vrednici și cu scaun la cap. Din ce în ce mai fascinat, am continuat să citesc, pînă · noaptea tîrziu. în cele din urmă am ajuns să tresar la, auzul celui mai mic zgomot, într-atît de adîncă era tăcerea din jur, deși aș fi preferat să nu fie chiar atît de adîncă.

Aveam lîngă mine, pe masă, un pahar cu puncti cald, o băutură cu care eram obișnuit să mă tratez în fiecare sîmbătă seara, în ciuda faptului că buna mea nevastă se împotrivise multă vreme acestui obicei, practicat dealtfel cu măsură, prezicîndu-mi că, dacă nu renunț, voi sfîrși prin a muri beat. Tocmai de aceea, în fiecare dimineață de duminică, trebuia să fiu foarte atent, ca să nu manifest nici un pic de nervozitate în legătură cu vreun neajuns sau altul, deoarece o asemenea nervozitate mi-ar fi fost aruncată în obraz ca o dovadă sigură a urmărilor triste ale beției din ajun. Nevastă-mea, care nu punea niciodată în gură măcar un strop de puncti, avea în schimb dreptul să-și manifeste ori de cîte ori pofta hachițele.

în noaptea cu pricina, însă, am ajuns să regret că nu-mi pregătisem o băutură mai tare, în loc de obișnuitul amestec, destul de slab. Simțeam nevoia unui stimulent, care să-mi dea curaj împotriva lui Cotton Mather, a acestui lugubru și îngrozitor Cotton Mather. Eram clin ce în ce mai nervos, și numai fascinația mă ținea pe loc, împie- dicîndu-mă să fug din odaie. Luminările ardeau cu flacără joasă, fumegînd din pricina ciorchinilor de ceară topită, dar nu îndrăzneam să aduc mucările, ca să tai ceara ; ar fi

făcut prea mult zgomot Și totuși mai adineaori mă gândisem că-i prea multă liniște !

Am citit mai departe. Simțeam însă o senzație ciudată în păr. Mă dureau și ochii, de atîta încordare ; știam că lectura prelungită le face rău. Și mai știam că a doua zi mă voi căi amar. Am continuat totuși să citesc. N-aveam încotro : mina descărnată a autorului nu-mi dădea drumul.

Deodată, am auzit un zgomot !

Mi s-a făcut părul măciucă !

Un sunet inexplicabil, — un fel de ciocănit înfundat, sau mai degrabă un scîrțîit bizar, combinat cu un ticăit ca de ghionoaie.

Tic, tac !

Da, suna ca un ticăit stins.

M-am uitat la orologiul meu din Strasbourg, atîrnat într-un colț al încăperii. Nu, nu el ticăia. încetase să meargă.

Tic, tac !

Nu cumva era tictacul ceasului meu de buzunar ?

Potrivit obiceiului ei, nevastă-mea mi-1 luase ca să-1 atîrne în perete, în dormitorul nostru — așa făcea în fiecare noapte, înainte de a se duce la culcare.

Am ciulit urechile, încordîndu-mi auzul.

Tic, tac !

Să fi fost cumva un cariu, în lambriul peretelui ?

Cu un pas tremurător, am dat ocol încăperii, lipindu-mi urechea de lambriuri.

Nu, nu se auzea dintr-acolo.

Tic, tac !

M-a cuprins un fel de tremurici. Mi-era rușine de spaima mea.

Tic, tac !

Ticăitul se auzea din ce în ce mai limpede și mai tare. M-am depărtat de perete, căci ticăitul părea să înainteze spre mine.

Mi-am rotit privirea prin încăpere, dar n-am văzut nimic deosebit, în afară de laba despicată a măsuței mele din lemn de măr.

Dumnezeule ! mi-am spus, cuprins de o furie subită. S-o fi făcut foarte tîrziu ! Nu cumva aud glasul nevastă-mi, care mă

cheamă ? Da, da, trebuie să mă duc la culcare. Presupun că ușile au fost încuiate, nu e nevoie să mai verific.

Fascinația dispăruse, dar în schimb frica sporise. Des-părțindu-mă de Cotton Mather, am pornit, cu un sfeșnic în mîinile-mi tremurătoare, spre dormitor, unde am ajuns în curînd, stăpînit de un simțămînt ciudat, ce mă făcea să privesc înapoi, ca un cîine ce se simte vinovat de ceva. Nerăbdător să intru de-a binelea în încăpere, m-am poticnit de un jilt.

— Încearcă să faci mai puțin zgomot, dragul meu, îmi spuse nevastă-mea, din pat. Mă tem c-ai băut prea mult puncti. Prostul tău obicei a devenit un nărav. A, cine s-ar fi gîndit c-o s-ajung să te văd intrînd pe bijbiutelea în dormitor ? !

— Nevastă, nevastă, i-am șoptit eu, ticăie ceva... acolo... în salonașul cu panouri de cedru.

— Sărmanul de el ! Și-a cam ieșit din minți ! Știam eu c-așa o să se-ntîmple... Vino-n pat, omule, și dormi, ca să-ți iasă gîrgăunii din cap !

— Nevastă, nevastă !

— Hai, vino-n pat ! Te iert, de data asta. N-o să-ți amintesc de nimic, mîine dimineață. Dar zău că trebuie să te lași de băut, dragul meu ! Punctiul ăsta te doboară [

— Nu mă mai scoate din sărite, exclamai eu, enervat de-a binelea. O să ies din casă !

•— Nu, nu în halul ăsta ! Vino-n pat, dragule ! Nu mai spune o vorbă !

A doua zi dimineață, cînd m-am trezit, nevastă-mea nu mi-a pomenit nimic de pățania din ajun, și eu însumi am tăcut chitic, fiind cam stînjenit, mai ales din pricina panicii care mă cuprinsese. Ca urmare, cred că nevastă-mea va fi pus atitudinea mea stranie pe seama unei minți tulburate nu de stafii, ci de puncti. Cît despre mine, stînd în pat și uitîndu-mă la soarele care bătea în geamuri, am început să mă gîndesc că lectura prelungită pînă dincolo de miezul nopții a scrierilor lui Cotton Mather nu-i priiește unui om și că, dimpotrivă, exercită o influență morbidă asupra nervilor și provoacă halucinații. M-am decis așadar să-i întorc definitiv spatele lui Cotton Mather. Luînd această hotărîre,

nu mă mai temeam de o posibilă revenire a ticăitului, începusem dealtfel să cred că ticăitul acela fusese doar o părere, un vîjiit în propriile-mi urechi.

Cum nevastă-mea se sculase, ca de obicei, înaintea mea, am zăbovit îndelung în baie, prelungindu-mi dinadins și în chip plăcut toaleta. Conștient că mai toate tulburările minții își au sorgintea în stările trupești, m-am frecat zdravăn cu peria și m-am spălat pe cap cu un spirt special din Noua Anglie, ce-mi fusese recomandat ca leac împotriva vîjiitului din urechi. Înfășurat în halatul meu, cu cravata bine legată la gît și cu unghiile tăiate și curățate, am coborît în salonașul cu panouri de cedru, pentru a-mi lua micul dejun.

Nu mică mi-a fost mirarea cînd am văzut-o pe nevastă-mea în genunchi, pe covorul de lîngă măsuță (pe care erau pregătite bucatele pentru prînzișor), în timp ce Iulia și Ana alergau înnebunate prin salonaș.

— Tăticule, tăticule ! exclamă Iulia, venind fuga spre mine. Știam că așa o să se-ntîmple î Masa, masa !

— Duhuri, duhuri ! strigă Ană, arătînd, de departe, cu degetul spre masă.

— Liniște ! le porunci nevastă-mea. Cum ați vrea să aud, dacă faceți atîta gălăgie ? Tăceți odată ! Vino-ncoace, bărbate ! Acesta e ticăitul de care vorbeai ? De ce-ai rămas locului ? Hai, lasă-te în genunchi și ascultă ! Auzi ? Tic, tic, tic... Acum îl auzi ?

— Îl aud, îl aud ! exclamai eu.

Fetele ne implorau să plecăm amîndoi de-acolo.

Tic, tic, tic !

Inexplicabilul ticăit se auzea de sub fața albă de masă, din ceainicul vesel, din pîinea prăjită muiată în lapte.

— Nu cumva s-a făcut foc și în odaia de-alături ? o întrebai eu pe Iulia.

Apoi, către nevastă-mea :

— Hai să luăm micul dejun acolo, draga mea. Lasă măsuța... spune-i lui Biddy să mute lucrurile în odaia de- alături !

Și spunînd acestea, am pornit spre "ușă, foarte sigur de mine, dar nevastă-mea îmi răspunse, cu hotărîre în glas :

— Nu plec de-aici pînă nu văd ce-i cu ticăitul ăsta. Cauza lui poate fi descoperită, te asigur ! Eu nu cred în spirite, mai cu seamă la micul dejun... Biddy, Biddy ! Ia lucrurile astea și du-le înapoi în bucătărie !

Și-i dădu ceainicul.

Apoi scoase fața de masă, dezvelind tăblia.

— E masa ! E masa ! exclamă Iulia.

— Prostii ! o repezi nevastă-mea. Cine-a mai auzit vreodată de o masă care să ticăie ? Zgomotul vine din podea. Biddy ! Iulia ! Ana ! scoateți toate lucrurile din salonaș, cu masă cu tot ! Unde-s cleștișorii pentru scos ținte ?

— Pentru Dumnezeu, mămico, gemu Iulia, nu cumva ai de gînd să scoți covorul ?

— Pofțiți cleștișorii, doamnă, zise Biddy. înaintind cu pași tremurători.

— Dă-mi-i odată ! răcni nevastă-mea, iritată că biata Biddy îi întindea de la distanță cleștișorii, ca și cum stă- pînă-sa ar fi fost ciumată.

— Și acum, bărbate, apucă tu covorul din colțul ăla, iar eu o să-l apuc de-aici !

Și se lăsă în genunchi pe covor, iar eu făcui la fel.

După ce covorul a fost scos, ne-am lipit -urechile de podea, dar n-am auzit nici un ticăit.

— E masa î Pînă la urmă, tot masa e ! izbucni nevastă- mea. Adu-o înapoi, Biddy !

— A, nu, conîță, vă rog, conîță, se smiorcăi Biddy,

— Stupidă creatură ! Adu-o tu, bărbate !

— Draga mea, avem destule alte mese, ce rost are s-o ceri tocmai pe aia ?

— Unde-i masa ? strigă nevastă-mea, cu dispreț în glas,, fără să-i pese de blinda mea dojană.

— în magazia de lemne, conîță. Am dus-o cît putut mai departe, conîță ! suspină Biddy.

— Mă duc eu s-o aduc din magazie, sau te duci tu ? mă întrebă nevastă-mea, într-un stil înfricoșător, de om de afaceri.

Am zbughit-o numaidecît pe ușă, drept spre magazie, unde mi-am găsit măsuta aruncată, cu picioarele-n sus, peste una din

lăzile cu rumeguș. Am adus-o grabnic înapoi, iar nevastă-mea a cercetat-o din nou cu atenție. Tic, tic, tic ! Da, masa era !

— Coniță, făcu Biddy, intrînd în încăpere, cu șalul la gît și cu pălăria pe cap, v-aș suga să-mi plățiți simbria, coniță !

— Scoate-ți numaidecît șalul și pălăria și pune din nou masa ! îi porunci nevastă-mea.

— Da, pune-o numaidecît, altfel chem poliția ! strigai eu, ca un apucat.

— Doamne, Dumnezeu ! izbucniră fetele, într-un glas. Ce-o să se aleagă de noi ? Spiritele ! Spiritele !

— Nu vrei să pui masa ? exclamai eu, înaintînd spre Biddy.

— Da, o s-o pun, coniță... conașule... o s-o pun, zău ! Spirite ! Sfîntă Fecioară !

— Uite ce e bărbate, mi se adresă nevastă-mea. Sînt convinsă că, oricare ar fi cauza acestui ticăit, nici ticăitul nici masa nu ne pot face vreun rău, fiindcă sîntejn cu

toții niște buni creștini, vreau să sper. Sînt hotărîtă sâ descopăr cauza, care o să iasă pînă la urmă la iveală, dac-a- vem răbdare. Cît o să trăim în această casă, numai la măsuta asta o să luăm micul dejun ! Așa că așezați-vă, să mîncăm în liniște ! Dragele mele, adăugă ea întor- cîndu--se cu fața spre Iulia și Ana, duceți-vă în odaia voastră ca să vă liniștiți. Să nu mai aud de copilăriile astea !

Cînd era cazul, nevastă-mea știa să se impună ca stăpînă a casei !

Cît a durat micul dejun, încercările de a lega o conversație au fost zadarnice ; degeaba arunca din cînd în cînd nevastă-mea cîte o vorbă veselă, pentru a le insufla celorlalți propria-i stare de spirit. Iulia și Ana, cu capetele aplecate peste ceștile de ceai, continuau să tragă cu urechea la ticăitul acela. Mărturisesc că mă molipsisem și eu de acest nărav. Deocamdată, însă, nu șe auzea nimic. Fie că ticăitul se

stinsese, fie că, fiind prea slab, era acoperit de zgomotele din ce în ce mai puternice ale străzii,, de larma zilei, atu de imperioasă în contrast cu liniștea nopții și a zorilor — fapt este că nu se mai auzea nimic. Nevastă-mea era indignată de pînda neliniștită a fetelor și a mea însumi, cu atît mai indignată, eu cît faptul de a nu fi căzut pradă panicii părea să o bucure nespus. După ce fața de masă a fost scoasă, nevastă-mea îmi luă ceasul și, punîndu-1 pe masă, îi se adresă spiritelor ascunse, chipurile, în ea, pe un ton de sfidare zglobie :

— Hai, ticăiți, să vedem care ticăie mai tare !

Deși am lipsit toată ziua de-acasă, m-am gîndit tot timpul la masa aceea misterioasă, între bîridu-mă : Să fi spus oare Cotton Mather adevărul ? Să existe oare cu adevărat spirite? Iar spiritele astea să bîntuie oare o biată masă? Ar fi oare în stare Diavolul să-și arate copita despîcată în casa unei familii nevinovate ? Tremuram la gîndul că eu însumi introdusesem acea copită în casă, nesocotind avertismentele solemne ale fiicelor mele. Și nu doar o copită, ci trei !

Către amiază, gîndurile astea începură să se estompeze; Contactul neconținut cu atîția trecători de pe stradă, grăbiți să-și vadă de treburile lor practice, îmi spulberă, aceste himere. Și, amintindu-mi că nici în ajun nici în dimineața acelei zile nu mă arătasem din cale-afară de întrepid, m-am hotărît să recîștig încrederea ne vesti-mi.

În consecință, după ce-am servit ceaiul și după ce-am terminat cele trei partide ale *whist*, fără ca în tot acest timp să fi auzit vreun ticăit (ceea ce mi-a sporit curajul !), le-am spus celorlalți membri ai familiei că-i cazul să se ducă la culcare, iar eu mi-am luat pipa și mi-am tras jilțul lîngă cămin. Scoțindu-mi papucii, mi-am tolănit picioarele pe grătarul vetrei, cu un aer la fel de liniștit ca acela arborat de bătrînul Democrit printre mormintele din Abdera, într-un miez de noapte, cînd niște ștrengari afurisiți din acel orașel au încercat să-l sperie pe vajnicul filozof pre- făcîndu-se în fantome K

Și-mi spuneam că, prin purtarea lui cu acel prilej, el dăduse un exemplu bun pentru toate timpurile ; -căci, absorbit de studiul său, filozoful nici nu și-a ridicat ochii de pe pagină, în ceasul acela tîrziu, cînd a auzit

180 zgomotele ciudate din jur, ci s-a mulțumit să spună :

„Duceți-vă acasă, băiețașilor ! Nu-i un loc potrivit pentru, voi, o să răciți !" Tilcul filozofic al acestor cuvinte rezidă în concluzia lor implicită, că orice încercare de a

supune investigației vreun posibil fenomen spiritist este absurdă ; că, la prima manifestare a unor asemenea fenomene, mintea unui om normal le respinge ca pe-o înșelătorie, nevrednică de a fi luată în seamă, îndeosebi dacă fenomenele cu pricina se produc într-un cimitir, loc îndeobște liniștit, prielnic singurătății, ceea ce și explică de ce bătrînul filozof își alesese cimitirul din Abdera ca loc de studiu.

Eram așadar singur, și toate zgomotele amuțiseră. Am renunțat la pipă, nesimțindu-mă îndeajuns de calm ca să

¹ *Democrit*, filozof grec născut pe la 460 î.e.n. în orășelul Abdera, de pe litoralul Traciei.

mă bucur într-adevăr de ea. Luînd la întîmplare un ziar, am început să-l citesc, cu o grabă nervoasă, la lumina unei luminări așezate pe un suport, în fața focului din cămin. În ce privește măsuta din lemn de măr, mă gîndeam că n-ar avea nici un rost s-o folosesc în noaptea aceea, mai ales că în ultima vreme îmi apăruse cam prea joasă pentru o masă de citit. Se afla, însă, destul de aproape, în mijlocul încăperii.

Ori cît m-aș fi străduit, n-am prea reușit să citesc. Eram numai urechi, nu și ochi ! Dar starea asta de pîndă auriculară nu ținu mult.

Tic, tic, tic !

Cu toate că.nu-1 auzeam pentru prima oară, și cu toate că, de data asta, mă și așteptasem să-1 aud, ticăitul mă' luă totuși prin surprindere, ca bubuitul unei ghiulele care-ar fi spart fereastra.

Tic, tic, tic !

Am rămas nemișcat un timp, încercînd din răspuțeri să mă stăpînesc'. Ridicîndu-mă apoi, mi-am ațintit privirile asupra mesei, m-am îndreptat spre ea fără șovăire și am - apucat-o în brațe, tot fără șovăire, dar am pus-o jos grabnic și am început să mă plimb de

colo pînă colo, oprindu-mă din două în două secunde, ca să trag cu urechea. Intre timp, lupta dintre panică și filozofie, ce se dădea în sufletul meu, rămînea nedecisă.

Tic, tic, tic !

Ticăitul se auzea îngrozitor de deslușit în noapte.

Pulsul îmi bătea slab, dar inima dădea să-mi sară din piept. Nu știu ce s-ar fi putut întîmpla, dacă Democrit nu mi-ar fi sărit în ajutor chiar în clipa aceea. Rușine, mi-am zis, Ia ce-i bună filozofia, ^ dacă un exemplu atît de frumos dat de unul dintre cei mai străluciți slujitori ai ei, nu poate fi urmat ? Și m-am decis numaidecît să-l urmez, imitînd pînă și îndeletnicirea și ținuta bătrînului înțelept.

Așezîndu-mă din nou în jilț, cu ziarul în față și cu spatele la masă, am rămas așa cît va timp, cufundat parcă în

meditație, iar cînd rai-am dat seama că ticăitul nu mai contenea: i-am azvîrlit această sfidare, rostită oe tonul cel mai sec și mai nepăsător cu putință :

— Haide" hai, Tică-Tic, băiete, destul te-ai jucat e
tîrziu î

Tic, tic, tic !

Ticăitul avea acum ceva batjocoritor ; ai fi zis că rolul pe care mă străduiam să-l joc, într-un' chip atît de penibil, îl făcea să rîdă. Dar orișicît m-ar fi jignit zeflemeaua lui, .ea mă îndemna să stărui ; eram hctărît să nu cedez, nici măcar în privința modului de a-i vorbi direct ticăitului :

— Haide, hai, Tică-Tic, băiete, nu mai fă atîta gălăgie!
Destul cu joaca, e timpul să isprăvești !

Și iată că ticăitul încetă brusc. N-am pomenit ascultare mai promptă din partea'cuiva ! Și nu m- am putut stăpîni să-i dau ocol mesei, ca și cum ar fi fost o ființă vie și rațională, cînd, deodată, spre marea mea uimire, am văzut că pe tăblia ei se mișca, mai bine zis se foia și se zvîrcolea ceva. Ceva strălucitor ca un licurici. Fără să-mi dau seama ce fac. am înșfăcat vătraiul care era la îndemînă, dar l-am pus jos numai decît. gîndindu-mă cit de absurd ar fi să ataci un licurici cu vătraiul.! N-aș putea spune precis cît timp am rămas ca vrăjit, cu ochii holbați și cu fața întoarsă spre masă, în vreme ce trupuT mi-era întors spre cămin. Pînă la urmă, am reușit să mă ridic-și, încheindu-mi haina de sus pînă jos, la toți nasturii, am pornit într-un marș hotărît spre măsuță. Și acolo, drept în mijlocul ei, am zărit o gău- rică diformă, mai bine zis o crăpătură minuscule, din care (aidoma unui fluture ieșind din crisalida lui) se zbătea să iasă obiectul acela strălucitor, orice va fi fost. Mișcarea lui era însăși mișcarea vieții. Țintuit ca'de-o vrajă, mă întrebam : ..Există oare cu adevărat spirite ? Să fie oare acesta unul dintre ele ? Nu se poate, pe semne că visez l'u

Și mi-am întors privirea spre focul roșiatic din vatră, apoi din nou spre luciul palid, al mesei. Ceea ce am văzut acolo nu era o iluzie optică, ci o adevărata, minune. în ce-

pusem să tremur iarăși, cînd Democrit mi-a venit din nou în ajutor, ca un prieten. Grație lui, m-am străduit să examinez într-un mod pur științific obiectul acela straniu, de o strălucire supranaturală. Văzut în această perspectivă, semăna cu un gîndăcel sau cu un mic cărăbuș scînteietor, care mai și bîzîia nițeluș, pe cît mi se părea.

Am continuat să-l privesc, din ce în ce mai calm și mai stăpîn pe mine, în timp ce el continua să se zvîrcolească și să .strălucească, zbătîndu-se să iasă și fiind chiar pe punctul de a evada din temnița lui. Atunci, m-a fulgerat un gînd. Apucînd repede un pahar, l-am pus peste gînganie, taman ia timp ca s-o
183
prind.

După ce am mai stat cîteva minute ca să mă uit la ea, am lăsat-o sub paharul acela și m-am retras, destul de liniștit.

În momentul respectiv nu puteam, zău, să pricep fenomenul, Cum putea oare un gîndac viu să iasă dintr-o masă moartă ? cum ar fi putut oare un licurici să răzbească dintr-o bucată de lemn vechi, uitată vreme de cine știe citi ani într-un pod vechi ? Cine a mai auzit, sau măcar a visat, despre una ca asta ? Cum de-a ajuns gîndăcelul acolo ?

Dar n-are a face, îmi spuneam. Gîndindu-mă la Democrit, mă hotărîsem să rămîn calm. Oricum, misterul ticăitului fusese lămurit Era doar zgomotul făcut de gîn- gania aceea, care tot ronțăia și pilea, ca să-și croiască drum afară. Gîndul că ticăitul încetase pentru totdeauna mă umplea de bucurie. Și eram decis să nu scap ocazia de a culege niscaiva lauri pe chestia asta.

Drept care, a doua zi dimineață, i-am spus nevaste-mi :

— N-o să maL auzi nici un ticăit în măsura noastră. I-am pus eu capăt ?

— Zău, bărbate ? se miră ea, cam nevenindu-i a crede.

— Da, nevastă, i-am răspuns eu, poate prea înfumurat.

Am făcut să amuțească ticăitul acela ! Poți fi sigură că n-o să te mai sîcîxe,

în zadar mă rugă ea să-i explic această afirmație. Nu voiam să-i satisfac curiozitatea ; voiam, în schimb, să-i dau a înțelege că aș fi putut să pun capăt ticăitului printr-o faptă eroică, menită să atîrne mai greu în balanță decît spaima vădită în ajun. Era un soi de minciună tacită, destul de inofensivă, ba chiar folositoare, după cum mi se părea.

Dar cînd am intrat în salonaș pentru micul dejun, am văzut-o pe nevastă-mea în genunchi sub masă, în timp ce fiicele mele arătau de zece ori mai speriate ca data trecută.

— De ce mi te-ai lăudat cu povestea aia ? mă întîmpină nevastă-mea, indignată. Puteai să-ți închipui c-o să fie grabnic dată în vileag ! Uită-te și la crăpătura asta ! Și auzi cum ticăia, mai clar ca oricînd !

— Imposibil ! exclamai eu.

Dar, lipindu-mi urechea de masă, n-am mai avut nici o îndoială : ticăitul reîncepuse !

Cînd mi-am mai venit în fire, am întrebat unde-i gîndacul ?

— Gîndac ? gemu îul-ia. Ce tot vorbești, tăticule ?

— Sper că n-ai introdus gîndaci în această-casă. îmi spuse nevastă-mea, cu asprime.

— Gîndacul, gîndacul ! strigai eu. Gîndacul de sub pahar !

— Gîndaci în pahar ? ! exclamă într-un glas fetele. Nu în paharele *noastre*, să sperăm ! Doar n-ai putut să pui

gîndaci în paharele noastre ! O, ce-nseamnă toate astea, tăticule ?

— **Vedeți crăpătura asta, gaura asta ? le-am răspuns eu, punînd degetul pe despicătura aceea minusculă.**

— **De văzut, se vede, zise nevastă-mea, cu arțag. Dar cum de s-a ivit acolo ? ce i-ai făcut mesfi ?**

— **Vedeți crăpătura asta ? repetai eu, cu glas apăsător.**

— **Da, da ! exclamă Iulia. Tocmai asta m-a și speriat, e o treabă vrăjitoarească !**

— **Spiritele, spiritele ! strigă Ana.**

— **Liniște ! porunci nevastă-mea. Spune-ne, omule, ce știi despre crăpătura asta !**

— **Nevastă, și fetelor, le răspunsei eu, cu gravitate, din această crăpătură a ieșit aseară, în timp ce ședeam singur aici, un minunat...**

Ajuns aici, m-am oprit fără voia mea, fascinat de atenția încordată cu care mă ascultau Iulia și Ana.

— **Ce anume ? ce anume ? strigă Iulia, căscînd niște ochi cît cepele.**

— **Un gîndac, Iulia.**

— **Un gîndac ? ! se miră nevastă-mea. Un gîndac să iasă din masa asta ? ! Și ce-ai făcut cu el ?**

— **L-am vîrît sub un pahar.**

— **Biddy, Biddy ! strigă nevastă-mea, alergînd spre ușă. Ai văzut vreun pahar pe masa asta, cînd ai dereticat prin odaie ?**

— **Sigur că da, conîță, un pahar, și dedesubt un gîndac groaznic !**

— **Și ce-ai făcut cu el ? o întrebai eu.**

— **Aruncat gîndacul în foc, conașule, și spălat bine paharul, conîță !**

— Unde-i paharul acela ? izbucni Ana. Sper că i-ai făcut vreun semn, vreo zgîrietură... N-o să beau niciodată din el, ai grijă să nu mi-1 pui niciodată în față, Biddy ! Un gîndac ! Un gîndac ! Ah, lulia ! Ah, mămico, îl simt cum se tîrăște pe mine, chiar în clipa asta ! Blestemată masă !

— Spiritele, spiritele ! îi ținu isonul lulia.

— Fetelor, le vorbi nevastă-mea, cu autoritatea ei de mamă, retrageți-vă în camera voastră și stați acolo pînă veți reuși să vă purtați ca niște ființe ceva mai raționale. Păi, se poate oare ca un gîndac, un simplu gîndac, să vă sperie în așa hal, încît să vă pierdeți și puțina minte pe care-o aveți ? Plecați de-aici ! Sînt uluită și întristată de asemenea purtare copilăroasă !

— Și acum, mi se adresează ea mie, de îndată, ce fetele ieșiră din încăpere, spune-mi, chiar e adevărat că un gîndac a ieșit din găurica asta din masă ?

— Zău că da, nevastă !

— L-ai văzut cu ochii tăi, ieșind pe-acolo ?

— L-am văzut.

Nevastă-mea cercetă cu luare aminte crăpătura, aplecîndu-se deasupra ei.

— Ești sigur ? mă întrebă ea, răminînd aplecată.

— Sigur de tot !

Nevastă-mea tăcea. Începui să cred că taina acestei întâmplări o impresionase pînă și pe ea. Da, îmi spuneam^ acuș-acuș o s-o văd că tremură și dîrdiie, ba, poate, cine știe, o să cheme și vreun popă bătrîn ca să des-cînte masași s-alunge spiritele !

— Uite ce-o să facem, îmi spuse ea. deodată, cu glas ațîțat.

— Ce anume, nevastă ? o întrebai eu, curios, așteptîndu-mă la o propunere mistică sau măcar misterioasă,

— O să frecăm bine masa cu praful ăla contra gîndacilor, despre care-am auzit că face minuni !

— Dumnezeuule ! Vasăzică, nu crezi că-i vorba de Spirite ?

— Spirite ? !

Accentul disprețuitor era vrednic de însuși Democrii

— Bine, dar cum rămîne cu ticăitul... cu ticăitul ăsta ?

— O să-1 fac eu să amuțească ! de-ar fi să bat masă cu biciul !

— Mai las-o încolo, nevastă, acum exagerezi în cealaltă direcție ! Masa asta nu poate fi lecuită nici cu praful contra

gînciaoilor, nici cu biciul. E o masă ciudată, nevastă! N-are rost să ne ascundem după deget.

— în tot cazul, o s-o frec zdravăn, îmi răspunse ea și, chemînd-o pe Biddy, îi porunci să aducă o perie și niște ceară și să curețe bine masa.

După această operațiune, ne-am așezat din nou la masă, 'pentru micul dejun, dar fetele mele nu și-au făcut apariția: lulia și Ana n-au mâncat nimic în dimineața aceea.

După ce fața de masă a fost scoasă, nevastă-mea a luat țniște ciment de o culoare mai închisă și a astupat ermetic jgăurica.

Văzînd cît de palide erau fetele mele, le-am invitat stăruitor la o plimbare. Cu acest prilej, a avut loc următoarea fconversație :

— Presimțirile mele cele mai rele în legătură cu masa hceea s-au adeverit, tăticule, îmi spuse lulia. Nu degeaba m-a prevenit ea însăși atunci, atingîndu-mi umărul cu ilaba ei despicață !

— Prostii ! îi răspunsei eu. Hai să mergem la cofetăria lui Brown și să mrneăm o înghețată !

Spiritul lui Democrit pusese și mai mult stăpînire pe îmine. Printr-o curioasă coincidență, puterea lui creștea o dată cu aceea a soarelui.

— Nu-i așa că-i miraculos să vezi o gînganie ieșind tiintr-o masă ? mă întrebă Ana.

— Nu-i nici un miracol, fata. mea. Nimic mai obișnuit pentru o gînganie decît să-și clocească ouăle în lemn. Ai văzut și tu cum ies insectele din surcelele pregătite pentru focul din vatră.

— Da, dar surcelele sînt tăiate dintr-un lemn proaspăt, abia adus din pădure, pe cînd masa aceea are cel puțin o sută de ani !

— Și ce-i cu asta ? replicai eu, vesel. Nu s-au găsit oare atîtea broaște "vii-în miezul unor stînci moarte, vechi de cînd lumea ?

— Oriee-ai spune, tăticule, eu una simt că sînt spirite, zise lulia. Te rog, tăticule, să scoți din casă masa aceea bîntuită de duhuri !

5

— Prostii! o repezii eu.

S.5 — Masa din lemn tfe măr

Printr-o altă coincidență bizară, cu cât fetele mele erau mai speriate, cu atât mai plin de curaj mă simțeam eu însumi.

Veni și seara.

— Iarăși ticăie, îmi spuse nevastă-mea. Crezi că ticăitul ăsta va fi urmat de apariția unui nou gândăcel ?

În chip ciudat, gândul acesta nu-mi trecuse prin minte pînă atunci. Nu mă gîndisem c-ar putea să existe două sau, cine știe, trei gînganii acolo ! .

M-ăm hotărît să iau unele măsuri de precauție și să-l capturez pe cel de-al doilea gândăcel, dacă ș-ar fi prezentat un al doilea. În timpul serii, ticăitul s-a auzit din nou. Pe la orele zece, am pus un pahar peste locul de unde mi se păruse că se auzea ticăitul. Ne-am dus apoi la culcare cu toții, iar eu am vîrît cheia în buzunar, după ce am încuiat lușa salonașului cu panouri de cedru.

A doua zi dimineată, n-am văzut nimic deosebit, dar am auzit ticăitul. Fetele mele începură din nou să tremure de frică. Ar fi vrut să-i cheme pe vecini, dar nevastă-mea se opuse categoric : am fi ajuns de rîsul lumii ! Am convenit așadar să nu spunem nimănui nimic. Biddy a primit și ea ordine stricte și, pentru a preîntîmpina orice risc, i s-a interzis să se ducă în săptămîna aceea la spovedanie, căci ar fi fost în stare să-i spună pastorului.

Am rămas toată ziua în casă, iar cam o dată pe oră mă aplecam peste măsută, apropiindu-mi ochii și urechile de tăblia ei. Către seară, mi s-a părut că ticăitul se întetește și că nu-l mai desparte de mine decît un strat din ce în ce mai subțire. Aveam, de asemenea, impresia că în locul unde pusesem paharul apăruse o ușoară umflătură a lemnului. Pentru a pune capăt încordării, nevastă-mea îmi propuse să iau un cuțit și să tai lemnul în locul acela, dar aveam eu un plan ceva mai bun, deși cerea mai multă răbdare, și anume, să stau de veghe toată noaptea, împreună cu nevastă-mea, deoarece, judecînd după semnele *de* pînă acum, gîngania avea să-și facă apariția înainte de zori. Eu unul eram curios să asist la această naștere — Ia ieșirea puiului din găoace.

Nevastă-mea socoti că planul era destul de bun, dar stăruia ca și lulia și Ana să stea de veghe împreună cu noi, pentru ca dovezile înregistrate de simțurile lor să le spulbere toate spaimile și prejudecățile acelea copilărești. Căci pentru nevastă-mea, numai o imaginație infantilă putea să creadă că spiritele ar fi în stare să ticăie și să se deghizeze în gândaci. E adevărat că nici ea nu-și explica fenomenul, dar era încredințată că ~~putea~~ putea, și

avea să fie explicat într-un fel sau 'altul, spre deplina ei mulțumire. Fără să știe, nevastă-mea era un Democrit de sex femeiesc. În ce mă privește, nutream simțăminte amestecate, într-un fel ciudat și deloc neplăcut, oscilam între Democrit și Cotton Mather, deși față de nevastă-mea și de fii—^t cele mele mă prefăceam într-un Democrit perfect, bătîh-^H du-mi joc de fantome și de alte asemenea apariții.

Luînd eu noi o cantitate mare de luminări și de pocnitori, ne-am așezat la masă toți patru. Un timp, eu și nevastă-mea am discutat eu însuflețire. Fetele noastre. Însă, nu scoteau o vorbă. Iar cînd eu și nevastă-mea ne-am .apucat să jucăm o partidă de *whist*, ele nu au vrut nici în ruptul capului să ni se alăture, așa că a trebuit să jucăm nu cu o singură „mînă moartă”, ci cu două. Nevastă-mea a cîștigat partida și, obosită de victorie, a pus de-o parte ' cărțile.

Orele unsprezece și jumătate. Nici urmă de gîndăcel. Luminările începuseră să ardă cu flăcără scăzută ; nevastă-mea tocmai se pregătea st le rețeze ciucurii de ceară, cînd, deodată, se auzi o bufnitură puternică, un fel de ciocănit înfundat. ,

Iulia și Ana. săriră în picioare.

— Totul e-n ordine ! strigă cineva, din stradă : era paznicul de noapte, care, după ce izbea cu bîta lui în trotuar, scotea această exclamație de mulțumire.

Totul e-n ordine, ați auzit, ietelor ? le întrebai eu, amuzat.

Era uimitor eît de viteaz mă simțeam în tovărășia a trei femei, dintre care două păreau înnebunite de spaimă,

M-am ridicat ca să-mi aduc pipa, și am tras niște fumuri filozoficești. Trăiască Democrit ! îmi spuneam.

Ședeam și fumam așa, într-o liniște deplină, cînd, deodată, poc ! poc J poc ! drept de sub masă, un pocnet puternic !

De data asta, am sărit în picioare toți patru, iar pipa mi s-a spart.

— Dumnezeule, ce-i asta ?

— Spiritele, spiritele ! exclamă Iulia.

:- Văleu, văleu ! strigă Ana.

— Să vă fie rușine ! le muștra nevastă-mea. Zgomotul pe care l-ați auzit venea din pivniță, unde s-au spart probabil niște sticle cu cidru proaspăt. I-am spus lui Biddy să lege chiar azi sticlele cu sîrmă.

Transcriu aici unele dintre însemnările mele din tim-^N pul nopții :

„Unu noaptea; Nici urmă de gândăcel. Ticăitul continuă.
Nevastă-mea a-nceput să moțăie.
Două noaptea. Nici urmă de gândăcel. Ticăit intermi-
tent. Nevastă-mea doarme tun.
Trei noaptea. Nici urmă de gândăcel. Ticăitul destul de
regulat, Iulia și Ana încep să moțăie.
Patru. Nici urmă de gândăcel. Ticăit regulat, dar stins.
Nevastă-mea, Iulia și Ana dorm tun în fotoliile lor.
Cinci. Nici urmă de gândăcel. Ticăit foarte stins. Mi-e cam
somm. Cele trei continuă să doarmă.”
însemnările nu merg mai departe.
— Poc, poc, poc !
O bătaie, puternică în ușa ne făcu să sărim în picioare^
treziți brusc din visele noastre.
— Poc, poc, poc !
Iulia și Ana începură să țipe,
Eu mă ghemuisem într-un colț.
— Proștilor ! ne strigă nevastă-mea. E brutarul, care ne
.aduce pîirirea !
Orele șase.
Nevastă-mea se duse la fereastră, ca să ridice obloanele, dar
nu apucă sa termine, că Iulia scoase un chiot : gândăcelul se
zbătea, pe jumătate înăuntrul crăpăturii, pe jumătate în afara
ei, strălucind ca un opal în semiîntunericul din încăpere.
Nici dac-ar fi purtat la brîu o săbioară — una de Damasc —
iar la gît o zgărdană — una de diamante — și dac-ar fi ținut în
lăbuțele lui o pușcă minusculă — una de aramă — i-ar în guriță
un mic manuscris — unul chal- deean — nu le-ar fi încîntat mai
mult pe fetele mele.

, Și era, într-adevăr, un gândăcel frumos, o minune de gândăcel, ca un juvaer, sau ca o fărîmă scînteietoare a soarelui în asfințit.

Iulia și Ana nu visaseră niciodată un asemenea gândăcel. Pentru ele, cuvîntul „gîndac” fusese întotdeauna sinonim cu „hidoșenie”. Acest gîndăcel avea însă ceva îngeresc, și nici nu semăna a gîndac ; mai bine zis, n-avea în comun cu gîndacul, decît prima silabă : era gingaș ca un gînd frumos.

Iulia și Ana nu se mai săturau să-l privească. Nu mai erau speriate, ci în chita te !

— Dar cum de-a ajuns făptura asta ciudată și splendidă în masa noastră ? întrebă Iulia.

•— Spiritele pot ajunge oriunde, îi răspunse Ana.

•— Scîrț ! făcu nevastă-mea.

— Mai auziți vreun ticăit. ? întrebai eu.

Își lipiră toate trei urechile de masă, dar n-auziră nimic.

— Ei bine, le-am spus, acum, că totul s-a terminat, o să mă duc să iau unele informații, da, chiar azi dimineață o să mă duc.

— Du-te, tăticule ! mă rugă Iulia. Du-te și consult-o pe

Madame Pazzi, magici ana !

— Ba, mai bine du-te la profesorul Johnson, naturalistul, îmi spuse nevastă-mea.

— Bravo, doamnă Democrit ! exclamai eu. Profesorul Johnson e omul care ne trebuie !

Am avut norocul să-l găsesc pe profesor acasă. Pus la curent cu cele întîmplate, el se arătă oarecum interesat — deși cu un interes cam rece — și mă însoți, cu un aer grav, pînă acasă. Masa îi fu prezentată, cu cele două găuri și cu gîndăcelul ivit peste noapte ; după ce i-am furnizat toate detaliile, de față eu nevastă-mea, și cu fiicele mele, l-am întrebat pe profesor :

— Și acum, domnule profesor, care-i părerea dumneavoastră ?

Punîndu-și ochelarii pe nas, învățatul profesor privi țintă masa, apoi zgîrie ușor cu briceagul marginile celor două găuri, dar nu scoase o vorbă.

— Nu găsiți că-i ceva neobișnuit ? îl întrebă, cu neliniște în glas, Ana.

— Foarte neobișnuit, domnișoară !

Drept care, Iulia și Ana schimbă priviri pline de tîlc.

— Nu-i așa că-i ceva miraculos ? întrebă Iulia.

— Cu totul și cu totul miraculos, domnișoară.
Fetele mele se priviră din nou cu tâlc, iar Iulia se simți încurajată să pună o nouă întrebare :
— Nu-i cazul să recunoașteți, domnule, că e opera unor spi... spi.,,
— Spirite ? Nicidecum ! sună sec, răspunsul.
— Fetelor, mă amestecai eu în vorbă, nu uitați că întrebările voastre nu-i sînt puse lui Madame Pazzi, magiciana, ci eminentului naturalist, profesorul Johnson. Și acum, domnule profesor, adăugai eu, fiți drăguț și explicați-ne, luminați-ne mințile neștiutoare !

Nu voi repeta întocmai cuvintele rostite de eminentul savant — care, în treacăt fie spus, avea un stil cam prozaic în transparența lui — e destul să rezum sensul explicației pe care ne-a dat-o :

Întîmplarea nu era chiar fără precedent. Masa era întocmită din lemn de măr, un pom foarte căutat de tot felul de insecte. Gîndăceii noștri ieșiseră din ouăle depuse în scoarța pomului viu, din livadă. În urma unui examen atent al poziției orificiului prin care ieșise ultimul gîndă- cel, examen corelat cu analiza straturilor corticale ale tăbliei, se putea presupune — pornind de la cei patru centimetri săpați în direcția fibrei, înainte ca gîndăcelul să fi răzbit afară, și calculînd volumul total al straturilor corticale din tăblia mesei — se putea presupune, așadar, că oul fusese depus în pom cu aproximativ nouăzeci de ani înainte de tăierea mărului. Dar cît timp va fi trecut între tăierea pomului și zilele noastre ? Măsuța era foarte demodată. Presupunînd că avea vîrsta de optzeci de ani, însemna că gîndăcelul zăcuse timp de o suă și cincizeci de ani în oul acela. Cel puțin, așa calculase profesorul Johnson.

— Ei, Iulia, unde-ți mai sînt spiritele, după această explicație științifică a cazului ? o întrebai eu pe fiică-mea (deși mărturisesc că nu înțelesesem pe deplin explicația). Fenomenul e admirabil chiar și așa, dar unde sînt spiritele tale ?

— Da, unde sînt ? repetă și nevastă-mea,

— Nu se poate ca domnișoara să fi asociat *realmente* acest fenomen absolut natural cu vreo ipoteză spiritistă rudimentară ! Nu-i așa, domnișoară ? o întrebă învățatul profesor, cu un rînjet vag.

— Orice ați spune, replică Iulia, ridicînd în lumină paharul cu opalul acela viu și strălucitor, orice ați spune, făptura asta superbă ne oferă o pildă de spiritualitate, chiar dacă nu-i un spirit. Căci, dacă o biată gînganie a putut, după ce a zăcut o sută și cincizeci de ani în mormînt,*

să iasă la lumină, nu s-ar putea oare ca și spiritul omului să reînvie ? Spirite, spirite! exclamă Iulia, ca în extaz.

Continui să cred în spirite, dar acum cred în ele cu încântare, nu cu groază, ca în trecut.

Misterioasa gînganie nu s-a bucurat prea multă vreme de viața ei radioasă : chiar a doua zi, a murit ! Dar fetele mele au păstrat-o. Îmbălsămată într-un flacon cu oțet, gîngania își are locul pe măsuta din lemn de măr, în salonașul eu panouri de cedru.

Dacă vreo doamnă s-ar îndoi de adevărul celor istorisite mai sus, fetele mele ar fi bucuroase să-i arate și măsuta și gîndăcelul, precum și cele două picături de ceară ce indică locul exact al găurilor făcute de cele două gîn- gănii în tabla, azi reparată, a măsuței, cam la fel cum sînt indicate locurile unde ghiulelele au lovit în biserica de pe Brattle Street

BILLY BUDD, MARINARUL
(O POVESTIRE VĂZUTA DIN INTERIOR)

închin această povestire englezului Jack Chase, șef al gabiei mari pe fregata americană „United States” în anul 1843 — oriunde s-ar afla acum nobila lui inimă, fie pe pământ, fie în paradis.

Î ^

Pe vremea cînd nu apăruseră încă vapoarele, cel ce trecea prin docurile oricărui port maritim mai important avea prilejul să vadă, mai adeseori decît în zilele noastre, cîte un grup de marinari bronzăți, coborîți de pe vreun vas de război sau de comerț, pentru a se plimba pe țărm *îa* straie de sărbătoare. Cîteodată flancau sau chiar înconjurau ca o gardă personală vreun exemplar superior al propriei lor tagme, care se mișca printre ei, întocmai ca Aldebaran printre aștrii mai mărunți ai constelației sale. Insul acela important era „Marinarul chipeș, figură dominantă atît pe vasele de război, cît și pe vasele comerciale din acea epocă mai puțin prozaică. Fără pic de vanitate, ei mai degrabă cu dezinvoltura și grația unui vlăstar regesc, părea să accepte omagiul spontan al camarazilor săi. Îmi vine în minte un caz oarecum ieșit din comun. La Liverpool, în urmă cu o jumătate de veac, am văzut în umbra marelui și murdarului zid al Docurilor Prințului (zid dărîmat între timp) un matelot atît de negru, încît trebuie să fi fost vreun african pur-sînge, din seminția lui Ham⁵⁹. Era neobișnuit de înalt și biae legat Peste pieptul lui de abanos fluturau cele două capete ale unei năframe de mătase colorată, prinsă neglijent în jurul gî- tului ; de urechi îi atîrnau niște cercei mari de aur, iar capul frumos i-era încadrat de-o tichie scoțiană cu bentiță.

Era într-o zi fierbinte de iulie, la amiază, iar fața lui. lucioasă de transpirație, iradia o veselie barbară. împărțind vorbe de duh în dreapta și-n stînga, cu dinții albi scă- pîrîndu-i ca niște fulgere, pășea vesel în mijlocul camarazilor săi. Aceștia alcătuiau un nemaipomenit amestec de neamuri și de culori, cum i-ar fi plăcut lui Anacharsis Cloots ⁶⁰ să convoace în fața primei Adunări

* Cel mai tînăr dintre fiii lui Noe.

⁶⁰ *Anacharsis Cloots* (1655—1794), pe numele său adevărat Jean Baptiste du Val-de-Grâce, revoluționar francez, de origină prusacă, membru al Convenției și unul dintre întemeietorii „cultului rațiunii”.

franceze, în calitate de reprezentanți ai neamului omenesc. La fiecă omagiu spontan adus de trecători acestei pagode negre ambulante — omagiu exprimat printr-o oprire în loc, cu ochii holbați, și, ceva mai rar, printr-o exclamație — pestrița lui suită se arăta mîndră de el, întocmai cum preoții asirieni se vor fi arătat mîndri de marele lor Taur sculptat, cînd credincioșii se prosternau în fața lui. Dar să revenim la povestirea noastră.

Dacă uneori Marinarul chipeș din acea epocă avea, cobor în d pe uscat, aerul unui Murat⁶¹ naval, el nu semăna totuși cîtuși de puțin cu „Billy-filfizonul”, un personaj hazliu care-a dispărut între timp, deși poate fi întîlnit și astăzi din cînd în cînd, într-o variantă mai caraghioasă decît modelul original, la cîrma șalupelor ce străbat apele învolburate ale canalului Erie sau, și mai probabil, în fumul tavernelor presărate pe țărm. Foarte destoinic în primejdioasa-i meserie, era totodată mai mult sau mai puțin tare la box sau la lupte. Forța și frumusețea erau calitățile lui supreme. Despre vitejia lui se vorbea peste tot. Pe uscat, era campionul, iar în largul mării purtătorul de cuvînt al celorlalți ; pe scurt, era totdeauna în frunte. îl vedeai cum strmgea velele pe vreme de furtună, stînd călare pe-un capăt de vergă, c-un picior înfipt în țăpapia acesteia și trăgînd cu amîndouă mîinile de parîme ca de niște hățuri, într-o atitudine foarte asemănătoare cu aceea a tînărului Alexandru pe cale de a-1 domoli pe focosul Ducipal. O figură superbă, proiectată parcă de coamele Taurului din Zodiac pe fundalul cerului furtunos, de unde-și îmboldea cu chiote vesele camarazii vîn- joși înșirați pe vergă.

Alcătuirea morală a omului, era rareori în dezacord cu înfățișarea lui. într-adevăr, frumusețea și forța, totdeauna atrăgătoare la un bărbat, n-ar fi putut să stîrnească, decît însoțite fiind de un caracter corespunzător, omagiile sincere pe care Marinarul chipeș le primea uneori din partea colegilor săi mai puțin înzestrați.

⁶¹ Aluzie la *Joachim Murat* (1767—1815), general francez, cumnat cu Napoleon, care l-a numit rege al Neapolului,

Un asemenea astru strălucitor și pe "dinafară și pe dinăuntru (deși cu unele trăsături aparte, ce vor ieși la iveală pe parcursul povestirii) era Billy Budd, sau Baby Budd cum avea să i se spună, ceva mai familiar, în împrejurări ce vor fi relatate ulterior — un flăcău în vîrstă de douăzeci și unu de ani, cu ochi albaștri, ajuns șef de gabie în marina britanică pe la sfîrșitul ultimului deceniu al secolului al optsprezecelea. Nu eu multă vreme înainte de perioada cînd se desfășoară povestirea noastră, intrase în slujba regelui, fiind înrolat cu de-a sila undeva în Marea Mîneei tocmai cînd se întorcea spre Anglia pe-un vas de mărfuri ; de pe acest vas fusese dus de-a dreptul pe „H.M.S. *Bellipotent*”, un vas cu șaptezeci-și patru de tunuri, care, așa cum se întîmpla nu rareori în acele zile furtunoase, fusese nevoit să pornească în larg cu echipajul

incomplet. Locotenentul Ratcliffe, ofițerul care conducea recrutarea, îl remarcă pș Billy din primul moment, chiar cînd pune piciorul pe pasarelă, înainte ca matrozii de pe mărfar să fie strînși în careu, pentru inspecție. Și-1 alege numai pe el. Căci, fie că ceilalți oameni îi apărură într-o lumină proastă după ce-1 văzuse pe Billy, fie că nu-1 răbda inima să descompleteze prea mult echipajul și așa cam redus al vasului — fapt este că ofițerul se mulțumi cu prima lui alegere, făcută spontan. Spre uimirea camarazilor săi, dar spre marea satisfacție a locotenentului, Billy nu schiță nici o împotrivire. Lasă că orice împotrivire ar fi fost la fel de inutilă ca protestul unui sticlete vîrît într-o colivie.

Această supunere tacită, dacă nu chiar voioasă, îl făcu pe căpitanul vasului de mărfuri să-i arunce lui Billy o privire mirată și plină de reproș. Căpitanul era un om cumsecade — genul de om care poate fi întîlnit în orice profesie, chiar și în cele mai modeste, și pe care toată lumea e de acord să-1 califice

drept „respect abil”. Oricît ar părea de ciudat la prima vedere, acest plugar al apelor zbuciumate, acest om care se lupta de-o viață cu stihiiile de neînduplecat, iubea cel mai mult, în adîncul sufletului său cîstit, liniștea și pacea. Era un bărbat de vreo cincizeci de ani, ușor predispus spre corpolență, cu o față simpatică, fără favoriți, și de o culoare plăcută — o față cam plinuță, cu o expresie inteligentă și umană. În zilele frumoase, cînd vîntul sufla moderat și totul mergea strună, vocea lui căpăta un anumit accent muzical, ce părea să țâșnească din adîneul ființei sale. Extrem de prudent și conștiincios din fire, se întîmpla uneori ca aceste virtuți să-i provoace un șxces de neliniște. Căpitanul Graveling nu avea somn cîtă vreme vasul său naviga în apropierea vreunui țărm. El punea suflet în exercitarea grelelor răspunderi, pe care alți comandanți de vase le purtau cu destulă ușurință.

m■

În timp ce Billy Budd își strîngea catrafusele la teuga, aprigul și mătăhălosul locotenent Ratcliffe se invită singur în cabina căpitanului Graveling, fără să-i pese că acesta uitase să rostească formulele de politete, obișnuite într-o asemenea ocazie neplăcută pentru el — uitare pricinuită de gîndurile în care era cufundat ; ajuns în cabină, locotenentul se servi, cu de la sine putere, dintr-o sticlă pe care ochiul său expert o observă numaidecît în dulăpiorul cu băuturi. Locotenentul era unul dintre acei lupi de mare care, 111 ciuda tuturor greutăților și primejdiilor legate de viața navală din epoca aceea de mari și prelungite războaie, nu-și pierdeau niciodată apetitul natural pentru plăceri. Datoria și-o făcea întotdeauna conștiincios ; dar datoria e uneori o obligație aridă, iar el unul se străduia, ori de cîte ori avea prilejul, să-i irige ariditatea cu un amestec fertil de băuturi tari. Căpitanului nu-i rămînea altceva de făcut decît să joace rolul omului obligat ^ă fie gazdă, cu toată grația și vioiciunea dș care era în stare. El așeză în tăcere înaintea dezlănțuitului său musafir accesoriiile necesare : un păhărel și o carafă eu apă, Cerîn- du-și, însă, scuze că nu bea, deocamdată, și el, căpitanul se uită cu mîhnire la dezinvoltul locotenent. Acesta își subție puțin grogul cu apă și-l înghiți din trei sorbituri ; împingînd apoi păhărelul gol — nu prea departe, ce-i drept, ca să-l aibe la-ndemină — se așeză comod pe scaun și, plescăind satisfăcut din buze se uită țintă la gazda lui.

Cînd acest ritual luă sfîrșit, căpitanul rupse tăcerea, cu un glas în care se deslușea o undă de reproș amar.:

— Locotenente, îmi iei pe cel mai bun dintre matrozi, o comoară de om.
— Știu, replică interlocutorul său, trăgându-și mai aproape pahărelul, ca să-l umple din nou. Știu, și-mi pare rău.
— Scuză-mă, locotenente, dar n-ai înțeles. Uite despre ce este vorba, înainte de a-l fi luat la bord pe tânărul

acesta, teuga „Drepturilor Omului” era un cuib de găkevi, un adevărat infern, crede-mă. Eram atât de îngrijorat, încât nici pipa nu mă putea liniști. Dar iată că a venit Billy și i-a potolit pe toți, ca un preot catolic care-aduce pacea într-un viespar irlandez. Nu ținându-le vreo predică, nu spunând sau făcând ceva deosebit, ci prin simpla lui prezență, care avea darul de a-i îndulci pînă și pe cei mai acri dintre ei. Veneau la el ca muștele la miere, toți, afară de șeful bandei, vlăjganul ăla păros cu favoriți roșii ca. focul. Invidios, poate, pe noul-venit și convins că un asemenea „băiețuș drăgălaș” — cum îl numea, ironic, în fața oamenilor — n-avea curaj nici cît un cocoș, îi tot căuta harță, doar-doai- o- să-l provoace. Billy răbda și vorbea frumos cu el.— seamănă cu mine, locotenente, căci nici eu nu pot să sufăr certurile — dar toată osteneala i-a fost în zadar, într-o bună zi, pe la cartul al doilea, în văzul tuturor. Roșcovanul, care fusese pe vremuri măcelar, i-a vîrît un pumn în coastă im Billy, chipurile ca să-i arate de unde anume se taie un biftec. Brațul lui Billy a țîșnit, iute ca fulgerul. Deși cred că n-a vrut să-l atingă prea tare pe vlăjgan,, i-a tras o- bătaie strașnică. Și n-a ținut mai mult de-o jumătate de minut. în tot cazul, găliganul acela era uluit de repeziciunea atacului. Iar astăzi, locotenente, Roșcovanul îl iubește pe Billy, îl iubește, crede-mă, dacă nu cumva e un fățarnic fără

pereche. De altfel, toți îl iubesc. Unii au ajuns să-i spele rufele și să-i cîrpească pantalonii, iar dulgherul vasului își folosește timpul liber ca să-i meșterească o lădiță pentru lucruri. Oamenii ar face orice pentru Billy Budd. Și trăiesc, cu toții, ca-ntr-o familie fericită. Știu prea bine, locotenente, ce-o să se întîrîple la bordul „Drepturile” după plecarea flăcăului ăstuia. O să treacă multă vreme pînă să-mi pot fuma liniștit pipa, după masă, aplecat peste cabestan. Da, locotenente, mi-1 răpești pe cel mai bun dintre matrozi, pe omul care face pace între ei !

Și spunînd acestea, inimosul căpitan își stăpîni cu greu un suspin.

— Bine, zise locotenentul, care, înveselit de băutură, ascultase cu un interes amuzat destăinuirile căpitanului. Binecuvîntați fie pacificatorii, mai ales cei ce știu să se bată pentru pace ! Bunăoară, cele șaptezeci și patru de tunuri ale mele, care mă așteaptă colo — unora dintre ele li se văd năsurile în saborduri — adăugă locotenentul ară- tînd pe fereastra cabinei spre „Bellipotent”. Dar curaj, omule ! Nu fi chiar așa ele abătut ! Îți făgăduiesc anticipat aprobarea regelui. Fii sigur că maiestatea^sa va primi cu bucurie vestea că, într-o vreme cînd mateloții nu se prea îndeasă la pesmeții marinărești cu graba ce s-ar cuveni, și cînd unii căpitani de mărfare cedează cu mare greutate vreun marinar, doi, flotei de război — maiestatea-sa, zic, va primi cu bucurie vestea că un căpitan, măcar unul. i-a cedat de bunăvoie pe cel mai bun om din tot echipajul, un om atît de leal, încît se lasă înrolat fără să crâcnească. Dar unde-i mîndrețea ceea de băiat ? A, uite-1 ! exclamă el privind prin ușa deschisă a cabinei. Iată-1 că vine, tîrîn- du-și lada după el, parc-ar fi Apollo cu valijoara lui, zău așa ! Ascultă băiete, adăugă, locotenentul, ieșindu-i în intim p inare. Nu poți veni cu un lădoi ca ăsta la bordul unui vas de război ! Pe un asemenea vas mai toate lăzile ascund muniții. Vîră-ți boarfele într-un sac, băiete ! Șaua și cizmele pentru cavalerist, sacul și hamacul pentru marinarul din flota de război !

Flăcăul își mută boarfele din ladă într-un sac și coborî în șalupă, urmat de locotenent. Șalupa se depărtă de „Drepturile Omului”, cum era botezat vasul comercial, deși căpitanul și echipajul lui îi spuneau, mai pe scurt,

ma- rinărește, „Drepturile”. Proprietarul vasului, un om încăpățânat, originar din Dundee, era un admirator fervent al

lui Thomas Paine * al cărui răspuns la diatriba lui Burke ⁶²împotriva Revoluției Franceze fusese publicat nu demult, răspîndindu-se pretutindeni. Botezîndu-și vasul „Drepturile Omului”, după titlul lucrării lui Paine, cetățeanul din Dundee procedase aproape la fel ca armatorul Stephen Girard ⁶³ din Philadelphia, care-și botezase vasele „Diderot”, „Voltaire” etc., pentru a-și exprima astfel atașamentul față de țara lui natală și simpatia față de filozofii ei liberali.

Deodată, în timp ce șalupa luneca pe sub pupa măr-farului, iar locotenentul și vîslașii se uitau — unii cu obidă, alții cu un rînjit — la numele înscris acolo, noul recrut sări de pe bancheta de la prova unde i se poruncise să șadă, și, fluturîndu-și pălăria spre marinarii ce-l priveau cu jale, aplecați în tăcere peste balustrada de la pupa vasului, le trimise un călduros salut. După care, adresă un salut vasului însuși : „Adio și ție, bătrînă corabie a Drepturilor Omului !”

— Șezi jos, omule ! răcni locotenentul, *cu* toată asprimea rangului său, deși își stăpînea cu greu un zîmbet.

Gestul lui Billy era desigur o abatere gravă de la codul manierelor navale. Numai că el nu învățase niciodată aceste maniere ; drept care, locotenentul nu l-ar fi repezit^ cu atîta asprime, dacă nu l-ar fi iritat salutul final adresat vasului. Căci vedea în acest salut o ironie deghizată a nou-

⁶² *Edmund Burke* (1729—1797), om politic și scriitor englez ostil raționalismului și deismului. Ostilitatea sa împotriva Revoluției Franceze își găsește expresia în special în lucrarea intitulată *Reflecții asupra Revoluției din Franța* (*Reflections on the Revolution in France*) (1790).

⁶³ *Stephen Girard* (1750—1831), negustor și bancher francez stabilit în Philadelphia.

lui recrut, o aluzie perfidă la înrolările silnice în general, și la înrolarea lui în special. Și totuși, ironia lui Billy era mai degrabă involuntară, căci flăcăul, deși din plin înzestrat cu voioșia caracteristică omului sănătos, tânăr și cu mintea slobodă, era cu totul lipsit de spirit satiric. Îi lipsea și dorința de a fi ironic, și nefasta ușurință de a-și exercita ironia. Vorbele în doi peri și insinuările erau străine de firea lui.

Cît despre înrolarea lui silnică, marinarul părea să o accepte așa cum accepta de pildă orice schimbare a vremii. Fără să-și dea seama, era un fatalist, însă nu ca un filozof, ci ca dobitoacele. Și se prea poate chiar să-i fi plăcut această întorsătură din viața lui, care-i deschidea un drum spre priveliști inedite și spre aventuri războinice.

La bordul vasului „Bellipotent”² Billy Budd fu considerat numaidecît ca un marinar destoinic, fiind repartizat în cartul de la tribord al gabiei de mizenă. În curînd se simți ca la el acasă pe vasul de război, cucерindu-și simpatia tuturor prin farmecul lui lipsit de afectare și prin firea lui deschisă și veselă. Nu se afla om mai voios ca el în cantina unde lua masa, mai ales că printre marinarii înrolați cu anasîna erau destui indivizi morocănoși care, cînd nu aveau mult de lucru, bunăoară în timpul ultimului cart, sub înrîurirea întunericului ce se lăsa, cădeau de obicei într-o reverie tristă, ba chiar de-a dreptul posacă. Oamenii aceștia nu erau, însă, la fel de tineri ca marinarul nostru, iar mulți dintre ei avuseseră desigur parte de-un cămin oarecare, sau își lăsaseră pe uscat neveste și copii, probabil în condiții vitrege ; toți aveau, de bună seamă, rude și prieteni, pe cînd, așa cum se va vedea îndată, Billy era, practic, singurul membru al familiei sale.

2

Cu toate că noul gabier se bucura de o bună primire din partea echipajului vasului de război, el nu mai era

nici pe deșarte astrul ce strălucise cândva printre constelațiile mai mărunte din marina comercială, singura societate pe care o cunoscuse pînă atunci.

Era tînăr și, în ciuda unui fizic pe deplin dezvoltat, arăta chiar mai tînăr decît era în realitate, din pricina expresiei adolescente a feței lui, încă fragedă și de o puritate cromatică aproape feminină, deși marea îi ștersese paloarea de . crin și o tăbăcise, încît rozul abia dacă se mai vedea.

Pe un asemenea novice, care ignora . complicațiile vieții în societate, trecerea bruscă de la lumea lui simplă de mai înainte la lumea mai vastă și mai vicleană a unui mare vas de război, ar fi putut să-1 doboare sufletește dacă ar fi fost cit de cît vanitos sau închipuit din fire. În amestecătura de oameni de pe „Bellipoterrti”, se găseau și unii marinari care, oricît de inferiori în grad ar fi fost, aveau ceva ieșit din comun, căci disciplina militară continuă și participarea frecventă la bătălii pot da pînă și marinarului de rînd o anumită noblețe caracteristică. În calitatea lui de „marinar chipeș”, poziția lui Billy Budd la bordul vasului de război se aseamăna întrucîtva cu aceea a unei frumuseți rustice adusă de la țară în mijlocul doamnelor cilibii de la curte. El, unul, nu prea băgase de seamă această schimbare de mediu. Și nici zîmbetul echivoc pe care ceva din înfățișarea lui îl-stirnea pe fețele cîtorva marinari mai hîrșiți. Și mai puțin își dădea seama de impresia deosebit de favorabilă pe care persoana și comportarea lui o făceau asupra ofițerilor mai inteligenți de pe dune tă. Ceea ce nu era deloc de mirare, căci, fizicește, era croit după modelul desăvîrșit al acelor englezi, al căror sînge saxon nu pare cîtuși de puțin amestecat cu cel normand sau cu vreun alt sînge, iar fața lui avea acea expresie adîne umană, de bunătate calmă, pe care sculptorul grec a hărăzit-o, în unele statui, puternicului Hereule. Dar și această expresie era subtil modificată de o altă trăsătură a tmăralui. Urechea, mică <și bine proporționată, în- doitura piciorului, arcuirea gurii și a nărilor, chiar și asprimea mrmilor sale de culoarea portocaliu-inch is a ciocului de *tucan* ⁶⁴ (miiriile astea evocau deopotrivă funga și găleata qu catran), dar mai ales o anumită grație vizibilă în expresia feței lui mobile și în atitudinile și gesturile cele mai mărunte — grație ce-ți sugera o mamă protejată de zeițele · tutelare ale iubirii — toate aceste trăsături vădeau, în chip ciudat, o ascendență în directă contradicție cu situația lui prezentă. Taina acestei obîrșii deveni ceva mai puțin

⁶⁴ Pasăre eu ciocul, lung și penajul viu colorat ; trăiește în regiunea tropicală a A meri ci i și face parte din familia RamphasU-daeelor.

misterioasă în clipa cîni Billy fu chemat lingă cabestan pentru formalitățile legate de înrolarea lui. Cînd ofițerul, un omuleț ager și sprinten. îi puse. printre altele, întrebarea „unde s-a născut” ? el îi răspunse :

- Domnule, vă rog, nu știu.
- Nu. știi unde te-ai născut ? ! Cine ți-a fost tată ?
- Dumnezeu știe, domnule !

Uluit de naivitatea sinceră a acestor răspunsuri, ofițerul îi puse următoarea întrebare :

- Nu știi nimic despre originea ta ?

.— Nu, domnule. Dar mi s-a spus că am fost găsit într-o dimineață, într-un coșuleț căptușit cu mătase, atârnat la ușa unui om cumsecade din Bristol.

— Ai fost găsit, spui ? exclamă ofițerul, dîndu-și capul pe spate și măsurîndu-1 din creștet pînă-n tălpi pe noul recrut. Ei bine, se pare că a fost o găselniță destul de bună. Sper că au să mai fie găsiți și alți oameni ca tine, băiete ! Flota are mare nevoie de ei.

Da, Billy' Budd era un copil găsit, un. bastard, însă nu unul de rînd ; originea nobilă i se citea pe față la fel de limpede ca aceea a unui cai de rasă.

încolo, fără să albe o minte de porumbel, dar nefiind nici înzestrat, decît în foarte mică măsură, cu istețimea sau înțelepciunea șarpelui, poseda acel soi și acel grad de inteligență care merge de obicei mîna-n mîna cu integritatea firească a omului sănătos, căruia nu i-a fost încă oferit mărul dubios al cunoașterii. Era analfabet — nu știa să citească, dar știa, în schimb, să cînte și, întocmai ca privighetoarea, care-i și ea analfabetă, își compunea uneori singur cîntecele.

Amorul-propriu părea să-i lipsească aproape cu desă- vîrșire, sau, ca să fim mai preciși, avea 'cam atîta cît i-am putea atribui unui cîine St. Bernard.

Obișnuit să trăiască ȋn mijlocul stihiiilor și necunoscînd din uscat altceva' decît. plaja sau, mai degrabă, acea parte a globului acvaterestru rezervată femeilor ușoare și cîr- ciumarilor din tavernele numite în jargon marinăresc „paradisul · scripcarilor”, firea lui simplă nu fusese pervertită de acele abateri, morale care nu sînt totdeauna incompatibile cu produsul manufacturier numit „respectabilitate”. Dar oare marinarii care frecventează „paradisul scripearilor” sînt lipsiți de vicii ? Nu. Totuși, așa-zisele lor vicii își au mai arareori decît la oamenii uscatului sorgintea într-o inimă coruptă ; ele par a izvorî nu atît dintr-o aplecare spre viciu, cît dintr-

un exces de vitalitate îndelung stăvilită, și nu sînt, deci, altceva decît manifestări sincere, în perfect acord cu legea, naturii. .

Prin însăși firea lui, și sub influența condițiilor sale de viață, Billy era, în multe privințe, un soi de barbar autentic, precum va fi fost, poate, Adam înainte ca rafinatul șarpe să ,se fi insinuat în preajma iui.

Este locul să subliniem un fapt care poate fi lesne re- - marcat și care vine aparent în sprijinul doctrinei privitoare la căderea omului — doctrină ignorată în zilele noastre — și anume că unele virtuți pure și nefalsificate, ce pot fi observate la un om dincolo de pojghița uniformă a civilizației, se dovedesc, la o cercetare mai atentă, a nu fi roadele obiceiului sau ale convenției, ci mai degrabă străine de

acestea, ca și cum ar fi fost transmise în chip

miraculos dintr-o epocă anterioară cetății lui Cain și apariției omului citadin. Un caracter înzestrat cu asemenea însușiri are, pentru cel ce și-a păstrat nealterat gustul, prospețimea bobului de strugure, pe cînd insul ultracivili- zat, fie el un exemplar reușit al acestei spețe, îi pare a avea un gust dubios, de poșircă.

Faimoasa invocație adresată, în urmă eu aproape două mii de ani, de către un poet inimos țăranului blajin rătăcit în Roma cezarilor, se potrivește și astăzi oricăruia dintre cei care-au moștenit acele virtuți primitive și care cutreieră, năuci, âidoma lui Kaspar Hauser \ vreuna din capitalele creștine din vremea noastră :

„Sărac, cîstit, și credincios în toate, Ce cauți, Fabiane, în cetate ?”

⁶⁵

Cu toate că frumusețea marinarului nostru era cît se poate de masculină, ea avea totuși un cusur, întocmai ca frumoasa eroină a uneia dintre povestirile mai scurte ale lui Hawthorne⁶⁶. Nu, însă, un cusur vizibil, ca la dînsa, ci un defect de vorbire, ce se manifesta în anumite ocazii. Deși în clipele de primejdie, sau în fața stihilor dezlănțuite, se comporta așa cum trebuie să se comporte orice marinar, totuși, sub influența vreunei emoții bruște și violente, vocea lui, de obicei extrem de muzicală, ce exprima parcă o armonie lăuntrică, devenea șovăitoare, pierzîndu-se în- tr-un fel de bîlbîială ciudată. Din acest punct de vedere, Billy oferea o dovadă izbitoare a faptului că pizmașul șarpe edenic continuă să-și vîre coada în fiecă existență omenească înfiripată pe planeta noastră. De fiecare dată,

⁶⁵ Din *Epigramele* lui Martial (cartea IV, 5).

⁶⁶ *Nathaniel Hawthorne* (1804—1864), scriitor american, autor de nuvele și povestiri. Aici e vorba de povestirea *Semnul din naștere*.

într-un fel sau altul, își va lăsa negreșit mica lui carte de vizită, ca pentru a ne aminti că are și el un cuvânt de spus.

Recunoașterea unui asemenea cusur la Marinarul chipeș cată a demonstra nu numai că nu-l înfățișăm ca pe un erou convențional, ci și că povestirea al cărei protagonist este, nu-i defel un „romant”.

3

în momentul înrolării silnice a lui Billy Budd, vasul „Bellipotent” se afla în drum spre Mediteran.a, pentru a se alătura flotei de-aeolo. Nu peste multă vreme, avu loc întâlnirea cu flota. Ca un membru al acesteia, vasul participă la manevrele ei, deși uneori, avînd în vedere superioritatea lui navală, precum și lipsa unor fregate, era trimis singur în misiuni de cercetare și chiar în misiuni mai îndelungate. Dar toate acestea au prea puțină legătură cu povestirea noastră, care se ocupă doar de viața intimă a unui anumit vas și de cariera unui anumit marinar.

Era în vara anului 1797. în aprilie avusese loc conflagrația de la Spithead, urmată, în mai, de o explozie și mai puternică în cadrul flotei din Nore ⁶⁷. Această din urmă explozie a fost botezată, fără pic de exagerare, „Marea răscoală”. A fost, într-adevăr, o demonstrație de forță mult mai amenințătoare pentru Anglia decît manifestele propagandistice și armatele cuceritoare ale Directoratului francez.

Răscoala marinarilor din Nore a fost pentru Imperiul britanic ceea ce ar fi o grevă a pompierilor pentru o Londră amenințată de un incendiu generalizat. într-o asemenea criză, Imperiul ar fi fost îndreptățit să anticipeze

⁶⁷ Răscoalele la care face aluzie Melville au izbucnit la 15 aprilie 1797 la Spithead — o radă navală engleză situată între Portsmouth și Insula Wight, — și la 20 mai 1797, la Nore, un banc de nisip situat la vărsarea Tamisei.

faimoasa proclamație care avea să vestească, peste vreo câțiva ani, de-a lungul întregului front naval, ce anume aștepta Anglia din partea fiilor ei Căci în acel moment, pe catargele corăbiilor cu trei punți și pe cele ale vaselor de război ancorate în radă, mii și mii de marinari din această flotă, care era brațul drept al singurei puteri conservatoare și libere din Lumea Veche, au arborat, chiuind, pavilionul britanic de pe care șterseseră crucile ⁶⁸, astfel încît drapelul ce simboliza legea și libertatea întemeiate pe ordine, era transformat într-un meteor roșu al răzmeriței neînfrîinate și nestăvilite.. îndreptățitele nemulțumiri, provocate de anumite neajunsuri din cadrul flotei, luau proporțiile unui incendiu irațional, aprins parcă de tăciunii ce zburau din Franța în flăcări pe deasupra Canalului Mîneei.

Evenimentul dădea, vremelnic, o rezonanță ironică în-suflețitelor cîntece ale compozitorului Dibdin ⁶⁹ ■— ajutor de nădejde al guvernului britanic în acea conjunctură * europeană — cîntece care exaltau, printre altele, devotamentul patriotic al marinarului englez :

„Cit despre viața mea, e-a Regelui V⁷⁰

Cronicarii navali ai Insulei trec, firește, destul de repede peste acest episod al măreței sale istorii maritime ; unul dintre ei (William James⁷¹) mărturisește cu candoare că l-ar fi trecut chiar sub tăcere, „dacă imparțialitatea n-ar interzice disprețul". Totuși, el nu face decît o simplă mențiune, fără a da vreun detaliu. Asemenea detalii nu pot fi

⁶⁸ Pe drapelul național britanic, denumit „Union Jack", crucile St Gheorghe, St Andrei și St Patrick, sînt unite pentru a simboliza unirea Angliei, Scoției și Irlandei de Nord.

⁶⁹ *Charles Dibdin* (1745—1814), actor, cîntăreț și compozitor englez, autor al unor faimoase *Sea Songs* (cîntece marinărești).

⁷⁰ în 1805, în ajunul bătăliei de la Trafalgar, Nelson a lansat apelul : „Anglia îi cere fiecărui om să-și facă datoria".

⁷¹ *William James* (1799—1860), istoric englez, autorul unei *Istории Navale a Marii Britanii*, în 6 volume (1860, Londra).

găsite prea ușor nici măcar în biblioteci. Ca și alte evenimente din istoria oricărui stat, inclusiv a Americii, Marea Răscoală a fost împinsă pe ultimul plan al istoriei, din considerente politice și de mândrie națională. Asemenea evenimente nu pot fi, desigur, ignorate, dar există un mod prudent de a le trata din punct de vedere istoric. Dacă un om normal se ferește să dea în vileag lucrurile neplăcute sau urâte din propria-i familie, o națiune aflată într-o situație similară își poate la rîndu-i permite să fie discretă, fără a-și reproșa nimic.

Dacă după tratativele dintre reprezentanții guvernului și conducătorii răscoalei, tratative încheiate prin concesiile făcute de cei dintîi în legătură cu unele abuzuri flagrante, prima insurecție — cea de la Spithead — a fost înăbușită cu oarecare dificultate, sau în orice caz urmată de o pace vremelnică, în schimb, neașteptata recrudescență a insurecției, care a izbucnit pe o scară și mai mare la Nore — fiind marcată, în convorbirile ce au urmat, de revendicări socotite de către autorități nu numai inadmisibile dar și de o insolență agresivă, a arătat (ca și cum drapelul roșu n-ar fi fost o dovadă suficientă în acest sens) care era starea de spirit ce-i însuflețea pe oameni. Pînă la urmă, însă, răscoala tot a fost înăbușită, datorită, poate, lealității de neclintit a corpului ofițeresc, a cărui pildă a fost urmată de unele categorii influente ale membrilor echipajului.

Într-o oarecare măsură, răscoala din Nore poate fi comparată cu frigurile ce cuprind pe neașteptate un organism sănătos, care se leapădă curînd de ele.

În orice caz, o parte din miile de răsculați aveau să contribuie, nu peste multă vreme — îndemnați fie de patriotism, fie de un instinct războinic, sau poate de amîndouă aceste impulsuri — la victoria lui Nelson în bătălia Nilului, precum și la cea de la Trafalgar, care i-a adus suprema cunună navală»

Aceste bătălii, mai cu seamă cea de la Trafalgar, le-au adus răsculaților o iertare deplină și mag - manimă, căci ele au rămas neîntrecute în analele omenirii sub raportul desfășurării spectaculoase a forțelor navale și sub raportul eroismului militar.

■t

Țind te apuci să scrii, oricât de hotărî-t ai fi să te' ții de drumul principal, e greu să rezisti ispitei de a păși pe unele poteci lăturalnice. Mă voi abate și eu pe o asemenea potecă. Voi fi bucuros dacă cititorul îmi va ține tovărășie. În cel mai rău caz, ne vom alege cu plăcerea, despre care se spune, nu fără maliție, că însoțește orice păcat — căci, oricum, abaterea noastră va fi un păcat literar.

Nu spun, desigur, ceva nou cînd observ că invențiile din epoca noastră au dus finalmente la o schimbare a caracterului luptelor navale, schimbare echivalentă cu revoluția săvîrșită în tehnica războaielor prin introducerea prafului de pușcă din China în Europa, Prima armă de foc europeană, o invenție stîngace, a fost, după cum se știe, luată în derîdere de către destui cavaleri, ca o unealtă jalnică, bună cel mult pentru niște țesători prea«fricoși din fire ca să se încumete a se bate în luptă dreaptă, cu săbiile de oțel, Dar după cum pe uscat curajul cavaleresc, chiar lipsit fiind de însemnele sale heraldice, nu s-a stins odată cu cavalerii, tot așa și pe mări (deși un anumit gen de bravură spectaculoasă s-a demodat, nemaipotrivindu-se cu noile împrejurări), nobilele însușiri ale unor mari navi-

gatori ca Don Juan de Austria⁷², ca Doria⁷³, ca van Tromp ca Jean Bart⁷⁴, ca un șir întreg de amirali englezi sau ca Decaturii ⁷⁵

⁷² *Don Juan de Austria* (1547—1578), fiul natural al lui Carol Quintul; guvernator al Țărilor de Jos, a cîștigat bătălia navală de la Lepanto împotriva turcilor (1571).

⁷³ *Doria*, familie nobilă din Genova ; a dat acestui oraș — port¹¹ marin — o seamă de amirali iluștri, printre care *Oberto Doria*, cîștigătorul bătăliei de la Meloria, care, în 1284, a pus capăt îndelungatei

americani din 1812, nu s-au dus' la fund odată cu carcasele de lemn ale corăbiilor lor.

Cu toate astea, unui om capabil să aprecieze prezentul fără a deprecia trecutul, i se poate ierta dacă vede în „Victoria” lui Nelson, bătrîna corabie solitară ancorată la Portsmouth, nu numai un monument perisabil închinat unei glorii nepieritoare, ei și o dojană poetică, atenuată de pitorescul ei, la adresa *Monitoarelor*⁷⁶ și a și mai puternicelor cuirasate europene. Și asta, nu doar din pricină că asemenea nave sînt neplăcute la vedere, fiind inevitabil lipsite de simetria și de grandoarea vechilor vase de război, ci și din alte pricini. . -

rivalități cîntre Genova și Pisa și *Andrea Doria*, comandant al flotelor lui Francisc I și Carol Quintul.

⁷⁴ *Jean Bart* (1651—1702), marinar francez, a slujit întîi în flota olandeză, dar la izbucnirea războiului franco-olandez în 1672 s-a înrolat în marina franceză. Pentru faptele sale de arme, a fost înnobilit de Ludovic al XIV-lea, care l-a chemat la Versailles.

Decatur, familie care-a dat Americii cîțiva navigatori celebri, printre care *Stephen Decatur* (1779—1820) : în timpul războiului de independență dus de Statele Unite împotriva Angliei, el a capturat o fregată engleză și a săvîrșit și alte fapte de arme ce i-au adus gloria.

⁷⁶ în timpul Războiului Civil vasul de război *Monitor* a învins vasul sudist *Merrimac*, în rada portului Hampton (martie 1862). Numele vasului învingător a fost extins asupra tuturor vaselor de acest tip.

S-ar putea ca unii, fără a fi totalmente nesimțitori la dojana poetică mai sus amintită, să fie înclinați s-o respingă, la nevoie printr-o atitudine iconoclastă, de dragul ordinei celei noi. Bunăoară, contemplând pe duneta „Victoriei” steaua ce marchează locul unde a căzut Nelson, acești utilitariști marțiali ar putea emite ipoteza că, expunându-și propria persoană în toiul bătăliei, Nelson a săvârșit un act nu numai imitil, dar și antimilitar, izvorât dintr-o vanitate nebunească. Ei ar putea adăuga chiar că, la Trafalgar, Nelson i-a aruncat morții o adevărată sfidare, iar moartea a ■ venit bineînțeles, și că fără acest act de bravură, victoriosul amiral ar fi putut supraviețui : înțeleptele ordine date de el ofițerului care preluase comanda n-ar mai fi fost nesocotite, căci însuși Nelson și-ar fi putut conduce pînă la locul de ancoraj flota greu lovită, după terminarea bătăliei, ceea ce ar fi evitat tragicele jertfe omenesti în naufragiul provocat de furtuna naturală ce a urmat furtunii războinice. Benthamiții⁷⁷ războiului ar putea să susțină cu destulă plauzibilitate o asemenea ipoteză, dacă am lăsa deoparte chestiunea, ceva mai discutabilă, a posibilităților . reale existente în acel moment pentru ancorarea flotei.

Dar pe ceea ce „ar fi putut să fie” nu se poate clădi nimic temeinic. Și e un fapt cert că puțini comandanți și-au dat silința să fie atît de circumspecți ca acest temerar care nu pregeta să se expună primejdiilor — circumspecți în aprecierea fa/ctorilor hotărîtori ai unei eventuale bătălii și în pregătirea ei febrilă, prin trasarea minuțioasă pe hartă a liniei de atac, așa cum a procedat, de pildă,~ la Copenhaga.

Prudența nu este, desigur, o virtute deosebită la un militar, nici măcar atunci cînd e dictată de considerente

⁷⁷ Adepți ai doctrinei lui, *Jeremy Bentham* (1748—1832), filozof utilitarist englez.

străine de orice egoism ; pe cînd o excesivă dragoste de
glorie, capabilă să însuflețească un impuls mai puțin ar-

zător, cum e simțul datoriei, reprezintă virtutea supremă. Faptul că numele lui Wellington aprinde mai puțin imaginația oamenilor decît numele mai simplu al lui Nelson, se explică, poate, prin cele de mai sus. În oda *lui* funebră.închinată învingătorului de la Waterloo, Alfred Tennyson nu se încumetă să-l califice drept cel mai mare os tas al

[78.]

tuturor timpurilor, deși în aceeași odă îl invocă pe Nelson ca pe „cel mai mare matroz de la începutul lumii”.¹

La Trafalgar, cu puțin înainte de începerea luptei, Nelson s-a așezat să-și scrie ultimele dorințe — un testa? ment lapidar. Dacă, presimțind cea mai măreață dintre victorii, pe care avea să o încununeze cu propria-i moarte glorioasă, și-a împodobit ca un preot pieptul eu decorațiile scumpe ce-i aminteau de strălucitele sale fapte de arme ; și dacă, a te

⁷⁸ William Murray, baron de Mansfield (1705—1793), judecător regal și procuror general sub guverne de orientare conservatoare. Devenit nepopular prin atitudinea adoptată în reprimarea mișcărilor de revoltă suscitade de publicarea *Scrisorilor lui Junius către rege*, titlul sub care *The Public Advertiser*, răspîndit ziar din Anglia, ia acea dată, a tipărit între 27 ianuarie 1769 și 17 ianuarie 1772, o serie de 69 scrisori conținînd atacuri la adresa diverselor persoane politice care aveau Legături cu guvernul.

împodobi astfel înainte de a te jertfi pe altar, înseamnă
 vanitate, atunci fiecă vers eroic din marile epopei și drame
 nu ascunde altceva decât o afectare bombastică, de vreme ce
 în asemenea versuri poetul nu exprimă decât acele
 sentimente exaltate, cărora un om cu firea lui Nelson le dă
 viață transpunându-le în fapte, atunci când se ivește
 prilejul.

S

Da, rășcoala din Nore a fost înăbușită. Dar nu toate
 abuzurile au fost înlăturate. Dacă, bunăoară, furnizorilor
 nu li s-a mai îngăduit să practice unele obiceiuri caracte-
 ristice tagmei lor pe tot globul, de exemplu livrarea unor
 țesături cu defecte și a unor rații alimentare insuficiente
 sau chiar alterate — în schimb, recrutarea forțată a con-
 tinuat ca și până atunci. Prinț-un obicei consacrat. *de*
 veacuri și "menținut din punct de vedere juridic până de
 Tennyson, în *Odă la moartea Ducelui de Wellington* {1857-}."

..

.1 . ' ' \ V...."

curind, chiar de către lordul cancelar Mansfield \ acest sistem de
 dotare a flotei cu oameni — sistem căzut între timp într-un soi de
 desuetudine, dar niciodată abolit în mod expres — nu putea fi,
 practic, înlăturat în anii aceia. Desființarea lui ar fi dus la
 paralizarea indispensabilei flote — o flotă alcătuită în întregime
 din pînze, căci forța aburului nu se cunoștea încă, nenumăratele ei
 catarge și miile de tunuri fiind manevrate, toate, exclusiv prin
 puterea mușchilor ; o flotă cu atît mai flămîndă de oameni, cu cît
 era nevoită să-și sporească numărul vaselor de tot felul, pentru a
 face față primejdiilor prezente și viitoare din partea unui continent
 în fierbere.

Nemulțumirea a precedat cele două Rășcoale și le-a
 supraviețuit, mai mult sau mai puțin într-ascuns. De aceea, teama
 de noi tulburări, sporadice sau generalizate, nu era lipsită de
 temei. Iată un exemplu' în acest sens : chiar în anul cînd se petrece
 acțiunea povestirii noastre, Nelson — pe atunci vice-amir al,
 cunoscut sub numele de Sir Horatio — aflîndu-se cu flota în largul
 coastelor spaniole, a primit ordin de la Amiralul-comandant să-și
 mute pavilionul de pe corabia „Căptain” pe vasul „Theseus”, care
 tocmai sosise din patrie, unde luase parte la Marea Rășcoală :
 marinarii de pe puntea acestui din urmă vas părăind primejdiosul
 agitați, s-a socotit -că un ofițer ca Nelson era omul cel mai nimerit,
 nu pentru a-i constrînge pe marinari, prin teroare, la o supunere
 silnică, ci pentru a-i face, prin simpla lui prezență și prin

personalitatea-i eroică, să revină la o lealitate sinceră dacă nu chiar la fel de entuziastă, ea a lui însuși, Așa se face că, un timp, pe

dunetele multor corăbii a domnit o oarecare neliniște. Pe mare, măsurile de precauție și de pază au fost întărite pentru orice eventualitate ; în orice clipă putea să înceapă o bătălie. Iar când aceasta începea efectiv, ofițerii care răspundeau de diferitele baterii se socoteau datori, în unele cazuri, să stea cu săbiile trase în spatele tunarilor.

6

Dar la bordul vasului de război pe care nimerise Billy, nimic din comportarea marinarilor și, cu atât mai puțin, din aceea a ofițerilor nu ar fi' putut să-i sugereze unui observator obișnuit că Marea Răscoală era un eveniment relativ recent, în chip firesc, cel care dă tonul conduitei generale a ofițerilor de pe un vas de război este comandantul, bineînțeles dacă acesta are asupra-le ascendentul necesar.

Onorabilul căpitan Edward Fairfax Vere, pentru a-i preciza odată cu rangul și numele întreg, era un burlac în vîrstă de aproximativ patruzeci de ani, și trecea drept un navigator de elită chiar într-o epocă bogată în marinari iluștri. Deși legat de marea nobilime, nu-și datora avansarea exclusiv relațiilor sale. Slujise vreme îndelungată și luase parte la felurite bătălii, făcîndu-și totdeauna datoria, ca un ofițer preocupat de bunăstarea oamenilor săi, dar intolerant față de orice încălcare a disciplinei ; perfect versat în știința profesiei sale, era întreprid pînă la neînfricare, deși nu-și pierdea niciodată cumpătul. Pentru bravura arătată în mările Indiilor de vest, ca aghiotant -al amiralului Rodney în bătălia victorioasă repurtată de acesta asupra lui De Grasse ⁷⁹ — el fusese avansat la gradul de căpitan de prim rang.

Pe uscat, cînd umbla îmbrăcat în civil, cu greu l-ar fi putut lua cineva drept un marinar, mai ales că nu-și presăra niciodată vorbirea curentă cu expresii marinărești ; de asemenea, atitudinea lui gravă arăta că nu prea-i plăceau glumele. Aceste trăsături de caracter nu erau infirmate de faptul că, în

⁷⁹ George Bridges, baron de Rodney (1709—1792), amiral englez ; a participat la Războiul de 7 ani și a cucerit cîteva dintre insulele Antile ; a condus flota engleză la victorie împotriva flotei franceze comandate de De Grasse (1782), în preajma insulei Dominica (insulă din Antilele mici, situată între Martinica și Guadelupa).

momentele cînd nimic nu făcea necesară intervenția lui supremă, părea cel mai rezervat dintre oameni. Zarindu-l pe acest gentilom nu prea impozant nici prin statura lui, nici prin vreun semn exterior, în clipa cînd ieșea din cabină pe covertă, sub ochii ofițerilor ce se retrăgeau, tăcuți și deferenți, spre celălalt capăt al punții, orice om de pe uscat l-ar fi putut lua drept un oaspete regal, drept un civil venit pe o corabie crăiască, drept un nobil discret, trimis într-o misiune importantă. De fapt, însă, această discreție își avea, poate, obîrșia într-o anumită modestie autentică, proprie uneori firilor hotărîte, și manifestată ori de cîte ori împrejurările nu fac neapărat necesară o intervenție energică ; o asemenea modestie, indiferent de rangul social ocupat de posesorul ei, este semnul unei virtuți profund aristocratice.

Aidoma altor oameni, angajați în diferite profesii mai eroice decît cele obișnuite, căpitanul Vere vădea uneori o anumită aplecare spre reverie, deși la nevoie se dovedea înzestrat cu destul simț practic. Stînd singur la marginea dinspre vînt a dunetei, cu o mîna pe greement, contempla absent întinderea mării. Dacă era brusc întrerupt din gînduri pentru a fi pus la curent cu vreo chestiune de

mică importanță, ae arăta mai mult sau mai puțin iritat, dar se stăpînea de îndată.

În marină era cunoscut de toți sub porecla „Astralul Vere”. Iată cum s-a întîmplat ca o asemenea poreclă să-i fie. dată unui om altminteri lipsit de strălucire, în ciuda însușirilor sale alese ; o rudă preferată de-a lui, lordul Denton, un om cu inima deschisă, 'a fost. cel dinții care l-a întîmpinat și l-a felicitat la întoarcerea sa în Anglia, din expediția în Indiile de Vest ; chiar în ajun ; răsfoind un exemplar al poemelor lui Andrew Marvell el își oprise, nu pentru prima oară de altfel, privirea -asupra poeziei intitulate : *Casa Appleton* — denumirea uneia dintre reședințele unui strămoș comun, erou în războaiele germane din veacul al șaptesprezecelea :

*„Căci într-un cer domestic i-a fost dat Să crească, din pruncie
privegheat De Fairfax și de-astralul Vere;. Sub steaua disciplinei
lor severe../**

Îmbrățișându-și vărul proaspăt .sosit din expediția vic-
torioasă a lui' Rodney, la care participase cu atîta vitejie, lordul
Denton exclamase, plin de o îndreptățită mîndrie pentru
marinarul din familie :

^{xxx} „Te felicit, Ed, te felicit, astralul meu Vere !"

Porecla asta a început să circule și, slujind 'în convorbirile
amicale pentru a-1 deosebi pe comandantul vasului

„Bellipotent" de un alt Vere — un. văr de departe, rmai în vîrstă
decît el, dar cu același grad *în* marină — a. rămas definitiv
legată de numele lui.

?

Avînd în vedere rolul pe care comandantul Vere îl joacă în
scenele ce vor urma, nu strică, poate, să-i completăm portretul
schițat în capitolul precedent. Pe lîngă calitățile sale de ofițer de
marină, căpitanul avea un caracter excepțional. Spre deosebire
de mulți -dintre marinarii vestiți ai Angliei, îndelungatul și
zelosul servicii prestat cu atîta devotament nu-i absorbisese și nu-i
„săraser" întreaga personalitate. Avea o înclinație puternică spre
tot ce ținea de domeniul intelectului. Mare amator de lecturi, nu
pornea niciodată pe mare fără a-și împropăta biblioteca
personală, cu cărți puține dar dintre cele mai bune. Răgazurile
ele liniște, uneori atît de plicticoase, ce se ivesc în viața
comandanților, chiar în timpul unei expediții militare, nu erau
niciodată prilej de plictiseală pentru căpitanul Vere. Lipsit cu
desăvârșire de acel gust literar care-i face pe unii să savureze nu
atît conținutul cît învelișul lui, înclina mai degrabă spre cărțile
care captează în chip firesc interesul oricărui intelectual serios și
luminat, care ocupă vreun post influent și de răspundere în lume
— mă refer la cărțile ce tratează despre oameni și întîmplări
reale, indiferent din ce epocă — cărți de istorie, biografii și alte
opere neconvenționale, aparținînd unor autori lipsiți de afectare
și de ipocrizie, care, aidoma lui Montaigne, meditează cinstit și
cu bun simț asupra realității.

în aceste cărți el își găsea confirmarea celor mai intime
gînduri ale sale — confirmare pe care o căutase zadarnic în
conversațiile mondene — încît, cu timpul, ajunsese să-și
formuleze, în legătură cu problemele cele mai fundamentale, o
seamă de convingeri pozitive, simțind că ele vor rămîne
256 neschimbate în esență atîta vreme cît își va păstra neștirbită
inteligența. Avînd în vedere epoca agitată în care-i era dat să

trăiască, aceste convingeri îi prindeau bine. Ele alcătuiau un fel de zăgaz în fața

— Masa din lemn de măr navalei de noi idei — sociale, politice și de altă natură — care pe vremea aceea captau ca un torent năvalnic atâtea minți, altminteri nu mai prejos decât a lui. În timp ce alți membri ai aristocrației din care făcea parte din naștere, spumegau de furie împotriva propovăduitorilor înnoirii, îndeosebi pentru că teoriile acestora erau potrivnice claselor privilegiate, căpitanul Vere le respingea în mod dezinteresat, deoarece avea sentimentul că ele nu se puteau întrupa în instituții durabile, și că primejduiau pacea lumii și adevărata fericire a oamenilor.

Înzestrați cu o minte mai puțin cultivată și serioasă ca a lui, unii dintre ofițerii de același rang, cu care trebuia să aibe de-a face din când în când, îl găseau cam nesociabil și-l luau drept un personaj uscat și livresc. În clipa când se depărta de ei, își vorbeau unul altuia cam așa : „Bun băiat, Vere ăsta. „Vere astralul”. „Orice-ar spune gazetele, Sir Horatio (era vorba de viitorul Nelson) nu-i, în fond, un marinăr și un ostaș mai bun decât el. Dar, între noi fie vorba, n-ai impresia că în vinele amicului nostru curge și nițeluș sînge pedant ? întocmai ca un fir de mătase rătăcit într-un ghem de frînghie marinărească...”

Există un oarecare temei pentru acest gen de observații critice, deoarece căpitanul nu cădea niciodată în păcatul unei familiarități joviale ; mai mult încă, ori de câte ori aborda vreun subiect lăgat de personajele și evenimentele tulburătoare ale vremii, obișnuia să evoce câte un personaj istoric sau câte o întâmplare din antichitate, cu aceeași ușurință cu care cita din autorii moderni. Și nu părea defel conștient de faptul că asemenea aluzii culte, oricît de pertinente ar fi fost, puteau să fie cu totul străine de niște oameni care îndeobște se limitau la lectura gazetelor. Dar a ține seama de asemenea considerente nu-i lucru prea ușor pentru oamenii cu firea căpitanului Vere. Onestitatea lor îi îndeamnă să meargă drept înainte, și uneori, cam prea departe, întocmai ca păsările migratoare,

care nu iau niciodată seama la hotarele străbătute în zborul lor.
S

Despre locotenenți și despre ceilalți ofițeri brevedați, care alcătuiau statul major al Căpitanului Vere, nu e nevoie să vorbim aici în amănunt, cum nu e cazul să pomenim de vreunul dintre ofițerii subalterni. Dar printre subofițeri se află unul pe care se cuvine să-l prezentăm încă de pe acum, întrucât joacă un rol important în povestirea noastră. Voi încerca să-i schițez portretul, deși sînt convins că nu voi izbuti niciodată. E vorba de John Claggart, maestrul-instructor, rang marinăresc care-ar putea să pară oarecum echivoc unui profan. La început, acest subofițer avea desigur misiunea de a-i instrui pe marinari în mînuirea armelor, inclusiv a săbiei și cuțitului. Dar această funcție a încetat cu multă vreme în urmă, deoarece progresul artileriei, dînd silitrei și pucioasei prioritate asupra oțelului, a dus la răzirea luptelor corp^{la}-corp ; maestrul- instructor al unui mare vas de război a devenit atunci un fel de comisar de poliție, însărcinat printre altele cu menținerea ordinei pe aglomeratele punți inferioare.

Claggart era un bărbat de vreo treizeci și cinci de ani, înalt și cam uscățiv, dar nicidecum urît la înfățișare. Avea niște mîini prea mici și prea dedicate ca să fi muncit vreodată din greu. Fața lui se remarcă prin trăsăturile ei puternic reliefate, ca acelea ale unei figuri de pe o medalie grecească ; numai bărbia spînată precum aceea a lui Tecumseh amintea, prin protuberanța ei ciudat de ma-

sivă, de figura reverendului Titus Oates -⁸⁰, care a depus, cu glasul său onctuos, mărturie falsă în procesul înscenat în legătură cu așa-zisul complot papistaș, sub domnia regelui Carol al II-lea. Claggart avea o privire dominatoare, ce-l ajuta

⁸⁰ *Titus Oates*, fost preot anglican convertit la catolicism ; în 1678 i-a denunțat pe iezuiții din Anglia că ar fi pus la cale un complot menit să-l asasineze pe regele Carol al II-lea (1660—1685) și să aducă la tronul țării un rege catolic. În urma denunțului său neîntemeiat, au fost arestate și condamnate numeroase personalități politice, și a fost instaurat un regim de teroare.

să-și exercite funcțiile. Fruntea lui era dintre cele pe care frenologii ⁸¹ le asociază de obicei cu o inteligență ce depășește nivelul mijlociu ; şuvițele negre și mătăsoase care-o acopereau parțial, îi subliniau și mai mult paloarea feței — o paloare ușor colorată într-o nuanță chih- limbarie, asemănătoare coloritului străvechilor statui de marmură patinate de vreme.

⁸¹ *Frenologie*, știință creată de Gali, după care fiecare facultate intelectuală a omului ar fi localizată într-o anumită parte a creierului, astfel încât înclinațiile și aptitudinile cuiva ar putea fi determinate după protuberantele și depresiunile cutiei craniene.

Paloarea asta, care contrasta ciudat cu fețele roșii sau bronzate ale marinarilor și care se datora în oarecare măsură faptului că funcția lui îl ținea departe de razele soarelui, nu era de-a dreptul neplăcută, dar parcă sugera ceva defectuos sau anormal în constituția și-n sîngele personajului. Totuși, înfățișarea și purtările sale vădeau atît de limpede o educație și o carieră incompatibile cu actuala lui funcție navală. Încît în clipele cînd nu și-o exercita, arăta * ca un personaj de rang cu înalte, calități morale, care, din motive tainice, ar călători incognito. Despre viața lui anterioară nu se știa nimic. Se prea poate să fi fost cetățean englez, dar vorbea cu un vag accent, care părea să indice că nu era englez din naștere, ci mai degrabă naturalizat în fragedă pruncie. Printre matrozii mai bătrîni și mai flecari de pe punțile inferioare și de la teuga, umbla zvonul că maestrul-instructor era un *chevalier*⁸² înrolat voluntar în marina regală ca să-și ispășească o misterioasă escrocherie, pentru care fusese judecat de un tribunal al regelui. Faptul că nimeni, nu fusese în stare să dovedească temeinicia acestui zvon, nu constituia, firește, o piedică în calea răspîndirii lui pe ascuns. În perioada cînd se petrece acțiunea povestirii noastre, ajungea ca un asemenea zvon să fie lansat în legătură cu orice persoană — cu excepția ofițerilor — pentru ca bătrînii lupi de mare atoateștiutori de pe bordul unui vas de război să-i dea crezare într-o oarecare măsură. Și într-adevăr, faptul că un om cu calitățile lui Claggart, dar lipsit de experiență navală, intrase în marină la o vîrstă destul de matură, primind, firește, pentru început, un rang cît se poate de inferior — precum și faptul că omul acesta nu pomenea niciodată nimic despre viața pe care-o dusesse pe uscat înainte de a se înrola, făceau ca, în lipsa unei cunoașteri exacte a

⁸² în limba franceză, termenul de *chevalier*, intrînd în componența anumitor expresii, ca de pildă : *chevalier grimpant*, *chevalier de la petite epee*, are sensul de escroc.

antecedentelor lui reale, gurilor rele să li se deschidă un câmp vast pentru tot felul de presupuneri răuvoitoare.

Dar bîrfelile la care se dedau pe socoteala lui marinarii în cartul lor de noapte, își găseau oarecare îndreptățire în împrejurarea că marina britanică nu-și putea permite, pe vremea aceea, să fie prea scrupuloasă în alegerea cadrelor : nu numai că se știa de activitatea depusă atît pe mare cît și pe uscat de patrulele speciale de recrutare, dar încetase să mai fie un secret chiar și faptul că poliția londoneză avea mîină liberă să aresteze orice suspect valid, orice individ dubios, și să-l expedieze grabnic docurilor sau flotei. Mai mult încă, pînă și printre cei ce se înrolau voluntar erau unii care o făceau nu din vreun imbold patriotic sau măcar din dorința de a trăi cîtva timp viața aventuroasă a marinarilor. O mulțime de datornici insolvabili și de faliți morali își găseau în marină un refugiu comod și sigur. Sigur, pentru că odată ajunși la bordul unui vas regal, erau la fel de ocrotiți ca și tîlharii din evul mediu, cînd se adăposteau în umbra altarului. Aceste abateri consfințite prin uz, pe care, din motive lesne de înțeles, guvernul de atunci nici nu se gîndea să le dea în vileag și care aveau să fie de altfel uitate tocmai pentru că afectau doar clasele cele mai puțin influente ale societății, aruncă oarecare lumină asupra unui fapt a cărui autenticitate n-o pot garanta — ceea ce mă și face să ezit a-l pomeni — fapt relatat, pe cît îmi amintesc, într-o carte al cărei titlu, însă, îmi scapă ; același fapt mi-a fost comunicat personal, în urmă cu peste patruzeci de ani, de către un bătrîn pensionar cu tricorn, cu care am avut o foarte interesantă discuție pe terasa din Greenwich — un negru din Baltimore, care luptase la Trafalgar. Iată despre ce este vorba : Cînd un vas de război care trebuia să pornească într-o misiune urgentă ducea lipsă de mateloți și nu-i putea găsi pe alte căi, echipajul lui era completat cu oameni recrutați direct din închisori. Din motive pe care le-am mai arătat, faptul acesta ar putea fi cu greu dovedit sau infirmat în zilele noastre. Dar în ipoteza că e adevărat, cît de grăitor ar fi acest fapt pentru dificultățile prin care trecea pe atunci Anglia, încoțită

de războaiele ce se ridicau, zbierînd ca niște zgripturoaice, din pulberea și vacarmul Bastiliei prăbușite. Epoca aceea ne apare cu destulă claritate, nouă, care citim, despre ea. Dar pentru bunicii noștri, bunicii unor oameni care au astăzi părul cărunt, pentru cei mai lucizi dintre ei, geniul acelei epoci avea desigur înfățișarea Duhului Promontoriu lui imaginat de Camoens ⁸³ — o eclipsă misterioasă, prodigioasă și amenințătoare. Nici măcar America nu era scutită de temeri. În toiul cuceririlor fără precedent ale lui Napoleon,

⁸³ *Luiz Vaz Camões* (sau *Camoens* (1524—1580), poet portughez, autor al *Lusiadelor*, în care apare un monstru al Capului Bunei Speranțe care încearcă să distrugă corabia lui Vasco da Gama.

unii dintre americanii care luptaseră la Bunker Hill se gîdeau că Atlanticul nu va constitui, poate, o barieră de netrecut în calea planurilor acestui funest parvenit francez ieșit din vîlmășagul revoluției parcă înadins pentru a împlini judecata de pe urmă prorocită în Apocalips.

Revenind la zvonurile în legătură cu Claggart, trebuie spus că temeinicia lor scade dacă ne gîdum că nici un om care ocupă o asemenea funcție la bordul unui vas de război nu poate spera să devină vreodată popular în rîndurile echipajului. Și apoi, cînd marinarii se apucă să birfească vreun om care i-a nemulțumit cu ceva sau care li-e pur și simplu antipatic, cu sau fără motiv, ei tind, întocmai ca și oamenii de pe uscat, să exagereze sau să înflorească lucrurile.

Marinarii de pe „Bellipotent” știau despre cariera din trecut a lui Claggart cam cît știe un astronom despre traiectoria unei comete înainte de prima ei apariție pe cer. Opinia acestor țate marinărești a fost pomenită aci numai pentru a arăta ce fel de impresie făcea maistrul-instructor asupra unor oameni neciopliți, ale căror concepții despre ticăloșia omenească erau, firește, cît se poate de înguste, nedepășind imaginea vulgără despre un hoț care ar circula printre hamacele legănătoare ale marinarilor în timpul cartului de noapte, sau despre misiții și rechinii de uscat care-i pîndesc și-i jefuiesc în porturi.

Totuși, nu era un simplu zvon, ci un fapt cert că, deși Claggart primise, la intrarea lui în marină, muncile cele mai de rînd pe un vas de război, inclusiv corvezile, el nu zăbovise multă vreme pe acea treaptă joasă. Înaltele aptitudini de care a făcut numaidecît dovadă, firea iui sobră, atitudinea îndatoritoare și deferentă față de superiori, precum și un anumit fler manifestat într-o împrejurare stranie, toate aceste calități, încununate de un soi de patriotism auster, îi asiguraseră brusca avansare la gradul de maistru-instructor.

Așa-numiții „caporali de bord” erau subalternii direcți ai acestui șef de poliție maritimă — subalterni cît se poate de docili și aproape cu desăvîrșire lipsiți de voință, întocmai ca anumiți

funcționari publici. Prin poziția pe care-o ocupa, șeful ținea sub controlul său o rețea subterană, puternică, ale cărei fire convergente îi îngăduiau, când erau abil mînuite de pomeniții subalterni, să provoace în chip misterios neplăceri și chiar necazuri mai mari oricărui dintre membrii echipajului,

9

Viața pe gabie îi convenea de minune lui Billy Budd, Cînd nu aveau treabă pe vergile și mai înalte, gabierii, aleși pe sprinceană dintre marinarii cei mai tineri și mai energici, alcătuiau un fel de club aerian ; rezemați de bonetele mai mici înfășurate în chip de perne, ei leneveau ca niște zei, spunîndu-și snoave sau contemplînd amuzați cele ce se petreceau în lumea febrilă de pe punțile inferioare. Nu-i de mirare că un flăcău cu firea lui Billy se simțea bine într-o astfel de societate. Răspundea totdeauna prompt la orice chemare, -și nu supăra niciodată pe nimeni. Cel puțin așa fusese în marina comercială. Acum, însă, arăta un asemenea zel în serviciu, încît camarazii iui îl luau uneori peste picior, fără răutate. Acest exces de zel se datora impresiei puternice făcute asupra tînă- rului gabier de o scenă la care asistase, pentru prima oară în viață, chiar a doua zi după înrolarea lui forțată : pedepsirea la schelă a unui marinar, conform regulamentului. Pedepsitul era un recrutar tinerel, care lipsise din postul lui .de la pupa în clipa cînd vasul trebuia să vireze de bord — ceea ce stînjea destul de serios executarea acestei manevre, care cerea promptitudine în slăbirea și în strîngerea velelor. Cînd văzuse spinarea goală a vinovatului brăzdată de dungile roșii lăsate de bici, și cînd zărise apoi mutra înspăimîntată a omului, care se repezise să se ascundă în mijlocul mulțimii, cu flanela aruncată pe umeri de către călău — Billy rămăsese îngrozit. Se hotărîse de aceea, să nu se facă niciodată pasibil de o asemenea pedeapsă, să nu merite nici măcar un reproș verbal, prin vreo greșeală sau vreo neglijență. Dar, spre uimirea și neliniștea lui, avea să-și atragă din cînd în cînd mici neplăceri în legătură cu locul unde-și așeza sacul sau în legătură cu neorînduiala în care-și ținea hamacul — chestiuni mărunte aflate în atenția „caporalilor de bord" de pe punțile inferioare ; unul dintre ei îl și amenințase vag, din pricina unui astfel de fleac. Fiind atît de meticulos în toate, cum de se făcuse vinovat de o asemenea neglijență mărunță ? Nici el nu putea

pricepe, și se simțea mai mult decât jignit. Când vorbea despre asta cu tinerii săi camarazi de pe gabie, ei se arătau fie sceptici, fie ironici, găsind cam ridicolă neliniștea lui fățișă. „Asta ți-e sacul, Billy ? îl întreabă unul dintre ei. N-ai decât să te coși înăuntru, băiete, și atunci o să fi sigur că nu se atinge nimeni de el.”

La bordul vasului se afla un veteran care, din pricină că vârsta îl făcea cam inapt pentru un serviciu mai activ, primise de curînd misiunea de a supraveghea, de pe punte, garnitura de fier din jurul arborelui-mare. Billy, care se împrietenise oarecum cu el în orele-i libere, se gîndi că se putea duce la bătrîn să-i ceară un sfat înțelept, pentru a ieși din încurcătură. Bătrînul acesta, danez de obîrșie, dar anglicizat prin îndelungatu-i servicii în marina engleză, era un om taciturn, cu fața brăzdată de numeroase zbîrcituri și de cîteva cicatrice glorioase. Fața asta uscată, bătută de vînturi și de ani, semăna cu un pergament străvechi, ciuruit ici-colo de vreun cartuș, care lăsase cîte o pată vineție. Cam cu doi ani înainte de a începe acțiunea povestirii noastre, slujise sub comanda lui Nelson pe vasul „Agamemnon”⁴, care avea să devină nemuritor în anale-le marinei, și care într-o gravură a lui Haden⁵ apare ca un gigantic schelet sfărîmat, ce-și arată coastele golașe, în urma unui atac lansat de pe „Agamemnon”, pentru abordarea unui vas inamic, căpătase o rană ce-i brăzdase pieziș obrazul, de la tîmplă în jos, lăsîndu-i o cicatrice lungă și palidă, ca o rază de lumină ce i-ar fi căzut, în zori, peste fața tuciurie. Tocmai din pricina acestei cicatrice și a împrejurării în care-o căpătase, precum și datorită petelor fumurii de pe obraji, camarazii săi de pe „Bellipotent” îl porecliseră pe danez „Abordaehe”².

Cînd ochii lui mici de nevăstuică se opriseră pentru prima oară asupra lui Billy Budd, un soi de zîmbet interior îi luminase fața, punîndu-i ciudat în mișcare toate zbîrciturile. Să fi fost, oare, clin pricină că în înțelepciunea lui bătrînească și primitivă, lipsită de sentimentalism, vedea sau i se părea că vede la Marinarul chipeș ceva straniu și nepotrivit cu ambianța unui vas

de război ? Dar, mai apoi,, după ce-l cercetase pe furiș, pe tânăr, zîmbetul acela echivoc de vrăjitor bătrîn dispăruse de pe fața lui : acum, cînd îl întâlnea pe marinar, bătrînul avea un fel de tresărire de moment, înlocuită uneori de o expresie de nedumerire filozofică, în legătură cu soarta posibilă a unui asemenea om, aruncat într-o lume plină de capcane perfide vîmpotriva cărora simplul curaj, lipsit de experiență și îndemînare, precum și de orice urîtenie capabilă să-i apere, nu poate face mai nimic ; într-o astfel de lume, candoarea unui om nu contribuie totdeauna la ascuțirea facultăților sale mintale sau la întărirea voinței, de care are nevoie pentru- a ieși dintr-un impas moral.

Cum, necum, asceticului danez îi cam căzuse cu tronc Billy. Și asta, nu numai din pricina unui anumit interes filozofic pentru un astfel de personaj, ci și dintr-o altă pricină : spre deosebire de ceilalți tineri, care nu puteau

¹ *Francis Seymour Haden (1818—1910), medic englez, devenit celebru prin gravurile sale.*

² In original „Board-Her-in-the-Smoke” (abordează-o prin fum). suferi purtarea excentrică, ba uneori de-a dreptul ursuza a bătrînului, Billy îl admira ca pe un erou ai mării, și nu trecea niciodată prin fața lui fără a-l saluta cu un respect, ce nu lasă indiferent pe nici un bătrîn, oricît de țăfnos ar fi și orice poziție ar ocupa în societate. Cu umorul lui sec, bătrînul îi spusese încă de la început „Raby” în loc de „Billy”, și i se adresa numai astfel, fie pentru că voia, printr-o ironie patriarhală, să sublinieze tinerețea și statură^ atletică a lui Billy, fie din vreun motiv mai tainic. În felul acesta, danezul îi dăduse gabierului nostru porecla cu care avea să fie cunoscut pe vas.

Ducîndu-se așadar să-l caute pe bătrîn pentru a-i cere sfatul în legătură cu măruntul și inexplicabilul necaz ce-i supăra, Billy îl găsi pe puntea de sus a tunarilor, așezat pe o ladă de muniții, de unde arunca din cînd în cînd cîte o privire cam cinică marinarilor mai gălăgioși ce-i întrerupeau din visare. Billy îi povesti necazul său, mi- rîndu-se încă o dată că i se putuse întîmpla una ca asta. Bătrînul oracol al mărilor asculta cu luare-aminte vorbele gabierului, care-i aprindeau în ochișorii de

nevăstuică scînteii misterioase, însoțite de zvîcnetele ciudate ale zbîr- citurilor sale. După ce-și sfîrși povestea, gabierul îl întrebă :

— Și-acum. danezule, te-aș ruga să-mi spui ce părere ai despre chestia asta ?

Ridicîndu-și gluga de pînză și frecîndu-și lunga cicatrice piezișe în locul unde aceasta îi intra în rariștea părului, bătrînul răspunse laconic :

— Baby Budd, *Jemmy Legs* ⁸⁴ (adică maistrul-instructor) nu te-nghite,

— *Jemmy Legs* ? ! exclamă Billy, holbîndu-și ochii azurii. Cum așa ? Păi, aud că vorbește despre mine ca despre „un dulce copil”⁴...

⁸⁴ *Jemmy* — diminutiv cu un sens peiorativ, derivat din numele ele James și folosit îndeobște pentru a caracteriza un individ spilcuit și îngîmfat (*Jemmy Legs*, picioare de om fandosit).

— Zău ? rînji bătrînul. De, Baby, băiatule, *Jemviy Legs* e mîeros la vorbă.

— Nu totdeauna. Dar cu mine e mîeros la vorbă., Rareori se-ntîmplă să trec pe lingă el, fără să-mi arunce o vorbă bună.

— Asta, pentru că nu te-nghite, Baby Buclă.

Expresia aceasta, repetată pe un ton care-o făcea de neînțeles pentru un novice, îl tulbură pe Billy aproape la fel ca și misterul a cărui dezlegare venise s-o caute. El încercă să-i smulgă danezului o explicație ceva mai puțin neplăcut-oraculară, dar bătrînul Chiron ⁸⁵ al mărilor, socotind pesemne că deocamdată îl instruisese îndeajuns pe tînărul său Achile, își cetlui buzele și-și adună laolaltă toate zbîrciturile, în semn că refuză să mai spună ceva.

Vîrsta, și experiențele prin care trec anumiți oameni Isteți la minte, dar subordonați toată viața voinței superiorilor lor, dezvoltaseră la danez cinismul robust și circumspect ce reprezenta principala lui trăsătură de caracter.

10

În ziua următoare se petrecu un incident ce-i întări lui Billy Budd neîncrederea în strania replică dată de către danez întrebării pe care i-o pusese.

La amiază, în timp ce vasul luneca pe valuri sub un vînt prielnic, și în timp ce lua masa, pălăvrăgind voios cu camarazii săi, Billy făcu la un moment dat o mișcare bruscă și-și răsturnă strachina cu ciorbă pe puntea proaspăt spălată. Maistrul-instructor Claggart trecea tocmai atunci, cu nuiua de trestie în mînă, de-a lungul bateriei, într-o adîncitură a căreia era instalată masa gabierilor ; călcînd peste zeama unsuroasă, el își urmă drumul fără să scoată

⁸⁵ Personaj din mitologia greacă, fiul lui Cronos și al Phylirei, socotit cel mai înțelept dintre Centauri, și bucurîndu-se de prietenia lui Achile.

O vorbă, deoarece n-avea rost să ia act de un asemenea fleac. Dar când își dădu seama cine anume vărsase ciorba, Claggart se schimbă la față ; oprindu-se locului, dădu să deschidă gura pentru a-l repezi pe marinar, dar se stă- pîni și, arătînd spre dîra de zeamă, îl bătu în glumă cu nuiua pe umăr.

— Bravo, băiatule ! Frumoasă treabă făcuși — vorba ■ceea, pe omul frumos îl cunoști după cum se poartă, îi șopti ei, cu o voce foarte muzicală, și trecu mai departe. Billy Budd nu observă zîmbetul, mai bine zis rînjetul involuntar care însoțise aceste cuvinte în doi peri, și care schimonosise o clipă buzele subțiri și frumos arcuite ale lui Claggart. Dar cum toți cei de față avură impresia că acesta intenționase să facă o glumă, rîseră „cu prefăcută veselie” ⁸⁶ de remarca superiorului lor ; cît despre Billy, măgulit pesemne de aluzia la porecla lui de „marinar chipeș”, rîse și el odată cu ceilalți, apoi le spuse, mirat :

— Să mai zică cineva că *Jemmy Legs* nu mă poate suferi !

— Dar cine-a zis așa ceva, frumosule ? îl iscodi nedumerit un anume Donald.

La care, gabierul făcu o mutră cam încurcată, arîn- tindu- și că singurul om care-i sugerase ideea, năstrușnică după părerea lui, că maestrul-instructor i-ar fi ostil, era bătrînul danez. Intre timp, Claggart, continuîndu-și inspecția, va fi arborat pesemne vreo expresie mai puțin studiată decît zîmbetul amar de mai înainte — o expresie ce-i schimonosea, poate, fața, dezvăluindu-i, însă, mai limpede starea de spirit — căci un mic toboșar care venea ținînd din direcția opusă, se ciocni ușor-de dumnealui și rămase cam perplex din pricina înfățișării sale. Perplexitatea nu

1 se risipi nici în clipa cînd maestrul-instructor îi spuse, sfîchindu-l zdravăn cu nuiua :

— Uită-te unde mergi !

⁸⁶ Aluzie la un vers din poemul *Satul părăsit* al lui Oliver Goldsmith, în care e vorba de un dascăl sever, ce-și teroriza elevii,

Ce se întâmplase cu maestrul-instructor ? Dar, orice s-ar fi întâmplat, putea oare să aibă starea lui vreo legătură directă cu Billy Budd., cu care nu avusese nici un fel de contact, oficial sau de altă natură, înainte de incidentul cu strachina de ciorbă ? într-adevăr, ce legătură putea să aibă tulburarea lui, cu un om atât de inofensiv din fire ca tânărul acesta, despre care însuși Ciaggart spunea că-i „un dulce copil”, și pe care camarazii săi de pe vasul comercial îl porecliseră „împăciuitorul” ? ! Ce motiv putea avea *Jemmy Legs* ca să nu-l „înghită”, cum zicea danezul ?

Totuși, în sinea lui, Ciaggart nu-l „înghițea” pe Billy ; și asta nu fără motiv, precum își poate da seama orice om cu spirit de observație, judecând după ultima lor întâlnire. Da, fără îndoială că avea ceva cu el !

A născoci în legătură cu viața particulară a lui Ciaggart o poveste în care să fie amestecat și Billy Budd, fără ca acesta să aibe habar — bunăoară o poveste romantică, din care să reiasă că maestrul-instructor l-ar fi cunoscut pe tânărul matelot înainte de a-l întâlni la bordul vasului de război — iată un lucru oarecum lesnicios, și capabil să arunce o lumină mai mult sau mai puțin interesantă asupra enigmei cazului în chestiune. În realitate, însă, nu poate fi vorba de așa ceva. Și totuși, cauza reală, singura care poate fi invocată aici, implică, prin însuși realismul ei, tot atîta *mister*, ca oricare dintre ficțiunile lui Radcliffe, autoarea *Misterelor din Udolpho* și a altor scrieri care au la bază tocmai acest element, al misterului, într-adevăr, ce poate fi mai misterios decît antipatia spontană și profundă, stîrnită în sufletele anumitor muritori excepționali, de simpla înfățișare a altor muritori, fie ei cît de nevinovați ? Antipatie stîrnită, poate, chiar de această nevinovăție !

Nu există nicăieri un conglomerat uman mai enervant prin diversitatea personalităților ce-l compun decît acela care se poate închea la bordul unui mare vas de război, pornit în larg

cu echipajul complet. Pe un asemenea vas, nu trece zi fără ca aproape fiecare membru al echipajului să aibă de-a face cu aproape toți ceilalți. Dacă vrei să scapi aici de priveliștea unui obiect exasperant, trebuie fie să-l arunci în mare, fie să sari tu însuși peste bord. închipuiți-vă ce efect poate avea o asemenea stare de lucruri asupra unei ființe omenești care e contrariul unui sfânt !

Dar pentru ca un om normal să înțeleagă cum se cuvine firea lui Claggart, aceste aluzii nu sînt de ajuns. Spre a trece de la f> fire normală la o fire ca a lui, trebuie să străbați „prăpastia ce le desparte". Sau cel mai bine este să-i dai ocol.

Cu multă vreme în urmă, un cărturar cinstit și mai vîrstnic decît mine, mi-a spus în legătură cu un om care, ca și dînsul, a dispărut între timp — un om atît de unanim respectat încît nimeni nu a cîrtit vreodată pe față împotriva-!, deși cîțiva, foarte, puțini, murmurau ceva pe seama lui — așadar, cărturarul acela mi-a spus :

— Da, X e un tip care nu poate fi explicat cu una, cu două — e o nucă greu de spart cu un evantai de cucoană. Știi bine că nu sînt adeptul vreunei religii organizate, și cu atît mai puțin al vreunei filozofii constituite în sistem. Ei bine, cu toate astea socot că a încerca să-l înțelegi pe X, să pătrunzi în (labirintul lui și să ieși apoi afară ; 'este aproape cu neputință, dacă n-ai o altfel ele cheie decît cea pe care ți-o oferă așa-zisa *cunoaștere a lumii*, Mie, cel puțin, mi se pare cu neputință.

— Bine, dar X e totuși un om, oricît de ciudat le-ar apărea unora ! am replicat eu. Iar cunoașterea lumii presupune fără îndoială o cunoaștere a naturii omenești, în mai toate variantele sale.

— Da, însă e vorba de o cunoaștere superficială, urmărind scopuri obișnuite. Cînd e vorba de mers mai lîl miezul lucrurilor, nu sînt sigur dacă a cunoaște lumea și a cunoaște natura omenească nu sînt două ramuri distincte ale cunoașterii, ramuri care pot desigur să coexiste în aceeași minte, dar pot să existe și separat, una fără prezența celeilalte. Ba, la un orn de lume obișnuit, frecventarea asiduă a acesteia duce la tocirea acelei nobile clarviziuni interioare, care este indispensabilă pentru în-

țelegerea a ceea ce este esențial la anumite caractere excepționale, fie ele bune sau rele. Ara văzut o dată, la un proces destul de important, cum o fată tânără îl juca pe degete pe-un bătrîn om al legii. Și asta, nu din pricină că bătrînul ar fi fost orbit de-o dragoste senilă. Nicidecum. Ci din pricină că juristul cunoștea legea mai bine decît cunoștea inima fetei. Coke ⁸⁷ și Blackstone ⁸⁸ n-au aruncat atîta lumină asupra zonelor obscure ale spiritului, cită au aruncat prorocii iudei, care erau, mai toți, niște sihastri.

Pe vremea aceea eram atît de lipsit de experiență, încît nu prea mi-am dat seama încotro bătea interlocutorul meu. Acum, parcă-mi dau seama. Într-adevăr, dacă vocabularul întemeiat pe Sfînta Scriptură ar mai fi popular, am putea defini și desemna mai ușor anumiți oameni fenomenali. Dar cum nu e, trebuie să apelăm la o autoritate ce nu poate fi bănuită că ar fi colorată de vreun element biblic.

Intr-o listă de definiții atribuită lui Platon, în traducerea autorizată a scrierilor sale, se poate citi :

„*Perversitate naturală*, adică o perversitate conformă naturii”. Iată o definiție care, deși are un iz calvinist, nu împiedică aplicarea dogmei lui Calvin la întreaga umanitate. Evident că ea se aplică exclusiv anumitor indivizi. Închisorile și spînzurătorile nu ne oferă prea multe exemple de „perversitate naturală”. În tot cazul, exemplele mai alese — pentru că sînt lipsite de orice element vulgar și animalic, fiind invariabil dominate de intelect — trebuie căutate în altă parte. Civilizația, mai ales cea de tip auster, îi este prielnică, deoarece perversitatea asta se învâluie în mantia respectabilității ; ea posedă anumite virtuți negative, ce-i slujesc drept auxiliare tăcute. Bunăoară, respinge categoric vinul. Nu exagerăm prea mult spunînd că e lipsită de vicii sau păcate mărunte ; o asemenea perversitate implică o mare mîndrie, care

⁸⁷ *Edward Coke* (1552—1634), jurist englez, apărător al legilor țării sale împotriva prerogativelor regale.

⁸⁸ *William Blackstone* (1723—1780), celebru jurist englez, autor al unor comentarii despre legile și Constituția Angliei.

le exclude, așa cum exclude orice venalitate sau avariție, într-un cuvânt, ea nu are nimic sordid sau senzual. E gravă, dar lipsită de patimă. Nici nu lingușește omenirea, dar nici n-o vorbește vreodată de rău.

Dar^ceea ce, la exemplarele eminente, caracterizează o astfel de natură excepțională, este următorul lucru : cu toate că firea echilibrată și ținuta discretă a omului par să indice o minte extrem de supusă legilor rațiunii, în adîncul sufletului său el se revoltă împotriva acestor legi, ignorîndu-le total și nefolosindu-se de rațiune decît ca de-o unealtă ambidextră pentru înfăptuirea iraționalului. Altfel spus, pentru atingerea unui scop care, în nuditatea lui licențioasă, ar putea să pară demential, el se va folosi de o judecată rece, solidă și sănătoasă.

Asemenea oameni sînt adevărați nebuni, de cea mai periculoasă speță, căci nebunia lor nu se manifestă continuu, ci ocazional, sub influența unui anumit obiect ; și nici atunci nu se manifestă fățiș, ci pe ascuns, dovedind o remarcabilă stăpînire de sine ; chiar atunci cînd nebunia asta e în toi, un observator obișnuit nu o poate deosebi de echilibrul mintal, tocmai pentru că, din pricinile arătate mai sus, metoda și procedeele exterioare sînt totdeauna perfect raționale, oricare ar fi scopul urmărit (iar scopul nu este dat niciodată în vileag).

Tocmai un astfel de om era Claggart un om stăpînit, încă din naștere, de o demență rea, nicidecum stîrnită de o educație greșită ori de lectura unor cărți corupătoare sau de o viață de desfrîu. Pe scurt, era stăpînit de o „perversitate conformă naturii”.

Sumbre afirmații, vor spune unii. Dar pentru ce anume ? Nu cumva pentru că au un iz biblic, amintind de „taina fărădelegii” despre care se vorbește în Evanghelie ? ⁸⁹ Dacă au, nu-i din vina autorului, care știe că un asemenea iz n-ar putea fi pe placul multor cititori din zilele noastre.

Acest capitol a devenit necesar, întrucît povestirea noastră are ca pivot firea ascunsă a maestrului-instructor.

⁸⁹ Cf. Epistola a II-a a Sf. Pavel către Tesalonicieni.

După alte câteva comentarii în legătură cu incidentul de la ora mesei, vom relua firul povestirii, lăsînd-o să-și demonstreze singură, dacă e în stare, propria veridicitate.
12

După cum am mai spus, Claggart nu avea o înfățișare neplăcută, fața lui fiind chiar foarte armonioasă, cu excepția bărbiei. Părea conștient de aceste calități, căci se îmbrăca nu numai corect, ci și cu deosebită grijă. Dar înfățișarea lui Billy Budd avea ceva eroic ; iar dacă fata lui era lipsită de expresia intelectuală a lividului Claggart, părea luminată, ca și a acestuia, de o strălucire interioară, izvorită, ce-i drept, dintr-o sorginte diferită : focul din inima lui îi îmbujora obrajii bronzăți.

Avînd în vedere pronunțatul contrast dintre cei doi, e mai mult ca sigur că, atunci cînd maestrul-instructor i-a aplicat marinarului zicala „pe omul frumos îl cunoști după cum se poartă”, a lăsat să-i scape o aluzie ironică la ceea ce-1 iritase din capul locului la Billy, și anume frumusețea lui fizică aparte — aluzie neobservată de tinerii mateloți prezenți la întreaga scenă.

Cu toate că antipatia și invidia sînt sentimente ireconciliabile din punct de vedere rațional, ele pot lua naștere deodată, ca două surori siameze. Este, deci, invidia un astfel de monstru ? Mulți muritori chemați în fața judecății au recunoscut, în speranța unei pedepse mai Mînde, că s-au făcut vinovați de fapte îngrozitoare, dar cine a mărturisit vreodată că a fost invidios ? Fiecare dintre noi simte că invidia ascunde ceva mai rușinos decît însăși crima, fie ea cît de perfidă. Și nu numai că fiecare o condamnă, dar oamenilor de bine nici nu le vine să creadă cînd aud că un ins inteligent e învinuit de așa ceva. Cum, însă, invidia nu sălășluiește în creier, ci în inimă, intelectul, fie el cît de superior, nu constituie o cheazășie

împotriva ei. Dar la Claggart invidia față de Billy Budd nu era o pornire vulgară. Și nici nu era colorată de acea gelozie plină de teamă, ce-l făcea pe Saul să se adumbrească la față când se gîndea, tulburat, la frumosul și tînărul David. Invidia lui Claggart avea temeuri mult mai adînci. Dacă privea cu ochi răi trăsăturile frumoase, robustețea veselă și sincera bucurie de viață a tînărului Billy Budd, era pentru că simțea instinctiv că toate aceste însușiri însoțeau un caracter care, în marea-i simplitate, nu voise niciodată răul cuiva și nici nu cunoscuse mușcătura de șarpe a răului plătit în schimb. Duhul cuibărit în trupul lui Billy, duh inefabil, care privea ca prin ferestre prin ochii lui azurii, plutind peste gropițele din obrajii săi arși de soare, înmlădiindu-i încheieturile și răsucindu-i cîrlionții bălai — tocmai acest duh făcea dintr-însul un marinar chipeș, Marinarul chipeș prin. excelență. Cu excepția unei alte persoane, Claggart era poate singurul om de pe navă capabil să aprecieze :um se cuvine fenomenul moral întruchipat de Billy Budd. ar această capacitate de înțelegere nu făcea decît să-i âtîte pasiunea, care, printre diferitele forme secrete pe care le căpăta în sufletul lui, lua cîteodată forma unui dispreț cinic al inocenței — „ce idee, să fii inocent ? !" Totuși, din punct de vedere estetic, maestrul-instructor percepea farmecul inocenței și nepăsarea ei curajoasă, încît aproape c-ar fi vrut și el să fie inocent, deși n-avea nici o speranță.

Incapabil să nimicească răul fundamental din ființa lui, deși era destul de abil pentru a-l ascunde ; înțelegând binele dar neputînd să-l facă, un om cu firea lui Claggart, înzestrat cu un prisos de energie caracteristic mai tuturor oamenilor astfel alcătuiți, nu are altă cale decît aceea de a se închide în propria-i cochilie și de a-și juca pînă la capăt, aidoma scorpionului — pentru care, însă, e răspunzător doar creatorul — rolul ce i-a fost hărăzit.

13

Pasiunea, pasiunea cea mai profundă, nu are nevoie de o scenă somptuoasă pentru a-și juca rolul. Locul ei este printre mitocani, printre cerșetori și printre scormonitorii de gunoaie.

Iar împrejurările care-o provoacă, fie ele cât de mărunte sau triviale, nu ne pot da măsura forței sale. În cazul de față, scena este o punte proaspăt spălată, iar unul din factorii externi este ciorba vărsată de-un marinar înrolat pe-un vas de război.

Cînd maestrul-instructor a observat de uncie venea șuvoiul acela unsuros ce-i curgea la picioare, el s-a gînclit, desigur, mai bine zis și-a băgat în cap, că nu era la mijloc o simplă întâmplare (ceea ce era, de fapt) ci manifestarea spontană și perfidă a unei antipatii mai mult sau mai puțin asemănătoare aceleia pe care o nutrea el însuși împotriva lui Billy — manifestare stupidă și inofensivă ca lovitura de copită a unei juninci, care n-ar mai fi fost însă chiar atît de inofensivă dacă juninca ar fi fost un armăsar potcovit. Gîndind astfel, Claggart își infuza în fiera invidiei sale vitriolul disprețului. Incidentul în sine îi con-

firma anumite zvonuri ce-i ajunseseră la ureche grație caporalului *Squeak* un omuleț cărunț, poreclit astfel de către marinari din pricina vocii sale pițigăiate și a feței lui ascuțite, pe care și-o tot vira prin colțurile întunecoase ale punților inferioare, căutînd infractori. Porecla asta ironică trezea în mințile oamenilor imaginea unui șobolan într-o pivniță.

Faptul că șeful lui îl folosea ca pe-o unealtă ce-i îngăduia să întindă mici capcane gabierului pentru a-l pune în încurcătură (căci măruntele șicane, pe care Billy Budd izbutise pînă-n prezent să le ocolească, veneau din partea maestrului-instructor), faptul acesta îl făcuse pe caporal să tragă, în chip destul de firesc, concluzia că șeful nu-l iubea deloc pe matelot. Drept care, ca un subaltern fidel ce era, socotise de datoria lui să ațîțe focul, aducînd la cunoștința șefului său anumite glume nevinovate ale voiosului matelot, glume la care adăuga diferite epitete jignitoare auzite, chipurile, din gura lui. Maistrul-instructor nu punea niciodată la îndoială adevărul acestor denunțuri, mai cu seamă în legătură cu epitetele, căci știa prea bine cît de nepopular poate deveni un maestru-instructor, în-deosebi unul zeos ca el, și bănuia că mateloții îl împroș-cau, pe la spate, cu zeflemelile și ocările lor : însăși porecla pe care i-o dăduseră (*Jemmy Legs*) ascundea sub aparența ei hazlie, ostilitatea și lipsa lor de respect. Dar deși ura este lacomă de provocări, cea care-l mistuia pe Claggart nici n-avea nevoie să fie ațîțată din afară.

Perversitatea subtilă e de obicei extrem de prudentă, deoarece are de ascuns totul. Chiar când bănuiește vreo intenție jignitoare, nu-și poate confirma sau spulbera bănuiala, tocmai din pricină că se învăluie într-un mister care-o izolează ; iar când acționează, nu fără regret, o face fie pe temeiul unei simple bănuieli, fie pe temeiul unei certitudini. Răzbunarea ei tinde să fie monstruos de dis-

proporțională în raport cu presupusa jignire, căci orice om care se răzbună seamănă cu un cămătar cu pretenții exorbitante. Dar oare ce spunea conștiința lui Ciaggart ? Pentru că, deși conștiințele sînt la fel de diferite ca și frunțile oamenilor, fiecăre faptură inteligentă — chiar și demonii care, cum zice Sfînta Scriptură, „cred și tremură” — are o conștiință. Cum aceea a lui Ciaggart nu era decît executoarea voinței sale, ea exagera la culme fiecare fleac, pretinzînd bunăoară că intenția atribuită lui Billy de a răsturna strachina cu ciorbă, ca și epitetele pomenite constituiau un cap de acuzație pe deplin suficient pentru a justifica animozitatea împotriva lui, dîndu-i chiar o anume legitimitate. Fariseul este ca un Guy Fawkes ⁹⁰ care se-ascunde în tainițele firii unor oameni de felul lui Ciaggart ; aceștia nici nu concep că răutatea ar putea rămîne fără replică. Probabil că persecuțiile la care maestrul-instructor îl supunea într-ascuns pe Billy aveau scopul de a-i pune la încercare caracterul. Dar ele nu dezvăluiseră la tînărul matelot nici un cusur, de care dușmănia să se poată lega pe față, sau pe care să-l ¹ poată folosi măcar ca pe-un soi de auto justificare, astfel încît, incidentul cu strachina, oricît de neînsemnat ar fi fost, era binevenit pentru bizara conștiință ce-i slujea drept sfetnic intim lui Ciaggart. Și n-ar fi exclus să-l fi încurajat a-l pune pe marinar la noi încercări.

14

⁹⁰ In limba engleză, *to squeak* înseamnă a țipa, a striga.

Cîteva zile după ultimul incident relatat de noi, Billy Budd fu victima unei întîmplări care-l tulbură mai mult decît tot ce pățise pînă atunci.

Era o noapte foarte caldă pentru latitudinea unde se afla vasul, iar matelotul, care-ar fi trebuit să stea de cart pe puntea de jos, moțăia pe puntea cea mai de sus, unde se cățăraseră, părăsindu-și hamacul încins, suspendat deasupra unei platforme înguste, printre alte sute de hamace, atît de strîns îndesate unele într-altele, încît n-aveau loc să se legene. Billy se culcase, ca în umbra unei coline, sub niște vergi de rezervă, aruncate claie peste grămadă, între arborele-trinchet și arborele-mare, acolo unde se afla și cea mai masivă dintre bărcile vasului. întins lîngă alți trei marinari veniți de jos ca să doarmă aici, moțăia la marginea dinspre arborele-trinchet a - maldărului de vergi ; întrucît postul lui de veghe ca gabier se afla chiar deasupra teugei, avea oarecum dreptul, consfințit prin uz, să se simtă ca la el acasă în această parte a vasului.

Deodată se trezi, simțindu-și, ca prin vis, umărul atins de un individ, care sondase probabil și somnul celorlalți marinari ; cînd gabierul își înălță capul, individul îi șopti repede la ureche :

— Strecoară-te în port-sarturile de sub vînt, Billy ! Șe pune ceva la cale. Nu vorbi ! Hai, grăbește-te ! Vin și eu după tine, îndată !

Și se făcu nevăzut.

întocmai ca mulți alți oameni buni la suflet, Billy avea unele din slăbiciunile care merg mină-n mîină cu bunătatea ; printre aceste slăbiciuni se număra și refuzul, mai bine zis neputința de a spune pe șleau *nu*, la orice propunere ce nu i se părea absurdă, răuvoitoare sau nedreaptă. Și cum avea sînge cald în vine, îi lipsea calmul flegmatic al acelor care răspund la orice propunere printr-o pasivitate totală. Ca și frica lui instinctivă, capacitatea lui de a înțelege tot ceea ce depășea limitele cinstei

și ale firescului se manifesta rareori spontan. Și apoi, în cazul de față, era încă amețit de somn.

Se sculă, totuși, în neștire, și, întrebându-se, leneș, ce fanurne „se pune la cale”, porni spre locul indicat dje celălalt, una dintre cele șase platforme înguste, așezate în afara parapetelor înalte și ascunse de numeroasele noduri și funii împletite ale șarturilor și școtelor ; aceste platforme aveau, pe un mare vas de război din acea epocă, dimensiuni pe măsura corpului navei. Pe scurt, semănau cu niște balcoane negre, suspendate deasupra mării, și într-atît de izolate, încît unul dintre marinari, un bătrîn lup de mare, cam neconformist și meditativ din fire, se retrăgea acolo chiar și peste zi, ca într-o capelă particulară.

Individul eare-1 trezise pe Billy Budd veni în curînd după el, în această ascunzătoare. Luna încă nu răsărise, iar stelele erau învăluite într-un fel de negură. Billy nu putea vedea deslușit fața necunoscutului. Totuși, ceva din silueta și aerul lui îl făcu pe Billy să-1 ia drept unul din oamenii de la pupa. Și nu se înșela.

— Ascultă, Billy ! îi spuse omul, cu același glas șoptit și prudent. Ai fost înrolat cu de-a sila, nu-i așa ? Si eu la fel.

Și făcu o pauză, vrînd parcă să vadă ce efect au vorbele lui. Dar Billy, neștiind ce să creadă despre toate astea, nu-i răspunse.

— Billy, urmă celălalt, nu sîntem singurii în situația asta. Mai sînt și alții, o ceată întreagă. N-ai putea să ne dai o mîna de ajutor, la caz de... nevoie ?

— Ce vrei să spui ? îl iscodi Billy, care abia acum se trezise de-a binelea.

— Sst î Sst ! (șoapta grăbită deveni voalată). Ia privește î (Și omul îi întinse două mici obiecte ce licăreau palid în noapte). Le vezi ? Ale tale-au să fie, Billy, dacă-ai să...

Dar Billy îl întrerupse, cu o furie care, grăbindu-se să se rostească, îi scotea la iveală beteșugul glasului :

— La d-d-dracu. n-n-nu știu ce v-v-vrei, dar ai f-f- face mai b-b-bine s-o ștergi !

Buimăcit, omul rămase locului, dar Billy îi strigă, sărind în picioare :

— D-d-dacă n-o ștergi, t-t-te arunc peste co-co-pastie !

Dându-și seama că Billy nu glumea, misteriosul emisar dispăru în direcția arborelui-mare, în umbra vergilor.

— Hei, ce se-ntîmplă-acolo ? mormăi un matroz de la teuga, trezit din somn ele zbieretele lui Billy. A, tu erai, *Frumosule* ? exclamă el, recunoscîndu-l pe gabier. care se întorsese pe punte. De bună seamă că s-o fi întîmplat ceva dacă ai ajuns să te bîlbîlbii !

— A ! zise Billy, controlîndu-și vocea. Am dat peste un tip de la pupa în partea noastră de vas și l-am poftit să se-ntoarcă la locul lui.

— Asta-i tot ce i-ai făcut ? întrebă cu țîfnă celălalt, un bătrîn arțăgos, cu fața și părul de un roșu cărămiziu, ce-i atrăsese porecla de Piper Roșu. Pe derbedeii ăștia eu i-aș însura cu fiica tunarului ! adause el, dînd a înțelege prin această expresie că i-ar lungi pe un tun spre a fi biciuiți, drept pedeapsă disciplinară.

Explicația dată de Billy tulburării sale de moment i se păru, oricum, satisfăcătoare bătrînului matroz pentru că, dintre toți membrii echipajului unei corăbii, cei afectați la teuga, îndeobște veterani fanatici în prejudecățile lor marinărești, sînt cei mai înverșunați adversari ai oricărei invazii pe teritoriul lor, îndeosebi din partea marinarilor de la pupa, despre care au o părere foarte proastă, întrucît aceștia sînt, mai toți, oameni ai uscatului, care nu se cațără pe vergi decît pentru a strînge sau a desfășura vreo velă, și nu se pricep nici măcar să mînuiască acul ele matisat sau să facă un „cap de berbece...”/

15

Incidentul acesta îl tulbură foarte pe Billy Budd. Era o experiență cu totul nouă pentru el ; nu mai fusese niciodată acostat în felul acesta, pe ascuns, de un intrigant.

înainte ele această întîlnire, nici nu-l cunoscuse pe marinarul de la pupa, întrucît posturile lor erau foarte depărtate : unul făcea de cart sus pe catarg, la prova, iar celălalt jos pe punte, la pupa.

Ce-o fi vrut individul ? Dar oare cele două obiecte strălucitoare pe care i le pusese sub ochi, erau într-adevăr guinee ? De unde le avea, oare ? Doar se știe că pe mare, pînă și butonii de rezervă sînt rari !

Cu cât se gîndea mai mult la întîmplarea asta, cu atît se simţea mai perplex, mai tulburat şi mai descumpănit. Respingînd cu scîrbă o propunere care, deşi n-o prea înţelegea, nu-i mirosea a bine, Billy Budd procedase întocmai ca un cal tînăr proaspăt întors de la păscut, care, adulmecînd brusc miasmele vreunei uzine chimice, -for-naie de zor, ca să le alunge din nări şi din plămîni. Această stare de spirit anula în sufletul lui orice dorinţă de a mai sta de vorbă cu individul, pentru a obţine de la el lămuriri în legătură cu scopul pe care-l urmărise, acostîndu-L. Şi totuşi era, fireşte, curios să vadă cum arăta pe lumină acest mesager nocturn.

Îl pîndi în după-amiaza următoare, în timpul primului cart şi—1 zări printre oamenii care fumau în partea dinainte a punţii superioare, unde fumatul era permis. Il recunoscu mai degrabă după silueta şi statura lui decît după faţa-i rotundă şi pistruiată, cu nişte ochi sticloşi, de un albastru spălăcit, umbriţi de gene aproape albe. Billy nu era, totuşi, sigur că flăcăul acesta cam de aceeaşi vîrstă cu el, care sporovăia şi rîdea slobod, rezemat de un tun, era conspiratorul din ajun. Prea părea jovial şi năuc ! Şi cam prea durduliu pentru un marinar, fie el şi unul de la pupa ! Pe scurt, era ultimul dintre oameni pe care l-ai fi putut bănuî copleşit de gînduri, îndeosebi de acele gînduri primejdioase, pe care se cuvine să le atribui unui conspirator pus pe fapte mari, sau chiar agentului unui astfel de conspirator.

Fără ca Billy să-şi dea seama, individul îl observase înaintea lui, aruncîndu-i o privire piezişă. Iar cînd simţi că Billy îl priveşte, îl salută ca pe-un vechi prieten, scutu- rînd din cap în semn că-l recunoaşte, dar nu-şi întrerupse conversaţia pe care-o purta cu ceilalţi fumători.

Cu o zi-două mai târziu, întâinindu-1 întâmplător pe Billy în cursul plimbării de seară pe una dintre punți, îi adresă în treacăt o vorbă prietenoasă, atât de neașteptată și atât de echivocă, date fiind împrejurările, încât Billy se simți stînjedit și nu știu ce să-i răspundă. Drept care, o lăsă să treacă neobservată.

Billy era acum mai perplex ca aricind. Deșartele presupuneri, pe care era silit să le facă, erau atât de străine de ei, și-1 tulburau atât ele adine, încât se strădui din răputeri să le stăvilească. Nu-i trecu nici o clipă prin minte că era de datoria lui de marinar leal să raporteze superiorilor despre această întâmplare atât de suspectă. Dealtfel, chiar dacă i-ar fi venit ideea să raporteze, gândul că fapta lui ar semăna cu un denunț mîrșav, l-ar fi împiedicat s-o săvîrșească — într-atît de generoasă era mentalitatea lui de novice. De aceea, păstră pentru sine taina. Totuși, o clată, nu se putu opri să-și descarce puțin sufletul în fața bătrînului danez. Era o noapte înmiresmată, iar vasul parcă încremenise pe mare ; cei doi sedeau tăcuți pe punte, cu capetele rezemate de parapet. Îmbiat poate de această atmosferă de vrajă, Billy îi povesti o parte din cele în- tîmplate, fără a indica vreun nume, căci scrupulele sale lipsite de temeii îl împiedicau să-i destăinuie cuiva întreaga poveste. Ascultînd vorbele lui Billy, înțeleptul danez păru să ghicească mai mult decît i se spunea : după ce rămase cîte va clipe pe gînduri, cu o expresie concentrată, ce-i aduna parcă zbîrciturile într-un singur punct și-i ștergea de pe față zîmbetul acela sarcastic, pe care-1 avea uneori, bătrînul rosti :

— Nu ți-am zis eu, Baby Budd ?

r- Ce mi-ai zis ? îl întrebă Billy.

— Că *Jemmy Legs* nu te-nghite.

— Bine, dar ce legătură-i între *Jemmy Legs* și nebunul ăla ele la pupa ? exclamă Billy, uluit.

— Aha, va să zică era unul de la pupa ? ! O labă de pisică î⁹¹ O labă de pisică !

⁹¹ Aluzie la o tiradă celebră a lui Macbeth :

După această exclamație — despre care nu se putea ști dacă se referă la adierea ce încrețea tocmai atunci marea liniștită; te au dacă are un tîlc mai subtil, legat de taiul de la pupa — bătrînul vrăjitor mușcă brusc, cu dinții lui negri, din foaia de tutun pe care-o ținea în gură, nemai- catadicsind să răspundă la întrebarea lui Billy, stăruitor repetată de acesta. Bătrînul avea obiceiul de a se învălui într-o tăcere îndărătnică atunci cînd i-era pusă la îndoială, prin întrebări sceptice, vreuna dintre sentințele sale oraculare — sentințe nu totdeauna limpezi, ci mai degrabă pline de obscuritatea caracteristică mai tuturor formulelor delfice⁹², oricare ar fi izvorul lor. O îndelungă experiență îl învățase, probabil, pe bătrîn să adopte această prudență amară, ce-i dicta să nu se amestece în treburile altora și să nu dea niciodată un sfat.

16

în ciuda categoriceii afirmații a danezului că maistrul- instructor era la obîrșia ciudatelor neazuri pătimate de Billy la bordul vasului „Bellipotent”, tînărul matelot era dispus să le pună în seama oricui, mai degrabă decît în seama omului care, potrivit spuselor sale, „avea totdeauna o vorbă bună” pentru el. Faptul acesta era de mirare, deși poate numai în aparență. În anumite privințe, unii marinari rămîn destul de naivi, chiar la o vîrstă matură. Iar

..., *Te stinge, luminare !*

Viața-i o umbră doar, un biet actor

Pășind pe scenă, țanțoș, preț de-o oră,

Spre-a amuți a poi : e o poveste

Spusă de-un prost, cu furie și zgomot

Dar fără nici un tîlc..” (Actul V, scena 5)

sică) înseamnă în englezește și iscoadă (sau unealtă) și briză ușoară,, care încrețește suprafața mării.

un tînăr cu firea atleticului nostru gabier nu-i decît un copil. Totuși, inocența desăvîrșită a unui copil nu-i. decît expresia ignoranței sale depline : ea scade pe măsură ce i se dezvoltă inteligența. Dar, la Billy Budd, inteligenta — atîta cîtă avea — se dezvoltase fără a-i altera naivitatea. Experiența este, desigur, un bun învățător, dar la anii lui, Billy nu agonisise o experiență prea mare. Și apoi, era lipsit cu desăvîrșire de acea intuiție a răului, care, la oamenii răi sau nu îndeajuns de buni din fire, precede experiența și, de aceea, poate fi un apanaj al tinereții însăși, precum se vede limpede în anumite cazuri.

Ce putea Billy să știe despre om, altceva decît ceea ce știa despre marinarii simpli care întruchipau, pentru el, omenirea ? Cît despre marinarul ele modă veche, marinarul înnăscut, de tipul „lupului de mare” — acesta se deosebește radical, în unele privințe, de omul de pe uscat, deși face parte din aceeași speță. Marinarul are francheță, pe cînd omul de pe uscat are rafinament. Pentru marinar viața nu este un joc care cere multă bătaie de cap — ca, de pildă, jocul de șah, în care se fac puține mutări directe, țelul fiind atins în chip indirect ; un joc sucit, plicticos și steril, care nu merită nici măcar biata luminare ce se mistuie pentru a-l lumina

* Da, ca tagmă, marinarii sînt un neam juvenil, Pînă și păcatele lor poartă pecetea juvenilității. Acest lucru e cu atît mai adevărat în ce-i privește pe marinarii de pe vremea lui Billy. De asemenea, trebuie spus că unele trăsături caracteristice tuturor marinarilor sînt adesea și mai pronunțate la cei tineri. Orice marinar e obișnuit să exe-

cute ordinele fără să le discute ; viața lui la bordul unei corăbii este orînduită din exterior ; marinarul nu cunoaște promiscuitatea în relațiile cu ceilalți oameni — relații libere, întemeiate pe egalitate, cel puțin la suprafață și care te-nvață curînd că, dacă nu manifesti o neîncredere pe atît ele adîncă pe cît de frumoase sînt aparențele, riști s-o pățești rău. Neîncrederea practică fără ostentație este o atitudine curentă, nu atît printre oamenii de afaceri, cît printre oamenii care-ajung să-și cunoască semenii în relații mai puțin superficiale decît cele de afaceri — mă refer la anumiți oameni de lume ; neîncrederea este atît de curentă printre ei, încît sfîrșesc prin a o practica în mod inconștient, iar unii dintre ei ar rămîne probabil sincer mirați

dacă li s-ar spune că această neîncredere este una gînj trăsăturile lor caracteristice.

17

După micul incident cu strachina de ciorbă, Billy Budcl nu mai avusese neplăceri în legătură cu hamacul, cu sacul lui marinăresc, sau cu alte asemenea lucruri. În același timp, surîsul și vorba prietenoasă cu care era gratificat, din cînd în cînd, deveniseră dacă nu mai frecvente, ceva mai pronunțate decît înainte.

Existau, de la o vreme, și alte semne. Cînd Claggart zărea, fără să fie observat, silueta zveltă a lui Billy printre alți tineri ce se plimbau, schimbînd glume, pe puntea de sus a tunarilor, în clipele de răgaz ale celui de-al doilea cart, privirea lui îl urmărea pe veselul Hyperion marin cu o expresie melancolică și meditativă, iar ochii i se umpleau de ciudate lacrimi febrile. Claggart avea atunci înfățișarea unui om deprins cu suferința. Iar uneori expresia aceea melancolică avea o nuanță de duioșie tandră, ca și cum Claggart ar fi putut chiar să-l iubească pe Billy, dacă destinul nu s-ar fi opus. Era, însă, o nuanță trecătoare, alungată grabnic de o expresie cruntă, care-i crispa fața, făcînd-o să semene, o clipă, cu o nucă zbîrcită. Alteori, însă, cînd îl zărea pe gabier venind în direcția lui, se dădea în lături cu cîțiva pași ca să-l lase să treacă, și-l învăluia în privirea sardonică a unui Guise⁹³, dezvelindu-și dinții strălucitori. Dar în cazul unei întîlniri neașteptate, în ochii lui scăpăra o lumină roșie, -ca o scînteie ce țîșnește din nicovală într-o covălie întunecoasă. Scăpărarea aceea aprigă părea ciudată în ochii lui care, de obicei, erau de un violet închis, nuanță dulce între toate.

Deși unele dintre aceste toane diavolești nu puteau scăpa atenției lui Billy, ele depășeau puterea de înțelegere a unuia cu firea lui. Și apoi, în alcătuirea lui sufletească nu intra cîtuși de

⁹³ Aluzie la *Henric J, duce de Guise* (1550—1588), care a ordonat sîngerosul masacu din noaptea Sfîntului Bartolomeu (1572) împotriva protestanților și care a fost poreclit „le Balafre” (crestatul) în urma unei răni căpătate într-o bătălie.

puțin acea intuiție care, în unele cazuri, transmite ignoranței nevinovate sentimentul instinctiv al apropierii răului. El socotea că maestrul-instructor se purta uneori într-un fel ciudat. Atîta tot. Aerul franc și vorbele prietenoase rostite din cînd în cînd, erau luate drept ceea ce păreau să fie, căci tînărul matelot nu auzise niciodată vorbindu-se despre „omul cu limba mieroasă”.

Dacă marinarul nostru ar fi fost conștient că săvîrșise ori rostise ceva care-ar fi putut stîrni animozitatea instructorului, ar fi fost cu totul altceva, iar privirea lui ar fi devenit măcar mai clară, dacă nu mai ageră. Dar așa, ei*a orbit de propria-i inocență.

Billy avu aceeași reacție și în altă împrejurare. Doi subofițeri — armurierul și șeful de cală — cu care nu schimbaseră niciodată vreo vorbă, deoarece atribuțiile lui pe vas nu-l puneau în contact cu ei, începuseră să-i arunce, ori de cîte ori întîmplarea îl scotea în drumul lor, niște priviri caracteristice de obicei oamenilor care pun ceva la cale împotriva celui astfel privit. Dar privirile lor nu-i **păreau lui Billy suspecte sau măcar demne de a fi luate în seamă, deși știa prea bine că armurierul și șeful de cală, ca și magazionerul, spițerul și alți gradați erau, potrivit uzanțelor mărinărești, colegi de popotă cu maestrul-instructor și, ca atare, aveau urechi vrednice de confidențele lui.**

Dar popularitatea dobîndită de chipeșul nostru marinar prin bărbăteasca îndrăzneală de care dădea dovadă la nevoie și prin irezistibila lui bunătate — calități ce nu implicau vreo superioritate intelectuală aptă a stîrni invidia — popularitatea asta aproape generală îl îndemna pe Billy să acorde și mai puțină atenție ochiadelor tăcute despre care-am pomenit, și de a căror semnificație nu-și putea da seama.

Cît despre marinarul acela de la pupa, Billy îl vedea foarte rar, din motive pe care le-am mai arătat, totuși, ori de cîte ori se întîmpla să se întîlnească, individul dădea vesel din cap, ca la vederea unei vechi cunoștințe, și uneori își însoțea acest gest cu o vorbă prietenoasă. Oricare

ar fi fost scopul urmărit la-nceput de către acest tînăr dubios, sau de către cel care-l trimisese la Billy, purtarea lui în asemenea întâlniri dovedea că renunțase definitiv la acel scop. S-ar fi zis -că ticăloșia lui precocă (și orice ticălos de rînd e precocă) îi jucase lui însuși o festă, sau că omul căruia încercase să-i întindă o capcană ca unui nerod îi dejucase, prin însăși nerozia și ignoranța lui, planul.

Dar oamenii isteți la minte ar putea opina că Billy ar fi trebuit, în mod normal, chiar la prima lui întâlnire cu marinarul de la pupa — întâlnire atît de brusc curmată — să-l întrebe pe șleau ce anume urmărea. Ei ar mai putea crede că ar fi fost cît se poate de firesc din partea lui Billy să-i descoasă pe cîtiva dintre ceilalți marinari recrutați cu de-a sila, pentru a-și da seama dacă aluziile vagi ale emisarului la o răscoală pusă la cale pe vas aveau sau nu vreun temei. Da, oamenii isteți la minte ar putea gândi astfel. Dar e nevoie, poate, ele ceva mai mult, sau de cu totul alt-

ceva decît de simpla istețime pentru a înțelege cum se cuvine un caracter ca acela al lui Billy Budd.

Cît despre Claggart, monomania lui — dacă monomanie se cheamă ceea -ce dezvăluia el, fără să vrea, prin ieșirile pomenite mai înainte, deși se silea îndeobște să și-o ascundă sub masca unei purtări rezonabile, de om stăpîn pe sine — monomania asta îl mistuia ca un foc subteran, din ce în ce mai afund. Era de așteptat să se întîmple un eveniment hotărîtor.

18

După misterioasa convorbire cu omul de la pupa, convorbire pe care Billy o curmase atît de răspicat, nu se petrecu nimic deosebit de important pentru povestirea noastră, pînă la evenimentele pe care le vom relata acum.

După cum am mai arătat, întrucît fregatele (desigur mult mai rapide decît vasele de linie) lipseau pe vremea aceea din escadra engleză din Mediterana, ■ „Bellipotent" nu era folosit numai ca vas de patrulare, ci primea uneori și cîte o misiune mai importantă, departe de restul flotei. Și asta, probabil, nu numai datorită însușirilor sale navale neobișnuite la un vas de acest tip, ci și datorită caracterului aparte al comandantului său, caracter ce-l făcea, pare-se, cu osebire apt să îndeplinească orice misiune, ale cărei dificultăți neprevăzute puteau cere o inițiativă promptă, în împrejurări în care, pe lîngă calitățile obișnuite ale unui bun ofițer de marină, era nevoie de multă pricepere și abilitate. În cursul unei astfel de misiuni, o misiune de lungă durată — tocmai cînd ajunsese la o maximă depărtare de restul flotei, „Bellipotent" se pomeni față-n față cu un vas inamic. Era spre sfîrșitul după-amiezii. Vasul inamic — o fregată zveltă — o luă la sănătoasa, cu toate pînzele sus, după ce-și dădu seama că nava observată prin ocean îi era net superioară ca tonaj și ca număr de oameni. După o urmărire deznădăjduită,

— Masa din lemn de măr

care ținu pînă la jumătatea primului cart de noapte, fregata izbuti să scape definitiv.

Nu peste multă vreme după încetarea urmăririi, și înainte ca emoțiile provocate de aceasta să se fi potolit pe deplin, maistrul-instructor ieși din ascunzătoarea lui și-și făcu apariția lîngă arborele-mare, așteptînd respectuos, cu pălăria în mînă, să fie observat de către căpitanul Vere, care se plimba singur pe partea bătută de vînt a dunetei, iritat oarecum de eșecul urmăririi. Claggart stătea pe locul rezervat gradelor inferioare cînd acestea doreau să aibă o convorbire specială fie cu ofițerul de cart, fie cu însuși comandantul. Se întîmpla, însă, foarte rar ca un marinăr sau un subofițer să ceară audiență la comandant : potrivit obiceiului, o făcea doar în cazul cînd avea vreun motiv excepțional.

Absorbit de gîndurile sale, comandantul se pregătea să-și continue plimbarea în sens invers, cînd observă prezența lui Claggart, care stătea, eu pălăria întinsă, într-o expectativă respectuoasă. Trebuie spus că acest subofițer îi era cunoscut căpitanului Vere abia din ultima cursă a navei, cînd Claggart se transferase de pe un alt vas (aflat în reparație), spre a lua locul -252 fostului maistru-instructor de pe „Bellipotent", lăsat la vatră pentru incapacitate.

în clipa cînd comandantul își dădu seama cine era omul care aștepta atît de respectuos, un semn din parte-i, fața lui căpătă o expresie ciudată, asemănătoare celei ce se zugrăvește pe fața unui om care se întâlnește, pe neașteptate, cu o cunoștință nu îndeajuns ele veche pentru a-i fi realmente familiară, dar a cărei înfățișare îi provoacă, pentru prima oară, o vagă repulsie. Se opri, totuși, și spuse, cu obișnuitul său ton oficial, nu lipsit, însă, de o anume iritare :

— Ei bine, ce dorești, instructore ?

Cu aerul unui subaltern care se simte, cu părere de rău, obligat să aducă la cunoștință o veste proastă, și care, deși hotărît să fie sincer, ține morțiș să evite orice exagerare — Claggart vorbi, supunîndu-se îndemnului sau mai bine zis ordinului comandantului. Exprîmîndu-se în limbajul unui om nu lipsit de educație, el raportă — deși nu pretind a-i reda întocmai cuvintele — că în cursul urmăririi fregatei inamice și al pregătirilor pentru eventuala ciocnire, avusese prilejul să se convingă- că exista cel puțin un element periculos la bordul acestei nave, al cărei echipaj nu cuprindea numai oameni ce se făcuseră vinovați de participare la ultimele răscoale, dar și alții, care, aidoma marinarului cu pricina, nu se înrolaseră voluntar în flota maiestății sale... Aici, căpitanul Vere îl întrerupse, cu oarecare enervare :

— Vorbește pe șleau, omule ! Spune că au fost înrolați cu de-a sila !

Claggart făcu un gest de supunere și continuă cam așa:

în vremea din urmă, el (Claggart) începuse a bănuî că pe punțile inferioare se desfășura o agitație secretă, provocată de marinarul cu pricina — agitație de care nu fusese îndeajuns de sigur ca să se simtă îndreptățit a raporta despre ea. Dar în urma celor observate, în după-amiaza aceea, la respectivul marinar, bănuiala vagă privitoare la o activitate clandestină se transformase într-un fel de certitudine.

— îmi dau perfect de bine seama, adăugă el, de grava răspundere ce-mi asum făcînd un raport care atrage după sine consecințe grave pentru pomenitul marinar, pe lingă că poate spori temerile pe care e firesc să le simtă orice comandant de vas, după nefericitele întîmplări petrecute recent — știți desigur la ce mă refer...

Luat prin surprindere, căpitanul Vere nu-și putu la-nceput ascunde pe de-a-ntregul tulburarea. Dar, în timp ce-l asculta pe Claggart, această tulburare făcu loc treptat unei iritări provocate de

felul cum subofițerul își prezenta raportul. Se abținu, totuși, să-l
întrerupă, pî-nă-n clipa cînd îl auzi pe Claggart spunînd în încheiere:

— Ferească Dumnezeu, excelență, ca „Bellipotent” să pățească la fel ca...

— N-avea dumneata grijă ! îi tăie vorba comandantul, cu fața schimonosită de mînie, ghicind instinctiv că subofițerul voia să-i pomenească de-un vas, pe care Răscoala din Nore căpătase proporții deosebit de tragice, punînd la un moment dat în pericol viața comandantului său. Această aluzie îl scotea din sărite pe căpitanul Vere. Faptul că un subofițer îi pomenea, hodoronc-tronc, de evenimentele recente, i se părea un indiciu de revoltătoare lipsă ale modestie, mai ales cînd ofițerii înșiși evitau cu atîta grijă să vorbească despre acest subiect. În afară de asta, comandantul, înzestrat cu un acut simț al demnității, vedea în vorbele subofițerului o încercare de a-l intimida. Și era oarecum mirat că omul acesta, care dovedise atît de mult tact în exercitarea funcțiilor sale — cel puțin așa i se păruse comandantului — se arăta atît de lipsit de tact în cazul de față.

Dar aceste gînduri, ca și îndoielile ce-i treceau prin minte, cedară brusc locul unei bănuieli încă vagi, dar destul de puternice pentru a-i influența receptivitatea față de veștile proaste ale lui Claggart, O experiență îndelungată îi îngăduise să cunoască îndeaproape complicata viață de pe punțile inferioare, \âată care, ca oricare alta, își are ascunzișurile ei tainice și latura ei dubioasă (aceea pe care lumea o dezaprobă îndeobște); iată de ce căpitanul Vere nu se lăsă tulburat peste măsură de revelațiile subofițerului. Mai mult încă, deși, avînd în vedere recente evenimente, era necesar să se acționeze grabnic la cel dintîi indiciu serios de recidivă a spiritului de nesupunere, el personal socotea că n-are rost să întrețină icleea unei revolte latente, dînd prea repede crezare spuselor unui informator, chiar dacă acesta era un subaltern de-al său. Însărcinat, printre altele, cu misiunea de a-i ține echipajul sub supraveghere polițienească. Comandantul n-ar fi nutrit, poate, această convingere dacă n-ar fi avut, ceva

mai înainte, ocazia de a-l vedea pe Claggart desfășurînd im zel patriotic care-l enervase, pîrîndu-i-se cam factice și cam exagerat. Și apoi, însăși siguranța de sine și

emfaza cu care subofițerul își prezentase raportul, îi amintea în chip ciudat de un muzicant care depusese o mărturie falsă într-un caz grav judecat de o curte marțială, din care făcuse parte și căpitanul Vere, pe vremea când era numai locotenent.

— Pretinzi că există cel puțin un om periculos la bord: numește-l! îl somă căpitanul pe Claggart, curînd după ce-l întrerupsese din vorbă, nelăsîndu-l să-și sfîrșească aluzia perfidă.

— William Budd, excelență. Un gabier...

— William Budd ? ! îngînă căpitanul, sincer mirat, E vorba cumva de omul pe care locotenentul Ratcliffe l-a adus nu demult de pe-un vas comercial ? De tînărul acela care pare să fie atît de popular în rîndurile echipajului ? De Billy, sau „Marinarul chipeș” cum îi spun oamenii ?

— Da, excelență, chiar de dînsul e vorba. Căci, în ciuda tinereții și a frumuseții sale, e foarte viclean. Nu degeaba se vîră în sufletul camarazilor săi, cîștigîndu-le bunăvoința : la o adică, ei ar putea pune o vorbă bună pentru el ! V-a pomenit oare locotenentul Ratcliffe de gluma făcută de Budd cînd a sărit de la pupa cargoului în șalupa ce venise să-l aducă la vasul nostru ? Însăși veselia lui e o mască menită să ascundă ura pe care-o simte din pricină că a fost înrolat cu de-a sila. Dumneavoastră ați observat numai obrazul lui frumos, dar sub bujorii ăștia se ascunde, poate,, o capcană.

„Marinarul chipeș” îi atrăsese, firește, încă de la început atenția căpitanului, ca o figură aparte printre ceilalți membri ai echipajului. Deși în general se arăta cam rezervat față de ofițerii săi, comandantul îl felicitase pe locotenentul Ratcliffe pentru norocul de a fi găsit un asemenea specimen al genului uman, vrednic să pozeze, nud, pentru o statuie a lui Adam înainte de cădere.

Cît despre formula glumeață prin care Billy își luase rămas bun de la „Drepturile Omului”, căpitanul Vere îi amintea că

locotenentul Ratcliffe îi raportase despre ea, însă cam pe ocolite, așa cum ar fi povestit o întâmplare hazlie : și deși el personal o interpretase (greșit) drept o ieșire ironică, își făcuse o părere și mai bună despre tină- rul recrut, deoarece, ca ostaș al marinei,, nu putea decât să admire curajul unui om capabil să se lase, cu atîta bun simț și voioșie, luat cu hapca. în afară de asta, conduita gabierului, în măsura în care avusese prilejul s-o observe, îi confirmase căpitanului prima impresie favorabilă ; cît despre calitățile de marinar ale noului recrut, ele i se păruseră atît de remarcabile, încît se gîndise la un moment dat să-l promoveze într-un post care l-ar fi putut aduce sub directa lui supraveghere, și anume în postul de șef al gabiei de mizenă, în locul unuia mai puțin tînăr ca el, și tocmai de . aceea mai puțin corespunzător pentru acest post. În paranteză fie spus, întrucît oamenii de pe gabia de mizenă n-aveau de mînuit pînze atît de grele, ca velele de jos ale arborelui-mare și arborelui trmchet, un tînăr capabil părea cel mai potrivit pentru a-i conduce, și chiar era de preferință ales în postul de șef, avînd sub conducerea lui niște flăcăiandri adesea foarte necopți. într-un cuvînt, căpitanul Vere văzuse, încă de la început, în Billy Budd ceea ce în jargonul nautic al vremii se numea un „plasament regal", adică, pentru flota maiestății-sale, o achiziție foarte convenabilă, obținută cu puține cheltuieli sau chiar fără nici o cheltuială.

După o scurtă pauză, în timpul căreia își aminti de toate aceste lucruri și cîntări în gînd aluzia lui Claggart la o „capcană ascunsă" (de ce-o cîntărea mai mult, de aceea se îndoia de buna credință a informatorului), căpitanul Vere se întoarse brusc spre el și-i spuse cu o voce scăzută :

— De ce vii la mine, instructore, cu o poveste atît de descusută ? Cît despre Budd, citează-mi măcar o vorbă sau

o faptă de-a lui care să confirme acuzația ce i-o aduci. Ia seama ce spui, adăugă el apropiindu-se de Ciaggart Țin totdeauna pregătită o nuia pentru martorii mincinoși !

— Vai, excelență ! suspină Ciaggart, scuturîndu-și cu smerenie capul statuar, ca și cum ar fi deplîns această nemerită, asprime de ton. Apoi, redevenind țațoș, ca²⁵⁷ pentru a-și afirma cinstea pusă la îndoială, îi cită căpitanului

unele vorbe și fapte care, la un loc, dacă le-ar fi dat crezare, ar fi justificat cele mai grave acuzații împotriva lui Budd. Și adăugă că, pentru unele dintre acestea, se puteau găsi și „probe concludente”.

Căpitanul Vere îl lăsa pe Ciaggart să-și sfârșească vorba, încercînd să sondeze, cu ochii lui cenușii, nerăbdători și neîncrezători, ochii violeți și placizi ai maestrului-instructor. Apoi rămase pe gînduri o clipă. Eliberat de căutătura iscoditoare a comandantului, Ciaggart îl observă atent, cu o expresie greu de descris — expresia unui om dornic să ghicească pe fața interlocutorului său rezultatul tacticii folosite ; o asemenea expresie trebuie să fi avut purtătorul de cuvînt al pizmașilor fii ai lui Iacob, cînd i-a arătat acestuia haina mînjită de sînge a tînărului Iosif, înșelîndu-l pe îndureratul patriarh.

Cu toate că, datorită unei calități neobișnuite a fibrei sale morale, căpitanul Vere putea intui precis esența caracterului oricărui om cu care avea de-a face, impresia lui despre Ciaggart și despre ceea ce se petrecea realmente în sufletul acestuia, se întemeia nu atît pe intuiție, cît pe o bănuială puternică, grevată ce-i drept de unele îndoieli stranii. Perplexitatea ce i se citea pe față îl viza nu atît pe omul denunțat — așa cum își închipuia Ciaggart — cît pe denunțatorul însuși, căpitanul Vere între- bîndu-se cum ar putea acționa mai bine împotriva lui. La început voise, firește, să-i ceară lui Ciaggart să aducă „probele concludente” despre care pomenise. Dar proce- dînd astfel, ar fi dat în vileag toată povestea — ceea ce, în actualele împrejurări, ar fi putut avea consecințe ne-

„dorate asupra echipajului. Povestea ar fi luat sfîrșit dacă s-ar fi dovedit că Ciaggart depusese o mărturie mincinoasă. De aceea, înainte de a verifica acuzația, îl va verifica, practic, pe acuzator, socotînd că acest lucru se putea realiza în mod discret, fără tîmbălău.

Măsura pe care se hotărî să o ia, făcea necesară o schimbare de decor, mai bine zis transferarea scenei într-un loc mai puțin expus privirilor decît larga punte a dunetei. Căci deși cei cîțiva ofițeri aflați în preajmă se retrăseseră, potrivit etichetei navale, în clipa cînd căpitanul Vere își începuse plimbarea pe punte, și nu cutezaseră desigur să micșoreze distanța în timpul discuției sale cu Claggart — purtată cu voce joasă de amîndoi, astfel încît nu puteau fi auziți de nimeni, mai ales că bătea vîntul, iar valurile clipoceau — totuși discuția asta, prelungindu-se, atrăsese atenția cîtorva marinari cocoțați pe vergi și chiar unora dintre marinarii de pe punțile din mijlocul sau de la prova navei.

De îndată ce se hotărî ce avea de făcut, căpitanul Vere trecu la fapte. Intorcîndu-se brusc spre Claggart, îl întrebă :

— Ascultă, instructore, Budd e de cart în clipa de față ?

— Nu, excelență, răspunse Claggart.

Atunci, aclresîndu-se aspirantului celui mai apropiat, căpitanul strigă :

— Domnule Wilkes, spune-i lui Albert să vină la mine !

Albert era un fel de valet al căpitanului, care avea multă încredere în acest băiat, prețuindu-i discreția și lealitatea. \

— îl cunoști pe Budd, gabierul ? îl întrebă comandantul pe băiat, cînd acesta se înfățișă,

— îl cunosc, domnule căpitan.

— Du-te și caută-l. Nu-i de serviciu, spune-i, între patru ochi, să vină pe dunetă. Ai grijă să nu stea de vorbă cu nimeni. Ține-l de vorbă pînă-ajungi cu el aici, și abia atunci comunică-i — dar nu înainte ! — că e așteptat în cabina mea. Ai priceput ? Hai, du-te ! Instructore, fii bun și arată-te pe punțile inferioare. Iar cînd vei socoti că Albert a avut vreme să se-ntoarcă împreună cu marinarul căutat, pregătește-te să-l urmezi pe tăcute în cabina mea.

19

Gabierul se arată destul de mirat cînd se pomeni închis în cabină, împreună cu comandantul și cu Claggart, Mirarea lui era, însă, lipsită de teamă sau neîncredere. Un om necopt dar atît de cinstit și generos clin fire ca el simte foarte tîrziu — deși uneori nu simte deloc — semnele prevestitoare ale unor primejdii mai grave ce-l amenință clin partea semenilor săi. Singura idee ce se înfiripă în mintea tînărului marinar fu

aceasta : „Da, am avut totdeauna impresia că mă bucur de simpatia căpitanului. Mă întreb dacă nu cumva are de gând să mă numească boț- man al șalupei sale. Mi-ar plăcea postul ăsta. Pesemne că l-a chemat pe maistrul-instructor ca să-i ceară referințe despre mine.”

— închide ușa, planton ! porunci comandantul. Stai în prag, și nu lăsa pe nimeni să intre. Și acum, instruetore. repetă în fața acestui om ceea ce mi-ai spus despre dînsul.

Și comandantul se pregăti să scruteze fețele celor doi oameni pe care vroia să-i confrunte.

Cu pasul măsurat și cu calmul sigur de sine al unui medic alienist ce se-apropie în sala comună a unui ospiciu de vreun pacient la care a remarcat simptomele unei crize iminente, Claggart înainta hotărît spre Billy și, pri- vindu-1 în ochi ca și cum ar fi vrut să-1 hipnotizeze, își repetă pe scurt acuzația.

La început Billy nu pricepu. Dar cînd pricepu, în sfîrșit, obrajii lui îmbujorați se acoperiră parcă de o lepră albă. Rămase încremenit, ca un om tras în țeapă, cămăia i s-a pus un căluș *în* gură. între timp, ochii acuzatorului, fără a se dezlipi de ochii albaștri și holbați ai acuzatului, suferiseră o schimbare extraordinară, devenind din violeti, cum erau de obicei, de un purpuriu murdar. Aceste faruri ale intelectului uman își pierduseră orice expresie omenească, haibîndu-se, reci și străini, aidoma ochilor anumitor făpturi necatalogate ale adîncurilor. Dacă prima privire hipnotică fusese aceea a unui șarpe care-și fascinează prada, ultima privire era ca zvîcnetul paralizant al unui pește-torpilă.

— Vorbește, omule î îl îndemnă căpitanul Vere pe tî- nărul marinar încremenit, a cărui înfățișare îl impresiona mult mai mult decît aceea a lui Claggart. Vorbește, apără-te î

Acest îndemn nu trezi, însă, la Billy decît o gesticulație stranie, și un soi de bolboroseală : uimirea lui în fața unei astfel de acuzații, ce se abătea din senin asupra tinereții lui lipsite de experiență, precum și groaza ce i-o inspirau, poate, ochii acuzatorului — îi accentuară defectul de vorbire în așa măsură, încît defectul acesta căpătă pentru moment proporțiile unui mutism convulsiv, în vreme ce capul și trupul, zadarnic

încordate într-un deznădăjduit efort de a se conforma îndemnului de a vorbi și de a se «apăra, dădeau feței sale expresia unei vestale condamnate, în clipa când, îngropată de vie, începe să se zbată ca să nu se înăbușe.

Deși căpitanul. Vere ignorase pînă atunci betșugul vocal al marinarului, îl ghici numaidecât, deoarece înfățișarea acestuia îi aminti subit de un strălucit coleg de școală, pe care-l văzuse cîndva paralizat de aceeași neputință, tocmai cînd se ridica să răspundă, primul, la o întrebare grea pusă clasei de către profesor. Apropoindu-se de tînărul marinar, și punîndu-i cu blîndețe mîna pe umăr, îi vorbi, astfel :

— Nu-i nici o grabă, tinere. Ai tot timpul să te gîin- dești. Ai tot timpul.

Contrar efectului urmărit, cuvintele astea, rostite pe un ton atît de părintesc, îl făcură pe Billy, mișcat desigur pînă-n străfundul sufletului, să întreprindă eforturi și mai disperate de a vorbi — eforturi care sfîrșiră prin a-i întări paralizia, dînd feței lui expresia unui crucificat. În clipa! următoare brațul lui drept țîșni ca o salvă de tun în noapte, iar Claggart se prăbuși pe podea. Fie datorită staturii lui atletice, fie din pricină că o calculase astfel, lovitura de pumn a tînărului marinar izbise din plin fruntea atît de armonioasă și de inteligentă a maistrului-instructor. Acesta căzu cît era de lung, ca o prăjină masivă și, după ce horeai de cîteva ori, rămase nemișcat.

— Nefericitule, ee-ai făcut ? ! murmură căpitanul Vere cu glas¹ stîns. Dar mai bine vino-aici și ajută-mă ! -

Ridicără amîndoi trupul celui căzut, apucîndu-l de spate, și-l așezară. Trupul firav se supuse, mlădios, dar rămase inert, ca un șarpe mort. îl întinseră la loc, pe dușumea. Căpitanul Vere se ridică și, acoperinlu-și fața cu o mină, păru la fel de impasibil ca 'momiră de la picioarele sale. Cmtărea, oare, toate implicațiile evenimentului, gîin- dindu-se nu numai la ceea ce trebuia făcut pe moment, ci și la ceea ce se cuvenea făcut pe viitor ?

Își trase încet mîna de pe față : ai fi zis că iese luna dintr-o eclipsă, cu o altă înfățișare decît aceea pe care-o avusese înainte de-a se lașa învăluită. Atitudinea părintească manifestată pînă atunci față de Billy cedase locul disciplinei militare. Căpitanul Vere îi porunci gabierului, pe un ton oficial, să se retragă într-o cabină de la pupa (i-o arată cu degetul) și să rămînă acolo pînă va fi chemat.

Billy se supuse mașinal acestui ordin, fără să scoată o vorbă. Atunci, deschizînd ușa ce dădea spre dunetă, căpitanul Vere îi porunci plantonului de-afară :

— Trimite pe cineva după Albert î

Cînd acesta din urmă își făcu apariția, căpitanul 11 spuse⁹⁴, nelăsîndu-1 să observe trupul întins pe dușumeaua cabinei :

— Albert, spune-i medicului că vreau să-1 văd. Dar tu să nu te-ntorci pînă nu te chem.

Cînd apăru medicul — un om cumpănit, grav și cu multă experiență, pe care nimic nu-1 putea surprinde — căpitanul Vere păși în întîmpinarea lui, interpunîndu-se astfel, fără să vrea, între el și Claggart. Dar cînd medicul își începu salutul de rigoare, căpitanul îl întrerupse :

— Lasă asta, și spune-mi care-i starea omului de colo ! și-i arată spre trupul întins pe podea.

Medicul privi într-acolo și, în ciuda stăpînirii sale de sine, avu o ușoară tresărire la neașteptata priveliște. Pe fața lividă a lui Claggart curgea acum, din nări și din urechi, un șuvoi gros de sînge negru. Privirea expertă a medicului îi spuse acestuia că omul din fața lui nu mai era viu.

— E adevărat, deci ? zise căpitanul Vere, observîndu-1 cu luare-aminte. Mă gîndeam eu ! Dar te rog să verifici.

Drept care medicul procedă la obișnuitul examen, care nu făcu decît să confirme prima impresie. Sincer îngrijorat, medicul îi aruncă superiorului său o privire intens iscoditoare. Dar căpitanul Vere stătea nemișcat, cu mîna la frunte. Deodată, apucîndu-1 de braț pe medic și arătînd spre cadavru, căpitanul exclamă :

— Privește ! E osînda dumnezeiască împotriva lui Anania !⁹⁴

Tulburat de nervozitatea căpitanului, nervozitate pe care n-o observase pînă atunci la acesta, și ignorînd cu desăvîrșire cele petrecute, prudentul medic își ținu gura, mulțumindu-se să

⁹⁴ *Anania*, uri discipol al apostolilor care a fost lovit de moarte, împreună cu soția sa Safira, pentru că mințiseră; (Cf. *Faptele Apostolilor*, 5),

întrebe încă o dată, cu privirea, ce anume dusesese la o asemenea tragedie.

Dar căpitanul Vere căzuse din nou pe gânduri, redevenind nemișcat. Apoi tresări iarăși, exclamînd cu patimă în glas :

— Răpus de un înger al Domnului ! Și, totuși, îngerul trebuie să fie spînzurat !

Aceste exclamații pătimăse, cu totul lipsite de noimă pentru un om care încă n-avea habar despre cele petrecute, îl descumpăniră și mai mult pe medic. Dar căpitanul Vere, venindu-^i parcă în fire, îi povesti pe scurt, cu un glas ceva mai potolit, împrejurările ce duseseră la tragicul deznodămînt.

— Dar trebuie să ne grăbim, adăugă el. Hai, ajută-mă să-1 duc în încăperea aceea.

Și arătă spre cabina din fața aceleia în care-1 trimisese pe gabier. Tulburat de această cerere ciudată, care implica dorința, inexplicabilă pentru el, de a păstra taina întregii întâmplări, medicul se resemnă să se supună, neavînd încotro.

— Acum, du-te ! îi zise căpitanul Vere, pe un ton ceva mai normal. Poți pleca. Voi convoca ele îndată o curte marțială. Povestește-le secunzilor ce s-a întîmplat, și roagă-i să-și țină gura. Spune~i și domnului Mordant

Domnul Mordant era căpitanul detașamentului de infanterie marină.

Medicul ieși din cabină plin de temeri și bănuieli. Nu cumva căpitanul Vere avusese un acces subit de demență ? Sau poate era doar o emoție trecătoare, provocată de un eveniment atît de tragic și de neobișnuit ? Cît despre convocarea unei curți marțiale, medicul o socotea inoportună, dacă nu și mai rău. După părerea lui, trebuia să se procedeze la întemnițarea lui Billy Budd, potrivit regulamentului, orice altă măsură urmînd să fie amînată pînă la joncțiunea vasului cu escadra, căci numai amiralul era competent să judece un caz atît de extraordinar. Medicul își aminti de neobișnuita stare de agitație a căpitanului Vere și de exclamațiile lui pătimăse, atît de nepotrivite cu felul său de a fi. își ieșise, cumva, din minți ? Admițînd că **da> acest lucru era cam greu de dovedit. Ce putea, oare, face el, medicul ? E greu de imaginat o situație mai penibilă decît aceea a unui ofițer aflat sub ordinele unui comandant pe care-1 bănuiește a fi nu chiar nebun, dar nici în**

deplinătatea facultăților sale mintale. A discuta ordinele date de comandant ar fi o insolență. A-i opune rezistență, ar fi un act de insubordonare.

Conformându-se ordinului primit, medicul le comunică secunzilor și domnului Mordant cele întâmplate, fără să pomenească nimic despre starea comandantului. Ofițerii se arătară la fel de surprinși și îngrijorați ca și el, împărțându-i totodată convingerea că o asemenea situație era de competența amiralului.

21

Cine-ar putea să traseze într-un curcubeu hotarul exact care desparte violetul de portocaliu ? Noi percepem limpede diferența dintre culori, dar nu și locul exact unde una începe a se contopi cu cealaltă. Același lucru se poate spune și despre mintea sănătoasă în raport cu cea bolnavă. În cazurile flagrante, nu încapă nici o îndoială. Dar în anumite cazuri, socotite a fi mai puțin grave, puțini oameni s-ar încumeta să tragă o linie precisă de demarcație, în afară de unii experți,, care-ar fi dispuși să o facă pentru un onorariu. Unii oameni nu s-ar da înapoi de la nimic pentru bani.

Dacă, așa cum bănuise din capul locului medicul, căpitanul Vere era sau nu victima unui acces de demență, îl lăsăm pe cititor să hotărască singur, în lumina faptelor povestite de noi.

Nefericitul eveniment relatat mai înainte nu se putea produce într-o conjunctură mai proastă. El avea loc curînd după reprimarea răscoalelor, adică într-o perioadă foarte critică pentru autoritățile navale, cînd se cerea fiecărui comandant englez să posede două calități rareori compa-

tibile : prudența și severitatea. De altminteri, cazul în chestiune era excepțional de grav.

în lanțul încîlcit al împrejurărilor care precedaseră și însoțiseră evenimentul petrecut la bordul vasului „Bellipotent” și în lumina codului marțial potrivit căruia acest eveniment urma să fie judecat, nevinovăția și culpabilitatea — întruchipate de Claggart și Budd — își schimbaseră

de fapt locurile. Din punct de vedere juridic, aparenta victimă a tragediei era acela care încercase să-i facă rău unui om nepătat ; iar din punct de vedere militar și naval, fapta acestuia din urmă constituia, fără doar și poate, o crimă dintre cele mai odioase. Mai mult decât atât : cu cât binele și răul implicate în acest caz ieșeau mai clar la iveală, cu atât mai gravă era răspunderea asumată de un comandant leal, neautorizat să judece cazul pe baza lui juridică inițială.

Nu-i de mirare, deci, că în pofida firii lui hotărâte, căpitanul Vere simțea că trebuia să fie și circumspect, nu numai operativ. Înainte de a putea stabili în amănunt măsurile ce se impuneau, și înainte ca ultima dintre aceste măsuri să fie adusă la îndeplinire, el socotea nimerit, avînd în vedere împrejurările, să se ferească, pe cît posibil, de orice publicitate. Poate că greșea procedînd astfel, sau poate că avea dreptate. Un lucru e sigur, și anume, că, mai tîrziu, avea să fie criticat de unii dintre subalternii săi, în convorbirile lor confidențiale din cabine sau din careul ofițerilor — criticile lor fiind atribuite de către prietenii săi, și mai ales de către vărul său Jack Denton, invidiei profesionale pe care-o inspira „Astralul Vere”. Comentariile astea invidioase nu erau chiar lipsite de temei. Faptul că păstrase secretul întregii întâmplări, limitînd deocamdată cunoașterea ei la locul în care se petrecuse crima — adică la cabina de pe dunetă — faptul acesta oferea oarecare analogie cu. politica adoptată în tragediile de palat, atît de frecvente în capitala întemeiată de barbarul țar Petru.

Cazul era însă de așa natură, încît căpitanul Vere ar fi fost poate bucuros să amîne luarea oricărei măsuri, în afară de întemnițarea gabierului, pînă-n momentul cînd vasul se va fi întors în mijlocul escadrei, căci atunci i-ar fi putut supune amiralului, spre judecată, cazul.

Dar un ofițer adevărat seamănă, în anumite privințe, cîi un călugăr adevărat. Acesta din urmă nu-și respectă jurămintele

monahale cu mai multă abnegație[^] decît își respectă cel dintîi jurămîntul de a-și face datoria ostășească.

Simțind că, dacă nu se iau măsuri grabnice, fapta gabierului ar putea ațîța, de îndată ce-ar fi cunoscută pe punți, tăciunii rămași de la incendiul din INTore — căpitanul Vere fu cuprins de un sentiment al urgenței, care înlătură orice alte considerente. Dar deși era un adept zelos al disciplinei, nu-i plăcea autoritatea de dragul autorității. Și nu era cîtuși de puțin dornic să se agațe de orice prilej pentru a monopoliza toate riscurile responsabilității morale — în orice caz, nu pe acelea care puteau fi lăsate în seama vreunui ofițer superior, sau împărțite cu egalii sau chiar cu subalternii săi. De aceea era bucuros că decizia lui de a aduce cazul în fața unui tribunal sumar alcătuit din propriii săi ofițeri, rezervîndu-și lui însuși, ca unuia căruia îi incumba suprema răspundere, dreptul de a prezida și, la nevoie, de a interveni, oficial sau neoficial, — decizia asta nu contravenea uzanțelor. În consecință, convocă grabnic o curte marțială, alcătuită din oameni aleși chiar de el : primul secund, căpitanul detașamentului de infanterie marină și ofițerul cu navigația.

Asociind un ofițer din infanteria marină cu alți doi din flotă, într-un proces intentat unui marinar, comandantul se abătea, poate, de la regula generală. Procedase astfel, însă, din convingerea că ofițerul de armată era un om judicios, înțelept și capabil, poate, să facă față unui caz dificil, cum nu mai întîlnise în experiența lui de pînă atunci. Dar și față de acest ofițer avea unele rezerve,

cunoscîndu-l ca pe un personaj extrem de bonom, căruia-i plăcea să mănînce și să doarmă bine, ceea ce-l predispunea spre obezitate. Un astfel de om, oricît de curajos ar fi pe cîmpul de luptă, nu este, poate, cel mai în măsură să rezolve o dilemă morală cu implicații tragice. Cît despre primul secund și ofițerul cu navigația, căpitanul Vere își dădea, desigur, seama că, în ciuda onestității și a curajului lor încercat în bătălii, inteligența le era limitată aproape exclusiv la chestiunile marinărești și la exigențele militare ale profesiei lor.

Curtea se întruni chiar în cabina în care avusese loc nefericitul eveniment. Cabina asta, care era a comandantului, ocupa întreg spațiul de sub puntea dunetei. În spatele ei, de-o parte și de alta, se aflau două cămăruțe — una transformată vremelnic în închisoare, iar cealaltă în morgă; între ele, se întindea un coridor îngust, dar foarte lung, care mergea paralel cu grinda transversală a vasului. Deasupra se deschidea un spirai nu prea larg, iar la fiecare capăt al coridorului se afla cîte un hublou, ce se putea lesne transforma în sabord pentru tunuri de calibru mic.

Totul, fiind gata, se trecu grabnic la punerea sub acuzație a lui Billy Buclă. Căpitanul Vere compăru, firește, ca unicul martor în proces și, ca atare, își abandonă provizoriu rangul, menținându-și-l totuși printr-un detaliu în aparență neînsemnat : el își depuse mărturia în partea dinspre vânt a vasului, silind astfel curtea să se instaleze în partea de sub vânt. Căpitanul povesti pe scurt împrejurările care duseseră la acel deznodământ tragic, fără a omite acuzațiile lui Claggart și reacția împricinatului față de aceste acuzații. La sfârșitul depoziției, cei trei ofițeri - se uitară surprinși la Billy Budd — ultimul om pe care l-ar fi bănuț în stare de intențiile sedicioase ce-i fuseseră atribuite de Claggart, sau capabil să săvârșească o asemenea crimă — pe care, totuși, o săvârșise în chip de netăgăduit. Primul secund, luând conducerea dezbaterilor," se întoarse spre deținut și-l întrebă ;

Lucrurile s-au petrecut așa cum a spus căpitanul Vere ? Da sau nu ?

Răspunsul veni, cu un glas mai puțin împiedicat decît s-ar fi putut prevedea :

— Căpitanul Vere a spus adevărul Lucrurile s-au petrecut întocmai așa cum a spus căpitanul Vere, dar nu așa cum a pretins maestrul-instructor. Am mîncat pîinea regelui și sînt credincios regelui,

— Te cred, omule ! zise martorul, cu un vag tremur în glas — singurul indiciu al unei emoții altminteri perfect stăpînite.

- Dumnezeu să vă binecuvînteze pentru vorba asta, înălțimea voastră ! exclamă Billy, nu fără o ușoară bîlbî- ială, gata-gata să-și piardă cumpătul.

Dar o nouă întrebare îl sili să-și vină în fire și să se stăpînească.

— Nu, rosti el cu același glas împiedicat, nu exista nici o dușmănie între noi. Nu i-am purtat niciodată pică maestrului-instructor. Regret că a murit. N-am vrut să-l omor. Dacă m-aș fi putut folosi de grai, nu l-aș fi lovit. Dar mi-a aruncat în obraz, în prezența comandantului, o minciună îngrozitoare, la care trebuia să răspund și n-am putut răspunde decît lovindu-l. Așa să m-ajute Dumnezeu !

Această mărturisire sinceră și patetică a acuzatului îi făcu pe judecători să priceapă întreaga semnificație a cuvintelor care-i nedumeriseră ceva mai înainte — „Te cred, omule !” — cuvinte rostite de singurul martor al tragediei, îndată după ce Billy tăgăduise cu atîta patimă orice intenție sedicioasă.

Fu întrebat apoi claca știa sau bănuia ceva în legătură cu o anumită agitație (anchetatorul voia să spună răscoală, dar evita acest termen), care ar ,fi cuprins vreo secțiune sau alta a echipajului. Intrucît răspunsul întîrzia, curtea atribui această zăbavă defectului de vorbire care amînase sau stînjenise răspunsurile anterioare. Dar acum era vorba de cu totul altceva : întrebarea cu pricina îi amintise lui Billy de discuția lui cu omul de la pupa. Iar repulsia lui instinctivă de a juca un rol care să aducă măcar de departe cu rolul unui denunțător al camarazilor săi, precum și acel primitiv și greșit simț al onoarei, care-l împiedicase deja să raporteze situația, deși era de datoria lui de marinar leal să raporteze (în caz contrar fiind pasibil de pedeapsa cea mai aspră) — aceste sentimente, însoțite de oarba lui convingere că nu

exista, de fapt, nici un complot, precumpăniră în sufletul lui Billy Budd. De aceea, răspunsul lui, când 111 sfârșit.veni, fu negativ.

— încă o întrebare, rosti cu o voce gravă și emoționată ofițerul de infanterie marină, intervenind pentru prima oară în dezbateri. Dumneata pretinzi că acuzația maistrului-instructor era mincinoasă. Ei, bine, pentru ce ar fi spus el o minciună atît de răuvoitoare, dacă nu exista între voi nici o dușmănie, așa cum singur declari ?

întrebarea asta, care atingea, fără voia ofițerului, o zonă spirituală eu totul inaccesibilă minții lui Billy. îl tulbură pe acesta în așa măsură, încît zăpăceala lui ar fi putut trece, în ochii anumitor observatori, drept o dovadă involuntară a vinovăției sale ascunse. El se sili totuși să răspundă, dar renunță repede la această zadarnică osteneală, aruncînd în același timp o privire rugătoare spre căpitanul Vere, ca spre singurul său prieten și sprijinitor. Căpitanul se ridică în picioare și spuse, adresîndu-se ofițerului care pusese întrebarea :

— întrebarea dumitale este cît se poate de firească. Dar cum ar putea răspunde la ea acuzatul ? sau oricare alt-cineva, în afară de cel care zace acolo (și arată spre cabina unde fusese închis mortul). Dar cel întins acolo nu se va ridica să răspundă la apelul nostru. Iată de ce, întrebarea pusă adineauri nu este, clupă mine, concludentă. Ori- care- ar fi fost motivul ce l-ar fi putut îndemna pe maistrul-instructor, și oricare ar fi fost cauzele care au provocat lovitura, curtea marțială trebuie să-și concentreze atenția exclusiv asupra consecinței pomenitei lovituri, consecință ce nu poate fi imputată decît celui care a lovit.

Nepricepînd, desigur, întreaga semnificație a acestor cuvinte, Billy întoarse către cel ce le rostise o privire patetic-interogativă, privire asemănătoare, prin expresivitatea-! mută, aceleia pe care ar putea-o arunca un cîine de rasă stăpânului său, căutînd pe fața lui explicația vreunui gest ce depășește puterea de înțelegere a neamului cînesc. Vorbele comandantului

făcură impresie și asupra celor trei ofițeri, îndeosebi asupra căpitanului de infanterie marină. Ei avură sentimentul că aceste cuvinte ascund un tîle neprevăzut, implicînd dorința vorbitorului de a le influența judecata, printr-o prejudecată. în orice caz, ele nu puteau decît să-i agraveze tulburarea manifestată pînă atunci.

Căpitanul de infanterie marină luă din nou cuvîntul, pe un ton sceptic, adresîndu-se atît colegilor săi, cît și căpitanului Vere :

— Nu se află de față nimeni — vreau să spun nici un membru al echipajului — care să poată arunca vreo lumină, fie ea piezișă, asupra a tot ce mai rămîne misterios în cazul judecat de noi.

— Iată o observație bine cumpănită, zise căpitanul Vere. înțeleg încotro țintiți. Da, există aici un mister, sau ca să folosesc un termen biblic, „o taină a fărădelegii”, vrednică de discuțiile teologilor psihologi. Dar întrucît ne privește pe noi acest lucru, ca membri ai unui tribunal militar ? De altfel, orice investigație din parte-ne este eu neputință, din pricină că omul de colo (și arată din nou spre cabina mortuară) a amuțit pe veci. Fapta împricinatului, iată singurul lucru pe care trebuie să-l judecăm !

Neștiind cum să răspundă la intervenția comandantului și îndeosebi la afirmația repetată în concluzie, ofițerul de infanterie marină se adinei într-o tăcere posacă. Primul secund, care își asumase în chip firesc conducerea dezbaterilor, încă de la început, își luă din nou acest rol, în urma unei priviri imperioase a căpitanului Vere, privire mai eficace decît orice cuvînt. Intoreîndu-se spre împricinat, i se adresă, cu șovăială în glas :

— Budd, dacă mai ai ceva de spus, spune-ne acum !
Tânărul mateiot aruncă din nou o privire fugară spre

căpitanul Vere ; apoi, ca și cum atitudinea acestuia i-ar fi confirmat propria convingere instinctivă, că tăcerea era acum cel mai înțelept lucru, îi răspunse primului secund:

— Am spus tot ce-am avut de spus, domnule !
Marinarul care stătuse de strajă la ușa cabinei când Billy Budd intrase acolo împreună cu maistrul-instructor, și care acum îl păzea pe gabier — primi ordinul de a-l duce înapoi în cabina-închisoare. Când împricinatul și paznicul ieșiră, cei trei ofițeri se mișcară, toți deodată, pe scaunele lor, ca și cum s-ar fi eliberat parțial de o tensiune interioară provocată de simpla prezență a lui Billy. Ei începură să se uite unul la altul, tulburați și nehotă- riți, deși-și dădeau seama că trebuiau totuși să ia o ho- tărire, și asta cât mai grabnic. Cât despre căpitanul Vere, stătea cu spatele la ei, furat pare-se de unul din momentele lui de absență, și se uita printr-un hublou la pustietatea monotonă a mării învăluită de umbrele amurgului. Dar tăcerea prelungită a Curții, sfîșiată rareori de șoaptele scurte și . grave ale judecătorilor, ce se sfătuiati între ei, sfîrși prin a-l trezi și a-l pune în mișcare. întorcîn- du-se, începu să se plimbe de colo pînă colo prin cabină, când de-a curmezișul, când în susul punții, înclinate între timp de ruliul navei ; fără voia lui, căpitanul simboliza astfel hotărîrea de a învinge greutatea, ridicîndu-se chiar împotriva unor instincte primare la fel de puternice ca vîntul și ca marea. Deodată se opri în fața celor trei ofi- țeri și după ce le scrută fețele, rămase o clipă locului, nu atît pentru a-și aduna gîndurile, cît parcă pentru a le găsi expresia cea mai adecvată, cea mai în măsură să convingă niște oameni bine intenționați, dar lipsiți de maturitate intelectuală — oameni cărora era necesar să li se. cle-

mons treze anumite principii, socotite axiematice de către el însuși, Poate că unul din motivele care-i împiedică pe anumiți oameni să ia cuvîntul în fața unei adunări populare, este tocmai această reținere interioară.

Cînd vorbi în sfîrșit, ceva din miezul vorbelor lui și din felul cum le rostea, vădi încă o dată influența unor studii" solitare, care modificaseră și temperaseră educația practică a unei cariere active Acest lucru, laolaltă cu terminologia folosită din cînd în cînd, îndreptăteau oarecum acuzația de pedanterie ce i-o aduceau anumiți colegi înzestrați exclusiv cu spirit practic — deși recunoșteau deschis că în flota maiestății-siale nu exista căpitan mai destoinic decît „Astralul Vere".

— Pînă în prezent, spuse el în substanță, am fost doar un simplu martor. Nu m-aș gîndi să adapt acum un alt ton, tonul unui colaborator al dumneavoastră în acest proces, dacă n-aș observa la domniile voastre o neliniște ce vă face să șovăiți, tocmai într-un moment critic — neliniște izvorîtă, desigur, din conflictul dintre simțul datoriei militare și scrupulele voastre morale, întemeiate pe compasiune. Cît despre compasiune, cum aș putea, oare. să n-o împărtășesc ? Fiind, însă, conștient de datoria mea supremă, lupt împotriva scrupulelor care mi-ar putea slăbi hotărîrea. Și asta, domnii mei, nu pentru că aș încerca să-mi ascund mie însumi faptul că avem de-a face cu un caz excepțional. Privit dintr-un punct de vedere pur speculativ, cazul acesta ar putea fi deferit unui juriu de ca- zuiști. Dar pentru noi, care nu sîntem nici cazuiști, nici moraliști, e un caz concret, pe care trebuie să-l judecăm în mod concret, în conformitate cu legea marțială.

Și fiindcă veni vorba de scrupulele dumneavoastră obscure, vă rog să le aduceți la lumină ! Scoateți-le la iveală. îngăduindu-le să se rostească. Ia să vedem, dacă nu cumva ar putea să fie tălmăcite astfel : Dacă, fără a tine seama ele circumstanțele atenuante, trebuie să considerăm moartea maestrului-instructor drept o crimă a împricinatului, este oare aceasta o crimă capitală, pasibilă de pedeapsa eu moartea ? Dar oare adevărata justiție cere să nu se țină seama decît de fapta împricinatului ? Putem noi, oare, condamna la moarte, printr-un verdict sumar și rușinos, pe un semen de-al nostru, nevinovat nu numai în fața Domnului, dai' chiar și în ochii noștri ? V-am tălmăcit bine gîndurile ? Fețele voastre triste adevăresc spusele mele. Ei bine, și eu încerc acest simțămînt, cu toată puterea. E ceva natural. Dar oare bumbii pe care-i purtăm atestă supunerea noastră față

de natură ? Nu, ci față de rege. Cu toate că oceanul, această icoană neprihănită a naturii primitive, este stihia în care ne mișcăm și ne ducem existența de marinari — datoria noastră de ofițeri ai regelui se - exercită oare într-o sferă deopotrivă de naturală ? Nicidecum. Chiar în clipa când ne-am luat în primire rangul de ofițeri ne-am pierdut libertatea naturală de acțiune, în punctele esențiale. Înainte de a se declara războiul, sin tem oare consultați noi, cei care avem datoria să luptăm pentru că așa ni' se ordonă ? Dacă se întâmplă ca războiul să întrunească adeziunea noastră, aceasta este o simplă coincidență. La fel și 111 alte privințe. Și în cazul de față tot așa. Sa presupunem că judecata aceasta s-ar încheia printr-o condamnare : nu atît noi înșine, cît legea marțială care operează prin noi, ar fi autorul acestei condamnări. Nu noi sîntem răspunzători de legea asta și de asprimea ei. Răspunderea noastră, asumată prin jurămmt, rezidă în faptul că, oricît de necruțătoare ar fi legea, noi trebuie totuși să ne conformăm ei și s-o aplicăm.

Dar caracterul excepțional al acestui caz vă zguduie inimile. Și a mea e zguduită. Să nu îngăduim însă-ca inimile noastre fierbinți să ne trădeze mintea, care cată să rămînă lucidă. Un magistrat integru, care judecă, pe uscat, o crimă, se va lăsa oare influențat, la ieșirea din tribunal, de rugămintile și iplînsetele vreunei rude îndepărtate a acuzatului ? Ei bine, inima, care uneori e partea femeiască · a bărbatului, joacă în cazul de față rolul acelei femei plîn- gărețe și, oricît de greu ne-ar veni, trebuie s-o ignorăm.

Căpitanul Vere se opri, privindu-i cu luare aminte o clipă, apoi continuă :

— Ceva din înfățișarea voastră pare a spune că nu. numai inima se răzvrătește în voi, ci și conștiința, conștiința voastră intimă. Spuneți-mi, însă, dacă, avînd în vedere poziția pe care o ocupăm, conștiința asta intimă trebuie sau nu să se plece în fața conștiinței imperiale, întruchipată în codul pe temeiul căruia judecăm ?

Cei trei ofițeri se foiră pe scaunele lor, nu atît convinși cît tulburați de toate aceste argumente, care nu făceau decît să le exaspereze conflictul lăuntric. Dîndu-și seama de acest lucru, căpitanul Vere tăcu o clipă, apoi urmă, pe un ton schimbat :

— Pentru a deveni ceva mai fermi, să recapitulăm faptele. în timp de război, pe mare, un marinar își lovește superiorul în

grad, și-l omoară. Independent de efectul ei, lovitura în sine constituie, potrivit Codului maritim militar, o crimă capitală. De asemenea...

— Da, domnule ! îl întrerupse, emoționat, ofițerul de infanterie marină. într-un anumit sens, așa este. Dar Billy Budd nu intenționase desigur nici să se răzvrătească, nici să ucidă.

— Sigur că nu, bunul meu domn. în fața unui tribunal mai puțin arbitrar și mai milostiv decât o curte marțială, aceasta ar fi o circumstanță foarte atenuantă. Iar la judecata de apoi, acuzatul ar fi achitat. Dar aici ? Noi judecăm conform legii privitoare la reprimarea rebeliunii. Un copil nu poate semăna mai mult la chip cu tatăl său, decât seamănă această lege, în spiritul ei, cu războiul care a zămislit-o. Chiar la bordul acestui vas, aflat în slujba maiestății-sale, există englezi siliți să se bată pentru rege împotriva propriei lor voințe ; ba, pe cât ne putem da seama, chiar împotriva conștiinței lor. Ca oameni, uni; dintre noi ar putea fi mișcați de atitudinea lor, dar ca oișten de marină, ce ne pasă nouă ? Iar inamicului îi pas! și mai puțin ! El i-ar tăia în bucăți pe toți marinarii noștri, fie ei voluntari sau înrolați cu de-a sila. Iar noi procedăm la fel cu marinarii inamicului, chiar dacă unii dintre ei împărtășesc poate ura noastră împotriva regicizilor din Directoratul francez. Războiul nu ține seamă decât de fațadă, de aparențe. Iar legea privitoare la reprimarea rebeliunii seamănă, repet, cu războiul care i-a dat naștere. Faptul că Budd a avut sau nu intenția să facă ce-a făcut, nu ne interesează cîtuși de puțin. Dar în timp ce, datorită frământărilor voastre — pe care, repet, nu pot decât să le respect — noi prelungim în chip ciudat o judecată ce s-ar cuveni să fie sumară, s-ar putea că inamicul să apară la orizont și să înceapă o bătălie. Trebuie să acționăm ale- gînd între aceste două soluții ; condamnarea sau achitarea.

— N-am putea oare condamna atenuînd totuși pedeapsa ? întrebă cu șovăială în glas ofițerul cu navigația, care vorbea pentru prima oară.

— Domnilor, presupunînd că acest lucru ar fi absolut legal în împrejurările de față, gmdiți-vă la -consecințele unei astfel de clemențe. Oamenii (adică echipajul) au un bun simț înăscut), și mai toți sînt familiarizați cu uzanțele și tradiția noastră navală. Cum ar²⁷⁴ privi ei o asemenea hotărîre ? Chiar dacă ați putea să le-o explicați — ceea ce rangul nostru ele ofițeri ne interzice —

disciplina arbitrară care i-a format încetul eu încetul nu a dezvoltat în ei acel discernământ subtil, care le-ar îngădui să înțeleagă și să distingă. Nu, pentru oamenii aceștia, fapta gabieru- lui, oricum ar fi ea formulată 111 sentință, va rămîne un omor comis într-o stare de rebeliune flagrantă. Ei știu bine ce pedeapsă se dă pentru o asemenea crimă* Iar dacă pedeapsa nu va fi dată, ei se vor întreba : *de ce ?* și vor cădea pe gânduri. Știți cum sînt marinarii. Nu credeți că-și vor aminti de recenta răscoală din Nore ? Ba bine că nu ! Ei nu ignoră îndreptățită alarmă... mai bine zis pa-

iiica pe care a provocat-o în întreaga Anglie, bi ar pune p: seama fricii voastre o sentință clementă. Și-ar închipui că dăm înapoi, că ni-e frică de ei — că ne temem să aplicăm riguros legea, așa cum o cer imperios împrejurările, pentru a preîntîmpina izbucnirea unor noi tulburări. Ce rușine ar fi pentru noi o asemenea presupunere din partea lor, și ce lovitură mortală dată spiritului de disciplină ! Vedeti, deci, în ce fel mă orientez, cu fermitate, îndemnat de lege și de simțul datoriei. Dar vă implor, prieteni, să nu mă înțelegeți greșit. Împărtășesc sentimentele voastre față de acest flăcău nefericit. Dar dacă el ar ști *ce-i* în sufletul nostru, cred că ar fi destul de generos ca să ne plîngă la rîndu-i de milă, pentru greaua povară pe care ne-o pune. pe umeri răspunderea noastră de militari.

După aceste cuvinte, căpitanul traversă puntea și merse din nou la locul lui de lingă hublou, lăsîndu-i pe cei trei ofițeri să ia o hotărîre. Aceștia ședeau, tulburați și tăcuți, în cealaltă parte a cabinei. Fiind niște supuși leali, simpli și practici din fire — cu toate că în unele privințe argumentele căpitanului Vere nu-i clintiseră din convingerile lor intime — ei erau lipsiți de capacitatea și chiar de dorința de a contrazice un om, pe eare-l știau și serios și superior lor atît prin inteligența cît și prin rangul ocupat în marină. Dar dincolo de influența pe care-o putuseră avea asupra lor unele din cuvintele sale, cel mai mult îi miș- ease, probabil, apelul final la instinctul lor de ofițeri na- vali, precum și imaginea consecințelor practice pe care le-ar fi putut avea, pentru disciplină (avînd în vedere starea de spirit șovăitoare ce domnea pe-atunci în rîndurile flotei) faptul de a nu-socoti uciderea violentă a unui superior la bordul unei nave de război, drept o crimă capitală pasibilă de o pedeapsă promptă.

Starea lor sufletească semăna mai mult sau mai puțin cu aceea prin care avea să treacă în 1842 comandantul fregatei americane „Somers”, pus în situația de a hotărî execuția unui aspirant și a doi marinari acuzați de a fi

pus în cale capturarea vasului. Această decizie, luată pe temeiul unui Cod maritim militar modelat după legea britanică privitoare la reprimarea răscoalelor, a fost aplicată în timp de pace, și la numai

cîte va zile înainte ca vasul să ajungă într-un port din patrie, Ea a fost validată și pe uscat, de către o comisie navală de anchetă, convocată ulterior. Acesta este un fapt istoric, pe care-l cităm fără nici un comentariu. E adevărat că situația de la bordul fregatei „Somers” se deosebea de aceea existentă pe „Belli- potent”. Dar sentimentul de urgență, întemeiat sau nu, era cam același.

Un scriitor cunoscut doar de puțini oameni spune undeva : „La patruzeci de ani după terminarea unei bătălii, unui noncombatant îi vine ușor să discute despre felul cum ar fi trebuit purtată acea bătălie. Altceva este, însă, să conduci personal o bătălie, învăluit în fumul orbitor al focului ei. Cu atît mai mult se poate spune acest lucru în legătură cu unele situații care, implicînd grele probleme practice și morale, fac totuși necesară o acțiune promptă. Cu cît mai deasă. e ceața, cu atît mai primejduită-i corabia, care-și sporește viteza eu riscul de a trece peste ca- v davre. Pasagerii, care joacă liniștiți cărți în cabinele lor, nici nu bănuiesc ce grele răspunderi poartă pe umeri omul care stă de veghe pe punte/¹

într-un cuvînt. Billy Budd fu găsit vinovat și osîndit să fie spînzurat în vîrful unei vergi, în timpul primului cart din zorii zilei următoare. Dacă n-ar fi fost deja noapte, sentința, ar fi fost executată numaidecât, potrivit unei vechi uzanțe marinărești. Pe vreme de război, în armată sau în flotă, o sentință de condamnare la moarte pronunțată de către o curte marțială — adesea, pe cîmpul de luptă, printr-un simplu semn din cap al generalului — este executată imediat după judecată, fără drept de ape

„§§ Căpitanul Vere fu acela care, din proprie inițiativă, îi comunică împrișinatului hotărîrea curții marțiale. în acest scop se duse în cabina unde fusese închis Billy Budd și-i ordonă plantonului care-l păzea să se retragă pentru cîteva clipe.

Nu s-a aflat niciodată ce anume s-a petrecut la această scurtă întîlnire, în afară de comunicarea sentinței. Dar ți- nînd seama de caracterele celor doi bărbați închiși în cabină, amîndoi înzestrați din plin cu însușiri omenești dintre cel mai rare — atît de rare încît o

mente obișnuită, fie ea cât de cultivată, nici nu le poate concepe — ne îngăduim să facem unele presupuneri.

Ar fi fost în spiritul căpitanului Vere să ilu-i ascundă nimic condamnatului — să-i mărturisească deschis propria lui contribuție la adoptarea sentinței, precum și motivele ce-l călăuziseră. Cât despre Billy, se prea poate să fi primit o astfel de mărturisire, într-un spirit asemănător celui care-o făcea. Poate că s-a și bucurat într-un fel, de părerea bună pe care-o vădea despre el comandantul, mărturisindu-i asemenea lucruri și aducându-i la cunoștință sentința, ca unui om pe care moartea nu-l sperie. Mai mult încă. Poate că, la urmă, căpitanul Vere și-a dat frâu liber unei pasiuni ascunse de obicei sub o atitudine stoică sau indiferentă. Ca vîrstă ar fi putut să-i fie tată lui Billy. Acest auster slujitor al datoriei militare s-a lăsat, poate, în voia simțămintelor primitive ce dăinuie în umanitatea noastră -convențională, și l-a strîns la piept pe Billy, așa cum Abraham îl va fi îmbrățișat pe tînărul Isac, înainte ele a-l jertfi întru îndeplinirea cruntei porunci. JDar nimeni nu poate desluși taina comuniunii dintre două fapte aparținînd celui mai nobil cin al marelui Naturi și împinse una în brațele celeilalte în împrejurări cît ele cît asemănătoare acelor pe care ne-am străduit să le înfățișăm, căci e o taină rareori, sau chiar niciodată dezvăluită acestei lumi grăbite. Ea rămîne inviolabilă pentru cel ce i-a supraviețuit, iar sfînta uitare ce însoțește orice act de mărinimie divină învăluie providențial totul.

Cel dintîi care-l întîlni pe căpitanul Vere la ieșirea din . cabină, fu primul secund. Deși om în toată firea, în vîrstă de cincizeci de ani, acesta tresări tulburat la vederea feței căpitanului, răvășită o clipă de chinurile ce nu-i cruță nici pe cei mai puternici. În scena pe care o vom descrie îndată, o exclamație a osînditului va arăta că acesta suferea mai puțin decît principalul autor al condamnării.

23

Nararea unui șir de întîmplări care se succed rapid într-un interval foarte scurt poate lua ceva mai mult timp, îndeosebi dacă explicațiile sau comentariile par necesare ici-colo pentru o mai bună înțelegere a întîmplărilor povestite. între momentul intrării în cabină a omului care n~avea să mai iasă viu de-acolo și a aceluia

care avea să iasă ca un condamnat la moarte — între acest moment și întrevăderea secretă evocată adineauri, trecuse mai puțin de un ceas și jumătate. Acest, interval fusese totuși îndeajuns de lung pentru a stârni în rîndurile echipajului tot felul de presupuneri în legătură cu motivul ce-i făcuse pe maestrul-instructor și pe marinar să rămînă închiși acolo — căci zvonul că amindoi intraseră în cabină și nimeni nu-i văzuse ieșind, se răspîndise pe punți și pe gabii : echipajul unui mare vas de război seamănă din acest punct de vedere eu țărani dintr-un sat, care observă parcă la microscop fiecare mișcare din jurul lor. iată de ce, cînd, în toiul celui de-al doilea cart, pe o vreme destul de senină, se auzi ordinul de adunare — ordin cu totul neobișnuit la această oră — oamenii se cam așteptau să asculte o comunicare extraordinară, în legătură cu absența prelungită a celor cloi.

Marea era calmă, iar luna aproape plină, răsărită de curînd, arginta puntea albă, pe care catargele încreme-

nite și oamenii în trecere pe-acolo aruncau umbre orizontale precis desenate. Soldații înarmați din infanteria marină se înșirară de o parte și de alta a dunetei, iar căpitanul Vere, înconjurat de toți ofițerii, le vorbi oamenilor, de la locul său obișnuit. întreaga lui ținută era în perfect acord -cu rangul suprem pe care-l ocupa la bordul acestui vas.

în termeni clari și concisi, el le povesti ce se petrecuse în cabină, spunîndu-le că maestrul-instructor e mort, că ucigașul lui fusese judecat de o curte marțială și condamnat la moarte, și că execuția va avea loc în cursul primului cart din zorii zilei următoare. Cuvîntul *rebeliune* nu fu rostit. Căpitanul se feri, de asemenea, să se folosească de prilej pentru a face apel la menținerea disciplinei, socotind pesemne că în actualele împrejurări, consecința directă a unui caz de violare a disciplinei va fi un exemplu destul de grăitor.

Veștile anunțate de comandant fură ascultate de mulțimea marinarilor într-o tăcere ce-i făcea să semene eu o congregație de credincioși ascultînd predica despre iad a unui pastor calvinist. La sfîrșit, totuși, un murmur confuz se stîrni printre ei și începu să crească, dar fu înăbușit numai decît, ca la un semn, de către șeful de echipaj și ajutoarele sale, ale căror fluieri stridente îi trimiseră pe marinari la posturile lor.

Cadavrul lui Claggart fu predat cîtorva subofițeri ca să-l pregătească pentru funeralii. în legătură cu aceasta, ca să nu mai încărcăm povestea noastră cu detalii secundare, vom spune doar

că, la o oră convenabilă, cadavrul maistrului-instructor fu. azvîrlit în mare cu toate onorurile cuvenite gradului său în marină.

Și în această privință, ca și în toate celelalte măsuri oficiale decurgînd din tragicul eveniment, au fost respectate întocmai uzanțele. Dacă s-ar fi abătut măcar cu o iotă de la aceste uzanțe, fie în cazul lui Claggart fie în cazul lui Billy Budd, abaterea ar fi stîrnit comentarii nedorite în rîndurile echipajului, întrucît marinarii, îndeosebi cei de pe un vas de război, sînt cei mai înverșunați adepți ai tradiției. Din același motiv, orice contact între căpitanul Vere și condamnat încetă după întrevvedereea lor secretă. De altfel Billy Budd trebui să se supună obișnuitului ritual premergător execuției. El părăsi, sub pază, careul comandantului — deși trebuie spus că pentru acest transfer n-au fost luate, cel puțin în aparență, măsuri de precauție excepționale. O regulă tacită pe un vas de război este ca oamenii să nu fie lăsați, pe cît posibil, să simtă că ofițerii s-ar teme de ceva rău din partea lor. Cu cît ofițerii se tem mai mult de eventualitatea unor tulburări, eu atît își ascund teama — nu fără a-și spori, poate, într-ascuns vigilența. În cazul de față, glantonul pus să-l păzească pe condamnat primise ordinul de a nu lăsa pe nimeni, în afară de capelan, să comunice cu el. Pentru a se asigura respectarea strictă a acestui ordin, fuseseră luate, cu discreție, anumite măsuri.

24

Pe un vas de război de tip vechi, puntea cunoscută sub numele de „puntea de sus a tunarilor” se afla sub așa- numitul „spardec”, care era descoperit în cea mai mare parte, cu excepția armamentului de pe el. În general, pe „puntea de sus a tunarilor” nu vedeai la nici o oră ha- mace : cele ale marinarilor se legănav pe „puntea de jos a tunarilor” și îndeosebi pe „puntea-dormitor”, care nu servea numai drept dormitor, ei și ca magazie pentru sacii marinărești ; de o parte și de alta a acestei punți se înșirau niște lăzi cît toate zilele — cămările mobile ale marinarilor.

În partea dinspre trihord a „punții de sus a tunarilor”, Billy Budd zăcea sub pază, legat în lanțuri, într-una din nișele formate de tunurile, instalate pe ambele laturi ale punții. Toate tunurile erau de calibrul cel mai greu cunoscut în acea epocă. Montate pe afeturi masive de lemn, «erau împiedicate cu hamuri grele, prinse

în niște palancuri laterale ce slujeau la scoaterea lor. Tunurile și afeturile, ca și vergelele lungi și aprinzătoare mai scurte fixate deasupra în niște belciuge, erau vopsite în negru, potrivit obiceiului, iar hamurile grele de cînepă gudronată semănau cu uniforme dricarilor. În contrast cu această ambianță funebră, îmbrăcămintea condamnatului — flanelă albă și pantaloni albi de doc (deși albul era mai mult sau mai puțin pătat) — licărea vag în lumina obscură a nișei dintre tunuri, ca o fișie de zăpadă spălăcită, la începutul lui aprilie, în botul negru al vreunei peșteri de munte. De fapt, tînărul mariinar era ca și învelit într-un lîțoiu — mai bine zis în straietele ce aveau să-i servească drept lîțoliu. Deasupra lui se legănau, fără să-l lumineze prea mult, două felinare de vînt, atîrnate de două grinzi masive ale punții imediat superioare. Alimentate cu uleiul livrat de furnizorii militari (ale căror cîștiguri, cinstite sau nu, sînt, în orice țară, o arvună primită în contul recoltelor morții), aceste felinare pîngăreau cu lumina lor pîlpîi- toare, de un galben murdar, razele palide ale lunii, ce se zbăteau zadarnic să pătrundă prin sabordurile din care ieșeau țevile astupate ale tunurilor. Alte felinare, atîrnate din loc în loc, dezvăluiau unghere și mai întunecoase care, aidoma confesionalurilor sau micilor capele laterale din- tr-o catedrală, flancau lungă și largă alee cufundată în umbră, dintre cele două șiruri de tunuri.

Aceasta era puntea pe care zăcea acum Marinarul chipeș. Pe obrajii lui îmbujorați nu se putea vedea nici o paloare : ca să-și piardă culoarea, ar fi trebuit să stea zile-ntregi închis între patru pereți, ferit de vînturi și de soare. Dar în dunga obrazilor, pomeții începuseră să se reliefeze sub pielea bronzată. La fîințele cu inima fierbinte, o experiență fulgerătoare e de-ajuns pentru a devora țesuturile omenești, tot astfel cum focul care mocnește în cala unei corăbii mistuie, într-ascuns baloturile de bumbac depozitate acolo.

Culcat între două tunuri, ca într-o menghină a destinului, Billy depășise însă momentul de maximă tensiune al agoniei sale, care se datora îndeosebi contactului inimii lui tinere și neprihănite cu spiritul diabolic întruchipat în anumiți oameni. Această tensiune nu rezistase influenței tămăduitoare a convorbirii secrete cu căpitanul Vere. Billy zăcea nemișcat, ca într-o stare de transă. Expresia

adolescentină a feței sale îl făcea să semene acum cu un copil adormit în leagăn sub calda lumină a focului din cămin, ale cărui reflexe jucăușe fac să apară și să dispară în chip misterios gropițele din obrajii pruncului. Căci din cînd în cînd, prin transa omului legat în lanțuri, o lumină împăcată și senină, izvorîtă din vreo amintire sau din vreun vis fugar, i se așternea pe față și dispărea, pentru a se ivi din nou curînd după-aceea.

Găsindu-1 în starea asta, capelanul venit să-1 vadă îl privi cu luare-aminte (după ce se încredință că Billy nu-și dădea seama de prezența lui), apoi se retrase deocamdată, simțind pesemne că nici măcar el, trimisul lui Christos și simbriașul lui Marte. nu putea să-i aducă tânărului condamnat o pace mai adîncă decît aceea zugrăvită pe obrajii săi. Dar spre zori, preotul se întoarse. Iar prizonierul, treaz și conștient acum de cele ce se petreceau în jurul lui, îl zări și-1 întîmpină politicos, dacă nu chiar cu oarecare bucurie. în zadar încercă, însă, capelanul să-1 aducă pe Billy Budd la o înțelegere pioasă a faptului că, în zori, trebuia să moară. E drept că Billy făcea el însuși aluzie la moartea lui. ca la un eveniment apropiat, dar o făcea cam în felul copiilor, care vorbesc despre moarte în abstract și nu pregetă chiar să se joace de-a înmormîntarea, cînd s-au săturat de alte jocuri.

Și asta, nu pentru că Billy ar fi fost, ca și copiii, incapabil să conceapă ce înseamnă cu adevărat moartea, ci pentru că ea nu-i inspira cîtuși de puțin o spaimă irațională — sentiment răspîndit mai degrabă în comunitățile civilizate decît în cele așa-zis barbare, mult mai apropi-

21 — Masa din lemn de măr

ate. În toate privințele, de Natura neprihănită. Căci, precum am mai spus. Billy era în fond un barbar, întocmai ca strămoșii săi britanici puși să defileze, firește în alte costume, ca niște trofee vii în marșul de triumf al lui Germanicus \ și întocmai ca acei barbari mai moderni, oameni tineri desigur, aleși ca modele din rîndurile primilor englezi convertiți — cel puțin formal — la creștinism, pentru a fi duși la Roma (așa cum în zilele noastre pot fi duși la Londra păgînii convertiți pe vreo insulă depărtată) ; admiindunle strania frumusețe fizică — atît de diferită de aceea a italienilor, — fețele roșcate și părul cînepiu cărlionțat, Papa de la Roma exclamase : „Anglii? (adică englezi), îi numiți *anglii* pentru că-s așa de angelici ?" Dacă această scenă s-ar fi petrecut ceva mai tîrziu, s-ar fi putut crede că Papa se gîndea la serafimii lui Fra Angelico⁹⁵, dintre care unii, culegînd mere în grădina Hesperidelor, au boiul trandafiriu al celor mai frumoase englezoaice.

În zadar încercă vrednicul capelan să-i bage în cap tînărului barbar idei despre moarte asemănătoare acelor care au fost simbolizate în craniul. în cadranul solar și în oasele încrucișate de pe vechile pietre funerare ; la fel de zadarnice fură, pare-se, eforturile lui de a-1 cîștiga la ideea mîntuirii și a Mîntuitorului. Billy îl asculta pe capelan, poate nu atît dintr-o teamă respectuoasă, cît dintr-o anume bună cuviință naturală, întîmpinîndu-i vorbele cam tot așa cum majoritatea marinarilor din categoria lui întîmpină orice discurs abstract sau lipsit de contingentă cu lumea lor de toate zilele. Acest mod marinăresc de a asculta o predică te duce cu gîndul la felul cum manualele de creștinism, pline de miracole transcendente, erau primite odinioară, pe vreo insulă tropicală, de către așazișii *sălbatici* — bunăoară de către tahitienii de pe vremea căpitanului Cook ⁹⁶ sau de mai tîrziu ; dintr-o politeță naturală,

⁹⁵ *Guião di Pietro*, cunoscut sub numele de *Fra Angelico* (1387— 1455), pictor italian,
⁹⁶ *James Cook* (1728—1779), explorator englez.

acești sălbatici evoluți primeau învățătura, dar nu și-o însușeau. Era ca un dar strecurat în palma unei mâini întinse, ale cărei degete nu vor să se strângă.

Dar capelanul de pe „Bellipotent” era un om discret, inimos și plin de bun simț. De aceea, nu stăruia în strădaniile sale. Din îndemnul căpitanului Vere, un secund îl pusese la curent cu aproape tot ce i se întâmplase lui Billy, și cum simțea că inocența poate fi superioară însăși credinței ca zestre vrednică de a-l însoți pe un om la judecata de pe urmă, capelanul se retrase, nu fără părere de rău, și nu fără a săvârși, emoționat, un gest destul de ciudat la un englez, și cu atât mai ciudat la un preot, în împrejurările respective : aplecându-se, el sărută obrazul bălai al semenului său care se făcuse vinovat de încălcarea legii marțiale, și care nu părea să se teamă de viitor, deși nici măcar acum, în pragul morții, nu se lăsa convertit la o dogmă.

Să nu ne mirăm că, dându-și seama de nevinovăția funciară a tinărului marinăr, cinstitul preot nu a mișcat nici un deget pentru a împiedica moartea acestui martir al disciplinei militare. Dacă ar fi făcut-o, ar fi fost un gest la fel de zadarnic ca o predică în pustiu ; mai mult încă. ar fi însemnat din partea capelanului o depășire îndrăzneată a limitelor funcțiunii sale, limite trasate la fel de precis prin regulamentul militar, ca și acelea ale boțmanului sau ale oricărui alt ofițer de marină. Ca să vorbim pe șleau, un capelan este purtătorul de cuvânt al Prințului Păcii în oastea lui Marte, zeul războiului. Ca atare, prezența lui este la fel de insolită ca aceea a unei flinte pe-un altar, în zi de Crăciun. Atunci, pentru ce se află acolo ? Pentru că slujește indirect țelului urmărit de tunuri — pentru că aduce consacrarea religiei celor smeriți, **unei instituții care înseamnă, practic, desființarea a tot ce nu se supune forței brutale.**

25

Noaptea, atât de luminoasă pe spardec, dar nu și pe punțile inferioare, care semănau cu galeriile suprapuse ale unei mine de cărbuni — noaptea aceea luminoasă trecu. Aidoma prorocului Ilie care, mistuindu-se cu carul lui în cer, își lepăda mantia deasupra lui Eliseu — noaptea se retrase lăsându-și veșmîntul pal în brațele zorilor noi. O lumină sfielnică se ivi la orizont, acolo unde se întindea lîna diafană a unor cețuri albe. Lumina aceea se lăți și

încetul. Deodată, la pupa răsunară opt bătăi ele clopot, căroră le răspunse, la prova, un dangăt și mai puternic: era ora patru dimineața. În aceeași clipă, glasurile argintii ale fluierelor vibrară, chemându-i pe toți oamenii din echipaj să asiste la execuție. Prin booaportii străjuți de ghiulele grele, marinarii clin cartul de jos se revărsară pe punte, amestecându-se printre cei aflați deja acolo. Ei umplură astfel spațiul dintre arborele-mare și arborele-trinchet, inclusiv cel ocupat de încăpătarea șalupă și de ghiurile negre în care era fixată — șalupa și ghiurile alcătuind un post înalt de observație pentru băieții de la pulberărie și pentru marinarii mai tineri. Un alt grup, format din numeroși oameni de pe gabie, se apleca peste balustrada acestui spațios balcon marin, pentru a privi mulțimea adunată jos. Marinarii, fie ei vîrstnici sau tineri, tăceau îndeobște ; doar cîțiva vorbeau în șoaptă. Căpitanul Vere — dominînd ca totdeauna eu silueta lui grupul ofițerilor — stătea la marginea dunetei, privind înainte. Chiar sub el, pe covertă, marinarii militari — îmbrăcați în uniformă — stăteau înșirați la fel ca în timpul proclamării sentinței.

Odinioară, în flota de război, se obișnuia ca execuția prin ștreang a unui marinar condamnat să aibă loc pe verga arborelui-trinchet. În cazul de față, din motive speciale, fu aleasă în acest scop verga arborelui-mare. Condamnatul fu adus sub unul din brațele acestei vergi. Capelanul căre-l însoțea, renunță la ritualul obișnuit în asemenea ocazii ; cel puțin așa aveau să spună, mai târziu, unii dintre martorii oculari. Îi vorbi ce-i drept, condamnatului, dar foarte pe scurt, iar adevărata Evanghelie se vădi nu atît în cuvintele preotului, cît în înfățișarea și-n gesturile sale.

Ultimele pregătiri legate de persoana condamnatului fiind făcute în grabă, prin grija a doi dintre oamenii șefului ele echipaj, execuția deveni iminentă. Billy stătea în picioare, cu fața spre pupa. În clipa supremă, cuvintele sale — singurele sale cuvinte, rostite fără nici un defect de vorbire — fură acestea : „Dumnezeu să-l binecuvînteze pe căpitanul Vere !" Aceste cuvinte, atît de neașteptate pe

buzele unui om cu ştreangul de gît (un om condamnat formal pentru trădare îşi trimitea binecuvîntarea spre careul de onoare de la pupa) — aceste cuvinte, rostite cu glasul ILmpede-melodios al unei păsări cîntătoare în clipa cînd îşi ia zborul de pe-o creangă, avură un efect formidabil, sporit şi mai mult de frumuseţea tînăruiui marinar, spiritualizată parcă de dureroasele încercări prin care trecuse m ultima vreme.

— Dumnezeu să-l binecuvînteze pe căpitanul Vere! răspunse, într-un glas, ca un involuntar ecou, mulţimea marinarilor străbătuţi parcă de-un curent electric. Şi totuşi, în clipa aceea, desigur că numai Billy era prezent în inimile lor, aşa cum era prezent şi în ochii lor.

La aceste cuvinte, al căror ecou spontan le făcuse să răsună cu atîta putere, căpitanul Vere rămase nemişcat, ţeapăn ea o puşcă în rastelul unui armurier — fie datorită stoicei sale stăpîniri de sine, fie din pricina unei paralizii de moment provocată de şocul emoţiei.

Corpul vasului tocmai revenea la poziţia de chilă dreaptă, după ruliul ce-l înclina periodic spre partea de sub vînt, cînd semnalul cel de pe urmă fu dat în tăcere, aşa cum era prevăzut. În aceeaşi clipă lina diafană care spmzura la orizont fu străpunsă de o rază blîndă — în-tocmai ca într-o viziune mistică a Mielului Domnului — iar Billy se înălţă urmărit de mulţimea feţelor întoarse spre el ; şi, mălţîndu-se, primi din plin în obraji lumina trandafirie a zorilor.

Spre uimirea tuturor, făptura legată, ajunsă la capătul vergii, rămase parcă încremenită, fără a vădi vreo altă mişcare decît aceea pe care i-o imprima ruliul vasului — mişcare de o rară măreţie cînd e vorba de-un vas de război, care pluteşte pe-o mare calmă, eu încărcătura lui de tunuri grele.

Cîteva zile mai tîrziu, la popotă, comisarul de bord •— un bărbat cam. rumen şi rotofei, mai. priceput în materie

de contabilitate decît în materie de filozofie — M spuse medicului, în legătură cu ciudăţenia menţionată adineauri :

— Ce dovadă grăitoare a puterii de voinţă !

Medicul, un lungan uscăţiv şi morocănos, înzestrat cu un spirit caustic folosit eu discreţia omului ce încearcă să-şi compenseze prin. politeţe firea ursuză, îi răspunse :

— Scuză-mă, domnule comisar, dar într-o execuţie atît de ştiinţific condusă ca aceea a lui Budd — căci eu însumi am primit ordinul s-o pregătesc — orice mişcare a corpului spînzurat indică, după ce s-a produs suspensia totală, un spasm mecanic al sistemului muscular, lată de ce, absenţa unei astfel de mişcări nu poate fi atribuită aşa- zisei puteri de voinţă, cum o numeşti dumneata, în mai mare măsură decît poate fi, să mă ierţi, atribuită unui cal-putere.

— Bine, dar spasmul muscular, despre care vorbeşti, *nu* este, oare, mai mult sau mai puţin invariabil în asemenea cazuri ?

— Se-nţelege că ci a, domnule comisar.

— Atunci, stimate domn, cum îţi explici absenţa spasmului în cazul de faţă ?

— Domnule comisar, e limpede că amîndoi vedem în chip diferit singularitatea acestui caz. Dumneata ţi-o explici prin ceea ce numeşti puterea de voinţă — un termen care figurează în vocabularul ştiinţei. Cît despre mijie, n-am pretenţia de a o explica într-un fel sau altul, în actualul stadiu al cunoştinţelor mele. Chiar dacă am admite ipoteza că, la primul contact cu funia, activitatea inimii lui Budd, intensificată de o emoţie paroxistică, a conţinut brusc — întocmai ea un ceasornic al cărui arc se rupe cînd îl învîrteşti prea tare — ei bine, chiar în această ipoteză, cum ar putea fi explicat fenomenul ce s-a produs ulterior ?

— Admiţi, aşadar, că absenţa unor mişcări spasmodice era ceva anormal ?

— Domnule comisar, era ceva anormal în măsura în care era un fenomen a cărui cauză ne scapă deocamdată,

— Spune-mi, însă, dragul meu domn, stăruie celălalt, cu încăpăţînare, dacă moartea marinarului a fost provocată de ştreang, ori s-a datorat unui soi de eutanasi¹ ?

— *Eutanasici*, domnule comisar, e ceva în genul *puterii de voință* — mă îndoiesc de valoarea științifică a acestui termen. Scuză-mă, dar e un cuvânt fantezist și totodată metafizic — pe scurt, un cuvânt grecesc. Dar, adăugă medicul schimbînd brusc tonul, mă așteaptă în infirmerie un bolnav pe care n-aș vrea să-l las în grija asistenților mei. Te rog să mă ierți.

Și spunînd acestea, se ridică de la masă și părăsi, ceremonios, popota.

zn

Tăcerea care domnise în momentul execuției, prelungindu-se și cîteva clipe după aceea — o tăcere subliniată de

¹ Cuvînt de origine greacă : moarte fără dureri. Metodă de provocare a unei morți nedureroase unui bolnav incurabil, pentru a-i curma suferințele.

III

clipocitul valurilor ce izbeau ritmic în coca vasului, sau ele fluturarea vreunei vele, în timpul cît ochii timonierului priveau în altă parte — tăcerea asta sîrși prin a fi sfîșiată de un sunet greu de redat în cuvinte. Oricine a auzit huietul unui torent umflat brusc de îmbelșugatele ploi din munții de la tropice — ploi pe care cîmpia nu le cunoaște oricine i-a auzit primul murmur înăbușit cu care se prăvale peste rîpile păduroase, își poate face o idee despre pomenitul sunet. Părea să vină de departe, căci suna vag ca o șoaptă, și cu toate astea izvora de foarte aproape, și anume din mulțimea oamenilor buluciți pe puntea descoperită a vasului. Fiind nearticulat, semnificația lui era îndoielnică, deși părea să indice una din acele capricioase schimbări de atitudine sau de simțire, caracteristice mulțimilor de pe uscat ; în cazul de față avea, poate, semnificația unei retractări amare a involuntarului ecou pe care marinarii îl făcuseră binecuvîntării rostite de Billy Budd. Dar înainte ca murmurul să se poate preface în strigăt, fu întrerupt de un ordin strategic, cu atît mai imperios cu cît venea pe neașteptate :

— Boțman, trimite-i jos pe cei din cartul de la tri- bord ! Ai grijă să plece toți la posturile lor !

Stridente ca țipetele pescărușilor, fluierăturile boțmanului și ale ajutoarelor sale străpunseră acel murmur surd și amenințător, spulberându-l ; iar mulțimea, supunându-se mecanismului disciplinei, își înjumătăți rîndurile. Cît despre cei care rămaseră, mai toți fură puși numaidecît la diferite corvezi, ca de pildă orientarea vergilor — corvezi dintre cele pe care orice ofițer de bord le poate lesne născoci în caz de nevoie.

După o sentință de condamnare la moarte pronunțată pe mare, de către o curte marțială, toate măsurile luate se caracterizează printr-o promptitudine vecină cu panica, deși se silește să pară calmă. Hamacul lui Billy fiind deja împănat cu plumb și pregătit pentru a-i sluji drept coșciug de pînză, ajutoarele meșterului-velar intrară grabnic în acțiune, pentru a-și face datoria de ciocli nautici. Cînd totul fu gata, se dădu din nou ordinul ea echipajul — risipit între timp din motive strategice — să se siringă pe punte, de data aceasta pentru a asista la funeralii.

Nu e nevoie să descriem în amănunt această ceremonie finală. Vom spune doar că, în clipa cînd scîndura înclinată și-a slobozit încărcătura în mare, s-a auzit din nou un murmur omenesc straniu, contopit acum cu alte sunete nearticulate, scoase de niște păsări marine uriașe, atrase de plescăitul făcut de hamacul greoi aruncat în apă. Păsările astea zburară atît de aproape de bord, încît oamenii putură auzi scîrțîitul aripilor osoase. În timp ce vasul, mînat de briza ușoară, lăsa în urmă locul funebru, păsările continuau să se rotească în juru-i, desfășurîndu-și umbrele mișcătoare ale aripilor și cîrîind de zor, ca-ntr-un fel de requiem păsăresc.

Pentru niște oameni atît de superstițioși, cum erau marinarii pe vremea aceea, mai ales cei de pe un vas de război, pentru niște oameni care, cu puțin înainte, priviseră minunea trupului încremenit brusc al spînzura- tului azvîrlit acum în mare —

pentru asemenea oameni rotirea păsărilor capătă o semnificație deloc prozaică, deși se explica, pur și simplu, prin lăcomia animalică trezită de apropierea prăzii. O mișcare incertă se stârni printre ei, provocând oarecare debandadă. Aceasta fu, însă, îngăduită doar o clipă : deodată se auzi toba, care bătea cel puțin de două ori pe zi, pentru a-i chema pe oameni la datorie, și care avea acum un sunet deosebit de imperios.. Disciplina militară prelungită dezvoltă la omul de rînd un soi de reflex al supunerii, a cărui manifestare promptă la auzul unei comenzii oficiale seamănă cu un gest instinctiv.

Bătăile de toba îi făcură pe marinari să se împrăștie — mai toți înșirîndu-se de-a lungul bateriilor de pe cele două punți acoperite. Acolo, potrivit obiceiului, servanții luară în tăcere poziția de drepți lîngă tunurile lor. La timpul

cuvnit, primul secund — stîna cu sabia sub braț, la postul său de pe covertă — primi pe rînd rapoartele ofițerilor care conduceau diferitele secțiuni ale bateriilor. După ce le auzi pe toate, primul secund îi prezentă comandantului o sinteză a acestor rapoarte, salutîndu-l reglementar.

întreg acest ritual urmărea să umple timpul oamenilor, căci toba bătuse cu un ceas înainte de sorocul obișnuit. Faptul că o asemenea abatere de la programul normal fusese autorizată ele către -căpitanul Vere — care trecea drept un adept zelos al ordinei celei mai stricte — dovedea că în sinea lui el era convins de necesitatea unor măsuri excepționale în legătură cu starea de spirit a oamenilor săi, chiar dacă o socotea „temporară”. „Pentru neamul omenesc — obișnuia el să spună — formele, formele armonioase, sînt totul. Acesta e tîlcul ascuns în legenda ce-I arată pe Orfeu vrăjind cu lira lui fermecată sălbăticiunile pădurii.” Căpitanul încerca acum să aplice această regulă într-o situație care era consecința directă a procesului de destrămare a formelor, ce avusese loc în Canalul Mîneicii.

La neobișnuitul apel, răspunseră toți membrii echipajului, așa cum făceau în mod normal. Fanfara de pe covertă execută un marș ; după care, capelanul oîicie obișnuita slujbă de dimineață. Apoi, toba sună retragerea. Sub influența muzicii și a ritualului bisericesc, pus în slujba disciplinei militare și a războiului, oamenii se risipiră în liniște la posturile ce le reveneau cînd nu stăteau lîngă tunuri.

între timp, se luminase de ziuă de-a binelea. Lina străvezie de la poalele cerului dispăruse, absorbită de același soare care-o făcuse să strălucească. Iar văzduhul era limpede și senin, ea un bloc de marmoră albă, care se-odih- nește în curtea unui cioplitor.

Simetria formală realizabilă în ficțiunea pură nu este chiar atât de ușor de obținut într-o narațiune care, prin însăși natura ei, are de-a face mai mult cu domeniul faptelor decât cu cel al imaginației. Adevărul spus pe față are totdeauna muchiile frînte ; iată de ce, finalul unei astfel de povestiri nu poate avea perfecțiunea rozetelor care împodobesc o construcție gotică.

Ceea ce s-a întîmplat cu Marinarul chipeș în anul mării răscoale a fost descris cu fidelitate. Dar deși povestea, propriu-zisă se încheie odată cu viața lui, nu strică să adăugăm și un soi de epilog. Trei scurte episoade vor fi de-ajuns.

În perioada Directoratului, cînd au fost rebotezate navele care alcătuiseră flota monarhiei franceze, vasul de linie „St. Louis” a primit numele de „Ateul”. Un asemenea nume, ca și alte cîteva dintre cele noi date vaselor din flota revoluționară, proclama cutezanța păgînă a puterii stăpînitoare și (deși nu aceasta fusese intenția urmărită) era cel mai potrivit nume ce se putea da unui vas de război — mult mai potrivit, dacă stăm să ne gîndim, decât „Prăpădul”, „Erebus” (Infernul) și alte asemenea nume date unor vase de luptă.

Întorcîndu-se la escadră după misiunea în timpul căreia s-au petrecut evenimentele povestite mai sus, „Bellipotent” s-a întîlnit cu Ateul”. A urmat o luptă, în cursul căreia căpitanul Vere, tocmai cînd încerca să abordeze vasul inamic pentru a-și trimite oamenii la atac peste parapete, a fost atins de un glonte tras prin hubloul cabinei principale a „Ateului”, Grav rănit, s-a prăbușit pe punte și a fost dus în infirmerie, unde mai zăceau eițiva dintre

oamenii săi. Primul secund luă comanda vasului. Sub conducerea lui, vasul inamic fu capturat în cele din urmă și, deși foarte avariat, fu adus, printr-un fericit concurs de împrejurări, pînă la Gibraltar — port englezesc situat nu departe de locul bătăliei. Acolo, căpitanul Vere fu debarat împreună cu ceilalți răniți. El zăcu timp de cîteva zile, apoi își dădu sufletul. Din nefericire, muri prea devreme

pentru a mai apuca bătălia Nilului și ce'a de la Trafalgar" ¹
Omul acesta, care, în ciuda filozofiei sale austere, nutrise poate cea mai secretă dintre pasiuni — ambiția — nu avea să ajungă niciodată la deplinătatea faimei.

în pragul morții, pe cînd zăcea sub influența aceluia balsam miraculos, care, potolind durerea fizică, acționează în chip tainic asupra resorturilor mai subtile ale omului, ei începu să murmure „Billy Budd, Billy Budd" — vocabule ininteligibile pentru infirmierul ce-l îngrijea. Faptul că vorbele astea nu erau expresia unei remușcări, reieși limpede din ceea ce infirmierul îi spusese ofițerului de infanterie marină de pe „Bellipotent" ; ca unul care, dintre toți membrii curții marțiale, se împotrivise cel mai mult sentinței de condamnare la moarte, ofițerul știa prea bine cine era Billy Budd, dar n-avea să spună nimănui nimic.

29

Cîteva săptămîni după execuție, printre alte știri tipărite la rubrica „Vești din Mediterana" într-o publicație săptămînală scoasă pe vremea aceea de către autoritățile navale, apărură o dare de seamă asupra celor întîmplate. Darea de seamă părea îndeobște să fi fost scrisă de un om de bună credință, deși intermediarul care-i adusese la cunoștință faptele se bizuise în parte pe niște zvonuri ce de-

naturau și chiar falsificau într-o oarecare măsură aceste fapte.

Iată ce scria în darea de seamă :

„în cea de-a zecea zi a lunii trecute, un deplorabil incident s-a petrecut la bordul vasului maiestății-sale, «*Bel-lipotent*». John Claggart, maistrul-instructor al echipajului, descoperind printre mateloții de rând un început de complot, pus la cale de un anume William Budd, a fost

^f Bătălia Nilului (1798) și bătălia de la Trafalgar (1805) au fost câștigate de flota engleză, comandată de Nelson, împotriva flotei franceze.

înjunghiat de către acesta cu un pumnal, tocmai când îl trăgea la răspundere în fața comandantului.

Fapta și arma folosită pentru a o săvârși indică îndeajuns de limpede că răzbunătorul asasin, deși înrolat în marină sub un nume englezesc, nu era englez, ci unul dintre acei străini care adoptă nume englezești de împrumut, și care au fost primiți în mare număr în marină, datorită necesităților excepționale ale Flotei,

Gravitatea crimei și ticăloșia fără margini a criminalului devin și mai evidente dacă ne gândim la caracterul victimei, un om de vîrstă mijlocie, respectabil și discret, aparținînd tagmei subofițerilor, de care, precum prea bine știu ofițerii, atîrnă în bună măsură puterea de luptă a flotei maiestății-sale» Avea o funcție de răspundere pe cît de grea, pe atît de ingrată, dar și-o exercita cu un devotament sporit de puternicul său sentiment patriotic. în cazul de față, ca și în numeroase alte cazuri petrecute în zilele noastre, caracterul nefericitei victime dezmente categoric, dacă mai era nevoie, sumbra afirmație atribuită răposatului Dr. Johnson, că naționalismul ar fi. ultimul refugiu al ticăloșilor.

Criminalul a plătit pentru crima lui. Promptitudinea pedepsei s-a dovedit a fi salutară. La bordul vasului maiestății-sale «Bellipotent», nu mai există nici un temei de neliniște."

Articolul acesta, .apărut într-o publicație de mult dată uitării, este singura mărturie rămasă în analele omenirii, pentru a arăta ce fel de oameni au fost John Claggart și Billy Budd.

SO

Tot ce se întîmpla la bordul unui vas rămîne multă vreme gravat în memoria oamenilor. Orice obiect legat de vreun incident petrecut pe vas e transformat într-un adevărat monument. Verga de care a fost spînzurat gataierul a rămas cili va ani în centrul atenției marinarilor. Ea a fost urmărită apoi pe șantierul naval, iar de-acolo din nou pe vas, și n-a fost lăsată în pace nici atunci cînd n-a mai rămas din ea decît o simplă bigă. în șantier. Pentru

marinari, o bucățică din verga aceea era ca o așchie din sfânta cruce. Deși ignorau dedesubturile tainice ale tragediei, și nu se gîndeau că pedeapsa fusese oarecum inevitabilă din punctul de vedere al justiției navale, ei simțeau instinctiv că un om ca Billy era incapabil să se răzvrătească sau să comită, cu bună știință, o crimă, își aminteau de imaginea tînărului Marinar chipeș, de fata lui niciodată sluțită de vreun rînjel sau de vreuna din acele grimase mai subtile care purced dintr-o inimă deprinsă cu ticăloșia. Această imagine despice el fusese desigur accentuată de moartea lui Billy — o moarte atît de misterioasă în unele privințe. Pe punțile de pe „Bellipotent” stima generală cu care era privit caracterul lui, de o înconștientă simplitate, avea să-și găsească o expresie naivă în gura unui alt gabier, coleg de cart cu Billy Budd, și înzestrat cu un har poetic necontrafăcut, cum au adesea unii marinari. Mîna lui smolită a scris cîteva stihuri care, după ce-au circulat un timp în rîndurile echipajului, au ajuns chiar să fie tipărite, pe hîrtie proastă; la Portsmouth, sub i'orm»a unei balade. Titlul acesteia a fost dat de însuși marinarul cu pricina.

BILLY ÎN CĂTUȘE

*Capelanul intră-n hruba-niunecoasă Și-n genunchi se roagă,
cu-o voce mîeroasă, Pentru mine, Billy Budd, precum Și
pentru fîrtații mei. Dar iată-acum, Prin hublou o rază-a
lunii se strecoară, Argintindu-i arma bietului planton. D<xr
cu Bitty-odată, raza o să moară !*

*Miine m-oi preface, vai! într-un tangou; într-o salbă mîndră
de mărgăritare Atîrnată colo sus> pe verga mare, — Mîndră
ca cerceul dăruit de mine Preafrumoasei Molly, fata din
Bristol. Sus pe verga mare au să mă anine ! Totu-i gata !
Miine-n zori o să mă scol Ca să urc pe verga, cu stomacul gol
! Poate c-au să-mi deie, totuși, un pesmet Și vreo băătură, ca
pentru plecare ! întorcîndu-și fața, cine știe cine O să mă
înalțe în spînzurătoare ! Fluiere, firește, n-au să sune —
poate E-o părere numai, iar acestea toate Nu-s decît un vis !
— Au cine o să-mi taie Funia ? în valuri o să fiu zvîrlit ?
Sună oare toba, iar eu nici n-aud ? Donald, pare-mi-se, mi-a
făgăduit C-o să stea în preajma scîndiirii, ca pînă Voi cădea-
n adîncuri, să mai strîng o mină ! Va să zică, mort ești,
bietule matroz ! îmi aduc aminte de obraji roz Ai lui Taff —
velșmanul, cînd s-a scufundata Eu, însă-n hamacu-mi am să
fiu legat, Și-azvîrlit în hăul fără fund. Simt parcă Somnul
cum mă-ncearcă. Hai, planton, slăbește-mi cătușele grele De
la mîini, și-n apă zvîrle-mă ușor, Căci mi-e somn, și-n alge,
iată, 7nă-nfășori Lunecînd cu ele...*

19 aprilie 1891

C U P R I N S

<i>Prefață ; : : \ : . ; ; s ; .</i>	v
<i>Tabel cronologic</i>	XXXIII
Cucurigu-gagu ! sau Cînteeul nobilului cocoș Beneventano	1
Seri p carul	31
Fericirea de-a nu reuși	40
Budinca săracului și Firimiturile bogatului	50
Cele două Temple	69
Raiul burlacilor și Iadul fecioarelor	87
Jimmy Rose	115
Eu și hogeacul meu	130
Masa din lemn de măr, sau despre unele manifestări originale ale spiritelor	168
BH]y Budd, marinarul	1 9 7

Lector : NICOLAE TEICA Tehnoredactor : AURELIA ANTON
Bun de tipar 25.0S.1984. Coli ed. 26,57. Coli tipar 10,5.
Comanda nr. 40 242 Combinatul poligrafic „Casa Scînteii* Piața Scînteii nr. 1, București, Republica Socialistă România

¹ în contrast cu majoritatea criticilor americani și englezi, care au respins cartea ori au formulat rezerve serioase, eseistul francez Philarete Chasles a elogiat-o în acești termeni : „Iată o noutate bizară, un Rabelais american... Operă nemaiauzită, demnă de un Rabelais lipsit de veselie, de un Cervantes lipsit de grație, de un Voltaire lipsit de gust, *Mărfii* nu e mai puțin una din cele mai singulare cărți apărute pe fața pământului în ultima vreme...” (Cf. un eseu publicat de Ph. Chasles în *Revue des Deux Mondes*, din 15 mai 1849, și citat parțial de Jay Leyda în *The Melville Log*, vol. I, Gordian Press, New York, 1969).

¹ Jay B. Hubbell, *Who are the, Major American Writers ?* Duke University Press, Durham. 1972.

¹ în eseul scris de Henry James în 1879, acest punct de vedere este elaborat pînă la consecințele lui maxime. Analizînd condițiile în care fusese silit să lucreze Hawthorne, urmașul său alcătuia un bilanț negativ al „lucrurilor absente” din viața americană : nici stat, nici biserică, nici cler, nici armată, nici monarhie, nici nobilime, nici mari universități, nici muzee, nici „ruine năpădite de iedera”, nici romane, nici vreo clasă politică și nici măcar una sportivă. Eseul lui James, scris pentru un public englez, și pentru o editură engleză, era axat pe ideea că „e nevoie de multă istorie pentru a produce puțină literatură” și că „civilizația americană a avut pînă-î prezent alte lucruri de făcut decît să producă flori”. Cu atît mai remarcabilă îi apăsarea lui James ivirea unei flori rare ca Hawthorne...

¹ Charles Darwin, *Călătoria unui naturalist în jurul lumii pe bordul vasului Beagle*, traducere de Radu Tudoran și Dinu Bon di, Ed. Tineretului, 1958, pp. 366—367.

¹ K.W. Short, *Melville as Symbolist*, eseu reprodus în voi. *Interpretations of American Literature*, ed. by Charles Feidelson Jr. și Paul Brodtkorb Jr. Oxford University Press, London, Oxford, New York, 1971, pp, 110—111.

¹ Marvin Fisher, op. cit., p. 213.

¹ Charles J. Haberstroh Jr. *Melville and Male Identity*, Far- leigh Dickinson University Press, 1980, p. 117.

* *Philip Doddridge* (1702—1751), autor ai unor scrieri religioase, pline de sfaturi moralizatoare.

¹ *James Sheridan Knowles* (1784—1062), medic și dramaturg englez.

¹ **Celebră închisoare din New York (în original „The Tombs”, adică Mormintele),**

¹ **Francois^ Joseph Talma (1763—1326), actor francez, oare s-a bucurat de protecția lui Napoleon.**

¹ Personaj din romanul istoric al lui Walter Scott, *Ivanhoe*.

* Titlul nobiliar al gînditorului și omului politic englez *Francis Bacon* (1561—1626).

η

¹ **Cartierul comercial al orașului Melville face aici un joc ele cuvinte intraductibil, p unind in contrast „Down-Town” cu „South-Down” — o rasă de oi din Anglia.**

9 — Masa din lemn de măr

¹ **în mitologia greacă, vînător prefăcut de zeița Artemis într-un cerb. și sfîșiat ele propriii săi dini, drept pedeapsă pentru că o văzuse scăldîndu-se goală.**

*** Animal fabulos, pomenit în cartea lui Iov, probabil un hipopotam,**

A

¹ *Richard Neville, conte de Warwick* (1428—1471), supranumit „făcătorul ele regi”, pentru că a contribuit activ la urcarea pe troa a cîtorva regi ai Angliei.

³ *William Parsons, Lord Rosse* (1800—1867), astronom englez, care în 1845 a construit un telescop gigantic,

¹ Localitate imortalizată cîe Walter Scott în romanul său istoric, *Kenihooth* (.1821),

¹ Aluzie la o comedie a dramaturgului elisabetan Robert Greene, jucată la Londra în 1594, sub titlul *The Honorable History of Friar Bacon and Friar Bungay*. Piesa era o satiră malițioasă la adresa experimentelor făcute de călugării franciscani pomeniți în titlu, experimente situate la granița dintre știință și vrăjitorie.

¹ Surorile Maggie și Katie Fox deveniseră celebre prin experiențele lor de spiritism, încă în 1848, la New York, notorietatea lor ajungmd să treacă, în cîțiva ani. chiar și Atlanticul, Oameni altminteri foarte serioși, ca de pildă ziaristul Horace Greeley, acordau credit deplin acestor escroace, dornice de glorie și de căpătuiala.

¹ *Thomas Paine* (1737—1809), om politic și publicist american, ø originar din Anglia, democrat revoluționar, iluminist. în lucrarea *sa, Drepturile omului* (1791—1792), el sprijină Revoluția Franceză. Lucrările sale au exercitat o influență însemnată asupra formării ideilor revoluționare în Franța și asupra concepțiilor conducătorilor mișcării chartiste din Anglia.

¹ Personaj misterios, apărut pe neașteptate la Nurnberg, în 1828, și socotit a fi de origină nobilă. A murit înjunghiat, în 1833 ; atit viața cit și moartea lui i-au tulburat pe numeroși poeți romantici.

⁴ *Cornelius Van Tromp* (1629—1691), navigator olandez, a condus la victorie flota țării sale împotriva flotei engleze și a celei spaniole. A existat și un *Maarten Van Tromp* (1597—1653), comandant al flotei olandeze.

¹ *Francois Joseph Paul de Grasse-Tilly* (1722—1788), navigator francez ; în anii Războiului pentru independența Statelor Unite, debarcînd 3000 de oameni la intrarea golfului Chesapeake, el l-a forțat pe amiralul englez Hood să se retragă fără a-l putea ajuta pe lordul Cornwallis. la Yorktown, victorie care a contribuiți la obținerea independentei S.U.A. Infrînt în bătălia angajată cu flota engleză în 1782, în preajma insulei Dominica, a fost silit *sk* se predea și trimis la Londra,

¹ *Andrew Marvell* (1621—1678), poet englez;, legat de „revoluția puritană”, prieten cu Milton, Melville citează, modiicîn- du-le ușor, versurile *în* care Marvell se referă la educația primită de Mary Fairfax, fiica lui Thomas și. Anne Vere Fairfax — aceasta din urmă numită „the starry Vere”, fcao

¹ Căpetenie a tribului indian Shawnee din America de Nord. în timpul războiului de independență purtat de Statele Unite împotriva Angliei (1775—1783), Tecumseh s-a alăturat armatei britanice, fiind primit în rîndurile ei cu gradul de general de brigadă. A fost ucis în luptă, dînd dovadă de o vitejie neobișnuită.

¹ Principalul conspirator în „complotul prafului de pușcă” menit să arunce în aer Parlamentul englez pentru a-i schimba orientarea an ti-catolică. Guy Fawkes a fost arestat la 5 nov. 1605, după **ce** în subsolul clădirii Parlamentului au fost **descoperite** încărcăturile de praf ele pușcă.

¹ Joc de cuvinte intraductibil : *cat's paw* (literal : *labă de pi*

³ Aluzie la oracolul din Delfi și la răspunsurile ambigue ale Pithiei.

¹ *Germanicus Caesar* (15 Le.a.—19 e.n.), general roman, primit în triumf la Roma în anul 17 e.n.